

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Rokasgrāmata bāriņtiesām

1. sējums

Rīga, 2021

Ievads

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (turpmāk – VBTAI), realizējot Ministru kabineta 2005.gada 29.novembra noteikumu Nr.898 “[Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikums](#)” 2.2.punktā noteikto pienākumu īstenot bāriņtiesu darba uzraudzību un metodisko palīdzību, ir izstrādājusi informatīvu metodisko materiālu apkopojumu – **rokasgrāmatu bāriņtiesām**.

VBTAI cer, ka rokasgrāmatas bāriņtiesām sekmēs vienotu un kvalitatīvu bāriņtiesu darbības praksi visā Latvijā, nodrošinot, ka bāriņtiesas visus lēmumus un darbības konkrētu lietu ietvars vērtēs no bērna vislabāko interešu perspektīvas.

Rokasgrāmatas mērķis ir sniegt bāriņtiesām metodisku atbalstu bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanā, izskaidrojot normatīvo aktu prasības un sniedzot ieskatu bāriņtiesas darbībā dažādu situāciju, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, risināšanā.

VBTAI izstrādātās rokasgrāmatas mērķauditorija ir bāriņtiesas, kā arī citas valsts un pašvaldības institūcijas, kurām savstarpēji sadarbojoties, jānodrošina prioritāra bērna tiesību un interešu aizsardzība.

Jāņem vērā, ka rokasgrāmatas bāriņtiesām ir plānota kā “atvērta tipa” informatīvais materiāls, līdz ar to metodiskie ieteikumi tajā tiks aktualizēti un papildināti, ņemot vērā gan izmaiņas normatīvajos aktos, gan procesus sabiedrībā.

Lai nodrošinātu informācijas pārskatāmību, kā arī atvieglotu informācijas atlasīšanu, **rokasgrāmatas bāriņtiesām ir sadalīta 3.sējumos**.

1.sējumā aplūkoti bāriņtiesas darbības pamatjautājumi, t.sk., vispārējs bērna tiesību skaidrojums. Šajā sējumā atrodami metodiskie ieteikumi bāriņtiesām vardarbības pret bērniem novēršanai, metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu, kā arī skaidrojums par bāriņtiesas lomu nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē, u.c.

2.sējumā apkopoti metodiskie ieteikumi, kas skar bāriņtiesas un citu institūciju sadarbību. Šie metodiskie skaidrojumi palīdzēs nodrošināt bērna vislabāko interešu ievērošanu situācijās, kad bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzības nodrošināšanā iesaistītas vairākas institūcijas.

3.sējums satur metodiskos ieteikumus, kas izveidoti, lai bāriņtiesām sniegtu atbalstu apliecību sociālo garantiju nodrošināšanai pieprasīšanai, oficiālās statistikas veidlapas "Bāriņtiesas pārskats par darbu" aizpildīšanai. Tāpat šajā sējumā iekļauti VBTAI ieteikumi bāriņtiesām paškontroles veikšanai, lai nodrošinātu normatīvajiem aktiem un bērnu labākajām interesēm atbilstošu bāriņtiesas darbību.

1.sējuma nodaļas

Detalizēts 1. sējuma satura rādītājs

1. Bērna tiesības, tiesiskās intereses un brīvības

2. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām vardarbības pret bērniem novēršanai

3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu

4. Gadījuma analīze

5. Bāriņtiesas loma nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē

6. Bāriņtiesas kompetence lēmumu pieņemšanā attiecībā uz valsts sociālo pabalstu izmaksu bērna faktiskajam aprūpētājam un audzinātājam

7. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par adopciju

1.sējuma satura rādītājs

1. Bērna tiesības, tiesiskās intereses un brīvības	7
1.1. Bērna vislabākās intereses	7
1.2. Bērna pamattiesības un brīvības	8
1.2.1. Bērna tiesības uz dzīvību un attīstību	8
1.2.2. Bērna tiesības uz individualitāti	8
1.2.3. Bērna tiesības uz privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību	8
1.2.4. Bērna tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem	9
1.2.5. Bērna tiesības uz izglītību un jaunradi	9
1.2.6. Bērna sociālās tiesības	10
1.2.7. Bērna brīvības	10
1.2.8. Bērna tiesības uz īpašumu	11
1.2.9. Bērna tiesības uz aizsardzību no ekspluatācijas	11
1.2.10. Bērna tiesības uz atpūtu un brīvo laiku	12
1.2.11. Bērna tiesības piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā	12
1.2.12. Bērna tiesības uz personas datu aizsardzību	12
1.2.13. Ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesības	13
1.3. Bērna vislabākās intereses, šķirot bērnu no ģimenes	14
1.4. Bērna uzskatu respektēšana	17
2. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām vardarbības pret bērniem novēršanai	20
2.1. Vardarbība pret bērnu, vispārējs raksturojums	20
2.2. Informācijas iegūšana par vardarbību pret bērnu	23
2.3 Bāriņtiesas veicamās darbības pēc informācijas par vardarbību pret bērnu saņemšanas	25
2.3.1. Bērna dzīves apstākļu pārbaude un viedokļa noskaidrošana	25
2.3.2. Citas informācijas iegūšana	27
2.3.3. Psihologa atzinums lietās par vardarbību	28
2.3.4. Bērna šķiršana no ģimenes vardarbības dēļ	29
2.3.5. Bērna aizsardzība pret vardarbīgo personu	31
2.3.6. Vardarbība pret bērnu pie ārpusģimenes aprūpes sniedzēja	32
2.3.7. Vardarbība pret bērnu ārpus ģimenes	37
2.4. Vardarbībā cietušo bērnu sociālā rehabilitācija	38
2.5. Valsts kompensācija cietušajiem	39

2.6. Vecāka, aizbildņa, audžuģimenes vai viesģimenes informēšana par iespējamo apdraudējumu bērnam un personas sodāmības faktu.....	43
3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu.....	46
3.1. Vispārīgs aizgādības tiesību raksturojums	46
3.2. Aizgādības tiesību pārtraukšana vecākiem	48
3.2.1. Aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesli	48
3.2.2. Lietu piekritība aizgādības tiesību jautājumos	54
3.2.3. Vienpersoniska lēmuma pieņemšana.....	56
3.2.4. Bāriņtiesas veicamās darbības aizgādības tiesību lietu izskatīšanā un lēmumu pieņemšanā	58
3.3. Pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana	69
3.4. Lēmums par prasības sniegšanu tiesā.....	71
4. Gadījuma analīze	72
5. Bāriņtiesas loma nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē	80
5.1. Metodikas saturs	80
5.2. Izvērtējuma veidlapas paraugs.....	85
5.3. Izvērtējuma veidlapas aizpildīšanas paraugs	87
6. Bāriņtiesas kompetence lēmumu pieņemšanā attiecībā uz valsts sociālo pabalstu izmaksu bērna faktiskajam aprūpētājam un audzinātājam	91
6.1. Pabalstu veidi, kuri var tikt izmaksāti pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu personai, kura nav bērna vecāks.....	91
6.1.1. Ģimenes valsts pabalsts un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta.....	91
6.1.2. Bērna kopšanas pabalsts	92
6.1.3. Bērna invalīda kopšanas pabalsts	93
6.1.4. Bērna piedzimšanas pabalsts.....	93
6.1.5. Pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās	94
6.1.6. Valsts atbalsts ar celiakiju slimam bērnam.....	94
6.1.7. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu apgādnieka zaudējuma gadījumā un apgādnieka zaudējuma pensija	95
6.2. Veids, kā bāriņtiesa sniedz informāciju Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai	96
6.3. Būtiski aspekti, lemjot par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem, izmaksu pārtraukšanu personai, kura bērnu neaudzina, un izmaksāšanu personai, kura faktiski audzina bērnu	97
7. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par adopciju	100
7.1. Ziņu sniegšana par bērnu Labklājības ministrijas adopcijas reģistram	100

7.1.1. Adoptējama bērna uzskaites lapa.....	100
7.1.2. Informācijas sniegšana reģistram par ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu shēmās	102
7.2. Piekrišana adopcijai	104
7.3. Personas, kura vēlas adoptēt, pieteikuma pieņemšana un ģimenes izpēte.....	106
7.3.1. Adopcijas pieteikums un tam pievienojamie dokumenti	106
7.3.2. Personas piemērotības adoptētāja statusam izvērtēšana	107
7.3.3. Lēmuma pieņemšana un tā darbības termiņš	115
7.4. Ja adoptē aizbildnis vai audžuģimene savā aprūpē esošu bērnu	117
7.5. Ja adoptētāji ir bērna viesģimene	119
7.6. Otra laulātā bērna adopcija.....	120
7.7. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna adopcija citā ģimenē	120
7.7.1. Adoptētāja iekļaušana ministrijas adopcijas reģistrā	120
7.7.2. Norīkojuma izsniegšana	121
7.7.3. Iepazīšanās ar bērnu un viņa lietu	121
7.7.4. Adoptējamā bērna nodošana pirmsadopcijas aprūpē	122
7.7.5. Ģimenes izpēte pirmsadopcijas aprūpes periodā	126
7.7.6. Adopcijas apstiprināšana tiesā	128
7.7.7. Pēcadopcijas uzraudzība.....	129
7.8. Adoptējamā bērna adopcija uz ārvalstīm	132
7.8.1. Bāriņtiesas lēmums par to, vai Latvijā iespējams nodrošināt bērna audzināšanu ģimenē vai pienācīgu aprūpi	133
7.8.2. Ārvalstu adoptētāji	134
7.8.3. Ārvalsts adoptētāja iepazīšanās ar ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu un bērna nodošana pirmsadopcijas aprūpē	134
7.8.4. Bērna ārvalsts adopcija	135
7.8.5. Ārvalsts pēcadopcijas uzraudzība	136
7.9. Citi jautājumi	137
7.9.1. Lēmums par brāļu un māsu šķiršanu adopcijas gadījumā.....	137
7.9.2. Lietu piekritība, ja atšķiras laulāto dzīvesvietas	139
7.9.3. Glābējsilītē ievietota bērna adopcija	141

1. Bērna tiesības, tiesiskās intereses un brīvības

1.1. Bērna vislabākās intereses

Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk- ANO) [Bērna tiesību konvencijas](#) (turpmāk – konvencija) 3.pantā uzsvērts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, **primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm.**

Bērna vislabāko interešu prioritāte nostiprināta arī Latvijas nacionālajos normatīvajos aktos.

ANO Bērna tiesību komiteja nav izstrādājusi konkrētus kritērijus, saskaņā ar kuriem būtu jāvērtē bērna labākās intereses, vienlaikus norādījusi, ka diskriminācijas aizliegums, maksimālas izdzīvošanas un pilnvērtīgas attīstības un bērna uzskatu respektēšanas principi, ir tie, kas īpaši jāņem vērā, runājot par bērna vislabākajām interesēm.

[Bērna tiesību aizsardzības likumā](#) minētais princips izteikts sekojoši: **bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas** — neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem¹.

[ANO Bērna tiesību konvencijas preambulā](#) uzsvērts, ka, paturot prātā Bērna tiesību deklarācijā teikto, ka bērni ir fiziski un garīgi vēl nenobriedušas būtnes, viņiem **vajadzīga īpaša aizsardzība un gādība.**

Arī Latvijas Augstākā tiesa ir atzinusi, ka **bērnām kā fiziski un intelektuāli vēl nenobriedušai personai vajadzīga speciāla aizsardzība un gādība, tostarp pienācīga tiesiskā aizsardzība.** [Bērna tiesību aizsardzības likuma 6.panta](#) pirmā daļa paredz, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Šā panta otrā daļa noteic, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Savukārt [Eiropas Padomes Konvencijas par bērnu tiesību piemērošanu 7.pantā](#) uzsvērts, ka procesos, kas skar bērnu, tiesu iestāde rīkojas ātri, lai izvairītos no nevajadzīgas kavēšanās, un ir pieejamas procedūras, lai nodrošinātu, ka tās lēmumus ātri izpilda.²

Ņemot vērā, ka likumdevējs bāriņtiesu ir noteicis par primāro bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzības institūciju, tās lēmumiem un darbībām būtu nepieciešams balstīties uz bērna vislabāko interešu ievērošanu. Līdz ar to būtiski ir **izprast**, kā vispareizāk un objektīvāk ikvienā situācijā ievērot tieši konkrētā bērna vislabākās intereses.

Bērna vislabāko interešu kopums izriet no bērna tiesību un tiesisko interešu ievērošanas, kas savukārt ir balstītas pamata normatīvajos aktos – [Latvijas Republikas Satversmē](#), [Bērna tiesību aizsardzības likumā](#), [Latvijas Republikas Civillikumā](#), [ANO Konvencijā par bērnu tiesībām](#) u.c.

¹ [Bērna tiesību aizsardzības likums, 3.panta](#) otrā daļa

² sk. [Augstākās tiesas 2006.gada 8.jūnija lēmuma lietā Nr.SKA-299/2006](#) 12.punktu

1.2. Bērna pamattiesības un brīvības

1.2.1. Bērna tiesības uz dzīvību un attīstību

Katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvības un attīstības aizsardzību.³

Bāriņtiesa saņēma anonīmu informāciju par Lienes un viņas bērnu ģimeni, kurā bieži dzirdama raudāšana, kliegšana. Dzīves apstākļu pārbaudē bāriņtiesa konstatēja, ka ģimenē aug 2 bērni, dzīvoklis tīrs, bērniem nepieciešamās lietas sagādātas. Mājās esošās meitenes Kate (8 gadi) un Lāsma (11 gadi) bija klusas, kautrīgas, tomēr nekas neliecināja, ka pret viņām būtu vēsta kāda vardarbība. Sarunā ar meitenēm noskaidrots, ka viņas mājās jūtas labi, iet skolā, pulciņos, ar mammu draudzīgas attiecības, tētis ģimenē nedzīvo un par viņām neinteresējas. Liene norādīja, ka kaimiņi viņu vienkārši apmelo, jo viņa visiem aizrāda par kāpņu telpas piesārņošanu. Bāriņtiesas locekle kāpņu telpā satika kaimiņieni, kura sarunā raudāja un teica, ka esot žēl, ka pret puisēnu tik necilvēcīgi izturas. Bāriņtiesas locekle norādīja, ka ģimenē ir tikai 2 meitenes, bet kaimiņiene uzstāja, ka ir arī zēns. Pēc nedēļas bāriņtiesa atkārtoti apsekoja ģimeni. Pagalmā pie šķūņiem bija dzirdamas bērna raudas un sievietes kliegšana. Bāriņtiesas locekle ieraudzīja, ka Liene aiz matiem purina aptuveni 6 gadus vecu zēnu ar garīgās attīstības un kustību traucējumiem. Bāriņtiesas loceklei izdevās apturēt pret zēnu vērsto vardarbību un tika izsaukta policija. Liene kļiedza, ka tādiem deģenerātiem un kropliem nav jādzīvo. Kā izrādījās, zēns pārsvarā tika turēts ģimenes mazdārziņā esošajā mājiņā, bērnam nebija nodrošināta atbilstoša veselības aprūpe, dzīves apstākļi un viņa spējām atbilstoša izglītība.

1.2.2. Bērna tiesības uz individualitāti

Kopš dzimšanas brīža bērnam ir tiesības uz vārdu, uzvārdu un pilsonības iegūšanu. Bērnu reģistrē atbilstoši likumam. Bērnam ir tiesības uz savas identitātes saglabāšanu.⁴

Jekaterinas aizbildnībā tika nodota gadu veca meitenīte leva. Meitenes mātei diagnosticēta psihiska saslimšana un viņa atrodas valsts sociālās aprūpes institūcijā. Levas māte atbilstoši savam veselības stāvoklim par bērnu interesi izrāda, atpazīst meitenes vārdu sarunā, cenšas sagādāt kādu dāvaniņu un lūdz aizbildnei atvest meiteni ciemos pēc iespējas biežāk. Pirmo gadu aizbildne meiteni veda pie mātes reizi mēnesī, tad aizvien retāk. Kad levai palika 3 gadi, aizbildne iesniedza bāriņtiesā lūgumu atļaut mainīt bērna vārdu no leva uz Katrīna. Noskaidrojās, ka aizbildne ikdienā levu sauc par Katju, bet bērna pirmsskolas izglītības grupā leva tiek saukta par Katrīnu pēc aizbildnes lūguma.

1.2.3. Bērna tiesības uz privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību

Bērnam ir tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību. Pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu

³ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 7.pants](#)

⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 8.pants](#)

emocīti un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.⁵ Latvijas likumdošana jau no 1998.gada ir aizliegusi fizisku sodu kā audzināšanas līdzekli ģimenēs.

16.maijā bāriņtiesā saņemta informācija no kādas baznīcas draudzes, ka pie viņiem atrodas 14 gadīga meitene, kura atsakās iet mājās. Ierodoties pie meitenes, tā bāriņtiesas locekļi paskaidrojusi, ka viņa nevēlas iet mājās, jo tēvs viņu fiziski ietekmē (sit ar plaukstu, siksnu, vai to, kas pa rokai) un seksuāli izmanto. Sācis izmantot, kad meitenei bija apmēram 10 gadi. Meitene mammai to ir stāstījusi, kā arī māte to ir redzējusi, vienmēr mēģinājusi aizstāvēt, bet tā kā viņa ir invalīde, viņa tēvu nav varējusi atturēt. Meitene norāda, ka tomēr vēlētos dzīvot ģimenē, jo viņai žēl mammas, uzskata, ka mamma nepārdzīvos, ja meitene neatgriezīsies ģimenē.

1.2.4. Bērna tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem

Bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. Bērnam ar fiziskiem un garīgiem traucējumiem ir tiesības arī uz visu, kas nepieciešams viņa speciālo vajadzību apmierināšanai. Bērnam ir tiesības uz pastāvīgu dzīvesvietu.⁶

Ģimenē 3 nepilngadīgas meitenes – Anna 14 g.v., Rita 12 g.v. un Ieva 7 g.v.. Bāriņtiesa un sociālais dienests 2017.gada 4.decembra dzīves apstākļu pārbaudē konstatēja, ka bērnu tēvs Andris atrodas tādā alkohola reibumā, ka ar viņu nav iespējams pilnvērtīgi komunicēt. Dzīves apstākļu pārbaudē institūciju pārstāvji konstatēja, ka Andris no rīta dūsmās pagalmā izmetis bērnu segas, spilvenus un meiteņu drēbes. Pārbaudes brīdī plkst.14.45. nepilngadīgās meitenes vēl neko nebija ēdušas. Bērniem nebija nepieciešamo higiēnas līdzekļu. Sarunā ar institūciju pārstāvjiem Andris agresīvi norādījis, ka tas ir normāli, ka bērniem pašiem jāiet un jāmeklē palīdzība (pārtika, naudas līdzekļi) pie kaimiņiem.

1.2.5. Bērna tiesības uz izglītību un jaunradi

Valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām. Bērnam ir tiesības uz bezmaksas pirmsskolas sagatavošanu, pamata un vidējo izglītību, kā arī arodizglītību. Pie Latvijas mazākumtautībām piederošiem bērniem ir tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā atbilstoši [LR Izglītības likumam](#). Bērnam ir autortiesības, kā arī patenttiesības uz savu izgudrojumu. Bērnam ir tiesības apgūt kultūras mantojumu un piedalīties tā aizsardzībā, kā arī attīstīt savas jaunrades spējas.⁷

Ģimenē 5 bērni – 13 gadus vecā Lelde, astoņus gadus vecie dvīņi Edmunds un Egils, kā arī pusotru gadu vecā Anete. Bāriņtiesā vērsusies Leldes klases audzinātāja, kura informējusi, ka ģimenes bērni regulāri kavē stundas, it īpaši Lelde. Bāriņtiesa 13.decembrī devās dzīves apstākļu pārbaudē, kuras laikā konstatēts, ka mājās ir tikai bērni. Māja auksta, netīra, uz grīdas dažādi atkritumi, tajā skaitā alkoholisko dzērienu pudeles un izsmēķi. No sarunas ar Leldi

⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 9.pants](#)

⁶ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 10.pants](#)

⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 11.pants](#)

noskaidrots, ka, tā kā viņai jāgādā par ēšanu pārējiem bērniem, viņa nav apmeklējusi izglītības iestādi. Lelde regulāri viena pieskata mazo Aneti. Arī brāļi uz skolu nedodas, jo Lelde ar Aneti negrib aukstajā laikā iet brāļiem pretī uz skolas autobusu, no kura līdz mājām ir aptuveni 2 kilometri, savukārt tā kā brāļi viņu neklausot, Lelde vienus uz skolu viņu nelaiž. Ja māte nav mājās un Lelde pieskata mazo Aneti, arī pārējie bērni skolu neapmeklē. Lelde nezina, kur ir māte, viņa mēdzot regulāri doties projām uz divām vai trīs dienām.

1.2.6. Bērna sociālās tiesības

Bērnam ir tiesības apgūt profesiju un atbilstoši tai izvēlēties darbu. Profesijas apguve tiek nodrošināta izglītības iestādēs, bet bērniem, kuri sasnieguši 15 gadu vecumu un ir reģistrējušies kā bezdarbnieki, — ar valsts nodarbinātības dienesta starpniecību.

Bāriņtiesā vērsās 16 gadus vecais Andis, lai lūgtu bāriņtiesas palīdzību konflikta ar vecākiem risināšanā. Andis bāriņtiesai sarunā izstāstīja, ka ir pabeidzis pamatskolas 9.klasi un ļoti vēlas mācīties tehnikumā par automehāniķi. Vecāki uzstājot, lai Andis dodas strādāt kopā ar tēvu mežistrādē vai piemājas saimniecībā, jo tad vismaz “nauda ir uzreiz mājās un nav visādi skolojamie diedelnieki jāuztur”. Kad Andis vecākiem teicis, ka tomēr dosies iesniegt dokumentus tehnikumā, tēvs esot sadusmojies un pateicis, ka tādā gadījumā Andis var mājās nemaz neatgriezties un lai uz viņu atbalstu nemaz necer.

Bērnam ir tiesības uz bezmaksas veselības aprūpi, ko nosaka valsts programma.

Bērnam, kurš nesaņem pietiekamu vecāku aprūpi, ir tiesības uz valsts un pašvaldības sociālo palīdzību un sociālajiem pakalpojumiem.

Katram bāreņim un bez vecāku gādības palikušam bērnam valsts un pašvaldība nodrošina Ministru kabineta noteiktās sociālās garantijas.⁸

1.2.7. Bērna brīvības

Bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uzklausi, kā arī tiesības uz apziņas un ticības brīvību. Bērna reliģisko piederību nosaka vecāki.

Bāriņtiesa, veicot ikgadējo dzīves apstākļu pārbaudi ilgstošas sociālās rehabilitācija un sociālās aprūpes institūcijā, sarunā ar 9 gadus veco Žannu noskaidroja, ka iestādes vadītāja viņu un vēl 7 iestādes audzēkņus aizvedusi uz baznīcu un nokristījusi. Žanna nezina, kas tā bija par baznīcu un viņai nepatika, ka bija jāpiedalās tādās dīvainās darbībās, kuras viņa nesaprot. Tajā baznīcā Žanna bijusi pirmo reizi, parasti viņiem svētdienā aktu zālē ir jādzied baznīcas dziesmas un vadītāja lasot kaut ko no Bībeles. Žanna pārdzīvoja, ka tagad viņai vairs nav krustvecāku, jo viņa atceras, ka ar vecākiem ir kristīta jau maziņa baznīcā pilsētā, kur ģimene dzīvoja un tēta māsa Marta esot viņas krustmāte.

Bērnam ir tiesības uz biedrošanās brīvību tiktāl, ciktāl tas neapdraud viņa veselību un dzīvību.

⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 12.pants](#)

Bērnam ir tiesības piedalīties pašpārvaldē izglītības, kultūras un sporta jomā. Jebkurās citās jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim vērtama pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam.⁹

Bērnam ir tiesības teikt un tiesības arī neteikt savu viedokli.

1.2.8. Bērna tiesības uz īpašumu

Bērnam ir tiesības uz īpašumu. Bērnam ir tiesības atkarībā no viņa vecuma pašam vai ar savu likumīgo pārstāvju starpniecību veikt darījumus un īstenot citas likumā noteiktās īpašnieka tiesības.¹⁰

Bērni var noslēgt ar saviem vecākiem visādus tiesiskus darījumus. Kamēr bērni ir nepilngadīgi, šādi darījumi noslēdzami tikai ar bāriņtiesas līdzdalību, kura ieceļ šim gadījumam aizbildņus.¹¹

Maksima vectēvs pēc nāves dzīvokļa īpašumu novēlēja mazdēlam. Tā kā Maksimam bija 16 gadi, īpašumu pārvaldīja viņa vecāki. Tā kā ģimene dzīvoja citā pilsētā, Maksimam piederošajā dzīvoklī viņa vecāki atļāva dzīvot Maksima tēva darba biedram ar ģimeni. Maksima vecāki neinformēja bāriņtiesu par šādu lēmumu. Tēva kolēģis nemaksāja nekādu īres naudu, mutiski vienojoties, ka uzturēs dzīvokli. Kad Maksims sasniedza 18 gadu vecumu un vēlējās dzīvot savā dzīvoklī, izrādījās, ka dzīvoklis ir nolaistā stāvoklī. Tā kā nekāda īres līguma nebija, Maksima tēva kolēģis paziņoja, ka nekādu pienākumu pret Maksima īpašumu viņam neesot.

1.2.9. Bērna tiesības uz aizsardzību no ekspluatācijas

Bērnam ir tiesības būt pasargātam no ekonomiskas ekspluatācijas, no nodarbināšanas bīstamos vai viņa veselībai, fiziskajai, psihiskajai vai tikumiskajai attīstībai kaitīgos apstākļos, nakts darbā vai tādā darba laikā, kas kavē viņa izglītošanos.

Bērnam ir tiesības būt pasargātam no fiziskas un garīgas ekspluatācijas, no seksuālas ekspluatācijas un pavedināšanas, kā arī no citiem ekspluatācijas veidiem, kas jebkā varētu viņam kaitēt.¹²

Māte stāsta arī par to, ka viņu dēlam Gatim (17g.v.) esot 65 gadus vecs draugs J., pie kura dēls bieži brauca ciemos. Māte nesaskata problēmu, ka svešs vīrietis pērk zēnam apģērbu, skolas piederumus, telefonu un ka zēnam bez ierunām jāierodas vīrietis apciemot un viņam palīdzēt viņa lauku īpašumā. Viņa nezina, kā Gatis ar vīrieti iepazīsies, bet J. esot labs, arī viņai reizēm iedodot naudu. Citiem liekoties, ka J. varētu būt seksuāli izmantojis viņu dēlu, tādēļ bija nepieciešams veikt psiholoģisko izpēti, bet dēls psihologu neapmeklēja.

⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 13.pants](#)

¹⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 14.pants](#)

¹¹ [Latvijas Republikas Civillikums, 189.pants](#)

¹² [Bērnu tiesību aizsardzības likums,15.pants](#)

1.2.10. Bērna tiesības uz atpūtu un brīvo laiku

Bērnam ir tiesības atbilstoši savam vecumam un fiziskajai un garīgajai attīstībai uz atpūtu un brīvo laiku, tiesības piedalīties spēlēs un izpriecu pasākumos, kā arī kultūras dzīvē un nodarboties ar mākslu.¹³

Zariņu ģimene tirgo Ziemassvētku eglītes, tādēļ viņu "karstākais" darba laiks ir tieši pirms Ziemassvētkiem. Arī abiem bērniem – Danielam (14 g.v.) un Nilam (12 g.v.) ir jāpalīdz vecākiem svētku sezonā. Danielam jāpalīdz tēvam audzētavā zāgēt eglītes un iepakot tās vešanai, savukārt Nilam jāpalīdz mammai tirdzniecības vietās. Pēdējās trīs gada nogales nedēļas darba ir daudz, tāpēc Danielam ar tēvu eglīšu zāgēšana ir jāuzsāk jau 4 no rīta, savukārt Nilam ar mammu jābūt tirdzniecības vietā no 7.00 rītā. Zēni skolu apmeklē tikai tad, ja ir ieskaites, jo vecāki uzskata, ka gada nogalē skolā tāpat neko prātīgu vairs nemācās. Nils un Daniels arī nevarēja piedalīties skolas Ziemassvētku koncertā, jo tajā dienā eglītes bija jāved uz tālo tirdzniecības vietu citā pilsētā, lai arī zēni skolā bija gatavojušies šim pasākumam dziedot skolas korī un piedaloties dramatiskajā pulciņā.

1.2.11. Bērna tiesības piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā

Bērnam ir tiesības pašam vai ar savu likumīgo pārstāvju starpniecību piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā un īstenošanā.¹⁴

1.2.12. Bērna tiesības uz personas datu aizsardzību

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 96.pantu, ikvienam ir **tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību**. Minētās bērna pamattiesības ir nostiprinātas arī [Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#), kura [9.panta](#) pirmā daļa noteic, ka bērnam ir tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību.

Ikvienai fiziskajai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību. [ANO Konvencijā par bērnu tiesībām](#) noteikts, ka nav pieļaujams, ka patvaļīgi vai nelikumīgi tiek pārkāpta bērnu privātās dzīves, ģimenes, mājokļa vai korespondences neaizskaramība vai tiek aizskarts viņu gods un reputācija. Bērniem ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādiem pārkāpumiem vai aizskārumu.¹⁵

[Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015.gada 25.jūnija lēmums lietā Nr. SKA-864-15](#) paskaidro, ka tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver personas tiesības uz jebkādu savu datu aizsardzību. Personas fotoattēls ir personas datu veids. Tādējādi tiesības uz savu attēlu, tā izmantošanu ir privātās dzīves sastāvdaļa, ko aizsargā minētās pamattiesību normas. Tas nozīmē, ka **bērna fotoattēls ir bērna privātās dzīves sastāvdaļa**. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka personas attēls ir viens no personības

¹³ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 16.pants](#)

¹⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 17.pants](#)

¹⁵ [Konvencija par bērnu tiesībām, 16.pants](#)

galvenajiem raksturotājiem, jo tas atklāj personas unikālās īpašības un atšķir personu no viņa vai viņas līdzilvēkiem. Tādēļ personas tiesības uz attēla aizsardzību ir viens no būtiskākajiem personas attīstības elementiem. Tas galvenokārt nozīmē personas tiesības kontrolēt šā attēla izmantošanu, arī aizliedzot tā publikāciju (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012.gada 7.februāra sprieduma lietā „Hannover pret Vāciju” 96.punktu*).¹⁶

Bērnu tiesību aizsardzības likums regulē **aizliegumu izplatīt informāciju par bērnu:**

1. Informācija, kuru par bērnu iegūvis bērnu aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības vai citas iestādes darbinieks vai valsts vai pašvaldības institūcijas darbinieks, pildot amata pienākumus, ir konfidenciāla, un ziņas, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, nav izpaužamas.
2. Aizliegts izplatīt personiski iegūto informāciju par bērnu, kurš kļuvis par nozieguma upuri, liecinieku vai izdarījis likumpārkāpumu, kā arī tādu informāciju, kura bērnam varētu kaitēt tūlīt vai tālākā nākotnē.
3. Aizliegts izmantot bērna sniegto informāciju savtīgos nolūkos.
4. Aizliegts intervēt bērnu un izplatīt presē un citos plašsaziņas līdzekļos informāciju par bērnu, kurš kļuvis par prettiesiskas darbības upuri, liecinieku vai izdarījis likumpārkāpumu, izņemot gadījumu, kad bērns pats izsaka vēlēšanos pārdzīvoto izpaust atklātībai un tam piekrīt viņa vecāki vai citi bērna likumiskie pārstāvji. Ja uzsākts kriminālprocess, nepieciešama arī procesa virzītāja atļauja.
5. Par informācijas neatļautu izmantošanu vai izplatīšanu vainīgās personas saucamas pie disciplinārās atbildības vai citas likumā noteiktās atbildības.¹⁷

1.2.13. Ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesības

Ārpusģimenes aprūpes **mērķis** ir radīt bērnam aizsargātības sajūtu, nodrošināt apstākļus viņa attīstībai un labklājībai, atbalstīt bērna centienus būt patstāvīgam.¹⁸

Bērnam ir tiesības tikt informētam par vecākiem un ārpusģimenes aprūpes iemesliem.

Bērnu tiesību aizsardzības likums paredz, ka pēc bērna lūguma aizbildnis, audžuģimene vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs, ņemot vērā bērna vecumu un briedumu, **paziņo bērnam, kāpēc viņš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī sniedz ziņas par viņa ģimeni un to, cik ilgi viņš atradīsies ārpusģimenes aprūpē.**¹⁹

Kārlis un Sanija ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā nonāca pēc tam, kad viņu vecākiem tika pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības. Bērnus skolā pasauca no stundām skolas direktors un iepazīstināja ar kādu svešu tanti. Sieviete bērniem pastāstīja, ka viņa esot no bāriņtiesas un ka viņa bērnus aizvedīšot uz kādu vietu, kur viņiem kādu laiku būs jāpaliek, kamēr “vecāki sakārtos dzīvi”. Kārlis jautāja, uz kurieni viņi tiks vesti, taču sieviete tikai atteica, ka tā esot kāda jauka vieta bērniem. Kad bērni nonāca ilgstošas sociālās aprūpes un

¹⁶ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015.gada 25.jūnija LĒMUMS Lietas arhīva Nr. SKA-864-15](#)

¹⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 71.pants](#)

¹⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 32.pants](#)

¹⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 34.pants](#)

sociālās rehabilitācijas institūcijā, viņiem tika ierādītas istabiņas, bet neviens nepaskaidroja, kāpēc un uz cik ilgu laiku viņi šeit ir atvesti.

Bērnā, kas nodots aizbildnībā vai audžuģimenē vai ievietots bērnu aprūpes iestādē, **ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus** ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, izņemot gadījumus, kad tas:

1. kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
2. rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.²⁰

Indrai ar bāriņtiesas lēmumu tika pārtrauktas 1,5 g.v. meitas aizgādības tiesības un meitene tika ievietota audžuģimenē 30 km attāļajā pilsētā no Indras dzīves vietas. Indra vēlējās apciemot meitu un lūdza audžuģimenei atļauju meiteni apciemot sestdienās no 12.00 līdz 17.00, lai Indra varētu pie meitas nokļūt ar sabiedrisko transportu. Kad Indra bija meitu apciemojusi otro reizi, zvanot, lai sarunātu nākamo apciemojumu, audžuģimene teica, ka Indra nevar braukt. Pēc kāda laika audžuģimene sāka Indrai pārmest, ka viņa ar savu biežo zvanīšanu (Indra zvanīja katru otro dienu, lai noskaidrotu, kā klājas meitai) traucē gan audžuģimenei, gan uztrauc bērnu. Indra vērsās bāriņtiesā, lai lūgtu palīdzību satikt meitu. Audžuģimene bāriņtiesai norādīja, ka nepieciešams pieņemt lēmumu par liegumu Indrai tikties ar meitu, jo tikšanās sestdienās izjauca viņu ģimenes ritmu un brīvdienas.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 39.pants īpaši atrunā bērna statusu ārpusģimenes aprūpē, nosakot, ka:

1. Bērnu, kurš ņemts ārpusģimenes aprūpē, nedrīkst pazemot, uzsvērt viņa neaizsargātību vai atkarību vai citādā veidā aizskart viņa cieņu un godu.
2. Ārpusģimenes aprūpes laikā jāveido bērna uzvedības, personīgās higiēnas un kulturālas saskarsmes prasme, jārada apstākļi vispārējās izglītības iegūšanai un aroda apgūšanai.
3. Bērnu aprūpes iestāde informē bērnu par viņa tiesībām un pienākumiem ārpusģimenes aprūpē.
4. Bērnā, kurš ievietots bērnu aprūpes iestādē, jāievēro iestādes iekšējās kārtības noteikumi, saudzīgi jāizturas pret iestādes inventāru un materiālajām vērtībām.

Latviešu valodas pārbaudes darbā Egija saņēma nepietiekamu vērtējumu. Skolotāja pārrunājot klasē pārbaudes darbu un tā rezultātus, norādīja, ka Egijai esot nesekmīgs vērtējums. Vienlaikus viņa publiski norādīja, ka nav ko brīnīties, jo Egija taču esot no bērnu nama un tur visi tādi debili esot. Citā stundā, kad zēni neklausīja skolotāju, viņa norādīja, ka ja viņi neklausīs, atbrauks policija un zēnus aizvedīs uz bērnu namu kā Egiju.

1.3. Bērna vislabākās intereses, šķirot bērnu no ģimenes

ANO Bērnu tiesību konvencijas preambulā noteikts, ka dalībvalstis atzīst, ka bērnam, lai viņš varētu pilnīgi un harmoniski attīstīties kā personība jāaug ģimeniskā vidē, laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā. Ņemot vērā vēl citus preambulā formulētos principus, bāriņtiesai,

²⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 33.pants](#)

vērtējot bērna situāciju un pieņemot lēmumu, būtu jāvadās no tā, ka katra bērna interesēs ir augt apstākļos, kas nodrošina pilnvērtīgu un harmonisku attīstību, tas ir:

- augt ģimeniskā vidē;
- augt laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā;
- būt drošībā, saņemt īpašu aizsardzību;
- būt sagatavotam patstāvīgai dzīvei sabiedrībā.

Bāriņtiesai jāņem vērā, ka Konvencija par apstākļiem, kas nodrošina pilnvērtīgu un harmonisku attīstību, uzskata **ģimenisku vidi**.

Svarīgi!!!

Ar ģimenisku vidi saprotama ne tikai bērna bioloģiskā ģimene, kā to šaurākā nozīmē definē Civillikums - bērni un vecāki, kamēr tie dzīvo nedalītā saimniecībā, bet arī tāda ārpusģimenes aprūpes forma kā aizbildnība.

Savukārt 1986.g. Deklarācijas par bērnu aizsardzības un labklājības sociālajiem un tiesiskajiem principiem, it īpaši ja bērnus nodod audzināšanā un adoptē nacionālā un starptautiskā līmenī 4.pantā noteikts, ka gadījumos, kad bērna paša vecāku aprūpe ir nepieejama vai neatbilstoša, jāapsver bērna radnieku, audžuģimeņu vai adoptētāju ģimenes aprūpe, vai nepieciešamības gadījumā - bērnu iestāžu aprūpe. Tādējādi deklarācija nosaka secību, kā tiek vērtēta konkrēta bērna vislabākajām interesēm atbilstošākā ārpusģimenes aprūpes forma. Šai secībai, kādā bāriņtiesai veikusi izvērtēšanu, būtu jāatspoguļojas gan lēmumos par aizbildnības nodibināšanu, gan lēmumos par bērna ievietošanu audžuģimenē vai ārpusģimenes aprūpes iestādē.

Ne reti nākas saskarties ar viedokli, ka neviens nevar aizvietot bērnam vecākus un, ka pat vissliktākie vecāki vai vecvecāki tomēr ir labāki par bērna nodošanu ārpusģimenes aprūpē. Diemžēl šādu argumentāciju VBTAI konstatējusi arī atsevišķos bāriņtiesu lēmumos, ar kuriem netiek pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības vecākiem, lai gan lietā esošie materiāli un objektīvā informācija, t.sk. sociālā dienesta atzinums, liecina par būtiskiem bērna tiesību pārkāpumiem ģimenē un augstu risku bērna veselībai, dzīvībai un turpmākai pilnvērtīgai attīstībai paliekot ģimenē. Līdz ar to reizēm **nepamatoti tiek novilcināta lēmuma pieņemšana** par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Jāuzsver, ka šāda veida pieņēmumi, nepietiekami izvērtējot bērna dzīvības, veselības un attīstības riskus paliekot ģimenē, var nodarīt lielu ļaunumu bērnam, kurš nesaņem pietiekamu aprūpi un uzraudzību vai pakļauts vardarbībai ģimenē.

Tāpēc ir svarīgi, ka bāriņtiesa, izvērtējot riskus, kādi pastāv, bērnam atrodoties ģimenē, pieņem lēmumu, vadoties nevis no stereotipiem vai vecāku interesēm, bet **tieši no bērna interesēm**, tādējādi nevis vārdos, bet reālā darbībā nodrošinot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmajā daļā noteikto, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras.

Svarīgi!!!

Bērna vislabākajās interesēs var būt šķiršana no ģimenes, ja nav iespējas novērst dzīvības un veselības apdraudējumu bērnam, paliekot ģimenē, un, ja to nav iespējams novērst ar līdzekļiem, kuri mazāk ierobežo bērna tiesības uzaugt ģimenē.

[ANO Konvencijas par bērna tiesībām](#) 9.pantā norādīts uz nepieciešamību rīkoties bērna vislabāko interešu nodrošināšanai gadījumos, kad bērns tiek šķirts no saviem vecākiem. Šis pants paredz, ka dalībvalstīm jānodrošina, lai bērns netiktu šķirts no saviem vecākiem pret viņu gribu, izņemot gadījumus, kad šāda šķiršana ir nepieciešama bērna vislabāko interešu nodrošināšanai.

Kā atzīmēts Apvienoto Nāciju Bērna fonda izdotajā Konvencijas par bērna tiesībām ieviešanas praksē rokasgrāmatā (Apvienoto Nāciju Bērnu fonds, 2002, Bērnu un ģimenes lietu ministrijas oficiālais tulkojums), vārdi „pret viņu gribu” attiecas vai nu uz vecāku gribu vai arī vecāku un bērnu gribu, izmantotā gramatiskā konstrukcija skaidri nosaka, ka tas nenozīmē tikai bērna gribu. Bērnu tiesības uz vecāku aprūpi nenoliedzami ir atkarīgas ne tikai no vecāku spējām un prasmēm rūpēties par bērnu, bet arī no viņu gribas to darīt. Kā minēts rokasgrāmatā, valsts var meklēt ceļus, kā piespiest vecākus finansiāli uzturēt savus bērnus, taču tā nevar piespiest vecākus nodrošināt bērniem pienācīgu aprūpi, ja viņi to nevēlas.

Vecāku gribas aprūpēt savu bērnu noskaidrošanai līdz ar to jāpiešķir pienācīga nozīme, pieņemot lēmumus par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu, un attiecīgi šī informācija arī atspoguļojama bāriņtiesas lēmumā. Minētais pilnībā atbilst arī administratīvā procesa principiem, kas paredz iestādes pienākumu noskaidrot administratīvā akta adresāta viedokli. Turklāt jāņem vērā, ka svarīgi uzklaut arī otra vecāka viedokli, jo pat tad, ja lēmums tiek pieņemts tikai par vienu no vecākiem, tas nenoliedzami ietekmēs arī otra vecāka situāciju, tātad ir pamats šo vecāku pieaicināt administratīvajā lietā kā trešo personu.

[Konvencija](#) norāda uz nepieciešamību uzklaut ne tikai bērnu un vecākus, bet arī uz to, ka jādod iespēja visām ieinteresētajām pusēm piedalīties procesā un darīt zināmus savus uzskatus. Ar ieinteresētajām pusēm šeit domāti gan citi bērna ģimenes locekļi, gan profesionāļi. Konvencija nedefinē „ieinteresētās puses”, šī termina interpretācija tiek atstāta nacionālās likumdošanas ziņā. Tā [Administratīvā procesa likuma 59.panta](#) pirmajā daļā minēts, ka pēc administratīvās lietas ierosināšanas iestāde iegūst informāciju, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir nepieciešama, lai pieņemtu attiecīgo lēmumu. Savukārt ne [Bāriņtiesu likumā](#), ne [Bāriņtiesas darbības noteikumos](#) attiecībā uz lietām par aprūpes tiesību atņemšanu nav norādīts, kādu personu (radnieku, speciālistu) viedoklis, neskaitot administratīvā procesa dalībniekus, būtu noskaidrojams. Līdz ar to katra bāriņtiesa konkrētajā lietā pati izvērtē, cik plašs ir to personu loks, kuru uzskati jānoskaidro. Katrā ziņā [Bāriņtiesu likumā](#) minētas gan bāriņtiesas tiesības veikt iedzīvotāju aptauju, gan lūgt psihologa atzinumu, gan pienākums sadarboties ar citām institūcijām. Tāpat [Bāriņtiesas darbības noteikumos](#) paredzēts, ka bāriņtiesas sēdē var piedalīties gan speciālisti, gan institūciju pārstāvji. Bāriņtiesai būtu jāizvērtē, kurām institūcijām vai personām lūgt sniegt informāciju vai atbildēt uz konkrētiem jautājumiem, un kurām jautāt viedokli par bērna šķiršanu no ģimenes.

Apvienoto Nāciju Bērna fonda izdotajā Konvencijas par bērna tiesībām ieviešanas praksē rokasgrāmatā (Apvienoto Nāciju Bērnu fonds, 2002, Bērnu un ģimenes lietu ministrijas oficiālais tulkojums) 9.panta kontekstā tiek aplūkots arī jautājums par bērna šķiršanu no viena no vecākiem arī laulības šķiršanas vai vecāku strīda par bērna dzīvesvietu gadījumā. Rokasgrāmatā norādīts, ka atbilstība bērna vislabākajām interesēm **nozīmē elastību lēmumu pieņemšanā** un visas neelastīgās dogmas, kas definē „vislabākās intereses”, piemēram,

apgalvojums, ka bērniem ir jābūt kopā ar savām mātēm un tēviem, ir jāuzskata par konvencijai neatbilstošu.

Dažkārt gadījumos, kad bāriņtiesai jāsniedz atzinums tiesai lietās par bērna dzīvesvietas noteikšanu un abu vecāku spējas nodrošināt bērnam pilnvērtīgu attīstību ir līdzvērtīgas, savukārt bērna viedokli vecuma vai citu apstākļu dēļ nav iespējams noskaidrot, atzinumā tiek izmantota atsauce uz [ANO 1959.g. Bērnu tiesību deklarācijas](#) 6.pantu, ka „mazgadīgs bērns nav atšķirams no savas mātes, izņemot gadījumus, kad uz to spiež sevišķi apstākļi.”. Taču, izmantojot vēsturisko tiesību normu interpretācijas metodi, var secināt, ka 1959.gadā situācija bērnu aprūpē un lomu sadalījumā ģimenē bija atšķirīga no situācijas 1989.gadā, kad tika pieņemta [ANO Konvencija par bērna tiesībām](#), kura iekļāva un tālāk attīstīja un papildināja visus citus Bērna tiesību deklarācijas principus, taču neiekļāva normu par mātes prioritārām tiesībām aprūpēt mazgadīgu bērnu, **uzsverot principu par abu vecāku vienādu atbildību un līdzdalību bērnu aprūpē**. Līdz ar to ir būtiski vērtēt to, kurš no vecākiem realizē bērna aprūpi (kurš ir primārais aprūpētājs) un kā bērna attīstību var ietekmēt ierastās vides maiņa.

1.4. Bērna uzskatu respektēšana

[ANO Konvencijas par bērna tiesībām](#) 12.pantā noteikts, ka dalībvalstis nodrošina bērnam, kas spējīgs formulēt savus uzskatus, tiesības brīvi paust šos uzskatus visos jautājumos, kas skar bērnu, pie tam bērna uzskatiem tiek veltīta pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei.

Šai nolūkā **bērnam tiek arī dota iespēja tikt uzklausi** jebkādas ar bērnu saistītas iztiesāšanas vai administratīvās izmeklēšanas gaitā vai nu tieši, vai ar pārstāvja vai attiecīga orgāna starpniecību nacionālās likumdošanas procesuālajās normās paredzētajā kārtībā.

Ne šis konvencijas pants, ne arī Latvijas normatīvie akti nenosaka zemāko vecuma robežu bērnu tiesībām brīvi paust savus uzskatus, uzskatot, ka spējas formulēt viedokli vērtējamas individuāli, ņemot vērā bērna vecumu, garīgo attīstību (briedumu), garīgo veselību. Šīs tiesības ir jānodrošina arī tad, kad bērns būtu spējīgs formulēt savu viedokli, bet nav spējīgs darīt to zināmu, piemēram, ir kurlmēms. Tādos gadījumos bāriņtiesai jāvēršas pie speciālista, kas var būt starpnieks viedokļa noskaidrošanā – surdotulka.

Lai bērna viedokļa noskaidrošana būtu godīga, svarīgi, lai bērns saprastu, **kāpēc** viedoklis tiek jautāts, **kādu iestādi pārstāv** cilvēks, kurš ar bērnu sarunājas, **kāda ir šī viedokļa nozīme** lēmuma pieņemšanas procesā. Saskaņā ar [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 42.punktā](#) noteikto, nepilngadīgu personu viedokli izskatāmajā lietā bāriņtiesa noskaidro **šo personu ierastajā vidē vai citā drošā vidē** (mājās, skolā, bērnudārzā u.c.). **Bērna teikto bāriņtiesa noformē rakstiski.**

Bērnam saprotamā veidā jāizskaidro ko darīs bāriņtiesa, ko lems tiesa, kāpēc bāriņtiesai svarīgi noskaidrot bērna viedokli, svarīgi izskaidrot, ka ne vienmēr tiesas vai bāriņtiesas lēmums sakrīt ar bērna viedokli, izskaidrot, kāpēc tā var būt.

Viens no būtiskākajiem aspektiem, ko svarīgi izskaidrot bērnam sarunā pirms viedokļa noskaidrošanas, ir tas, ka bērnam ir **tiesības, nevis pienākums** paust viedokli. Apvienoto Nāciju Bērna fonda izdotajā Konvencijas par bērna tiesībām ieviešanas praksē rokasgrāmatā (Apvienoto Nāciju Bērnu fonds, 2002, Bērnu un ģimenes lietu ministrijas oficiālais tulkojums)

dots skaidrojums, ka tiesības brīvi paust uzskatus visos jautājumos, kas skar bērnu, nozīmē to darīt bez piespiešanas vai ierobežošanas, uzsverot: “Bērnam ir tiesības **brīvi** paust savus uzskatus. Tāpēc viņam nav jācieš no spiediena, piespiešanas vai ietekmēšanas, kas varētu atturēt no uzskatu paušanas vai arī pieprasīt tos izteikt.”

Vienlaikus norādāms, ka bērna viedoklis ir svarīgs, tomēr bāriņtiesa lēmumu pieņem vadoties no objektīviem faktiem, vērtējot kāds risinājums būtu piemērotāks bērna vislabāko interešu aizsardzībai. Arī ANO Bērnu tiesību konvencijas 9.pants pieļauj bērna šķiršanu no vecākiem pret bērna gribu, ja tas nepieciešams bērna vislabāko interešu nodrošināšanai, piemēram, vardarbības vai nolaidības pret bērnu gadījumā. Līdz ar to var būt situācijas, kurās bērna vislabākās intereses, vērtējot objektīvi, var nesakrist ar bērna subjektīvo viedokli.

Jāņem vērā, ka tad, kad bāriņtiesai vecāku strīda gadījumā jāsniedz atzinums tiesai par bērna dzīvesvietu, saskarsmes tiesībām, kopīgu vai atsevišķu aizgādību, bērnam var būt emocionāli ļoti smagi izdarīt izvēli starp vecākiem, gan tāpēc, ka viņš vienlīdz mīl abus vecākus, gan tāpēc, ka nevēlas sāpināt nevienu no vecākiem, gan varbūt tāpēc, ka tiek emocionāli šantažēts, piemēram, ar draudiem izdarīt pašnāvību, ja bērns aizies pie otra vecāka u.c.. Šādā situācijā informācija, ka var savu viedokli arī nepaust, varētu bērna stāvokli būtiski atvieglot. Būtu jāpārvērtē līdzšinējā prakse censties par katru cenu noskaidrot bērna viedokli, ņemot vērā, ka 3-4 dažādu speciālistu (psihologu, psihoterapeitu) apmeklēšana (katrs no vecākiem ved pie “sava psihologa”, bāriņtiesa nosūta vēl pie cita, jo vecāku izvēlēto psihologu atzinumi ir pretrunā viens otram, tad vēl tiesa lūdz atkārtoti noskaidrot bērna viedokli, nosūtot bērnu vēl pie cita –“neitrāla” psihologa) nav uzskatāma par atbilstošu bērna labākajām interesēm. Ļoti būtiski, ka lēmumu - paust vai nepaust viedokli, pieņem pats bērns tad, kad saņēmis no bāriņtiesas pietiekamu informāciju, nevis bāriņtiesa.

Ļoti svarīgi bērna pausto **viedokli atspoguļot lēmumā**. Lēmumā arī jāvērtē bērna viedokļa atbilstība viņa labākajām interesēm. Protams, bērnam kā fiziski un intelektuāli vēl nenobriedušam, ne vienmēr ir iespējams objektīvi izvērtēt to, kas labāk palīdzētu sagatavoties patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, kur būtu labvēlīgāki apstākļi pilnvērtīgai attīstībai u.tml.. Ja bāriņtiesas lēmums neatbilst bērna viedoklim, lēmumā tas īpaši jāpamato, norādot, kāpēc bāriņtiesa secina, ka bērna labākajās interesēs ir rīkoties pretēji viņa paustajai gribai, atceroties, ka katra bērna labākās intereses jāvērtē individuāli.

Gadījumos, kad bērna viedoklis lēmumā nav atspoguļots, jāmin iemesli, kāpēc to nav bijis iespējams noskaidrot – tas varētu būt gan bērna vecums, gan veselības stāvoklis, kā dēļ bērns viedokli nespēj formulēt, gan bērna nevēlēšanās paust viedokli pēc tam, kad bāriņtiesas darbinieks izskaidrojis bērnam tiesības to darīt. Tajos gadījumos, kad bērns vēl nav sasniedzis vecumu, kad spēj sazināties ar apkārtējiem, veidojot teikumus, šāda atruna lēmumā nav nepieciešama, jo ir pats par sevi saprotams, ka bāriņtiesa nevar noskaidrot zīdaina viedokli.

Svarīgi izprast, ka psihologa atzinums nav tas pats, kas bērna viedoklis. Bāriņtiesa var bērna viedokli noskaidrot pati vai lūgt to darīt psihologam. Tādā gadījumā psihologs nesniedz atzinumu, bet atbilstoši bāriņtiesas pieprasījumam sarunā ar bērnu noskaidro viņa vēlmes – par iespējamo saskarsmi ar otru vecāku; par to, pie kura no vecākiem vēlas dzīvot; vai bērns piekrīt konkrētas personas iecelšanai par aizbildni u.tml. Ja nepieciešams, bāriņtiesa var lūgt psihologam novērtēt bērna spēju paust viedokli. Īpaši svarīgi tas būtu gadījumos, kad bērnam ir garīga rakstura traucējumi (garīga atpalcība vai psihiska saslimšana).

Lietās par atzinuma sniegšanu tiesai vecāku strīdu gadījumos, ja bērna viedokli nav iespējams noskaidrot viņa vecuma vai garīgās veselības stāvokļa vai attīstības dēļ, bāriņtiesai noteikti jālūdz psihologa atzinums par tiem jautājumiem, kas ir būtiski lēmuma pieņemšanai, piemēram, par vecāku izpratni par bērna vajadzībām, īpaši emocionālajām vajadzībām, par spējām un prasmēm tās adekvāti apmierināt, par izpratni par vecāku lomu bērna audzināšanā, par emocionālo piesaisti. Atsevišķos gadījumos, ja nepieciešams, bāriņtiesa var lūgt psihologu veikt vecāku personības izpēti un novērtēt tās ietekmi uz spēju pilnvērtīgi audzināt bērnu. Ja nepieciešams, bāriņtiesa var lūgt psihologa viedokli par to, kā bērna attīstību var ietekmēt ierastās vides vai ikdienas aprūpētāja maiņa. Atbilde uz šo, pēdējo, jautājumu ir īpaši nozīmīga lietās par atzinuma sniegšanu tiesai, kad pirmsskolas vecuma vai jaunākā skolas vecuma bērnam ir vienlīdz cieša piesaiste abiem vecākiem un arī pārējie faktori attiecībā uz pilnvērtīgu bērna aprūpi abiem vecākiem vērtējami kā vienlīdz labi.

2. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām vardarbības pret bērniem novēršanai

2.1. Vardarbība pret bērnu, vispārējs raksturojums

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likumu](#), kura pamatnormas ir balstītas [ANO Konvencijā par bērnu tiesībām](#), katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvības un attīstības aizsardzību.²¹ **Pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.**²²

Pasaules Veselības Organizācija vardarbību pret bērniem definē šādi: "Vardarbību pret bērnu veido visas fiziskās un/vai emocionālās cietsirdības (nežēlības), seksuālās vardarbības, novārtā pamešanas vai nolaidīgas izturēšanās vai komerciālas vai savādākas ekspluatācijas formas, kas var izraisīt reālu vai potenciālu kaitējumu bērna veselībai, dzīvībai, attīstībai vai pašcieņai, bērnam atrodoties atbildības, uzticēšanās un/vai varas attiecību kontekstā."

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta](#) 9.¹ punktā definēts vardarbības jēdziens, proti, **vardarbība ir visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, nolaidība vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu.**

Pamatā izšķir **4 vardarbības pret bērnu veidus:**

1. **seksuāla vardarbība** — bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu.²³

Seksuālas vardarbības veidi:

- dzimumkontakts – vagināla vai anāla aizskaršana, izmantojot jebkādus objektus, arī orālais sekss;
- bērna ķermeņa aizskaršana – bērna intīmo un citu ķermeņa daļu aizskaršana, glāstot vai skūpstot, arī bērna piespiešana aizskart, glāstīt vai skūpstīt pieaugušā intīmās ķermeņa daļas;
- bērna privātuma pārkāpšana – bērna izsekošana un novērošana, viņam izģērbjoties, vai arī bērna piespiešana atkailināties;
- bērna pakļaušana pieaugušo seksualitātei – dzimumakta veikšana, pieaugušā atkailināšanās bērna priekšā, seksuālu piedzīvojumu stāstīšana un pornogrāfisku filmu un žurnālu rādīšana bērnam;
- bērna seksuālā ekspluatācija – bērna pārdošana vai iesaistīšana seksuālu pakalpojumu sniegšanā vai pornogrāfiska materiāla ražošanā.

²¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 7.pants](#)

²² [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 9.pants](#)

²³ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1.panta](#) 10.punkts

- 2. fiziska vardarbība** — bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai²⁴.

Fiziskas vardarbības veidi:

- sišana ar rokām vai priekšmetiem;
- grūšana, grūstīšana;
- mešana, sviešana;
- purināšana;
- knaibīšana;
- žņaugšana;
- slīcināšana;
- saldēšana;
- griešana;
- dedzināšana, apdegumu radīšana;
- ieslēgšana, ieslodzīšana;
- neļaušana gulēt, aizmigt.

- 3. emocionāla vardarbība** — bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai)²⁵.

Emocionālas vardarbības veidi:

- bērna ignorēšana – bērns tiek atraidīts, viņa svarīgās problēmas netiek pamanītas un attiecīgi apspriestas;
- bērna apvainošana – bērns tiek apsaukāts un vainots par lietām, ar kurām viņam nav nekāda sakara;
- bērna terorizēšana – regulāra bērna apvainošana un apsaukāšana, iedvešot bērnam bailes;
- bērns tiek turēts emocionālās spriedzes apstākļos – regulāra bērna iebaidīšana un draudēšana bērnam;
- ņirgāšanās par bērnu – no pieaugušo puses tiek radīti apstākļi, lai bērns bieži atrastos situācijās, kurās bērnu pazemo un kurās viņš kļūst par apsmieklu citiem;
- draudēšana ar fizisku pāridarījumu – bērnam tiek izteikti draudi, kas ne vienmēr bērnam ir tiešā veidā saprotami;
- apzināta bērna morālo vērtību degradēšana – bērna iesaistīšana zagšanā, ubagošanā u.c. prettiesiskos darījumos;
- kliegšana, lamāšanās uz bērnu.

- 4. vecāku nolaidība (pamešana novārtā)** — bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana²⁶.

²⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likums 1.panta](#) 11.punkts

²⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1.panta](#) 12.punkts

²⁶ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1.panta](#) 13.punkts

Vecāku nolaidības jeb bērna novārtā pamešanas veidi:

- Fiziskā nerūpēšanās par bērnu – bērnam nav pieejama vecumam un veselībai atbilstoša pārtika; bērnam laikus netiek mainītas autiņbikšītes; uz bērna raudāšanu nereaģē; izlaiž bērna barošanas reizes, ja bērns raud, viņš netiek ņemts rokās un attiecīgi mierināts; bērna apģērbs nav atbilstošs laika apstākļiem. Bērnam netiek nodrošināta vajadzībām atbilstoša dzīves vide – gulta, galds, sadzīves priekšmeti.
- Emocionāla nerūpēšanās par bērnu – bērns ilgstoši tiek atstāts bez pieskatīšanas; vienaldzīga attieksme pret bērna emocionālajām vajadzībām, to ignorēšana. Vecāku apzināta izvairīšanās no emocionālas tuvības ar bērnu;
- Nerūpēšanās par bērna veselību – bērnam nav ģimenes ārsta; netiek veiktas profilaktiskās potes; vecāki paši lemj par bērna ārstēšanu slimības gadījumā (izvēlas zāles un to devas); bērnam laikus netiek nodrošināta medicīniskā palīdzība;
- Nerūpēšanās par bērna izglītību – bērns bieži kavē skolu; bērns bieži neapmeklē skolu; vecāki bērnu no rītiem nedomina, lai dotos uz skolu; vecāki atsakās sadarboties ar skolas pārstāvjiem; vecāki lielākajiem bērniem skolas laikā liek pieskatīt jaunākos bērnus; vecāki nerūpējas par bērna spēju attīstību; vecāki neinteresējas par bērna sekmēm un skolas gaitām;
- Nerūpēšanās par bērna sociālajām vajadzībām – bērna izolēšana no normāliem, vecumam atbilstošiem sociālajiem kontaktiem.

Svarīgi!!!

Nereti vardarbības veidi kombinējas un pārklājas. Vardarbība var būt gan atklāti novērojama – piemēram, kliegšana, draudēšana bērnam, acīmredzami zemādas asinsizplūdumi, gan ilgstoša un slēpta vardarbība – piemēram, emocionāla noniecināšana, iebiedēšana, kas ilgst gadiem, likšana stāvēt stundām kājās vai seksuāla izmantošana.

Papildus uzmanība jāvelta arī situācijās, kad bāriņtiesas redzeslokā nonāk ģimene, kuras bērna aprūpē redzama pāraprūpe. Lai arī pāraprūpi pašu par sevi nevar definēt kā vardarbību, tomēr šāda tipa neveselīgas bērna- vecāka attiecības nereti ilgstošākā laika periodā pāraug vardarbīgās attiecībās starp bērnu un vecākiem, vai arī bērns kļūst vardarbīgs pret apkārtējiem vai vienaudžiem, savukārt vecāki nespēj objektīvi novērtēt situāciju un sniegt bērnam nepieciešamo palīdzību (piem., psihologa, psihiatra konsultācijas) uzvedības problēmu risināšanā.

Pētījumi par vardarbības sekām liecina par daudzveidīgām īslaicīgām un ilgtermiņa problēmām, kas var izpausties kā nozīmīgi fiziskās veselības, emocionālie un uzvedības traucējumi. Parasti, lai bērns varētu pārvarēt vardarbības radītās sekas, ir nepieciešams saņemt speciālu psiholoģisku un sociālu palīdzību. Tā nepieciešama ne tikai traumas mazināšanai, bet arī jaunu sociālo prasmju un iemaņu apgūšanai.

Vardarbības sekas var iedalīt pēc jomas, kurā traucējums radies:

- Sekas kognitīvajā sfērā. Tās ir izmaiņas bērna kognitīvajos procesos - domāšanā, atmiņā, uzmanībā, uztverē u.c. (uzmanības noturības un koncentrēšanās grūtības, mācīšanās grūtības, runas un valodas traucējumi, grūtības atcerēties u.c.);
- Sekas uzvedībā. Tās ir izmaiņas, kas novērojamas bērna uzvedībā (atkarību izraisošu vielu lietošana, bieža skolas neapmeklēšana, izolēšanās, agresīva un vardarbīga uzvedība u.c.);

- Sekas fiziskajā veselībā. Tās ir izmaiņas, kas saistītas ar bērna fizisko veselību (nepietiekams ķermeņa svars, miega traucējumi, enurēze, enkoprēze, aizkavēta fiziskā veselība, neirotiski traucējumi u.c.);
- Sekas sociālajā sfērā. Tās ir izmaiņas, kas saistītas ar bērna spējām veidot sociālus kontaktus un attiecības (neievēro ķermeņa robežas, tendence izolēties no sociāliem kontaktiem, nespēja atrast kontaktu, veidot attiecības ar citiem bērniem);
- Sekas emocionālajā sfērā. Tās ir izmaiņas bērna emocionālajā pašsajūtā un psihiskajos procesos (depresīvas izjūtas un trauksme, neatbilstošs pašvērtējums, vāja emociju kontrole, viegla aizkaitināmība, dusmas u.c.).²⁷

Vardarbības sekas, ja tā netiek savlaicīgi atklāta un pārtraukta, ir ne tikai tā fiziskā vai emocionālā trauma, ko bērns iegūst. Bērībā pārdzīvotās vardarbības sekas var izpausties arī vēlāk, bērnam kļūstot pieaugušam, kā nespēja pilnvērtīgi sociāli funkcionēt, un bieži vien kļūstot par vardarbības izdarītāju pret saviem bērniem.

2.2. Informācijas iegūšana par vardarbību pret bērnu

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.panta](#) trešajā daļā noteikts, ka **katrai personai ir pienākums ziņot** policijai vai citai kompetentai iestādei par vardarbību vai citu pret bērnu vērstu noziedzīgu nodarījumu. Par neziņošanu vainīgās personas saucamas pie likumā noteiktās atbildības. Savukārt [minētā likuma 73.panta](#) pirmajā daļā precizēts, ka **katra iedzīvotāja pienākums ir sargāt savu un citu bērnu drošību**, ne vēlāk kā tajā pašā dienā **ziņot** policijai, bāriņtiesai vai citai bērnu tiesību aizsardzības institūcijai par jebkādu vardarbību un noziedzīgu nodarījumu vai administratīvu pārkāpumu pret bērnu, par viņa tiesību pārkāpumu vai citādu apdraudējumu.

Īpašu atbildību likumdevējs ir noteicis personām, kuru darba pienākumi ir saistīti ar bērnu tiesību un interešu aizsardzību – saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73.panta](#) otro daļu veselības aprūpes, pedagoģiskie, sociālās sfēras vai policijas darbinieki, kā arī vēlētas valsts un pašvaldību amatpersonas, kurām kļuvis zināms par bērna tiesību pārkāpšanu un kuras par to nav ziņojušas minētajām institūcijām, par neziņošanu saucamas pie likumā noteiktās atbildības.

Bāriņtiesu darbību regulējošie normatīvie akti paredz bāriņtiesas pienākumu reaģēt **visos gadījumos**, kad bāriņtiesas rīcībā ir informācija par iespējamu vardarbību ģimenē, kas vērsta pret bērnu.

Svarīgi!!!

Bāriņtiesas pienākums ir pārbaudīt jebkāda veida informāciju par iespējamu vardarbību pret bērnu, neatkarīgi no tā, kas ir informācijas sniedzējs (pats bērns, sociālais darbinieks, izglītības iestāde, kaimiņi, anonīms informētājs) un kādā veidā šī informācija tiek sniegta (oficiāls iesniegums, mutvārdu ziņojums, starpinstitūciju sanāksmē sniegta informācija, anonīms e-pasta ziņojums u.tml.). Nozīme piešķirama saņemtās informācijas būtībai, nevis veidam, kādā informācija saņemta.

²⁷ Rokasgrāmata darbam ar vardarbībā cietušiem bērniem, Rīga, 2010

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta](#) pirmajā daļā noteikto **iesniegumi un sūdzības, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskatāmas nekavējoties.**

Saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir **nekavējoties** pārbaudīt šo informāciju.

Vēršam uzmanību uz [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 16.aprīļa spriedumu lietā Nr. A420213416](#), kur norādīts uz bāriņtiesa pienākumu nekavējoties reaģēt uz saņemto informāciju par iespējamu vardarbību pret bērnu. Spriedumā Augstākā tiesa norāda, ka bāriņtiesa atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 2.panta](#) pirmajai daļai ir aizbildnības un aizgādības iestāde, kas atbilstoši šā [likuma 4.panta otrajai daļai](#) un [17.panta 1.punktam](#) nodrošina aizbildnībā un aizgādībā esošo personu tiesību un interešu aizsardzību. Tas nozīmē, ka bāriņtiesa ir tā iestāde, kurai ir uzticēta valsts funkcija ļoti sensitīvā tiesību aizsardzības jomā – bērnu tiesību un interešu aizsardzībā, līdz ar to **bāriņtiesai ir jābūt gatavai risināt situācijas arī ilgāk par oficiālo darba laiku, ja tas ir nepieciešams**, lai nodrošinātu tiesību normās noteiktos priekšnoteikumus izsvērtu un kvalitatīvu lēmumu pieņemšanai²⁸. Ievērojot minēto, bāriņtiesām sadarbībā ar pašvaldību, nepieciešams atrunāt darba samaksas nodrošināšanu, ja objektīvu iemeslu dēļ bāriņtiesas darbiniekiem bijis nepieciešams veikt darba pienākumus ārpus oficiālā darba laika.

Svarīgi!!!

Par iespējamo vardarbības faktu pret bērnu, bāriņtiesa nekavējoties, sākotnēji mutiski, bet ne vēlāk kā tajā pašā dienā rakstiski ziņo policijai ([Bērnu tiesību aizsardzības likums 51.p.3 daļa](#)).

Sākotnējā informācijas sniegšana policijai mutvārdos nepieciešama, lai policijas darbinieki neatliekami varētu sākt rīkoties savas kompetences ietvaros un neitralizēt iespējamo varmāku, lai pārtrauktu fizisku bērna iespaidošanu, pasargātu bērnu no atkārtotiem uzbrukumiem un stabilizētu situāciju ģimenē.

Papildus informējam, ka [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.panta](#) ceturtajā daļā paredzēts **policijas pienākums** informēt bāriņtiesu pēc bērna atrašanās vietas par **policijas pieņemto lēmumu par nošķiršanu**, ja šis lēmums ir pieņemts saistībā ar kaitējuma draudiem bērnam vai tās personas, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu, brīvībai, dzīvībai vai veselībai. Minētais lēmums par nošķiršanu tiek pieņemts situācijās, ja policija izsaukuma laikā uz mājokli konstatē emocionālas, fiziskas vai cita veida vardarbības pret bērnu risku. Šāds bāriņtiesas informēšanas pienākums policijai uzlikts ar mērķi, lai bāriņtiesa, izvērtējot no policijas saņemto informāciju, varētu veikt nepieciešamās darbības un izvērtējumu, lai pasargātu bērnu no fiziskas, emocionālas un jebkura cita veida vardarbības.

²⁸ [Judikatūras nolēmumu arhīvs: Bērnu tiesības/ vecāku tiesības](#)

2.3 Bāriņtiesas veicamās darbības pēc informācijas par vardarbību pret bērnu saņemšanas

2.3.1. Bērna dzīves apstākļu pārbaude un viedokļa noskaidrošana

Dzīves apstākļu pārbaude

Pārbaudot informāciju, bāriņtiesai, īstenojot Bāriņtiesu likuma 16.pantā noteiktās tiesības, primāri nepieciešams **pārbaudīt bērna dzīves apstākļus un jāizvērtē iespējamība veikt pārrunas ar bērnu** bez citu personu klātbūtnes par situāciju un apstākļiem ģimenē.

Bērna dzīves apstākļu pārbaude veicama izvērtējot situācijas neatliekamību, nepieciešamības gadījumā pieaicinot policijas vai sociālā dienesta pārstāvi.

Par dzīves apstākļu pārbaudē konstatēto nepieciešams sastādīt dzīves apstākļu pārbaudes aktu, rūpīgi fiksējot pārbaudes datumu, laiku, konstatētos faktus. Pārbaudes aktu nepieciešams parakstīt visām dzīves apstākļu pārbaudē iesaistītajām personām, arī pārbaudāmas ģimenes locekļiem. Ja personas atsakās parakstīt dzīves apstākļu pārbaudes aktu, par to izdarāma atzīme pārbaudes aktā.

Svarīgi!!!

Vardarbības gadījumos bāriņtiesas sastādītajam dzīves apstākļu pārbaudes aktam var būt būtiska nozīme tālākajā administratīvajā procesā vai kriminālprocesā, tādēļ bāriņtiesai dzīves apstākļu pārbaudes akts jā sastāda skaidri saprotams, iekļaujot visu būtisko informāciju par iespējamo vardarbību pret bērnu. Jābūt skaidri norādītai pārbaudes vietai, precīzam laikam, jānorāda visi dzīves apstākļu pārbaudē iesaistītie speciālisti, kā arī iespējami precīzi un detalizēti jāapraksta dzīves apstākļu pārbaudes laikā novērotais.

Bērna viedokļa noskaidrošana

Saskaņā ar [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 42.punktā](#) noteikto, nepilngadīgu personu viedokli izskatāmajā lietā bāriņtiesa noskaidro **šo personu ierastajā vidē vai citā drošā vidē** (mājās, skolā, bērnudārzā u.c.). **Bērna teikto bāriņtiesa noformē rakstiski.**

Vēršam uzmanību, ka bērna viedoklis ir jāuzklausā neatkarīgi no bērna vecuma, turklāt bāriņtiesai ir jāpiedāvā bērnam paust viedokli, nevis pasīvi jāgaida iniciatīva no bērna puses. Bērna viedokļa respektēšana ir atkarīga no 2 kritēriju summas: **bērna vecuma un brieduma pakāpes**. Ne minimālās vecuma robežas, ne arī pazīmes, kas ļautu secināt, vai bērns ir pietiekoši nobriedis tāda viedokļa paušanai, kas būtu vērā ņemams, nav noteiktas un ir relatīvas. Tādēļ, jāizvērtē katra konkrētā situācija individuāli, noskaidrojot, vai bērns ir spējīgs formulēt savus uzskatus un bērna uzskatiem jāpiešķir pienācīga nozīme atbilstoši viņa vecumam un briedumam. Tas nozīmē, ka bērns ir jāuzklausā, pat agrīnā vecumā, bet informācijai piešķiramā nozīme ir būtiski atkarīga no bērna individuālās attīstības pakāpes un īpatnībām. Līdz ar to apstākļi, ka bērns sarunā ar bāriņtiesas darbinieku neapstiprina vardarbību, nenozīmē, ka viņš nav no tās cietis. Iespējams, ka bērns ir iebaidīts vai neuzticas pieaugušajiem, vai vardarbības faktu pieņēmis kā normālu ģimenes ikdienas sastāvdaļu.

Pirms bērna viedokļa noskaidrošanas bāriņtiesai **jāizvērtē vairāki aspekti:**

1. **Kurš veiks pārrunas ar bērnu** – jāpārdomā, kurš no bāriņtiesas locekļiem varētu veiksmīgāk komunicēt ar vardarbībā cietušo bērnu, uzmanību vēršot gan uz izjautātāja dzimumu (piemēram, meitene kas cietusi no vīrieša vardarbības varētu vairāk uzticēties sievietei). Jāizvērtē, kuram no bāriņtiesas locekļiem veiksmīgāk izdodas saskarsme ar bērniem. Iespējams bāriņtiesai sarunas veikšanai jāpieaicina persona, kurai bērns jau ir uzticējies, piemēram, skolotājs, sociālais darbinieks, psihologs.
2. **Kur veicama saruna** - vai bērns noteiktajā vietā/telpā jutīsies droši, vai iespējams sarunai nodrošināt telpu, kur neienāks citi cilvēki, u.tml.;
3. **Kad veicama saruna** – vai tā ir nepieciešama nekavējoties, lai izprastu apdraudējuma risku un nepieciešamības gadījumā šķirtu bērnu no ģimenes. Vai saruna organizējama vēlāk, piemēram, bērns jau ir šķirts no ģimenes un ievietots krīzes audžuģimenē, līdz ar to jāļauj bērnam adaptēties jaunajā vidē un saruna veicama pēc pāris dienām. Vai konkrētajā dienā bērns jau nav vairākkārt izjautāts un noguris.
4. **Kā veicama saruna ar bērnu par vardarbību** – nepieciešams apdomāt kādus jēdzienus un vārdus izvēlēties, lai bāriņtiesas uzdotie jautājumi bērnam būtu saprotami un atbildami. Piemēram, seksuālās vardarbības gadījumā bērns var nelietot un neizprast tādus jēdzienus kā dzimumakts, starpene, vagināls, anāls, intīmās ķermeņa vietas, u.tml..
5. **Vai vispār veicama bērna viedokļa noskaidrošana par vardarbības faktu** – Gadījumos, kad informācija bāriņtiesai par vardarbīgu vecāku nonāk jau pēc tam, kad ir ticis ierosināts kriminālprocess, vai kad jau izmeklēšanas ietvaros bērnam veikta nopratināšana, vai ja bērna viedokli par vardarbību jau noskaidrojis psihologs un bērnam vairs nepastāv tiešs apdraudējums, bērna interesēs var nebūt atkārtota bāriņtiesas izjautāšana par konkrēto pārciesto vardarbību. Šādas situācijas, visbiežāk, varētu veidoties, kad viens no vecākiem aizgādības tiesību ietvaros ir vērsies policijā pret vardarbīgo vecāku, ir ierosināts kriminālprocess un tiek veiktas izmeklēšanas darbības, t.sk., bērna nopratināšana, psiholoģiskā izpēte u.tml. Savukārt bāriņtiesā iesniegts iesniegums par aizgādības tiesību pārtraukšanu vardarbīgajam vecākam, bāriņtiesai ir iesniegts psihologa izpētes atzinums. Līdz ar to atkārtota bērna izjautāšana par vardarbības epizodēm varētu būt viņam traumatiska.

2.3.2. Citas informācijas iegūšana

Tālākai situācijas izpētei un attiecīgu bāriņtiesas lēmumu pieņemšanai nepieciešama izvērsta un objektīva informācijas iegūšana.

[Bāriņtiesu likuma 16.pants](#) paredz **bāriņtiesas tiesības**:

1. pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izvērtētu bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību ievērošanas likumību vai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus;
2. veikt amatpersonu un iedzīvotāju aptauju, lai iegūtu ziņas, kas nepieciešamas aizbildnības, aizgādības, adopcijas vai ar aizgādību saistīto jautājumu izlemšanai;
3. uzaicināt personas uz pārrunām un pieprasīt no tām paskaidrojumus par bērna vai aizgādībā esošās personas personisko un mantisko tiesību aizsardzību;
4. veikt pārrunas ar bērnu un aizgādībā esošo personu bez citu personu klātbūtnes;
5. lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem;
6. pārbaudīt bērna vai aizgādībā esošās personas dzīves apstākļus;
7. fotografēt, filmēt un iegūt skaņu ierakstus, ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē atklājas, ka bērns atrodas dzīvībai un veselībai bīstamos apstākļos.

VBTAI vērš uzmanību, ka bāriņtiesai jāiegūst pēc iespējas **vispusīga informācija**, lai izvērtētu bērna aprūpi un audzināšanu ģimenē, tajā skaitā vai bērns nav cietis no vardarbības ģimenē un vai ģimene spēj nodrošināt atbilstošu palīdzību bērnam, ja bērns netiek šķirts no ģimenes vai cietis no vardarbības ārpus ģimenes.

Īpaša vērība jāvelta informācijas iegūšanai no bērna ģimenes ārsta, t.sk., vai ārsts nav konstatējis bērnam biežus sasitumus, lūzumus, traumas. Tāpat informācijas pārbaudīšanai bāriņtiesai jāiztaujā kaimiņi, pedagogi, mediķi, citas personas, kuras kontaktējas ar bērnu vai viņa ģimeni, vecāki.

Ja bāriņtiesa noskaidro, ka ģimene ir bijusi sociālā dienesta palīdzības un pakalpojumu saņēmēja, nepieciešams nodrošināt starpinstitūciju tikšanos, kuras laikā iespējams no sociālā darbinieka, kurš ir strādājis ar ģimeni, iegūt papildus informāciju, kā arī noskaidrot jau sociālā dienesta atklātos riskus un resursus ģimenei.

Svarīgi!!!

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 71.panta pirmajā daļā noteikts, ka informācija, kuru par bērnu ieguvis bērnu aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības vai citas iestādes darbinieks vai valsts vai pašvaldības institūcijas darbinieks, pildot amata pienākumus, ir konfidenciāla, un ziņas, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, nav izpaužamas. Minētais princips bāriņtiesai jāievēro, gan veicot iedzīvotāju un amatpersonu aptauju, gan pieprasot informāciju no citām institūcijām.

2.3.3. Psihologa atzinums lietās par vardarbību

Ja bāriņtiesas rīcībā nonākusi informācija, kas liecina, ka ģimenē vardarbīgi izturējušies pret bērnu, jāņem vērā, ka ģimenes locekļi bieži vien vardarbības faktu noliedz. Tādā gadījumā liela nozīme, lai pārliecinātos par to, vai bērns tiešām cietis no vardarbības, ir psihologa atzinumam.

Bāriņtiesu likuma 16.panta 7.punktā paredzētas bāriņtiesas tiesības lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem. Ievērojot minēto, secināms, ka bāriņtiesa, risinot tās kompetencē esošus jautājumus, kā arī, veicot bērna personisko interešu aizsardzības pasākumus, īstenojot minētā likumā noteiktās tiesības, ir tiesīga lūgt psihologam veikt bērna psiholoģisko izpēti un sniegt atzinumu, kā arī lūgt vecākiem nodrošināt iespēju bērnam apmeklēt psihologa konsultācijas pie bāriņtiesas izvēlēta psihologa. Tāpat bāriņtiesa, īstenojot Bāriņtiesu likuma 16.pantā noteiktās tiesības, tiesīga lūgt atzinumu psihologam, pie kura neatkarīgi no bāriņtiesas vērsušies bērna vecāki.

Tajos gadījumos, kad nepieciešams iegūt informāciju, kas varētu sniegt apstiprinājumu aizdomām par vecāku vardarbību pret bērnu, atbilstoši Bāriņtiesu likuma 18.panta 3.punktā noteiktajam, bāriņtiesa var nosūtīt bērnu konsultācijas saņemšanai pie psihologa, ja tas nepieciešams bērna interešu aizstāvībai un bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai. Šie ir gadījumi, kad vecākiem nav pārtrauktas bērna aizgādības tiesības.

VBTAI ieskatā psihologa darba profesionalitātei un tā sniegtajiem atzinumiem ģimenes situācijas izvērtēšanā ir būtiska nozīme bāriņtiesas darbībā, lai tā varētu pieņemt pamatotus, objektīvus un bērnu tiesībām un interesēm atbilstošus lēmumus un veikt citus atbilstošus pasākumus savas kompetences ietvaros. Tādējādi vēršam uzmanību, ka visos gadījumos, kad attiecīgās lietas ietvaros bāriņtiesai nepieciešams pieprasīt psihologa atzinumu, būtiski pārliecināties, vai konkrētais psihologs, ievērojot Bērnu tiesību aizsardzības likuma normas, ir tiesīgs sniegt atzinumu lietā. Proti, minētā likuma 5.² pantā noteikts, ka psihologa atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem tiesai, bāriņtiesai, policijai un prokuratūrai lietās, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību, ir tiesīga sniegt persona, kura ieguvusi vismaz maģistra grādu psiholoģijā un kuras profesionālā darbība bērnu un ģimenes izpētē sasniedz vismaz piecus gadus. Psihologam, kurš sniedz atzinumus, jāatbilst arī Psihologu likuma 3.panta nosacījumiem.

Visos gadījumos, kad vecāks pats bāriņtiesā iesniedzis psihologa atzinumu, bāriņtiesai svarīgi pārliecināties, vai konkrētais psihologs bijis tiesīgs sniegt šādu atzinumu un vai sniegtais atzinums atbilst Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.² panta un Psihologu likuma 13.panta prasībām, proti, satur pilnībā visu būtisko informāciju, kuru nepieciešams norādīt psihologa atzinumā par psiholoģiskās izpētes rezultātiem lietās, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību.

Svarīgi!!!

Psiholoģiskās izpētes uzdevumam jābūt izvērtējumam par iespējamo vardarbību pret bērnu. Par atbilstošu psihologa atzinumu nav uzskatāmi psihologu atzinumi, kuru izpētes mērķis bijis cits, nevis iespējamās vardarbības konstatēšana, piemēram, konsultācijas bērna trauksmainības mazināšanai.

2.3.4. Bērna šķiršana no ģimenes vardarbības dēļ

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta](#) pirmā daļa ietver likumdevēja noteikto gadījumu uzskaitījumu, kad ir iespējama bērna šķiršana no ģimenes, tajā skaitā, ja bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ. Minētajā gadījumā **bērns šķirams no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē.**

Tāpat [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 52.panta](#) ceturtajā daļā noteikts, ka bērnam, kurš cietis no vardarbības (prettiesiskām darbībām) savā ģimenē vai kuram pastāv reāli vardarbības draudi, nekavējoties nodrošināma ārpusģimenes aprūpe, ja vainīgās personas nav iespējams izolēt no bērna.

Ja pēc dzīves apstākļu pārbaudes laikā konstatētā vai sarunā ar bērnu noskaidrotā bāriņtiesas priekšsēdētājs/bāriņtiesas loceklis secina, ka atrašanās pie vecākiem vai atgriešanās mājās pēc sarunas ar priekšsēdētāju vai bāriņtiesas locekli, kurā bērns ir pastāstījis par vardarbību, apdraud vai var apdraudēt bērna veselību vai dzīvību, priekšsēdētājs/bāriņtiesas loceklis, **pieņem vienpersonisku lēmumu** par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Bāriņtiesas rīcība pieņemot vienpersonisku lēmumu izvērstāk skaidrota VBTAI [Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu.](#)

Šādos gadījumos **bērns nogādājams drošībā** (krīzes audžuģimenē, pie radniekiem, ja nepieciešams- slimnīcā), par vardarbību pret bērnu **informējama policija**, un bērnam **sniedzama nepieciešamā palīdzība**:

1. ja tas nepieciešams, neatliekamā medicīniskā palīdzība vai veselības aprūpes pakalpojumi;
2. sociālās rehabilitācijas pakalpojumi.

Gadījumos, kad, piemērojot [Bāriņtiesu likuma 23.panta](#) pirmajā daļā noteikto, bāriņtiesa lēmusi par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, kā arī pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, par pieņemto lēmumu šķirt bērnu no ģimenes **jāinformē bērna vecāku dzīvesvietas sociālais dienests** un jālūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem.

Normatīvie akti paredz, ka bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē. Atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta](#) piektajā daļā noteiktajam pašvaldības sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu ar nolūku panākt bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanu, īstenojot konkrētus pasākumus, lai bērni varētu atgriezties vecāku aprūpē un turpmāk ģimenē tiktu nodrošināta bērna attīstībai un augšanai labvēlīga vide.

Gadījumos, ja bāriņtiesa konstatē, ka bērns cietis no vardarbības ģimenē, bet **nav nepieciešams bērnu šķirt** no vecākiem, jo bērna dzīvība vai veselība nav apdraudēta, bāriņtiesa nekavējoties **informē sociālo dienestu** par nepieciešamību veikt darbu ar vecākiem un **sadarbībā ar sociālo dienestu gādā, lai bērns saņemtu nepieciešamo sociālo rehabilitāciju.**

Bāriņtiesa ierosina lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu un saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmās prim daļas redakciju, bāriņtiesa, ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, veic riska novērtēšanu (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzišana u.tml.), informē vecāku par sekām un uzdod viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Izvērstāka informācija par bāriņtiesas darbībām, t.sk., riska novērtēšanu atrodama VBTAI izstrādātajos [Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu](#).

Svarīgi!!!

Gadījumos, kad konstatēta vardarbība pret bērnu ģimenē, bet bērns netiek šķirts no ģimenes, bāriņtiesai jāveic regulāras ģimenes dzīves apstākļu pārbaudes un jāvienojas par vairākām regulārām starpprofesionāļu sanāksmēm ar sociālo darbinieku, kurš sniedz palīdzību un atbalstu ģimenei, lai pārliecinātos par vecāku iesaisti konstatēto risku novēršanā un sasniegtajiem rezultātiem, bērnam sniegto sociālo rehabilitāciju un vardarbības neturpināšanos ģimenē. Šādās situācijās kā resurss var tikt izmantota arī [pašvaldības sadarbības grupa](#).

Atbilstoši [Latvijas Republikas Civillikuma 203.panta](#) trešajā daļā paredzētajam bāriņtiesa lemj par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, ja gada laikā no aizgādības tiesību pārtraukšanas nav iespējams tās atjaunot. Bāriņtiesai ir tiesības lemt par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pirms šā panta trešajā daļā noteiktā termiņa iestāšanās, ja tas ir bērna interesēs. Ievērojot minēto, **ja vecāki pret bērnu izturējušies sevišķi cietsirdīgi vai nežēlīgi, bāriņtiesa izvērtē nepieciešamību tūlīt pēc lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu, nenogaidot iepriekš norādīto termiņu, iesniegt prasību tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem.**

Svarīgi!!!

Tiesas atsevišķi noteikta bērna aizgādība vienam vecākam nenozīmē, ka otram vecākam aizgādības tiesības ir atņemtas. Līdz ar to situācijās, kad viens no vecākiem bijis vardarbīgs pret bērnu, bet par bērna drošību un aprūpi gādājis otrs vecāks, tiesā risinot atsevišķas aizgādības noteikšanu un saskarsmes tiesību ierobežošanu, bāriņtiesai jebkurā gadījumā nepieciešams kompetences ietvaros lemt par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vardarbīgajam vecākam un prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai.

2.3.5. Bērna aizsardzība pret vardarbīgo personu

Bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, saskaņā ar [Bērna tiesību aizsardzības likuma 33.panta](#) otrajā daļā noteikto, ir **tiesības atteikties paziņot** bērna (kas nodots aizbildnībā vai audžuģimenē, vai ievietots bērnu aprūpes iestādē) vecākiem, kā arī brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, **bērna atrašanās vietu vai pieņemt lēmumu par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu**, ja tas kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.

Svarīgi!!!

[Bāriņtiesu likuma 18.panta 3.punkta b.apakšpunktā](#) noteiktas bāriņtiesas tiesības nosūtīt konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista personu, ar kuru bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus, vai personu, ar kuru bērns dzīvo nedalītā saimniecībā. Vardarbības pret bērnu gadījumā var būt būtiski saņemt psihologa atzinumu par vecāku vai citu tuvo cilvēku iespējamo saskarsmi ar bērnu, pirms lēmuma, ar kuru atceltu saskarsmes ierobežojumus, pieņemšanas.

Vēršam uzmanību, ka 2014.gada 31.martā Latvijā stājās spēkā grozījumi normatīvajos aktos, paredzot iespēju vardarbībā cietušo aizsardzībai civilprocesuālā un policejiskā kārtībā, proti, iespēju cietušajām personām pēc savas iniciatīvas civilprocesa ietvaros vērsties tiesā, tajā skaitā ar policijas starpniecību, un lūgt tiesu noteikt ierobežojumus vardarbīgai personai, proti, iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Tāpat piešķirot policijas darbiniekiem plašākas tiesības rīkoties vardarbības ģimenē gadījumos, ja pastāv tūlītēji draudi, ka persona, kas atrodas mājoklī vai tā tuvumā, var nodarīt kaitējumu šajā mājoklī pastāvīgi dzīvojošas personas dzīvībai, brīvībai vai veselībai.

[Civilprocesa likums](#) nosaka to personu loku, kuras ir tiesīgas iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, kā arī paredz gadījumus, kuros persona tiesīga vērsties tiesā ar attiecīgu pieteikumu, proti, ja pret personu ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība. Tāpat grozījumi [Civilprocesa likumā](#) paredz konkrētus pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus, piemēram, pienākumu atbildētājam atstāt mājokli, aizliegumu atbildētājam jebkurā veidā sazināties ar prasītāju u.c.

[Bāriņtiesu likuma 19.¹ pants](#) paredz bāriņtiesas kompetenci bērna interesēs iesniegt tiesai pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, ja bērna vecāks vai aizbildnis objektīvu iemeslu dēļ nav iesniedzis bērna interesēs tiesai šo pieteikumu.

Minēto pieteikumu bāriņtiesa sniedz tiesā, ja pastāv kāds no šiem apstākļiem:

- pret bērnu ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla vai psiholoģiska vardarbība, vai vardarbīga kontrole;
- saņemtas ziņas par iespējamu pret bērnu vērstu fizisko, seksuālo vai psiholoģisko vardarbību vai vardarbīgu kontroli;
- pret personu, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu, ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība;
- saņemtas ziņas par iespējamu fizisko, seksuālo, psiholoģisko vai ekonomisko vardarbību pret personu, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu.

Pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību iesniedz tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā konstatēts kāds no šā panta pirmajā daļā minētajiem apstākļiem vai kuras darbības teritorijā bērns dzīvo.

Vēršam uzmanību, ka bāriņtiesai nav jālemj par pieteikuma iesniegšanu tiesai bāriņtiesas sēdē, pieteikums tiesai sagatavojams vēstules veidā, parakstot to bāriņtiesas priekšsēdētājam.

2.3.6. Vardarbība pret bērnu pie ārpusģimenes aprūpes sniedzēja

Vardarbībai pakļauti bērni ir ne tikai bioloģiskajā ģimenē, vai ārpus ģimenes, bet, diemžēl, arī pie ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāja – aizbildņa vai audžuģimenes vai ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijā (turpmāk – bērnu aprūpes institūcija). Ik gadu bāriņtiesas ir bijušas spiestas lemt par aizbildņa atcelšanu vai audžuģimenes statusa atņemšanu vardarbības pret bērnu dēļ. Tāpat tiek konstatēti vardarbības gadījumi pret bērniem no bērnu aprūpes institūcijas darbiniekiem.

Saņemot informāciju par iespējamo vardarbību pret bērnu, bāriņtiesai veicamas tādas pašas darbības, kā lietās, kad vardarbība pieļauta pret ģimenē dzīvojošu bērnu, proti, **nekavējoties jāpārbauda saņemtā informācija**, jāveic dzīves apstākļu pārbaude, jānoskaidro bērna, aprūpētāja viedoklis un nepieciešamības gadījumā, ja citādi nav iespējams novērst apdraudējumu bērnam, jāpieņem vienpersonisks lēmums par bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas vai bērna izņemšanu no audžuģimenes vai jārisina jautājums par bērnu aprūpes institūcijā ievietotā bērna aizsardzības nodrošināšanu.

Papildus vēršam uzmanību uz [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 80.punktā](#) noteikto, ka attiecīgās bāriņtiesas priekšsēdētājs vai bāriņtiesas loceklis **ne retāk kā reizi gadā pārbauda** aizbildnībā vai aizgādnībā esošās personas dzīves apstākļus. [Savukārt Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr.354 "Audžuģimenes noteikumi" 4.punktā](#) noteikts, ka bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē, vai audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa (pamatojoties uz sadarbības līgumu) ne retāk kā reizi gadā sadarbībā ar atbalsta centru pārbauda dzīves apstākļus un izvērtē audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna aprūpi un viņa tiesību ievērošanu. Bērnu aprūpes institūcijā ievietotā bērna tiesību un interešu ievērošanu bāriņtiesa novērtē vismaz reizi gadā, saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 36.panta](#) pirmo daļu.

Svarīgi!!!

Ikgadējās dzīves apstākļu pārbaudes ārpusģimenes aprūpē ievietotiem bērniem nav tikai formāls dzīves telpas novērtējums. Bāriņtiesai īpaši jāvelta laiks pārrunām ar bērnu, lai noskaidrotu viņa pašsajūtu, savstarpējās attiecības gan ar aizbildni, audžuvecāku, institūcijas darbiniekiem, gan ar pārējiem ģimenes locekļiem, citiem institūcijā ievietotajiem bērniem. Nav pieļaujams, ka ikgadējās dzīves apstākļu pārbaudes laikā vispār netiek veiktas pārrunas ar bērnu. Gadījumā, ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā nav iespējama saruna ar bērnu (piemēram, bērns ir nometnē vai izglītības iestādē), bāriņtiesai jāatrod iespēja atkārtotam apmeklējumam, lai veiktu sarunu ar bērnu.

Vēršam uzmanību uz **preventīvas rīcības nozīmību** ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesību un interešu aizsardzībai. VBTAI darbinieki, veicot pārbaudes bāriņtiesu aizbildnības, audžuģimenes un institūcijā ievietoto bērnu lietās ir konstatējuši, ka bāriņtiesas nereti jau ilgu laika posmu ir saņēmušas informāciju, kas liecina par pieaugošām problēmām un saspīlējumu gan bērna un aprūpētāja savstarpējās attiecībās, gan bērna attiecībās ar citiem aprūpētāja ģimenes locekļiem. Vienlaikus diemžēl jāsecina, ka nereti šādiem signāliem netiek pievērsta pienācīga uzmanība un netiek sniegts nepieciešamais atbalsts, lai nepieļautu situācijas saasināšanos un pārtrauktu, piemēram, emocionālo vardarbību pret bērnu. Rezultātā problēmsituācijas pāraug vardarbībā pret aprūpē un audzināšanā nodoto bērnu un bāriņtiesai bērns jāšķir no aizbildņa vai audžuģimenes, vai jārīcina bērna drošības jautājumi institūcijā.

Bāriņtiesu likuma 4.panta otrā daļa nosaka, ka bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību. Līdz ar to, tiklīdz bāriņtiesā tiek saņemta informācija par iespējamām nesaskaņām, vardarbību vai citām problēmām, bāriņtiesas **pienākums ir iesaistīties situācijas risinājuma meklēšanā**.

Labās prakses ietvaros, būtu nepieciešama **starpinstitucionāla tikšanās** ar pašvaldības sociālo dienestu, ārpusģimenes atbalsta centru un pēc nepieciešamības ar citiem speciālistiem (piemēram, ģimenes ārsts vai kāds medicīnas speciālists, izglītības iestādes darbinieks), **lai izvērtētu piemērotākos atbalsta veidus aizbildnim, audžuģimenei, bērnu aprūpes iestādes personālam un ārpusģimenes aprūpē nodotajam bērnam**. Tāpat speciālistiem jāvienojas ar bērna aizbildni, audžuģimeni vai bērnu aprūpes institūcijas vadītāju par noteikto uzdevumu izpildi un bāriņtiesai regulāri jāpārliedz, vai tiek veiktas darbības situācijas risināšanā un vai tiek sasniegti izvirzītie mērķi.

Ja **bērnu aprūpes institūcijas** vadītājs saņem informāciju par darbinieka vardarbīgu rīcību pret bērnu, tad viņa pienākums ir nekavējoties informēt tiesībsargājošās iestādes, jo saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) 172.² panta pirmajā daļā noteikto, par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu līdz četrsimt euro.

Situācijā, ja minētais darbinieks ir valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks, tad par darbinieka iespējamo vardarbību iestādes vadītājs informē VBTAI pamatojoties uz [LAPK 236.¹² pantā](#) noteikto, ka VBTAI izskata [LAPK 172.² \(par pārkāpumiem, ko izdarījušas institūciju amatpersonas vai darbinieki\) pantā](#) paredzēto administratīvo pārkāpumu lietas.

Svarīgi!!!

Ja pret darbinieku ir uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība, darba devēja pienākums ir atstādināt darbinieku no amata pienākumu pildīšanas.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta](#) septītajā daļā noteikto, ja ir pamatotas aizdomas vai iestādes vadītāja, darba devēja vai pasākuma organizatora rīcībā ir informācija par to, ka šā panta piektajā daļā minētās personas pieļāvušas bērna tiesību pārkāpumus vai pret tām uzsākts kriminālprocess par noziedzīgu nodarījumu, kas minēts šā panta piektajā un sestajā daļā, vai uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība par šā panta sestajā daļā minētajiem administratīvajiem pārkāpumiem, iestādes vadītājs, darba devējs vai pasākumu organizators nodrošina, ka attiecīgie darbinieki tiek atstādināti no amata (no pienākumu pildīšanas) līdz lietas apstākļu noskaidrošanai un izvērtēšanai vai līdz galīgā nolēmuma pieņemšanai kriminālprocesā.

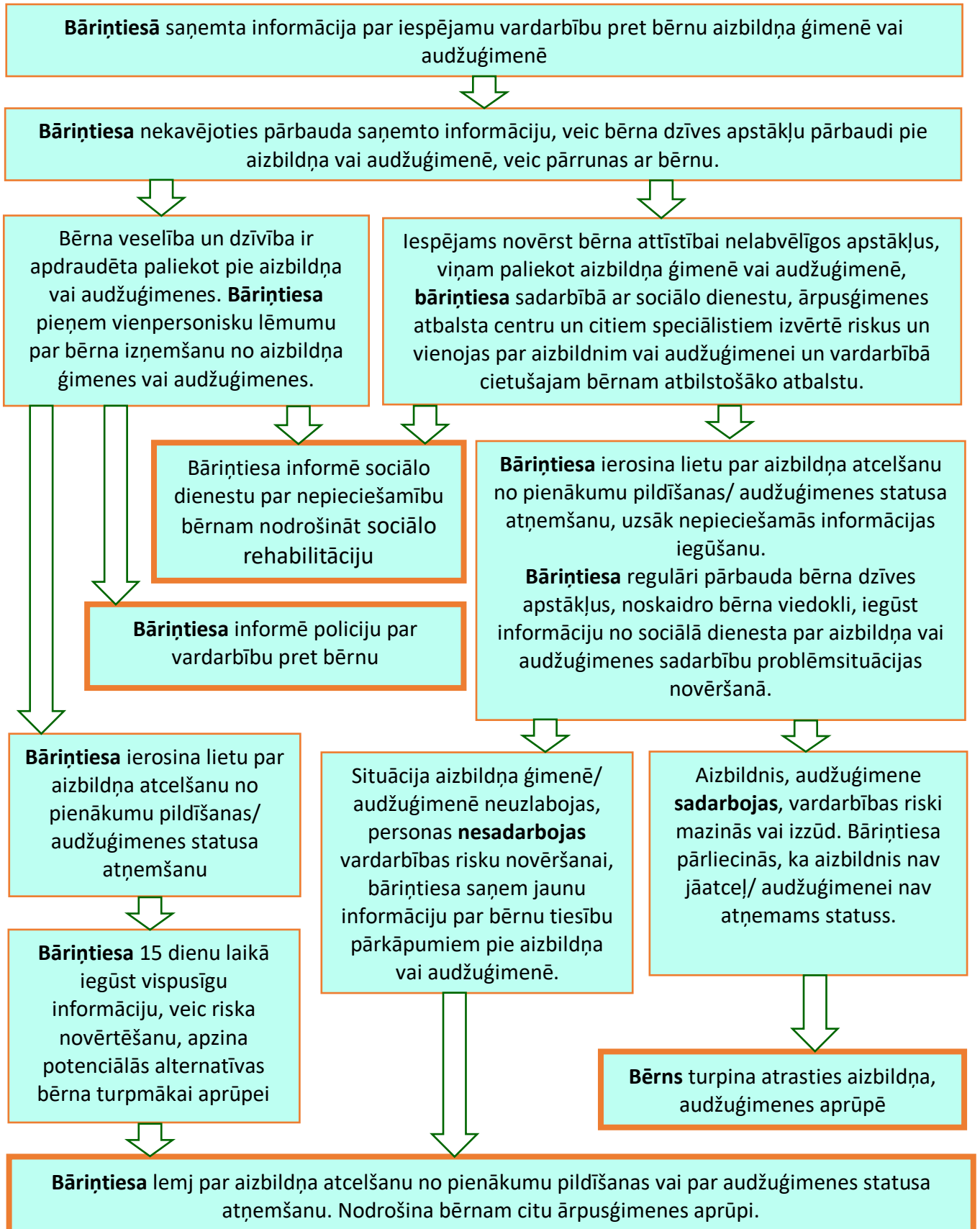
Savukārt saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta](#) pirmo daļu, bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, šo iestāžu vadītāji un darbinieki, bērnu pasākumu un tādu pasākumu organizatori, kuros piedalās bērni, personas, kuras minētajās iestādēs un pasākumos veic brīvprātīgo darbu vai saskaņā ar šīm iestādēm noslēgto vienošanos sniedz pakalpojumus, ir atbildīgas par bērna veselības un dzīvības aizsardzību, par to, lai bērns būtu drošībā, lai viņam tiktu sniegti kvalificēti pakalpojumi un ievērotas citas viņa tiesības. [Minētā panta](#) otrajā daļā noteikts, ka šā panta pirmajā daļā minētās personas par izdarītajiem pārkāpumiem saucas pie disciplinārās vai citas likumā noteiktās atbildības.

Līdz ar to, gadījumā, ja iestādes vadītāja rīcībā ir bijusi informācija par darbinieka iespējami vardarbīgu rīcību pret bērnu, bet vadītājs par minēto nav informējis atbildīgās institūcijas, tad iestādes vadītājs arī saucams pie disciplinārās vai citas likumā noteiktās atbildības.

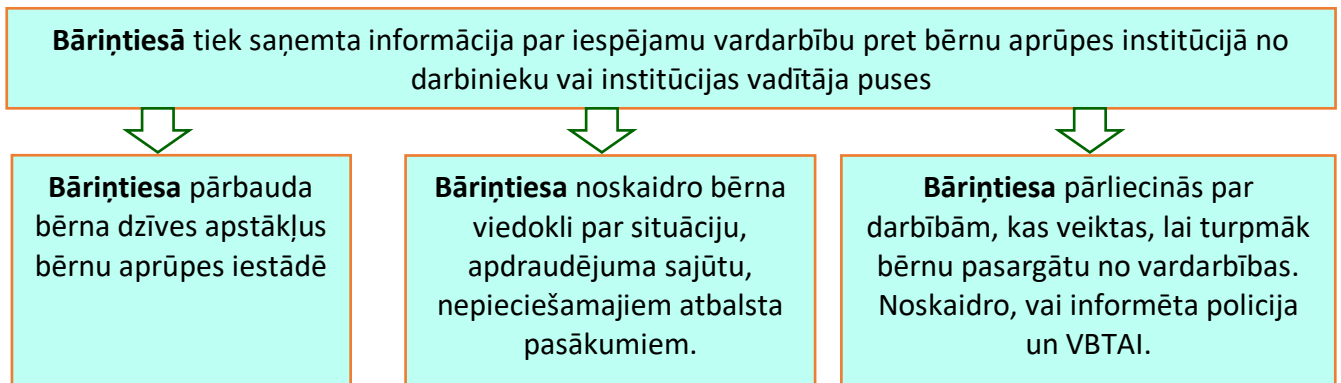
Svarīgi!!!

Ja bāriņtiesa saņem informāciju par bērna tiesību pārkāpumiem bērnu aprūpes iestādē, tai jāpārlicinās vai iestādes vadītājs, vai attiecīgā pašvaldības dome, ir veikusi darbības bērna pasargāšanai no vardarbīgās personas, nodrošinājusi bērnam nepieciešamo atbalstu un rehabilitāciju, kā arī, vai par vardarbību informēta policija vai VBTAI.

Bāriņtiesas rīcība, ja saņemta informācija par vardarbību pret bērnu pie aizbildņa vai audžuģimenē

Bāriņtiesas rīcība, ja tiek saņemta informācija par vardarbību pret bērnu no bērnu aprūpes iestādes darbinieku vai vadītāja puses

Pēc minēto darbību veikšanas bāriņtiesa:

- 1. rīko starpinstitucionālu tikšanos ar iestādes vadītāju, sociālo dienestu, nepieciešamības gadījumā ar citām personām;*
- 2. izvērtē visu iegūto un saņemto informāciju no prioritāras bērna tiesību aizsardzības perspektīvas;*
- 3. izvērtē bērnam nepieciešamo sociālo rehabilitāciju un vienojas ar iestādes vadītāju, sociālo dienestu par tās nodrošināšanu;*
- 4. regulāri pārliecinās par darbībām, kas veiktas attiecībā uz bērna sociālo rehabilitāciju, drošas vides nodrošināšanu;*
- 5. nepieciešamības gadījumā risina jautājumu par bērna turpmāku uzturēšanos pie cita ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma sniedzēja.*

2.3.7. Vardarbība pret bērnu ārpus ģimenes

Prioritāri bērnu tiesību un interešu nodrošinātājs vardarbības gadījumos ārpus ģimenes ir bērna likumiskais pārstāvis – vecāki, aizbildnis, aprūpes iestādes vadītājs vai bāriņtiesa, ja bērns ievietots audžuģimenē. Vienlaikus nereti ir situācijas, kad bērna likumiskie pārstāvji dažādu subjektīvu (kauns, apjukums, bailes u.c. sajūtas) un objektīvu (nepietiekamas sociālās prasmes, slikts veselības stāvoklis u.c.) iemeslu dēļ nepietiekami nodrošina vardarbībā cietušā bērna tiesības un intereses.

Svarīgi!!!

Īpaša uzmanība vērojama uz pilnvērtīgu bērna tiesību un interešu aizsardzību ģimenēs, kad pret bērnu vardarbīgā persona bijusi emocionālās, ekonomiskās vai sociālās attiecībās ar bērna likumiskajiem pārstāvjiem – piemēram, bērna vecāku/aizbildņa darba devējs, draugs, dzīvesvietas īpašnieks, paziņa, reliģiskās draudzes loceklis u.tml.

Gadījumos, kad bāriņtiesā nonāk informācija (visbiežāk no sociālā dienesta, policijas vai prokuratūras) par vardarbībā cietušu bērnu un viņa likumisko pārstāvju nepietiekamu iesaisti bērna tiesību nodrošināšanā, bāriņtiesai nepieciešams veikt darbības kompetences ietvaros un:

1. iegūt vispusīgu informāciju par situāciju – t.i., veikt ģimenes dzīves apstākļu pārbaudi, veikt pārrunas ar bērnu, viņa likumiskajiem pārstāvjiem un ja nepieciešams, citiem ģimenes locekļiem;
2. pieprasīt un saņemt informāciju no sociālā dienesta, krīzes centra, slimnīcas vai citām institūcijām un amatpersonām par situāciju un bērna likumisko pārstāvju rīcību;
3. pārliecināties, vai bērna likumiskie pārstāvji veikuši visas nepieciešamās darbības, lai bērns saņemtu palīdzību – nodrošinājuši, lai bērns saņemtu sociālās rehabilitācijas pakalpojumus dzīvesvietā vai īpašā rehabilitācijas institūcijā kā vardarbībā cietis bērns;
4. pārliecināties vai par vardarbību ir informētas tiesībsargājošās iestādes un ja nav, tad nosūtīt informāciju policijai;
5. pārliecināties, vai bērna likumiskie pārstāvji veic darbības bērna interešu pārstāvībai kriminālprocesā. VBTAI ieskatā, ja bāriņtiesai radušās šaubas par vecāku/aizbildņa spēju pilnvērtīgi pārstāvēt bērnu kriminālprocesā, tai par to jāinformē krimināllietu uzraugošais prokurors.

Ja bērna likumiskie pārstāvji nav izpildījuši speciālistu norādījumus, bāriņtiesai jāizskaidro viņu pienākumi, jāsniedz informatīvs atbalsts tālākai rīcībai. Papildus uzsveramas [Bāriņtiesu likuma 18.panta 3.punkta a. apakšpunktā](#) noteiktās bāriņtiesas tiesības nosūtīt bērnu konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista, ja bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai.

Gadījumos, ja bērna likumiskais pārstāvis nesadarbojas ar speciālistiem un nenodrošina cietušajam bērnam drošu vidi un nepieciešamo atbalstu un rehabilitāciju, bāriņtiesai ierosināma lieta par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem vai aizbildņa atcelšanu no pienākumu pildīšanas. Izvērstāka informācija par bāriņtiesas rīcību aizgādības tiesību pārtraukšanā skatāma VBTAI izstrādātajos [Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu](#).

2.4. Vardarbībā cietušo bērnu sociālā rehabilitācija

[Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta](#) (1²) daļā noteikts, ka valsts nodrošina vardarbības rezultātā cietušo bērnu sociālo rehabilitāciju.

Saskaņā ar [Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” 4.punktā](#) noteikto, ja bāriņtiesai radušās aizdomas, ka bērns cietis no vecāku vardarbības, tā **informē pašvaldības sociālo dienestu** un pēc tam, kad bērns saņēmis nepieciešamo ārstēšanu un medicīnisko rehabilitāciju, **nosūta bērnu pie psihologa vai sociālā darbinieka**, kurš izvērtē un nosaka, vai bērnam nepieciešama sociālā rehabilitācija.

Bāriņtiesu darba praksē ir konstatētas situācijas, ka bāriņtiesas rīcībā nonāk novēlota informācija, ka bērns iespējams iepriekšējā laika periodā, piemēram, pirms vairākiem mēnešiem, pusgada vai gada, ir cietis no fiziskas vai emocionālas vardarbības vai citām prettiesiskām, cietsirdīgām vai bērna cieņu aizskarošām darbībām, bet nav saņēmis nepieciešamo atbalstu un palīdzību. **Arī šādos novēlotos**, kā arī aktuālos gadījumos, ja bāriņtiesa konstatē, ka bērns ir kļuvis par prettiesiskas darbības upuri un nav ievietots iestādē, kas nodrošina sociālo rehabilitāciju vardarbības upuriem vai saņēmis psihologa konsultācijas dzīvesvietā, bāriņtiesa rakstiski informē sociālo dienestu vai psihologu ar lūgumu izvērtēt un noteikt vai bērnam nepieciešama sociālā rehabilitācija atbilstoši [Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumos Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”](#) paredzētajam.

Savukārt **sociālais darbinieks vai psihologs sniedz atzinumu**, vai bērnam ir psiholoģiskas traumas pazīmes pēc pārciestās vardarbības un vai un kādi bērnam ir nepieciešami sociālās rehabilitācijas pasākumi un palīdzība, lai bērns atgūtu fizisko un psihisko veselību, kā arī norāda vēlamo risinājumu:

- sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem bērna dzīvesvietā;
- sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem iestādē (bērnu aprūpes iestādē, sociālās korekcijas izglītības iestādē, ieslodzījuma vietā);
- sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem sociālās rehabilitācijas institūcijā;
- bērnam nepieciešams sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 dienām vai kompleks sociālās rehabilitācijas kurss līdz 60 dienām;
- nepieciešams, lai kopā ar bērnu sociālās rehabilitācijas institūcijā uzturētos kāds viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē saskaņā ar Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1613 „[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām](#)” 6.5.apakšpunktā noteikto kārtību.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu **koordinē pašvaldības sociālais dienests**, pamatojoties uz šādiem dokumentiem:

- bērna vecāka, aizbildņa, iestādes vadītāja, audžuģimenes vai bāriņtiesas iesniegumu par nepieciešamību bērnam piešķirt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, norādot, no kāda veida vardarbības bērns cietis un kur tā notikusi;
- psihologa vai sociālā darbinieka atzinumu;
- izrakstu no stacionārā vai ambulatorā pacienta medicīniskās kartes (veidlapa Nr.027/u) par saņemto ārstēšanu un medicīnisko rehabilitāciju (ja tāda sniegta).

2.5. Valsts kompensācija cietušajiem

(informācija aktualizēta 08.03.2021.)

Kārtību, kādā Juridiskās palīdzības administrācija izmaksā valsts kompensāciju cietušajam, un valsts kompensācijas apmēru reglamentē [likums “Par valsts kompensāciju cietušajiem”](#). Atbilstoši minētā likuma normām tiesības uz valsts kompensāciju ir cietušajiem - fiziskajām personām, kuras [Kriminālprocesa likumā](#) noteiktajā kārtībā ir atzītas par cietušajiem, un kurām ar tīšu noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums - fiziskas ciešanas, mantisks zaudējums vai morāls aizskārums.

Atbilstoši [likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 3.panta](#) otrajā daļā noteiktajam cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar [Krimināllikumu](#) nav saucams pie kriminālatbildības.

Tātad, lai personai rastos tiesības saņemt valsts kompensāciju, jāpastāv šādiem priekšnoteikumiem:

- 1) fiziskā persona atzīta par cietušo [Kriminālprocesa likumā](#) noteiktajā kārtībā;
- 2) kaitējums nodarīts tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā;
- 3) iestājušās [likuma 3.panta](#) ceturtajā daļā minētās sekas.²⁹

Lai saņemtu valsts kompensāciju, cietušais iesniedz administrācijai aizpildītu valsts kompensācijas pieprasījuma veidlapu, kuras paraugu apstiprina Ministru kabinets, kā arī pievieno nepieciešamos dokumentus. Saskaņā ar [likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 8.panta](#) otro daļu, ja valsts kompensācijas pieprasīšanas brīdī kriminālprocesā nav pieņemts galīgais nolēmums, cietušais valsts kompensācijas pieprasījumam pievieno procesa virzītāja izziņu. Savukārt, ja kriminālprocess ir pabeigts vai stājies spēkā procesa virzītāja lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu personu nereabilitējošu apstākļu dēļ, cietušais valsts kompensācijas pieprasījumam pievieno spēkā stājušos galīgo procesa virzītāja nolēmumu. Ja tiesas spriedumā vai procesa virzītāja galīgajā nolēmumā cietušajam kriminālprocesuālajā vai civilprocesuālajā kārtībā noteiktais atlīdzinājums par noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu nav izpildīts vai izpildīts nepilnīgi, procesa virzītāja galīgajam nolēmumam pievieno izpildu dokumentu vai informē, kuram zvērinātam tiesu izpildītājam tas iesniegts piespiedu izpildei ([likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 8.panta trešā daļa](#)).

Vēršam uzmanību, ka valsts kompensāciju pieprasa un attiecīgu pieprasījuma veidlapu **aizpilda un paraksta nepilngadīgā cietušā likumiskais pārstāvis**. Ievērojot minēto, ja bērnam nodibināta aizbildnība, pieprasījumu sagatavo bērna aizbildnis, ja bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē - institūcijas vadītājs, savukārt, ja bērns ar bāriņtiesas lēmumu ievietots audžuģimenē - pieprasījumu iesniedz bāriņtiesa.

Svarīgi!!!

Pieprasījuma veidlapu aizpilda un paraksta nepilngadīgā **likumiskais pārstāvis**, nevis persona, kura atzīta par nepilngadīgā cietušā pārstāvi kriminālprocesā

²⁹ Juridiskās palīdzības administrācijas 2021.gada 11.janvāra elektroniskā pasta vēstule VBTAI

Juridiskās palīdzības administrācija ir sniegusi izvērstu skaidrojumu par to, kam ir tiesības pieprasīt valsts kompensāciju cietušajam nepilngadīgajam:

1) nepilngadīgais cietušais dzīvo ģimenē un vecākiem nav pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, saskaņā ar [Civillikuma 177.panta](#) otro daļu un [APL 21.panta](#) otro un trešo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz viens no nepilngadīgā cietušā vecākiem (māte vai tēvs);

2) nepilngadīgajam cietušajam nodibināta aizbildnība un iecelts aizbildnis, saskaņā ar [Civillikuma 252.pantu](#), [APL 21.panta](#) otro un trešo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz nepilngadīgā cietušā aizbildnis, pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu, ar kuru bērnam ir nodibināta aizbildnība un iecelts aizbildnis;

3) vecāks pilnvarojis zvērinātu advokātu (nav nepieciešama notariāli apliecināta pilnvara), trešo personu (notariāli apliecināta pilnvara) pārstāvēt nepilngadīgo cietušo valsts iestādēs, saskaņā ar [Civillikuma 2289.pantu](#) un [APL 38.panta](#) pirmo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz pilnvarotā persona (ja pilnvarotā persona norāda savu norēķinu kontu, kurā ieskaitāma valsts kompensāciju, tad pilnvarā ir jābūt paredzētām šādām tiesībām);

4) nepilngadīgais cietušais ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 35.panta](#) otro daļu un [APL 38.panta](#) trešo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz attiecīgās institūcijas vadītājs vai viņa pilnvarots darbinieks (pilnvara pārstāvēt bērnu valsts iestādēs), pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu, ar kuru bērns ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā un dokumentu, kas apliecina bērna atrašanos konkrētajā iestādē;

5) nepilngadīgais cietušais ievietots audžuģimenē, saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 17.panta](#) 10.punktu un [APL 38.panta](#) trešo daļu valsts kompensācijas pieprasījumu administrācijai iesniedz attiecīgās bāriņtiesas priekšsēdētājs vai viņa pilnvarots darbinieks (pilnvara pārstāvēt bērnu valsts iestādēs), pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu, ar kuru bērns ievietots audžuģimenē.³⁰

Praksē aizvien konstatēti gadījumi, kad valsts kompensācija pieprasīta novēloti vai netiek pieprasīta vispār. [Likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 9.pants](#) paredz noteiktu termiņu, kādā iesniedzams valsts kompensācijas pieprasījums.

Svarīgi!!!

Pieprasījumu Juridiskās palīdzības administrācijai iesniedz **triju gadu laikā** pēc dienas, kad persona atzīta par cietušo vai ir uzzinājusi par faktiem, kas šai personai dod tiesības to darīt.

Ievērojot minēto, prioritārai bērna tiesību aizsardzības nodrošināšanai, aicinām bāriņtiesas ievērot [likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem”](#) noteikto valsts kompensācijas

³⁰ Juridiskās palīdzības administrācijas 2021.gada 11.janvāra elektroniskā pasta vēstule VBTAI

pieprasījuma iesniegšanas termiņu. Tāpat aicinām, īstenojot bāriņtiesas pienākumus aizbildnības uzraudzībā un bērnu aprūpes iestādē ievietota bērna tiesību un interešu ievērošanas uzraudzības pasākumus, pārliecināties, vai attiecīgu pieprasījumu iesniedzis aizbildnis, iestādes vadītājs un vai kompensācija izmaksāta, tādējādi pienācīgi realizējot nepilngadīgā cietušā tiesības uz valsts kompensāciju.

Papildus norādāms, ka atbilstoši [likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 2.panta](#) otrajai daļai valsts kompensācijas pieprasīšana un izmaksāšana, pamatojoties uz šo likumu, neierobežo cietušā tiesības pieprasīt kompensāciju saskaņā ar [Kriminālprocesa likumu](#). [Kriminālprocesa likuma 350.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu. [Kriminālprocesa likuma 351.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka cietušajam ir tiesības iesniegt pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju jebkurā kriminālprocesa stadijā līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā. Pieteikumā jāpamato par mantisko zaudējumu pieprasītās kompensācijas apmērs, bet kompensācijas apmērs par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām — tikai jānorāda. Minētā panta otrajā daļā noteikts, ka pieteikumu var iesniegt rakstveidā vai izteikt mutvārdos. Mutvārdu pieteikumu procesa virzītājs ieraksta protokolā. Tādējādi, ja bāriņtiesas pārstāvis ir atzīts par nepilngadīgā cietušā pārstāvi kriminālprocesā, bāriņtiesas pārstāvim, pārstāvot nepilngadīgā intereses kriminālprocesā ir visas Kriminālprocesa likumā noteiktās tiesības, tai skaitā [Kriminālprocesa likuma 351.pantā](#) paredzētās tiesības – iesniegt pieteikumu par noziedzīga nodarījuma rezultātā radītā kaitējuma atlīdzināšanu.³¹

Vienlaikus Juridiskās palīdzības administrācija ir vērsusi gan bāriņtiesu, gan VBTAI vērību uz to, ka ne visos gadījumos kompensācija pieprasāma. Izvērtējot Juridiskās palīdzības administrācijā saņemtus valsts kompensācijas pieprasījumus un tiem pievienotos dokumentus, ir konstatēti gadījumi, kad bāriņtiesas, īstenojot bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības, pieprasa valsts kompensāciju par noziedzīgiem nodarījumiem, kuru rezultātā nav iestājušās [likuma 3.panta ceturtajā daļā](#) minētās sekas. Visbiežāk tie ir noziedzīgi nodarījumi, kuriem noteikta kvalifikācija pēc [Krimināllikuma 130.panta “Tīšs viegls miesas bojājums”](#) un [174.panta “Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo”](#) pazīmēm. Minētajos gadījumos cietušajam ir tiesības pieprasīt kaitējuma kompensāciju [Kriminālprocesa likuma 351.pantā](#) noteiktajā kārtībā³². Aicinām neskaidrību gadījumā par nepilngadīgo cietušo tiesībām uz valsts kompensāciju un valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtību sazināties ar [Juridiskās palīdzības administrācijas Juridisko nodaļu](#).

Juridiskās palīdzības administrācija 2021.gada 18.janvāra vēstulē VBTAI vērsusi vērību uz nepieciešamību aktualizēt jautājumu par valsts kompensācijas cietušajam mērķi un saņemtās kompensācijas atbilstošu izlietojumu. Analizējot citu valstu pieredzi, kā arī noskaidrojot Tieslietu ministrijas viedokli, Juridiskās palīdzības administrācija norāda, ka valsts kompensācijas saņemšanas mērķis ir sniegt tūlītēju un nekavējošu atbalstu, maksimāli ātri mazināt noziedzīga nodarījuma radītās sekas cietušajam.

³¹ Juridiskās palīdzības administrācijas 2021.gada 11.janvāra elektroniskā pasta vēstule VBTAI

³² Juridiskās palīdzības administrācijas 2021.gada 11.janvāra elektroniskā pasta vēstule VBTAI

Minētais iziet no [likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 3.panta](#) otrajā daļā nostiprinātā nosacījumā, ka cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības, kas nozīmē, ka cietušais tiesīgs saņemt valsts kompensāciju, kolīdz [Kriminālprocesa likuma](#) noteiktajā kārtībā par tādu ir atzīts.

VBTAI ieskatā, valsts kompensācijas cietušajam mērķis ir kompensēt noziedzīgā nodarījumā nodarīto (gan morālo, gan fizisko) kaitējumu un tās izlietošana ir skatāma kopsakarībā ar atbalsta un palīdzības sniegšanu cietušajam bērnam, nozieguma rezultātā radīto traumatisko seku mazināšanai – respektīvi, izlietojuma mērķim jābūt bērna emocionālā un fiziskā stāvokļa uzlabošanai vai stabilizēšanai, katrā individuālā gadījumā izvērtējot nepieciešamību (piemēram, papildus valsts vai pašvaldības nodrošinātajai sociālajai rehabilitācijai, iespējams, tiek saskatīta nepieciešamība citas psihoterapijas vai mūzikas/mākslas terapijas apmaksai). Protams, var būt situācijas, kurās bērna likumiskais pārstāvis saskatīs citus, bērna interešu nodrošināšanai, atbilstošus kompensācijas izlietojumus – piemēram, apmaksājot kādas bērnam nozīmīgas un emocionālo pašsajūtu uzlabojošas brīvā laika nodarbības.

Lai arī likumdošana skaidri neparedz valsts kompensācijas ieskaitīšanu bērna krājkontā kredītiestādē, jo primārais tās mērķis ir segt tūlītējās vajadzības, kas radušās noziedzīgā nodarījuma rezultātā, gadījumos, ja kompensācijas saņemšanas brīdī to nav nepieciešams izlietot vai arī, ja pēc nepieciešamo vajadzību segšanas atlikuši kompensācijas līdzekļi, ja tas atbilst bērna labākajām interesēm, var tikt ieskaitīti bērna krājkontā kredītiestādē, par ko likumiskajam pārstāvim atbilstoši tiesību aktos noteiktajam jāsniedz ikgadējais norēķins bāriņtiesai.

Atbilstoši [Bāriņtiesu likumā](#) noteiktajai bāriņtiesas kompetencei gadījumos, kad valsts kompensācijas cietušajiem nepilngadīgais saņēmējs atrodas ārpusģimenes aprūpē, bērna likumiskā pārstāvja darbība ir bāriņtiesas uzraudzībā. Līdz ar to bāriņtiesai, uzraugot ārpusģimenes aprūpē esoša bērna tiesību un interešu ievērošanu, sadarbojoties ar bērna likumisko pārstāvi, jāpārliciecinās, ka valsts kompensācija bērnam kā cietušajam kriminālprocesā tiek izlietota tai paredzētajam mērķim, t.sk., lai saņemtā kompensācija netiktu izlietota ikdienas aprūpes nodrošināšanai (apģērbs, apavi, pārtikas preces, sadzīves priekšmeti), vai pat trešo personu vajadzību izmaksu segšanai.

Piemērs

16 gadus vecā A tika atzīta par cietušu no seksuālas vardarbības un tika izmaksāta valsts kompensācija cietušajam. Naudas līdzekļi tika ieskaitīti uz A vārda atvērta konta, kam piesaistīta bankas karte. Tika noskaidrots, ka saņemtos naudas līdzekļus izlietoja persona, kura bija aizdomās turamais kriminālprocesā par seksuālo vardarbību pret A, savu vajadzību, t.sk., alkoholisko dzērienu un cigarešu iegādei.

Bērnam pienākošos valsts kompensāciju cietušajam 600 EUR apmērā saņēma bērna aizbildne. Pēc laika noskaidrojās, ka par saņemtajiem līdzekļiem bērnam iegādātas jauni sporta apavi un apģērbs, tomēr par vairāk kā 400 EUR izlietojumu aizbildne nespēja/nevēlējās sniegt informāciju. Vēlāk tika noskaidrots, ka līdzekļi izlietoti citu ģimenē augošo bērnu vajadzībām, kā arī mājsaimniecības uzturēšanai.

2.6. Vecāka, aizbildņa, audžuģimenes vai viesģimenes informēšana par iespējamo apdraudējumu bērnam un personas sodāmības faktu

Lai nodrošinātu bērnu aizsardzību no iespējamās vardarbības, [Valsts probācijas dienesta likumā](#) un [Latvijas Soduzpildes kodeksā](#) paredzēti gadījumi, kad brīvības atņemšanas iestādes administrācija vai [Valsts probācijas dienests](#), informē bāriņtiesu par noteiktajā teritorijā mītošām potenciāli bīstamām personām un par iespējamiem draudiem, kas var rasties bērnam.

[Latvijas Soduzpildes kodeksa 112.² panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka brīvības atņemšanas iestāde nosūta bāriņtiesai informāciju par personu, kas tiek atbrīvota pēc soda izpildīšanas **par tīšiem vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem vai noziedzīgiem nodarījumiem pret dzimumneaizskaramību un tikumību**. Savukārt Valsts probācijas dienests, pamatojoties [uz Valsts probācijas dienesta likuma 18.¹ panta](#) pirmajā un otrajā daļā noteikto, nosūta bāriņtiesai informāciju par attiecīgo klientu, kas ir sodīts par tīšiem vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem vai noziedzīgiem nodarījumiem pret dzimumneaizskaramību un tikumību. Turklāt Valsts probācijas dienests var sniegt ziņas arī gadījumos, ja Valsts probācijas dienesta iegūtās ziņas rada pamatotas aizdomas par bērna veselības, dzīvības un pilnvērtīgas attīstības apdraudējuma iespējamību un probācijas klients dzīvo vai plāno dzīvot ģimenē, kurā ir bērni.

[Bāriņtiesu likuma 44.¹ pantā](#) noteikts, ka bāriņtiesa **nekavējoties** informē bērna vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni par tās personas sodāmības faktu, ar kuru tai ir nedalīta saimniecība, ja persona atgriežas no brīvības atņemšanas iestādes pēc soda izciešanas par [Krimināllikuma 159., 160., 161., 162., 162.¹, 164., 165.](#) un [166.pantā](#) minēto noziedzīgo nodarījumu, kurā cietušais ir bijis nepilngadīgs.

Bāriņtiesa, pamatojoties uz iegūtajām ziņām par bērna veselības, dzīvības vai pilnvērtīgas attīstības apdraudējuma iespējamību, **nekavējoties uzaicina** bērna vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni ierasties bāriņtiesā vai **apmeklēt to personīgi** un informē bērna vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni par iespējamo apdraudējumu bērnam un par personas, kas rada šādu apdraudējumu, sodāmības faktu, kā arī sniedz informāciju par ieteicamo rīcību un atbalsta pakalpojumu saņemšanas iespējām.

Vēršam uzmanību, ka saņemtā informācija no Valsts policijas teritoriālās struktūrvienības, brīvības atņemšanas iestādes administrācijas vai no Valsts probācijas dienesta par probācijas klientu ir **ierobežotas pieejamības informācija**. [Informācijas atklātības likuma 5.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka ierobežotas pieejamības informācija ir tāda informācija, kura ir paredzēta ierobežotam personu lokam sakarā ar darba vai dienesta pienākumu veikšanu un kuras izpaušana vai nozaudēšana šīs informācijas rakstura un satura dēļ apgrūtināt vai var apgrūtināt iestādes darbību, nodara vai var nodarīt kaitējumu personu likumiskajām interesēm.

Vecāks, aizbildnis, audžuģimene vai viesģimene tiek brīdināta par atbildību saistībā ar šajā pantā minētās informācijas izpaušanu trešajām personām. Savukārt pašai personai, par kuras sodāmības faktu informē vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni, par to ziņas nesniedz.

Tā kā bāriņtiesas darbības mērķis ir prioritāri nodrošināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, būtiski ir **iegūt informāciju par to**, vai notiesātā persona plāno dzīvot vai jau dzīvo kopā ar ģimeni, kurā ir nepilngadīgi bērni. Minēto informāciju var iegūt izmantojot Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes ledzīvotāju reģistru vai arī citus līdzekļus – piemēram, jau bāriņtiesas rīcībā esošās vai no sociālā dienesta, pašvaldības policijas iegūtās ziņas.

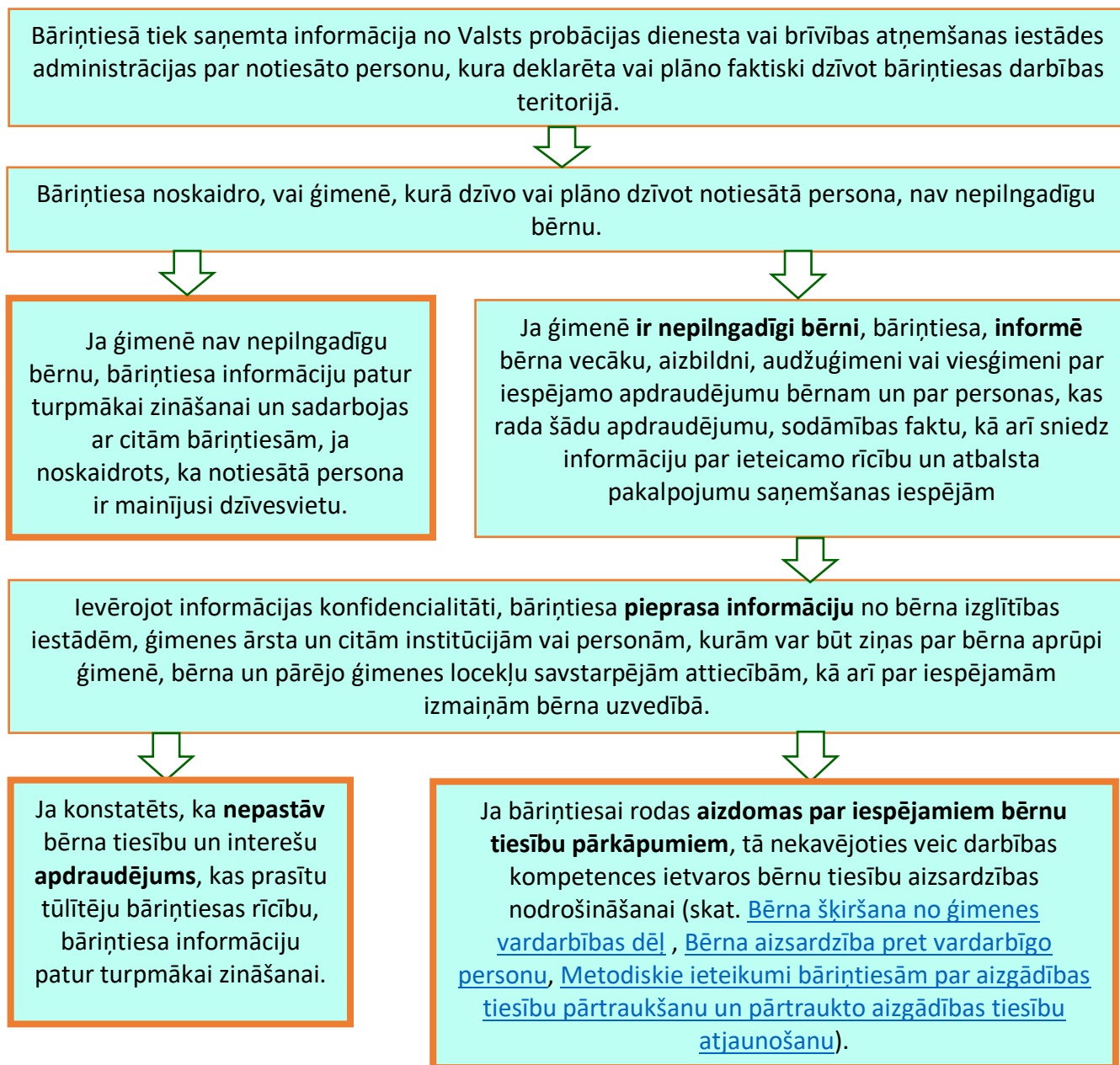
Ja tiek noskaidrots, ka ģimenē nav nepilngadīgu bērnu, bāriņtiesa turpmākas darbības neveic, bet informāciju patur zināšanai, ja turpmākajā darba procesā (t.sk., arī citās bāriņtiesā risināmās lietās) tomēr tiktu iegūta informācija par notiesātās personas saistību ar kādu no ģimenēm, kurās atrodas nepilngadīgi bērni vai citas personas ar ierobežotu rīcībspēju. Vienlaikus bāriņtiesai jāsadarbojas ar citām bāriņtiesām, ja kļūst zināms, ka notiesātā persona ir mainījusi dzīvesvietu uz citu pašvaldību.

Savukārt, ja notiesātā persona dzīvo ģimenē, kurā ir nepilngadīgi bērni, bāriņtiesai, ievērojot informācijas konfidencialitāti, nepieciešams iegūt informāciju par bērnu stāvokli ģimenē, t.sk., informāciju no bērnu izglītības iestādēm, ģimenes ārsta un citām institūcijām vai personām, kas varētu sniegt ziņas par bērnu aprūpi ģimenē, attiecībām ar ģimenes locekļiem un iespējamām bērnu uzvedības izmaiņām. Vēršam uzmanību, ka nepieciešams rūpīgi vērtēt visu saņemto informāciju un pārliedcināties, vai nepastāv bērnu tiesību un interešu apdraudējums. Turklāt apdraudējums jāvērtē kontekstā ar konkrētu notiesātās personas sodāmību.

Ja iegūtā informācija liecina par iespējamu apdraudējumu bērna veselībai, dzīvībai vai pilnvērtīgai attīstībai, bāriņtiesai nekavējoties jāveic darbības kompetences ietvaros, lai to novērstu un jāizvērtē nepieciešamība šķirt bērnu no ģimenes, vienlaikus par konstatēto informējot tiesībsargājošās iestādes. Papildus vēršam uzmanību, ka gadījumos, ja ģimenē, kur plāno dzīvot vai jau dzīvo notiesātā persona, atrodas persona ar ierobežotu rīcībspēju, bāriņtiesai analogiski kā gadījumos ar nepilngadīgiem bērniem, ar lielu rūpību jāpārliedcinās, vai netiek apdraudētas personas ar ierobežotu rīcībspēju tiesības un intereses.

BĀRIŅTIESAS RĪCĪBAS MODELIS

Saņemot informāciju par personu, kura sodīta par tīšiem vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem vai noziedzīgiem nodarījumiem pret dzimumneaizskaramību un tikumību.

3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu

3.1. Vispārīgs aizgādības tiesību raksturojums

Līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.³³

Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu.³⁴ Savukārt bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).³⁵ Vecāku pienākums ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz tēvu un māti līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt. Strīdus par uzturlīdzekļiem bērnam izšķir tiesa.³⁶

Bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu.³⁷ Ar tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu saprotama dzīvesvietas ģeogrāfiskā izvēle un mājokļa izvēle.³⁸ Īstenojot tiesības noteikt bērna dzīvesvietu, vecāki var atprasīt bērnu no jebkuras trešās personas. Šīs vecāku tiesības var ierobežot, ja bāriņtiesa atzīst, ka ir faktiski šķēršļi, kas vecākiem liedz iespēju īstenot aizgādību.³⁹ Rūpes par bērna mantu nozīmē gādību par bērna mantas uzturēšanu un izmantošanu tās saglabāšanai un vairošanai.

Tēvs un māte uz aizgādības tiesību pamata ir sava nepilngadīgā bērna dabiskie aizbildņi.⁴⁰ Vecāki kopīgi pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās (koppārstāvība). Ja vecāki dzīvo šķirti, koppārstāvība iespējama tikai tad, ja abi vecāki ir vienojušies par kopīgu aizgādību vai ir pieņemams, ka pastāv vecāku kopīga aizgādība.⁴¹

Viens no vecākiem vienpersoniski pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, ja:

1. otrs vecāks nav sasniedzis pilngadību, izņemot gadījumu, kad viņš ir stājies laulībā;
2. otrs vecāks ir miris;

³³ [Latvijas Republikas Civillikums 177.pants](#)

³⁴ [Latvijas Republikas Civillikums 177.pants](#)

³⁵ [Latvijas Republikas Civillikums 177.pants](#)

³⁶ [Latvijas Republikas Civillikums, 179 pants](#)

³⁷ [Latvijas Republikas Civillikums, 179 pants](#)

³⁸ [Latvijas Republikas Civillikums, 179 pants](#)

³⁹ [Latvijas Republikas Civillikums, 189 pants](#)

⁴⁰ [Latvijas Republikas Civillikums, 223.pants](#)

⁴¹ [Latvijas Republikas Civillikums, 186.pants](#)

3. ar vienošanos vai tiesas spriedumu nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar likumu bērnu viņa personiskajās attiecībās pārstāv abi vecāki.⁴²

Kopā dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi. Ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi. Vecāku domstarpības izšķir bāriņtiesa, ja likumā nav noteikts citādi. Vecāku kopīga aizgādība izbeidzas, kad, pamatojoties uz vecāku vienošanos vai tiesas nolēmumu, tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība.⁴³

Aizgādība izbeidzas ([Latvijas Republikas Civillikums, 198.pants](#)):

1. ar vecāku vai bērna nāvi;
2. kad pazudušais no vecākiem atzīts par mirušu;
3. kad bērnu adoptējusi trešā persona;
4. kad bērns sasniedzis pilngadību.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.pants](#) nosaka, ka bērnu **var šķirt no ģimenes**, ja:

1. bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ;
2. bērns nopietni apdraud savu veselību vai attīstību, lietojot alkoholu, narkotiskās vai toksiskās vielas;
3. bērns ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu.

Svarīgi!!!

Bērns šķirams no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē. Ģimenes izlikšana no dzīvojamām telpām nedrīkst būt par iemeslu bērna šķiršanai no vecākiem.

Vēršam uzmanību, ka Augstākā tiesa judikatūrā norādījusi, ka vispārīgā gadījumā bāriņtiesai pirms bērnu šķiršanas no ģimenes sākotnēji ir jāizvērtē, vai primāri vecāki var novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, un tikai tad, ja vecāki tos nenovērš un bērnu palikšana ģimenē apdraud bērna dzīvību un veselību, lemt par bērnu šķiršanu no ģimenes un secīgi par vecāku aizgādības tiesībām⁴⁴.

Šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē. Ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina tikai gadījumos, kad aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam. Bērnu aprūpes iestādē bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē.⁴⁵

⁴² [Latvijas Republikas Civillikums, 186.pants](#)

⁴³ [Latvijas Republikas Civillikums, 178.pants](#)

⁴⁴ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 29.decembra spriedums lietā Nr. A420218516. 2.1.tēze](#)

⁴⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 27.pants](#)

3.2. Aizgādības tiesību pārtraukšana vecākiem

3.2.1. Aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesli

Aizgādības tiesības vecākam tiek **pārtrauktas**, ja bāriņtiesa atzīst, ka:

1. ir faktiski šķēršļi, kas liedz vecākam iespēju aprūpēt bērnu;

Par faktiskiem šķēršļiem var uzskatīt gadījumus, kad objektīvi radušies šķēršļi bērnu aprūpei un audzināšanai, turklāt bērna vecāki bērna aizgādības tiesības nespēj nodrošināt no savas gribas neatkarīgu iemeslu dēļ. Piemēram, *vecāki atrodas apcietinājumā vai ieslodzījuma vietā, izciešot sodu, kas saistīts ar brīvības atņemšanu*. Tāpat par faktisku šķērslī bērna aprūpei var tikt uzskatītas situācijas, kurās vecākiem bērna aprūpi liedz veikt viņu veselības stāvoklis, ar nosacījumu, ka vecāks pats nav lūdzis nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi sava veselības stāvokļa dēļ.

Par faktisku šķērslī bērna aprūpei var tikt uzskatīta situācija, kad bērnam netiek nodrošināta nepieciešamā aprūpe, un bāriņtiesa konstatējusi, ka bērna vecāku atrašanās vieta nav zināma - vecāki nav deklarējuši dzīvesvietu Latvijā un nav zināma viņu atrašanās vieta (to var apliecināt, piemēram, izziņa no ledzīvotāju reģistra, apsekošanas akti dzīves vietā, izziņa no policijas, ka minētā persona atrodas meklēšanā u.c.). Tādā gadījumā bāriņtiesai jāpieņem lēmums par bērna nodošanu ārpusģimenes aprūpē, bez nelemjot par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Jāuzsver, ka gadījumos, kad vecāks apzinās nespēju veikt pilnvērtīgu bērna aprūpi un audzināšanu, ņemot vērā savu veselības stāvokli, bāriņtiesa nepieņem lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu, bet, pamatojoties uz [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 29.panta](#) pirmo daļu, sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu nodrošina bērnam aprūpi pie ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēja pēc vecāku lūguma. Arī situācijās, kad bērna vecāki nespēj veikt bērna aprūpi bērna veselības stāvokļa dēļ, bāriņtiesa nelemj par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, savukārt pašvaldības sociālais dienests pēc vecāku lūguma nodrošina ģimenei nepieciešamo sociālo palīdzību vai sociālos pakalpojumus, vai, ja nepieciešams, bērna aprūpi pie ārpusģimenes pakalpojumu sniedzēja.⁴⁶

2. bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāku apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ);

Tās ir situācijas, kad bāriņtiesas rīcībā nonāk informācija, kas norāda uz augstiem riskiem bērna veselībai, dzīvībai un turpmākai attīstībai. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 13.punktā](#) noteikts, ka vecāku nolaidība ir bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana.

Piemēram, vecāki nenodrošina bērnu ar uzturu, pienācīgu aprūpi, nenovērš apstākļus, kas rada bērnam veselības traucējumus un ierobežo bērna attīstību. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.pantā](#) noteikts, ka bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. Bērnam ar fiziskiem un garīgiem traucējumiem ir

⁴⁶ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 29.panta trešā daļa](#)

tiesības arī uz visu, kas nepieciešams viņa speciālo vajadzību apmierināšanai. Bērnam ir tiesības uz pastāvīgu dzīvesvietu.⁴⁷

Bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ, piemēram, var raksturot šāda situācija (Situācijas raksturojums no policijas publicētā materiāla vietnē diena.lv):

Pārrunu laikā policisti dzīvoklī sajuta cigarešu dūmu smaku. Gan uz virtuves galda, gan blakus istabā, kurā uzturējās bērni, atradās pelnu trauki. Vaicājot sievietei, vai tiek smēķēts mazbērnu klātbūtnē, viņa atbildēja apstiprinoši. Vecmamma taisnojās, ka nesen viņu piemeklējušas veselības problēmas, tāpēc vairs nevarot iziet ārā uzmēķēt. Tomēr atteikties no smēķēšanas arī negriboties, tāpēc nolemts smēķēt mazbērnu klātbūtnē.

Turpinot mājokļa apskati, pamanīts, ka grīdas ir netīras un lipīgas. Uz tām mētājās bērnu krāsojamās grāmatas, izlietotas autiņbiksītes, suņa izkārnījumi un barība. Pa istabu skraidīja divi mazi bērni, kuri burtiski no galvas līdz kājām bija nosmērējušies ar tumšu guaša krāsu. Tāpat ar guaša krāsu bija nosmērētas sienas un mēbeles.

Turpat istabā zīdaiņu gultiņā pie atvērta loga gulēja trešais bērns. Tikai pēc policistu aizrādījumiem sieviete logu aiztaisīja, zīdaini apsedza un viņam iedeva pudelīti. Likumsargi ievēroja, ka abi lielie bērni ir ne tikai nosmērējušies ar krāsu, bet arī to ēduši.

Uz notikuma vietu izsaukti Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta darbinieki, kuri nekavējoties uzsāka visu bērnu medicīniskās pārbaudes. To laikā konstatēts, ka zīdainim ir paaugstināta temperatūra un ilgstoši nav mainītas autiņbiksītes. Savukārt, pārbaudot bērnam iedoto pudelīti, radās aizdomas, ka zīdainim iedota sarūgusi pārtika. Mediķi nolēma visus bērnus hospitalizēt.⁴⁸

3. vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību;

Bērna aprūpe ietver ne tikai atbilstoša uztura, apģērba un mājokļa nodrošināšanu, bet arī bērna veselības aprūpi, izglītošanu un audzināšanu, kas nav mazsvarīgākas par bērna fizisko vajadzību nodrošināšanu.⁴⁹ Izglītošana un audzināšana īstenojama tādējādi, lai bērns pilnvērtīgi attīstītos un turpmāk būtu gatavs patstāvīgai dzīvei sabiedrībā. Apstākļi, ka vecāki rūpējas par bērna labklājību, kā arī vecākam ar bērnu ir tuvas emocionālas saites, pats par sevi nenozīmē, ka tādējādi bērna aprūpes pienākums ir izpildīts pilnībā. Vecāku ziņā ir viņu ieskatā piemērotākais sava bērna aprūpes modelis. Tomēr, ja objektīvi ir konstatējams, ka aprūpes pienākums pilnībā netiek izpildīts tādā veidā un tik lielā mērā, ka var apdraudēt bērna veselību (arī dzīvību) un attīstību tūlīt, kā arī ilgtermiņā, kompetentajai iestādei bērna interesēs ir tiesības un pienākums iejaukties, liedzot vecākiem attiecīgā veida aprūpi turpināt.⁵⁰

Ilgstoši atrodoties sociāli nelabvēlīgā vidē, bērns šos apstākļus var pieņemt kā normu, neapzinoties šo apstākļu ietekmi un bīstamību. Bāriņtiesai un, ja nepieciešams, arī tiesai katrā

⁴⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 10.pants](#)

⁴⁸ <https://www.diena.lv/raksts/latvija/riga/policisti-riga-antisanitaros-apstaklos-atrod-tris-mazus-bernus-14217929>

⁴⁹ [Latvijas Republikas Civillikums, 177.panta ceturtā daļa](#)

⁵⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 24.panta otrā daļa](#)

konkrētajā gadījumā ir jāizvērtē bērna vislabākās intereses, kuras, vērtējot objektīvi, var nesakrist ar bērna subjektīvo viedokli⁵¹.

Situācijas piemērs no kādas aizgādību tiesību pārtraukšanas lietas:

Bāriņtiesā tika saņemta informācija, ka pa lielceļu staigā divi mazgadīgi bērni (meitene apmēram 3 gadus veca un nedaudz vecāks zēns), bērni atradās bez pieaugušo uzraudzības. Veicot bērnu dzīves apstākļu pārbaudi, noskaidrots, ka bērnu tēvs atradās alkohola reibumā, dzīvoklī nekārtība. Saskaņā ar bērnu tēva sniegto informāciju, bērna māte devusies ciemos pie saviem vecākiem. Bāriņtiesa pēc divām dienām kopā ar policijas inspektoru un sociālo darbinieku, veica atkārtotu dzīves apstākļu pārbaudi. Ģimenes dzīvesvietā konstatēts, ka bērni ir ieslēgti vieni dzīvoklī. Dzīvoklis atrodas daudzdzīvokļu mājas trešajā stāvā, zēnu istabā atvērta logs, mazgadīgie zēni netālu no atvērta loga spēlē spēles un grūstās savā starpā. Bāriņtiesā regulāri saņemta informācija par nepietiekamu bērnu aprūpes un audzināšanas nodrošināšanu.

4. vecāks ir devis piekrišanu bērna adopcijai, izņemot gadījumu, kad viņš kā laulātais ir devis piekrišanu tam, ka bērnu adoptē otrs laulātais;

Bāriņtiesa lemj par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, ja viņš ir atteicies no bērna aprūpes un audzināšanas, iesniedzot bāriņtiesā piekrišanu bērna adopcijai. VBTAI vērš uzmanību, ka fakts, ka vecāki piekrituši sava bērna adopcijai, pats par sevi aizgādības tiesības neierobežo.

Vienlaikus ņemams vērā, ka, saskaņā ar [Civillikuma 169.pantu](#), māte piekrišanu sava bērna adopcijai nevar dot ātrāk kā sešas nedēļas pēc dzemdībām. Vēlamies uzsvērt, ka situācijās, kad bāriņtiesa saņem informāciju par jaundzimušā māti, kura vēlas dot piekrišanu sava bērna adopcijai, bāriņtiesai nekavējoties jāsazinās ar pašvaldības sociālo dienestu, lai bērna mātei neatliekami sniegtu psihosociālo atbalstu krīzes situācijā.

Situācijas piemērs no kādas bāriņtiesas lietas:

2019.gada 25.martā bāriņtiesā ieradās N.N.. Vīrietis sarunā norādīja, ka vēlas atteikties no sava 2018.gada 12.decembrī dzimušā dēla L.N.. N.N. uzskata, ka mediķi viņu ir piekrāpuši un nav savlaicīgi informējuši, ka dēlam ir Dauna sindroms. N.N. uzskata, ka no viņa šādas slimības nevar būt, tādēļ pēc dēla dzimšanas ir pārtraucis kopdzīvi ar dēla māti un vēlas atteikties no dēla aprūpes "oficiāli". N.N. atsakās apmeklēt sociālo darbinieku un psihologu, uzskata, ka savu lēmumu ir pieņēmis izvērtējot visus apstākļus. N.N. iesniedz bāriņtiesā piekrišanu dēla L.N. adopcijai. Bāriņtiesā tika saņemta N.N. piekrišana dēla L.N. adopcijai un ierosināta lieta par L.N. aizgādības tiesību pārtraukšanu N.N..

⁵¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#), [5.pants](#) un [48.panta](#) pirmā un otrā daļa

5. konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu, vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 9¹ punktā](#) definēts, ka **vardarbība** ir visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, nolaidība vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu. Savukārt minētā [likuma 9.panta otrā daļa](#) nosaka, ka pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.⁵²

Situācijas piemērs no kādas bāriņtiesas lietas:

2018.gada 21.novembrī bāriņtiesā tika saņemta informācija no izglītības iestādes psiholoģes, ka S.S. ģimenē, iespējams, cieš no emocionālas un fiziskas vardarbības. Izglītības iestādes pedagogiem S.S. regulāri sūdzas par sliktu pašsajūtu, reiboņiem. Ir nemierīga, raudulīga. Sarunā ar skolas psiholoģi meitene norāda, ka bieži ir izsalkusi, jo vecāki mēdz viņu sodīt neļaujot ēst. Meitene nemāk pateikt, par ko viņu soda. Vēl kā sods var būt arī sišana ar žagaru vai divi pa kājām, vai stāvēt ārā vairākas stundas. Vecāki reti kad ir laipni, parasti S.S. tiekot rāta.

Likumdošanā noteikto bāriņtiesas pienākumu iesaistīties bērnu tiesību primārā aizsardzībā lietās, kas saistītas ar vardarbību pret bērnu, uzsvēris arī [Augstākās tiesas Senāts](#).⁵³ Proti, gadījumā, kad bāriņtiesai kļūst zināmi apstākļi, kas norāda uz iespējamu vardarbību pret bērniem, konkrētās lietas izskatīšana ir bāriņtiesas kompetencē. Tas nozīmē, ka bāriņtiesai lieta jāņem savā pārziņā un jāveic visas no tiesību normām izrietošās darbības situācijas noskaidrošanai un risināšanai, sākot ar faktisko apstākļu izpēti, piefiksēšanu dokumentārā vai citādā formā, iesaistīto personu viedokļu noskaidrošanu utt. Tāpat tieši bāriņtiesai šādā situācijā jālemj būtiski ar tiesībām uz ģimenes dzīvi saistīti jautājumi, proti, par nepieciešamību šķirt bērnus no ģimenes, nododot citu personu aprūpē, un vecāku aizgādības tiesību iespējamu ierobežošanu. Bāriņtiesa nevar šo jautājumu izlemšanu atstāt citām institūcijām. Otra institūcija, kas ir tiesīga šķirt bērnus no ģimenes un pieņemt lēmumu par bērnu ievietošanu krīzes centrā, ir policija saskaņā ar [likuma „Par policiju” 12.¹pantu](#).

Ievērojot minēto, saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties pārbaudīt šo informāciju un izvērtēt veicamās darbības. Proti, ja pārbaudot informāciju konstatēts, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, bāriņtiesai primāri jāizvērtē iespējas novērst dzīvības un veselības apdraudējumu bērnam ar līdzekļiem, kuri mazāk ierobežo bērna tiesības uzaugt ģimenē (pagaidu aizsardzība pret vardarbību, bērna nodošana citas personas, ar kuru bērnam ir emocionāla saikne, īslaicīgā aprūpē drošos apstākļos u.tml.). Ja bērna apdraudējumu ģimenē nav iespējams novērst ar šādiem līdzekļiem, bāriņtiesa lemj par bērna šķiršanu no ģimenes un pieņem vienpersonisku lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

⁵² [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 9.pants](#)

⁵³ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 29.decembra spriedums lietā Nr. A420218516. 2.1.tēze.](#)

Gadījumos, ja pārbaudot informāciju konstatēts, ka nav pamata tūlītējai bērna šķiršanai no ģimenes, bet ierosināma lieta par aizgādības tiesību iespējamu pārtraukšanu, bāriņtiesai veicamas darbības atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmajā prim daļā noteiktajam.

Ievērojot minēto, saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties pārbaudīt šo informāciju un izvērtēt veicamās darbības. Ievērojot, ka ģimenes locekļi bieži vien vardarbības faktu pret bērnu noliedz, brīžiem neizprot, kā arī nelabvēlīgo apstākļu novēršanai dotajā laika periodā var turpināt izturēties vardarbīgi pret bērnu un viņu ietekmēt, atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 23. pantā](#) noteiktajam, bāriņtiesām ir tiesības veikt darbības bērna tūlītējai šķiršanai no ģimenes. Šāds bāriņtiesas lēmums var tikt pieņemts arī laikā, kad bāriņtiesā ierosināta aizgādības lieta un atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmās prim daļas regulējumam bāriņtiesa noteikusi vecākiem termiņu, kurā, sadarbojoties ar sociālo dienestu novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Ja bāriņtiesa šajā periodā saņem informāciju, kas liecina, ka ģimenē joprojām pastāv augsti vardarbības riski, vai atkārtoti konstatējamās vardarbības epizodes, kā arī vecāku īstenotā aizgādība nav vērsta uz pilnvērtīgu bērna attīstību, bet tieši pretēji nopietni to apdraud, radot bērnam nenovēršamu kaitējumu, bāriņtiesai jāvērtē nepieciešamība bērna interešu aizsardzībai, pieņemot vienpersonisku lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Izvērstāka informācija par bāriņtiesas darbībām gadījumos, kad konstatēta vardarbība pret bērnu skatāma VBTAI izstrādātajos [Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām vardarbības pret bērniem novēršanai](#).

6. Aizgādības tiesības vecākam var tikt pārtrauktas arī gadījumos, kad **vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām**, ja tas nodara būtisku kaitējumu bērnam un ja nepastāv otram vecākam šķēršļi īstenot bērna aprūpi.⁵⁴

Skaidrojumu par šīm situācijām sniedzis [Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departaments ar 2018.gada 21.decembra spriedumu lietā Nr. A420294117, SKA-1598/2018](#).

Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departaments norāda, ka ar [Civillikuma 203.panta](#) trešo daļu ir radīts papildus mehānisms, kā gadījumā, ja ir konstatēta ļaunprātīga vecāka rīcība, nepildot tiesas nolēmumu, kas izriet no bērna aizgādības un saskarsmes tiesībām, nodrošināt bērna tiesību ievērošanu.

[Civillikuma 203.panta](#) trešās daļas piemērošanai nepieciešami šādi trīs kumulatīvi kritēriji:

1. **vecāks tieši ļaunprātīgi** (nevis aiz nezināšanas vai maldības) izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu;
2. šāda vecāka rīcība **rada būtisku kaitējumu** bērnam;
3. otram vecākam **nepastāv šķēršļi** īstenot bērna aprūpi.

Tiklīdz bāriņtiesai kļūst zināmi apstākļi par vecāka tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, nepildot tiesas nolēmumu, bāriņtiesa bērnu tiesību un interešu aizsardzības nolūkā uzsāk apstākļu noskaidrošanu un izvērtēšanu. Ja, izvērtējot konkrēto gadījumu no bērnu tiesību un interešu ievērošanas viedokļa, tostarp izpildās priekšnoteikumi lēmuma pieņemšanai, bāriņtiesa pieņem lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, kurš ļaunprātīgi izmanto savas

⁵⁴ [Latvijas Republikas Civillikums \(pieņemts 28.01.1937.\), 203.pants// Valdības Vēstnesis.- Nr.41 \(1937, 20.februāris\).](#)

tiesības. Bāriņtiesa nevērtē šāda lēmuma iespējamo ietekmi uz tiesvedības procesiem un pieņemtajiem nolēmumiem vispārējās jurisdikcijas tiesās⁵⁵.

Situācijas, kurās tiek pārkāptas bērnu tiesības vecāku personisko savstarpējo attiecību risināšanā tiesvedībās, ir ļoti komplicētas un sarežģītas. Bāriņtiesai, saņemot informāciju par bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenēs, kurās tiek šķirtas laulības vai risināti jautājumi par bērnu dzīvesvietu pēc vecāku kopdzīves izjukšanas, primāri lieta skatāma no bērna tiesību un interešu perspektīvas. Uzsverams, ka bāriņtiesa nerisina jautājumu ne par bērna dzīvesvietu vai ikdienas aprūpi pie kāda no vecākiem, bet vērtē nodarīto kaitējumu bērna veselībai, dzīvībai vai turpmākai pilnvērtīgai attīstībai vecāku konfliktu rezultātā.

⁵⁵ [Latvijas Republikas Senāts Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 21.decembra SPRIEDUMS Lietā Nr. A420294117, SKA-1598/2018](#)

3.2.2. Lietu piekritība aizgādības tiesību jautājumos

Lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu

[Bāriņtiesu likuma 55.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu vecākiem pieņem tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir **deklarēta bērna vecāku dzīvesvieta**. Attiecīgi, ja bērna vecāku dzīvesvieta ir deklarēta dažādu pašvaldību administratīvajās teritorijās, lēmumi par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu izskatāmi un pieņemami divām bāriņtiesām. VBTAI ieskatā, bērna labāko interešu nodrošināšanai, gadījumā, ja bērna vecāki deklarēti dažādās pašvaldībās, nepieciešama abu bāriņtiesu sadarbība, lai apmainītos ar informāciju, kam var būt būtiska nozīme izskatāmajā lietā.

Ja bērna vecākiem **nav deklarētas dzīvesvietas**, lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu pieņem tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā bērna vecāki **faktiski dzīvo**.

[Bāriņtiesu likuma 55.panta](#) trešā daļa regulē situācijas, kad lietas izskatīšanas gaitā mainās personas deklarētā dzīvesvieta. Proti, ja lietas par aizgādības tiesību pārtraukšanu izskatīšanas gaitā mainās personas deklarētā dzīvesvieta, lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņem tā bāriņtiesa, kura lietu uzsākusi.

Savukārt, ja persona, kurai pārtrauktas vai atjaunotas bērna aizgādības tiesības, gada laikā pēc lēmuma pieņemšanas maina dzīvesvietu, bāriņtiesa, kura pieņēma lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu, nekavējoties nosūta bāriņtiesai, uz kuras darbības teritoriju pārcēlusies dzīvot attiecīgā persona, lietas materiālu kopijas par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu⁵⁶.

Vienpersoniska lēmuma pieņemšana

Vienpersonisku lēmumu pieņem tās bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis, **kurās darbības teritorijā konstatēts**, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību vai ja lēmums tiek pieņemts saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 23.panta 1.1 daļu](#)⁵⁷. Par lēmumu **nekavējoties jāinformē** bērna vecāku vai adoptētāja, kura aprūpē un uzraudzībā nodots bērns, **dzīvesvietas bāriņtiesu**, kā arī bāriņtiesu, kura lēmusi par attiecīgo aizbildnības vai audžuģimenes lietu vai kuras pārraudzībā ir šī lieta, izņemot [Bāriņtiesu likuma 23.panta](#) panta 1.1 daļā minētos gadījumus.

Lēmums par prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likumu](#), lēmumu par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai bērna vecākiem pieņem tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir **deklarēta bērna vecāku dzīvesvieta**. Tādējādi, ja persona, pārceļoties uz dzīvi citas pašvaldības administratīvajā teritorijā, nav deklarējusi savu dzīvesvietu jaunajā dzīvesvietā, tad lēmumus pieņem tā bāriņtiesa, kuras administratīvajā teritorijā personai deklarēta dzīvesvieta.

⁵⁶ [Bāriņtiesu likums, 53.panta trešā daļa](#)

⁵⁷ [Bāriņtiesu likums, 23.panta ceturtā daļa](#)

Ja bērna vecākiem **nav deklarētas** dzīvesvietas, lēmumu par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai bērna vecākiem pieņem tā bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā bērna **vecāki faktiski dzīvo**.

Ja lietas par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai izskatīšanas gaitā mainās personas deklarētā dzīvesvieta, lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņem tā bāriņtiesa, kura lietu uzsākusi.

[Civilprocesa likuma 244.³ pantā](#) paredzēts, ka prasību lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, ceļ tiesā pēc bērna dzīvesvietas. Par bērna dzīvesvietu lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, uzskatāma viņa vecāku deklarētā dzīvesvieta. Ja bērna vecāku deklarētās dzīvesvietas atrodas dažādās administratīvajās teritorijās, par bērna dzīvesvietu uzskatāma tā vecāka deklarētā dzīvesvieta, pie kura viņš dzīvo. Ja bērna vecākiem vai bērnam nav deklarētās dzīvesvietas, par bērna dzīvesvietu uzskatāma viņa vecāku dzīvesvieta.

[Civilprocesa likuma 27.panta](#) otrajā daļā noteikts, ka prasība pret atbildētāju, kura dzīvesvieta nav zināma vai kuram nav pastāvīgas dzīvesvietas Latvijā, ceļama pēc viņa nekustamā īpašuma atrašanās vietas vai pēc viņa pēdējās zināmās dzīvesvietas.

Savstarpēja bāriņtiesu sadarbība īpaši nepieciešama prasības celšanai tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu, ja vecāku dzīvesvietas atrodas dažādās vietās. [Civilprocesa likuma 28.panta](#) septītā daļa paredz, ka prasību pret vairākiem atbildētājiem, kuri dzīvo vai atrodas dažādās vietās, var celt pēc viena atbildētāja deklarētās dzīvesvietas. Tas nozīmē, ka prasības pieteikumam jāpievieno abu bāriņtiesu pieņemtie lēmumi un citi dokumenti.

3.2.3. Vienpersoniska lēmuma pieņemšana

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 23.panta](#) pirmās daļas 1.punktu, ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns **atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos**, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Svarīgi!!!

Vienpersonisks bāriņtiesas amatpersonas lēmums ir vērsts uz to, lai nekavējoties novērstu bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai apdraudējumu bērna pilnvērtīgai attīstībai.

Tādējādi vienpersoniskais lēmums ir ārkārtas līdzeklis, lai rīkotos situācijās, kad nekāds cits risinājums nav iespējams (piemēram, bērnam ir redzamas fiziskas vardarbības sekas, bērns sniedz informāciju par pašnāvības iespēju vai citu sev kaitējošu rīcību pret bērnu veiktas emocionālas vardarbības dēļ un tml.). Proti, tie ir tādi gadījumi, kad bērna dzīvība vai veselība ir tā apdraudēta, ka nepieciešams tūlītējs bāriņtiesas lēmums, lai bērnu no šiem apstākļiem izolētu⁵⁸.

[Bāriņtiesu likuma 23.panta](#) 2.¹ daļā uzsvērts, ka bāriņtiesa pirms vienpersoniska lēmuma pieņemšanas par bērna šķiršanu no ģimenes **primāri izvērtē iespējas novērst** dzīvības un veselības apdraudējumu bērnam, paliekot ģimenē, un, ja to nav iespējams novērst ar līdzekļiem (pagaidu aizsardzība pret vardarbību, bērna nodošana citas personas, ar kuru bērnam ir emocionāla saikne, īslaicīgā aprūpē drošos apstākļos u.tml.), kuri mazāk ierobežo bērna tiesības uzaugt ģimenē, tā lemj par bērna šķiršanu no ģimenes.

Augstākā tiesa, izvērtējot vienpersoniskā lēmuma pieņemšanu, uzsvērusi, ka šādam izvērtējumam ir jābūt atspoguļotam lēmumā vai skaidri un nepārprotami jāizriet no konkrētās administratīvās lietas materiāliem, ka šāds izvērtējums ir bijis veikts.⁵⁹

Vienpersonisku lēmumu **pieņem mutvārdos un 24 stundu laikā noformē rakstveidā**, kā arī par to **paziņo bērna vecākiem**⁶⁰ Par lēmumu nekavējoties informē bērna vecāku vai adoptētāja, kura aprūpē un uzraudzībā nodots bērns, dzīvesvietas bāriņtiesu.⁶¹

Vienpersonisku lēmumu **izpilda nekavējoties**. Pieteikuma iesniegšana tiesā par šāda lēmuma atcelšanu, atzīšanu par spēku zaudējušu vai spēkā neesošu neaptur tā darbību.⁶²

Bāriņtiesa **ne vēlāk kā 15 dienu laikā** pēc vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas sasauc sēdi, lai lemtu par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu.⁶³

⁵⁸ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 16.aprīļa SPRIEDUMS Lietā Nr. A420213416, SKA-681/2018](#)

⁵⁹ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 16.aprīļa SPRIEDUMS Lietā Nr. A420213416, SKA-681/2018](#)

⁶⁰ [Bāriņtiesu likuma 23.panta trešā daļa](#)

⁶¹ [Bāriņtiesu likums, 23.panta ceturtā daļa](#)

⁶² [Bāriņtiesu likums, 23.panta piektā daļa](#)

⁶³ [Bāriņtiesu likums, 24.panta pirmās daļas 1.punkts](#)

Situāciju piemēri

Bāriņtiesai **IR** nepieciešams pieņemt vienpersonisko lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

2019.gada 12.martā bāriņtiesas locekle veica nepilngadīgo A.B. un C.B. dzīves apstākļu pārbaudi (pamatojoties uz saņemto informāciju par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem, t.i., bērnu māte D.B. stiprā alkohola reibumā redzēta ejam pa šoseju kopā ar bērniem) un konstatēja, ka dzīvesvietā ir antisanitāri apstākļi, mājās auksti, ēdiens nav sagatavots. A.(dzimis 2017.g.) raudāja, bērnam rokas, kājas un vaigi izskatījās apsaldēti un sāpēja, bērns netīrs, drēbītes slapjas. Bērna māte alkohola reibumā, bērnu tēvi dzīvesvietā nav sastopami, uz bērnu mātes nosaukto jaunākā bērna tēva tālruņa numuru neviens neatbild. Bāriņtiesas loceklei nav informācijas par bērna vecvecākiem vai citiem tuviniekiem, kuri šobrīd varētu uzņemt bērnu aprūpi. Ņemot vērā situāciju un bērnu veselības un dzīvības apdraudējumu, bāriņtiesas locekle pieņēma lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu D.B..

Bāriņtiesai **NAV** nepieciešams pieņemt vienpersonisko lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

2018.gada 18.decembrī plkst.22.30. S. novada bāriņtiesas priekšsēdētāja saņēma telefonisku informāciju no bērna vecmāmiņas, ka divgadīgā A. māte B. bērnu ir vienu atstājusi dzīvoklī un pati devusies izklaidēties. Ierodoties norādītajā dzīvesvietā, bāriņtiesas priekšsēdētāja secināja, ka dzīvoklī aizmidzis guļ 2016.gadā dzimušais bērns A.. Dzīvoklī bāriņtiesu ielaida bērna vecmāmiņa, kura dzīvojot blakus dzīvoklī un kurai esot abu dzīvokļu atslēgas. Bāriņtiesa sazvanīja bērna māti B., kura pauda izbrīnu par situāciju, jo esot ar vīramāti vienojusies, ka viņa pieskatīs A., kamēr bērna māte ir devusies darīšanās uz Rīgu. Bērna māte B. apsoliņa ierasties pēc 50 minūtēm. Bērna vecmāmiņa sarunā atzina, ka bijusi vienošanās par bērna pieskatīšanu, tomēr viņasprāt bāriņtiesai bijis jāredz, ka bērna māte "vazājās pa brūtgāniem" nevis aprūpē bērnu, neviena "normāla" māte bērnu naktī neatstājot. Kad ieradās bērna māte, bāriņtiesa novēroja konfliktējošas attiecības abu sieviešu starpā. Bērna māte paskaidroja, ka šobrīd uzsākusi darbu Rīgā, tādēļ divreiz nedēļā lūgusi vīramāti pieskatīt bērnu, jo darbs ir vēlās maiņās un pēc darba beigām nav vairs transporta uz mājām, tādēļ B. nakšņojot darba vietas dienesta viesnīcā. Tagad ir atbraukusi ar taksometru, aizņēmusies naudu no darba biedriem. Sieviete raud, ir uztraukta. Bāriņtiesa secināja, ka bērnam dzīvesvietā aprūpei un audzināšanai nodrošināti piemēroti apstākļi, bērna gultiņa tīra, virtuvē nepieciešamā pārtika. Nav konstatējams apdraudējums bērna veselībai, dzīvībai vai turpmākai attīstībai ģimenē. Starp bērna māti B. un bērna vecmāmiņu negatīvas, konfliktējošas attiecības. Bāriņtiesa ar B. vienojās par iespējamo laiku pārrunām bāriņtiesā un sniedza informāciju par iespējam saņemt sociālo un psihosociālo palīdzību pašvaldības sociālajā dienestā. "

3.2.4. Bāriņtiesas veicamās darbības aizgādības tiesību lietu izskatīšanā un lēmumu pieņemšanā

3.2.4.1. Informācijas iegūšana un riska novērtēšana

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmās prim daļas redakciju, bāriņtiesa, **ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu** vecākam:

- veic riska novērtēšanu (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzīšana u.tml.),
- informē vecāku par sekām un uzdod viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus.

Ja vecāks bāriņtiesas noteiktajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Ar minēto likuma normu atkārtoti akcentēti gan starptautiskajos, gan nacionālajos normatīvajos aktos nostiprinātie bērnu tiesību aizsardzības principi, ka par bērna prioritārām interesēm vispirms uzskatāma bērna atrašanās pie bioloģiskajiem vecākiem, un bērna šķiršana no ģimenes ir pieļaujama tikai kā "galējais" līdzeklis, kad šāda šķiršana ir nepieciešama bērna **vislabāko interešu nodrošināšanai**.

Lai veidotu vienotu praksi bāriņtiesās minētās tiesību normas piemērošanā, VBTAI, pamatojoties uz līdzšinējā periodā lietu pārbaudēs konstatēto problemātiku, vērš bāriņtiesu uzmanību atsevišķiem aspektiem, kas ņemami vērā bāriņtiesu darbībā minēto lietu kategorijās, vienlīdz īstenojot gan bērnu tiesību aizsardzības principus, gan labas pārvaldības principus.

3.2.4.1.1. Informācijas iegūšana

[Administratīvā procesa likuma 59.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka pēc administratīvās lietas ierosināšanas iestāde iegūst informāciju, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir nepieciešama, lai pieņemtu attiecīgo lēmumu. Lai iegūtu nepieciešamo informāciju un panāktu tiesisku, taisnīgu un efektīvu lietas izskatīšanu, iestāde pēc iespējas dod administratīvā procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus. Iegūstot informāciju, iestāde var izmantot visas tiesiskās metodes, arī iegūt informāciju no administratīvā procesa dalībniekiem, citām institūcijām, kā arī ar liecinieku, ekspertu, apskates, dokumentu un cita veida pierādījumu palīdzību. Ja iestādei nepieciešamā informācija ir nevis administratīvā procesa dalībnieku, bet gan citas institūcijas rīcībā, iestāde to iegūst pati, nevis pieprasa no administratīvā procesa dalībniekiem.

[Bāriņtiesu likuma 16.pants](#) paredz **bāriņtiesas tiesības**:

1. pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izvērtētu bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību ievērošanas likumību vai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus;
2. veikt amatpersonu un iedzīvotāju aptauju, lai iegūtu ziņas, kas nepieciešamas aizbildnības, aizgādības, adopcijas vai ar aizgādību saistīto jautājumu izlemšanai;
3. uzaicināt personas uz pārrunām un pieprasīt no tām paskaidrojumus par bērna vai aizgādībā esošās personas personisko un mantisko tiesību aizsardzību;
4. veikt pārrunas ar bērnu un aizgādībā esošo personu bez citu personu klātbūtnes;

5. lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem;
6. pārbaudīt bērna vai aizgādībā esošās personas dzīves apstākļus;
7. fotografēt, filmēt un iegūt skaņu ierakstus, ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē atklājas, ka bērns atrodas dzīvībai un veselībai bīstamos apstākļos.

VBTAI vērš uzmanību, ka bāriņtiesai jāiegūst pēc iespējas **vispusīga informācija**, lai izvērtētu bērna aprūpi un audzināšanu ģimenē, tajā skaitā informācija no bērna izglītības iestādes (ja bērns tādu apmeklē), uzsvāru liekot uz informāciju par bērna vecāku iesaisti izglītības nodrošināšanā, bērna ģimenes ārsta par bērna veselību un vecāku nodrošināto veselības aprūpi.

[Bāriņtiesu likuma 16. panta](#) 7.punktā noteiktas tiesības bāriņtiesām lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti, un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem. Kārtība un veids, kādā ģimenei vai bērnam tiek nodrošināti sociālie pakalpojumi, t.sk. psihologa pakalpojums (ar noteiktu mērķi atkarībā no konkrētās ģimenes situācijas, piemēram, psiholoģiskā izpēte, psiholoģiskais atbalsts, psiholoģiskā interence vai konsultēšana u.tml.) ir atkarīgs no bāriņtiesas un sociālā dienesta sadarbības aspektiem katras konkrētas lietas risināšanas gaitā.

Vienlaikus norādāms, ka [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.pantā](#) noteikti pašvaldības sociālā dienesta uzdevumi veikt sociālo darbu ar personām, ģimenēm un personu grupām; sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, [..] novērtēt klientu vajadzības, materiālos un personiskos (motivācija, nepieciešamās zināšanas un prasmes, izglītība, profesija u.c.) resursus un sociālā atbalsta sistēmu; noteikt klienta līdzdarbības pienākumus, vienojoties ar viņu par veicamajiem pasākumiem; sniegt sociālo palīdzību u.c.

Savukārt [Bāriņtiesu likuma 18. panta](#) pirmās daļas 3. punktā noteikts, ka bāriņtiesa, aizstāvot bērna personiskās intereses attiecībās ar vecākiem [..] nosūta konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista bērnu, ja bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai; personu, ar kuru bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus, vai personu, ar kuru bērns dzīvo nedalītā saimniecībā. Norādāms, ka minētā likuma norma bāriņtiesai īstenojama, proti, pieņemams lēmums (izdodams administratīvais akts) par bērna vai personas nosūtīšanu pie psihologa, tajos gadījumos, ja aizgādības lietas kontekstā vecāki atsakās sadarboties ar lietā iesaistītajām institūcijām, īstēnot sociālā dienesta noteiktos līdzdarbības pienākumus u.c., taču psihologa atzinums ir nepieciešams ģimenes situācijas izprašanai pēc būtības un lēmuma pieņemšanai bērna interesēs aizgādības lietā.

Gadījumos, ja vecāki noraida sociālā dienesta piedāvātos pakalpojumus ģimenei, tajā skaitā psihologa pakalpojumu, kā arī nepilda bāriņtiesas pieņemto lēmumu par bērna vai personas nosūtīšanu pie psihologa, šī vecāka rīcība bāriņtiesai vērtējama aizgādības lietas kontekstā atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmajā daļā noteiktajam regulējumam, proti, ja vecāks bāriņtiesas noteiktajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Vienlaikus bāriņtiesai, iegūstot informāciju konkrētajā lietā, jāņem vērā [Administratīvā procesa likuma 60.pants](#), kurš paredz, ka iestāde var vākt vai pieprasīt iesniegt to informāciju, kura ir paredzēta attiecīgajā normatīvajā aktā vai tieši nepieciešama lietas izlemšanai. Citu informāciju drīkst pievienot lietai tikai tad, ja to nav iespējams nodalīt no lēmuma pieņemšanai nepieciešamās informācijas, un iestāde nedrīkst vākt un administratīvajā procesā izmantot informāciju, kas iegūta ar prettiesiskām metodēm.

3.2.4.1.2. Riska novērtēšana

Bāriņtiesai, ierosinot aizgādības lietu, pirmām kārtām īpaša uzmanība un rūpība jāvelta riska novērtēšanai bērnam un vecākam (1. un 2.pielikums [Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumiem Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi"](#) (turpmāk – Bāriņtiesas darbības noteikumi). Risku novērtējumā bāriņtiesai **jāidentificē riska faktori, jānosaka riska līmenis** un vienlaikus **jāanalizē ģimenes/vecāku resursus**. Bāriņtiesai, pamatojoties uz apkopoto informāciju, jāizdara pamatoti un argumentēti secinājumi par nepieciešamajiem uzlabojumiem ģimenes situācijā, lai izvērtētu nepieciešamību lemt par bērna šķiršanu no ģimenes viņa prioritārai tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanai.

[Bāriņtiesas darbības noteikumu 75.punktā](#) noteikts, ka, veicot riska novērtēšanu, bāriņtiesa var pieaicināt attiecīgus speciālistus un institūciju pārstāvjus vai pieprasīt viņu rīcībā esošu informāciju.

Atbilstoši minētajam, labās prakses ietvaros pirmreizējā ģimenes riska novērtēšanā būtiski piedalīties arī sociālajam darbiniekam darbā ar ģimeni un bērniem, lai nodrošinātu, ka ģimenes lietā iesaistītie speciālisti klātienē apmainās ar informāciju, kas ir nozīmīga, vērtējot bērna aprūpes, veselības, izglītības, psihoemocionālās labklājības un citu nozīmīgu vajadzību nodrošināšanu un/vai vardarbības (emocionālas, fiziskas, seksuālas, pamešanas novārtā) un citu risku esamību ģimenē. Plašāks izklāsts par bāriņtiesas un sociālā dienesta sadarbību pieejams VBTAI izstrādātajos **Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā dienesta speciālistu sadarbību** (Rokasgrāmatas 2. sējumā).

Pēc bāriņtiesas ieskatiem, atkarībā no situācijas, risku novērtēšanā var tikt pieaicināts arī izglītības iestādes, kuru apmeklē bērns, pārstāvis, vai cits speciālists, piemēram, policijas darbinieks, vai psihologs, ja bērns vai vecāks iepriekš saņēmuši konkrētā psihologa konsultācijas u.tml..

Svarīgi!!!

Dažādu speciālistu klātienē tikšanās var nodrošināt daudz vispusīgāku un niansētāku informācijas apmaiņu, kas dod iespēju apzināt pēc iespējas plašāku ģimenes vajadzību klāstu, kas, pirmkārt, būtiska, veicot ģimenes (vecāka, bērna) riska novērtēšanu un otrkārt, tiešā veidā ir saistīta ar efektīvu turpmāko darbu ar vecākiem, tai skaitā izmaiņu, uzlabojumu un palīdzības plānošanu ģimenei (vecākam).

Gadījumos, kad riska novērtēšanā klātienē nepiedalās citi speciālisti, kā arī jebkurā citā gadījumā bāriņtiesai pirms risku novērtēšanas anketas aizpildīšanas iegūstama informācija no valsts un pašvaldības institūcijām un speciālistiem, kas var konkrētajā situācijā sniegt informāciju par attiecīgo ģimeni un iespējamo bērnu aprūpes un audzināšanas problemātiku.

Tādējādi bāriņtiesai īstenojamas arī citas [Bāriņtiesu likuma 16.pantā](#) noteiktās tiesības, proti, aicinot vecākus (VBTAI ieskatā aizgādības lietās visos gadījumos noskaidrojams arī otra vecāka viedoklis) uz pārrunām, veicot bērna dzīves apstākļu pārbaudi, noskaidrojot bērna viedokli, u.c. atkarībā no konkrētās situācijas.

Tāpat bāriņtiesai atkarībā no katras individuālās ģimenes situācijas, kā arī riska novērtēšanai nepieciešamās informācijas iegūšanai īstenojama sadarbība (pēc vajadzības) ar citām bāriņtiesām, rehabilitācijas institūcijām, veselības aprūpes un izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem, policijas iestādēm, Valsts probācijas dienestu un tiesu izpildītājiem, lai nodrošinātu bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un interešu aizstāvību.

Vienlaikus VBTAI vērš uzmanību, ka riska novērtēšanai nepieciešamās informācijas iegūšana un riska novērtēšana bāriņtiesai veicama pēc iespējas savlaicīgāk, lai vecāks pēc iespējas ātrāk tiktu informēts par konstatētajiem riskiem un nekavējoties varētu uzsākt sadarbību ar sociālo dienestu un bāriņtiesas noteiktajā termiņā īstenot nepieciešamās darbības un pasākumus, lai novērstu bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus ģimenē.

Gadījumos, kad bāriņtiesa pēc sākotnējās riska novērtēšanas un pienākuma noteikšanas vecākam sadarboties ar sociālo dienestu, saņem informāciju par iepriekš nekonstatētiem riskiem ģimenē, bāriņtiesai būtiski vērtēt saņemto informāciju savstarpējā kopsakarībā ar jau iepriekš konstatētajiem riskiem, tostarp vērtēt vai saistībā ar jauniegūto informāciju bērna palikšana ģimenē ir atbilstoša bērna labākajām interesēm.

Par aktuālāko bāriņtiesā saņemto informāciju un nepieciešamību novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, nekavējoties sniedzama informācija vecākam (aicinot vecāku uz pārrunām, pēc tam nosūtot arī rakstisku informāciju) un sociālajam dienestam, kas jau veic psihosociālo darbu ar ģimeni (vecāku), lai sociālais dienests savas kompetences ietvaros organizētu papildus pasākumus ģimenei, plānotu nepieciešamo resursu piesaisti un pakalpojumu nodrošināšanu, lai konstatētie riski varētu tikt novērsti.

Šajos gadījumos atbilstoši faktiskajai situācijai bāriņtiesa, ja nepieciešams, var noteikt atkārtotu (ilgāku) termiņu vecākam sadarbības īstenošanai ar sociālo dienestu.

3.2.4.1.3. Riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkuma definēšana

Izvērtējot bāriņtiesu līdzšinējo praksi aizgādības lietās saistībā ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmās prim daļas piemērošanu, VBTAI konstatējusi, ka bāriņtiesām nereti grūtības sagādā definēt riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkumu un izdarīt secinājumus par vecākam veicamajām darbībām bērna attīstībai nelabvēlīgo apstākļu novēršanā.

Atsevišķos gadījumos bāriņtiesu formulējumos attiecībā uz vecākam veicamajām darbībām aizgādības lietās saskatāms:

- ieteikuma raksturs (piemēram, ...bāriņtiesa uzskata, ka būtu lietderīgi organizēt vecāku tikšanos ar psiholoģi),
- vispārīgs apgalvojums (piemēram, ...bāriņtiesa uzskata, ka vecākiem jāspēj bērniem ģimenē nodrošināt drošu un nevardarbīgu vidi).
- vispārinājums (piemēram, ...ar vecākiem nepieciešams pārrunāt bērnu disciplinēšanas metodes).

Šādi riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkumā ietvertie formulējumi (kas fiksēti arī rakstiski sagatavotajā informācijā vecākam) var netieši maldināt vecāku par viņa atbildību to

izpildē un radīt neskaidrības par to īstenošanu kopumā. VBTAI ieskatā, no piemēros minētajiem formulējumiem nav nepārprotami saprotams, vai to īstenošana bāriņtiesas redzējumā ir vecāka paša, vai, iespējams, sociālā dienesta (vai kāda cita speciālista, piemēram, psihologa) atbildība un kompetence, ņemot vērā, ka tajos netieši ietverts arī aicinājums sociālajam dienestam/psihologam turpmākajam darbam ar vecākiem.

Formulējot secinājumus un bāriņtiesas redzējumu attiecībā uz vecākam veicamajām darbībām konkrētajās riska jomās, lai novērstu bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, tostarp informējot vecāku par sadarbības nepieciešamību ar sociālo dienestu, bāriņtiesai iestādes secinājumi un turpmākie norādījumi vecākam jādefinē pēc iespējas nepārprotami, proti, tā, lai vecāks saprastu, kādas konkrētas darbības, aktivitātes un rīcība no viņu puses tiek sagaidīta un kādā termiņā īstenojama sadarbība ar sociālo dienestu.

Vecākam nosakāmajam pienākumu apjomam bērna attīstībai nelabvēlīgo apstākļu novēršanā jāizriet no risku novērtēšanā (izvērtējot katras konkrētās ģimenes gadījuma specifiku, lietas apstākļus, bērna vajadzības un intereses, vecāku un bērna raksturojumu u.c.) **secinātā.**

Vienlaikus jāņem vērā, ka bāriņtiesa, konkretizējot nepieciešamos uzlabojumus bērna turpmākas pilnvērtīgas aprūpes nodrošināšanai ģimenē un sniedzot norādījumus vecākam, nedrīkst dublēt sociālā dienesta kompetenci. Proti, bāriņtiesas vecākam sniegtajiem norādījumiem par bērna attīstībai nelabvēlīgo apstākļu novēršanu jābūt noteiktu jomu aptverošiem, attiecināmiem uz:

- **konkrētu prasmju apguvi** (piemēram, attiecībā uz aprūpes un audzināšanas prasmju pilnveidošanu, kas vecākam trūkst, vai ir nepilnīgas);
- **izpratnes veicināšanu, papildus zināšanu apguvi** kādā konkrētā jomā (piemēram, par bērnu un vecāku savstarpējām attiecībām, par bērnu nevardarbīgu disciplinēšanu, par bērnu emocionālo audzināšanu, bērnu vecumposmu attīstību),
- **konkrētu risku mazināšanu un novēršanu** (piemēram, vecāka atkarības, līdzatkarības problemātika, vecāka stress, vecāka nodarbinātību u.c.), u.tml..

Pārbaudot bāriņtiesu lietvedībā esošo aizgādības lietu materiālus, VBTAI konstatējusi, ka dažkārt bāriņtiesas sociālajam dienestam lūgušas veikt konkrētus uzdevumus, piemēram, veikt risku izvērtēšanu, izvirzīt ilgtermiņa mērķus, slēgt sadarbības līgumu ar vecākiem, veikt sistemātisku sadarbības līgumā noteikto uzdevumu izpildes uzraudzību u.c.. Attiecībā uz minēto, VBTAI pauž viedokli, ka bāriņtiesām, piemērojot [Bāriņtiesu likuma](#) regulējumu praksē, uzmanība, galvenokārt, pievēršama skaidrojumu un norādījumu došanai konkrētam vecākam, līdz ar to uzdevumu došana arī sociālajam dienestam pārsniedz bāriņtiesas kompetences apjomu.

Svarīgi!!!

Bāriņtiesas noteikto pienākumu apjomam vecākam jābūt atbilstošam tam, lai to izpildes rezultātā tiktu nodrošinātas bērna tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību, kā arī lai bērns saņemtu atbilstošu uzturu, apģērbu un pajumti, kā tas noteikts [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.panta](#) pirmajā daļā.

Savukārt, gadījumos, kad bāriņtiesas ieskatā, sociālajam dienestam sniedzama papildus informācija par kādām bāriņtiesas ieskatā veicamajām darbībām, tostarp, piedāvājamiem sociālajiem pakalpojumiem vecākiem, bērniem vai ģimenei kopumā, VBTAI ieskatā rīkojama starpinstitucionāla tikšanās, lai speciālistu starpā pārrunātu jautājumus, kas nozīmīgi bērna labāko interešu nodrošināšanai un meklētu risinājumus ģimenes sociālās funkcionēšanas uzlabošanai.

3.2.4.1.4. Vecākiem doto uzdevumu izpildes termiņu noteikšana

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmā prim daļā noteikts bāriņtiesas pienākums uzdot vecākam sadarbībā ar sociālo dienestu **noteiktā termiņā** novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus.

Nosakot laika periodu, kādā vecākam īstenojama sadarbība ar sociālo dienestu, lai uzlabotu situāciju ģimenē un novērstu riskus bērna pilnvērtīgai aprūpei, bāriņtiesai vienlaikus jāņem vērā vairāki būtiski faktori, piemēram, sociālā dienesta kapacitāte nodrošināt ģimenei nepieciešamos sociālos pakalpojumus un atbalsta pasākumus konkrētā laika periodā, vecāka objektīvās iespējas (darba apstākļi, veselības faktori, dzīvesvietas atrašanās vieta, ģimenes finansiālais stāvoklis u.c.), lai iesaistītos aktivitātēs, kas, piemēram, saistītas ar speciālistu apmeklējumiem tālu ārpus dzīvesvietas u.tml..

Tāpat bāriņtiesām jāņem vērā [Administratīvā procesa likuma 64.pantā](#) par Administratīvā akta izdošanas termiņu noteiktais, ka gadījumos, ja administratīvā lieta ierosināta uz iesnieguma pamata, iestāde pieņem lēmumu par administratīvā akta izdošanu viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas, ja likumā nav noteikts cits termiņš vai citā normatīvajā aktā — īsāks termiņš administratīvā akta izdošanai. Ja objektīvu iemeslu dēļ šā panta pirmajā daļā noteikto termiņu nav iespējams ievērot, iestāde to var pagarināt uz laiku, ne ilgāku par četriem mēnešiem no iesnieguma saņemšanas dienas, par to paziņojot iesniedzējam. Ja nepieciešama ilgstoša faktu konstatācija, administratīvā akta izdošanas termiņu ar motivētu lēmumu, par to paziņojot iesniedzējam, var pagarināt līdz gadam [..].

Vienlaikus bāriņtiesai, nosakot termiņu, kādā vecākam jānovērš riski bērnu aprūpei un audzināšanai ģimenē, jāvadās arī no **konkrētā bērna labāko interešu nodrošināšanas aspekta**, proti, vērtējot, vai bērns noteikto laika periodu vēl var palikt ģimenē (vecāka aprūpē), vai apdraudējuma risks nav pārāk augsts un bērna interesēs vecākam uzdevumu veikšanai dodams saīsināts termiņš.

VBTAI uzsver, ka arī tajās situācijās, kad bāriņtiesas rīcībā ir sociālā dienesta sniegtā informācija par to, ka vecāks atteicies no sadarbības ar sociālo dienestu, nav motivēts risināt pastāvošās problēmas un iepriekš ar ģimeni veiktais psihosociālais darbs nav sniedzis vēlamus rezultātus, un sociālais dienests lūdzis bāriņtiesai risināt bērna aizgādības jautājumu, bāriņtiesai, ierosinot aizgādības lietu, jāpiemēro [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmās prim daļas prasības.

Šādos gadījumos bāriņtiesām jānosaka īsāks termiņš vecākam sadarbības īstenošanai ar sociālo dienestu. Ja vecāks arī šajā periodā neuzsāk sadarbību ar sociālo dienestu vai arī šī sadarbība nav bijusi produktīva, bāriņtiesai ir pamats izskatīt jautājumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu bāriņtiesas sēdē.

3.2.4.1.5. Sadarbība ar vecāku

Lai aizgādības lietas risināšanas gaitā sadarbība ar vecāku noritētu pēc iespējas veiksmīgāk, bāriņtiesai īpaša uzmanība jāvelta komunikācijai (gan mutvārdos, gan sarakstes veidā) ar vecāku, tajā skaitā:

- informējot par bāriņtiesas iegūto informāciju attiecībā uz ģimenes situāciju;
- vispusīgi un vecākiem saprotamā veidā, izskaidrojot konstatētos riska faktoros, noteikto risku līmeni, tostarp pozitīvi atzīmējot ģimenes resursus (ja tādi ir);
- vēršot vecāka uzmanību uz nepieciešamajiem uzlabojumiem un nosakot pienākumus attiecībā uz to izpildi;
- uzdodot vecākam sadarboties ar sociālo dienestu bāriņtiesas konstatēto risku novēršanā, nosakot konkrētus termiņus;
- informējot par sekām, kādas var iestāties, ja vecāks neīstenos sadarbību ar sociālo dienestu bērnam nelabvēlīgo apstākļu novēršanā un bērna palikšana ģimenē radīs draudus bērna dzīvībai un veselībai.

VBTAI ieskatā minētās informācijas apmaiņai ar vecāku, tostarp, lai uzklautu arī vecāka viedokli par viņam nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem, rīkojama **klātienē tikšanās**, aicinot vecāku uz pārrunām.

Bāriņtiesai sadarbojoties ar vecākiem jāņem vērā [Administratīvā procesa likuma 14.pantā](#) noteiktais, ka iestāde, pieņemot lēmumus, ievēro objektivitāti un dod procesa dalībniekiem pienācīgu iespēju izteikt savu viedokli un iesniegt pierādījumus.

Administratīvā procesa likuma komentāros⁶⁴ norādīts, ka tiesības būt uzklautam ir viens no labas pārvaldības principiem. Vienlaikus administratīvā procesa dalībnieku uzklautšana ir viens no svarīgākajiem procesuālā taisnīguma nodrošināšanas līdzekļiem. Dalībnieku viedokļu un argumentu uzklautšana un izvērtēšana ir būtiska lietas objektīvās izmeklēšanas sastāvdaļa. Uzklautšanas procesa laikā ieinteresētai personai ir iespēja iesniegt vai norādīt iestādei uz tai labvēlīgiem faktiem.

Rezumējot iepriekšminēto, norādāms, ka **pārrunu mērķis** ir vienlaikus veikt gan izskaidrojošu darbu ar vecāku par bērna aprūpes problemātiku ģimenē (tostarp uzklautot vecāka viedokli un redzējumu), par nepieciešamo sadarbību ar sociālo dienestu un konkrētā laika periodā veicamajiem pasākumiem ģimenes situācijas uzlabošanai, gan arī informēt par sekām, kas var iestāties, ja vecāks šajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus.

Svarīgi!!!

Sarunas gaitā bāriņtiesai jāgūst pārliecība, ka vecāks ir izpratis problēmas, situācijas nopietnību, bāriņtiesas sniegtos norādījumus, t.sk. arī nepieciešamību sadarboties ar sociālo dienestu un citiem speciālistiem, lai turpmāk nodrošinātu pilnvērtīgu bērna aprūpi un audzināšanu ģimenē.

⁶⁴ Administratīvā procesa likuma komentāri, A un B daļa, autoru kolektīvs Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 211. lpp., 581.lpp.

Papildus akcentējams, ka pārrunu ar vecākiem veikšanai nav nepieciešams rīkot bāriņtiesas sēdi (šādas situācijas vairākkārt konstatētas bāriņtiesu darba praksē), bet ar vecāku tiek veiktas pārrunas par to sastādot sarunu protokolu vai tikšanās aprakstu, kas pievienojams attiecīgajai bāriņtiesas lietvedībā esošajiem aizgādības tiesību lietas materiāliem. Vēršam uzmanību, ka attiecīgais dokuments **jāparaksta visiem sarunas dalībniekiem**, tajā skaitā vecākiem.

VBTAI ir konstatējusi, ka atsevišķos gadījumos bāriņtiesas rīkojušas šādas pārrunas ar vecāku, aicinot tajās piedalīties arī sociālo darbinieku, kas turpmāk veiks psihosociālo darbu ar vecāku vai ģimeni kopumā. VBTAI ieskatā šāda prakse uzskatāma par atzīstamu un lietderīgu, jo bāriņtiesas un sociālā dienesta efektīva sadarbība aizgādības lietā, tostarp, sniedzot vecākam vienotu speciālistu redzējumu par problēmsituāciju ģimenē un nepieciešamajiem risinājumiem, tai skaitā savstarpēji sadarbojoties vecākam nosakāmo pienākumu (veikt attiecīgus uzlabojumus bērna situācijas uzlabošanai) formulēšanā un to izpildes termiņu noteikšanā, ir uzskatāma par būtisku priekšnoteikumu likumdevēja izvirzītā mērķa sasniegšanai – bērna labklājības nodrošināšanai ģimenē.

Lai vecāks pēc iespējas veiksmīgāk īstenotu darbības aizgādības lietas ietvaros, kas nepieciešamas risku novēršanai ģimenē, bāriņtiesai, visos gadījumos sagatavojama arī **rakstiska informācija** (par riska novērtēšanas kopsavilkumu, pienākumu sadarboties ar sociālo dienestu, vecākam veicamajiem pasākumiem, termiņu, kādā īstenojami uzlabojumi ģimenē, sekām, kādas var iestāties, ja bērna attīstībai nelabvēlīgie apstākļi netiks novērsti) vecākam.

Informācija sagatavojama **vēstules formātā** un nosūtāma vecākam ierakstītā sūtījumā pa pastu gan uz deklarēto dzīvesvietas adresi, gan uz faktiskās dzīvesvietas adresi, ja zināms, ka vecāks nedzīvo deklarētajā dzīvesvietā.

Pirmkārt, šāda iestādes rīcības nepieciešamība izriet no [Bāriņtiesas darbības noteikumu 37.punktā](#) noteiktā, ka bāriņtiesa uzaicinājumus uz bāriņtiesas sēdi, lēmumu norakstus, izrakstus, kopijas un lietu oriģinālus vai kopijas, kā arī korespondenci, kas satur sensitīvus datus, nosūta ierakstītā sūtījumā pa pastu vai ar kurjeru.

Otrkārt, saskaņā ar [Paziņošanas likuma 4.panta](#) pirmajā daļā noteikto fiziskajai personai dokumentu paziņo uz deklarētās dzīvesvietas adresi vai deklarācijā norādīto papildu adresi. Dokumentu var paziņot uz citu adresi gadījumā, ja adresāts norādījis uz objektīviem apstākļiem, kādēļ tas nepieciešams. Adresātam ir pienākums būt sasniedzamam norādītajā adresē. Ja rodas domstarpības par dokumenta paziņošanu, iestādei ir pienākums pierādīt dokumenta paziņošanas faktu.

Minētā vēstule zināšanai nosūtāma arī attiecīgās pašvaldības sociālajam dienestam (praksē vairākkārt konstatētas situācijas, ka psihosociālo darbu ar vienu un/vai abiem vecākam jāveic citas pašvaldības sociālajam dienestam, ievērojot vecāka faktisko dzīvesvietu), kura kompetencē ir veikt psihosociālo darbu ar ģimeni, piesaistīt attiecīgus resursus, nodrošināt nepieciešamos pakalpojumus vecākam veicamo uzlabojumu izpildē un risku novēršanā, kā arī veikt citas savā kompetencē esošas darbības, lai panāktu ģimenes situācijas uzlabošanu.

VBTAI norāda, ka arī gadījumos, kad bāriņtiesai nav zināma vecāka faktiskās dzīvesvietas adrese (nereti konstatējami gadījumi, kad vecāks deklarētajā dzīvesvietā nedzīvo) un bāriņtiesai nav iespējams uzaicināt vecāku uz pārrunām, lai veiktu sarunu par konstatētajiem riskiem ģimenē un veicamajiem pasākumiem ģimenes situācijas uzlabošanai, bāriņtiesai nepieciešams iepriekš norādīto informāciju (par konstatētajiem riskiem, sadarbības

nepieciešamību ar sociālo dienestu, sadarbības termiņu un iespējamām sekām) nosūtīt uz personas deklarētās dzīvesvietas adresi, tādējādi, neskatoties uz vecāka iespējamo nevēlēšanos sadarboties ar iestādes amatpersonām, tomēr izpildīt normatīvo aktu prasības.

Vienlaikus jāņem vērā, ka bāriņtiesu darba praksē būs gadījumi, kad **objektīvi nebūs izpildāms [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#)** pirmā prim daļā noteiktais bāriņtiesas pienākums - uzdot vecākam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Proti, tie būs gadījumi, kad aizgādības tiesības vecākam pārtraucamas faktisko šķēršļu dēļ atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 22. panta](#) pirmajā daļā un [Civillikuma 203. panta](#) pirmajā daļā noteiktajam, piemēram, vecāks atrodas apcietinājumā, vai vecāks sava veselības stāvokļa dēļ objektīvi nespēj nodrošināt bērna aprūpi.

3.2.4.1.6. Atkārtota riska novērtēšana

[Bāriņtiesas darbības noteikumu 73.punktā](#) noteikts, ka riska novērtēšana veicama pirms lēmuma pieņemšanas par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, izņemot gadījumus, kad tiek pieņemts vienpersonisks lēmums saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 23.pantu](#).

Atbilstoši minētajam, bāriņtiesai aizgādības lietās atkārtoti veicama riska novērtēšana pirms jautājuma par iespējamo aizgādības tiesību pārtraukšanu izskatīšanas bāriņtiesa sēdē.

VBTAI pauž viedokli, ka atkārtota riska izvērtēšana bāriņtiesai palīdz apzināt reālo ģimenes situāciju, apkopot pēc iespējas detalizētāku informāciju konkrētās risku jomās un **veikt salīdzinošo analīzi** ar iepriekšējā risku novērtēšanā konstatēto, fiksējot panāktos uzlabojumus, izmaiņas ģimenes (vecāka) resursos u.tml.

Lai objektīvi un vispusīgi izvērtētu ģimenes situāciju un panāktās pozitīvās izmaiņas, bāriņtiesai pirmām kārtām iegūstama detalizēta informācija no sociālā dienesta par veikto psihosociālo darbu ar ģimeni bāriņtiesas noteiktajā laika periodā.

Tādējādi gadījumos, kad vecāks sadarbojies ar sociālo dienestu, lai novērstu bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, bāriņtiesai būtiski no sociālā dienesta saņemt informāciju par panāktajām pozitīvajām izmaiņām ģimenes sociālajā funkcionēšanā, (kas izriet no sociālā dienesta plānotajām un īstenotajām aktivitātēm darbā ar ģimeni, resursu piesaisti, pakalpojumu nodrošināšanu utt.), uzlabojumiem vecāka prasmju attīstībā, papildus zināšanu apguvē, konkrētu risku mazināšanā un novēršanā utt., proti, atkarībā no tā, kāds bijis bāriņtiesas sniegtais sākotnējais ģimenes situācijas izvērtējums (riska līmeņa un resursu analīzes kopsavilkums) sociālajam dienestam un norādījumi par nepieciešamajiem uzlabojumiem.

VBTAI akcentē, ka bāriņtiesai būtiski no sociālā dienesta saņemt **objektīvu, pamatotu un argumentētu novērtējumu** par vecāka sadarbību ar sociālo dienestu, motivāciju uzlabot bērnu aprūpes un audzināšanas apstākļus ģimenē, sasniegtajiem rezultātiem u.c., nevis tikai uzskaitījumu par vecāka veiktajām aktivitātēm sastādītā sociālās rehabilitācijas plāna īstenošanā.

Tāpat VBTAI ieskatā, lai riska novērtēšana būtu kvalitatīva, atkārtoti pieprasāma informācija no valsts un pašvaldību institūcijām, lietā iesaistītajiem speciālistiem, bāriņtiesai īstenojot [Bāriņtiesu likumā 16.](#) un [17. pantā](#) noteiktās tiesības un pienākumus.

Bāriņtiesā saņemtā informācija vērtējama kopsakarā, lai objektīvi izvērtētu vecāku aizgādības īstenošanas ietekmi konkrētā bērna labāko interešu nodrošināšanai.

3.2.4.2. Bāriņtiesas sēde un lēmuma pieņemšana

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmās daļas redakciju, bāriņtiesai pēc noteiktā laika termiņa, kas dots vecākam aizgādības lietas ietvaros bērna attīstībai nelabvēlīgo apstākļu novēršanai, jāvērtē vai vecāks šajā termiņā ir novērsis bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un, vai bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, lemjot par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai nepārtraukšanu vecākam.

[Bāriņtiesas darbības noteikumu 45.punkts](#) paredz, ka **uzaicinājumu** administratīvā procesa dalībniekiem, tulkam, speciālistam un institūcijai, kuras kompetencē ir sniegt atzinumu izskatāmajā lietā, **nosūta vismaz 10 darbdienas** pirms bāriņtiesas sēdes. Bāriņtiesas uzaicinājumus uz sēdi nosūta ierakstītā sūtījumā pa pastu vai ar kurjeru.⁶⁵

Bāriņtiesa sēdē balstās uz normatīvajos aktos noteikto sēdes procesu.

Administratīvais process iestādē beidzas ar administratīvā akta izdošanu vai lēmumu par lietas izbeigšanu. VBTAI, pārbaudot bāriņtiesu lietvedībā esošo lietu materiālus, konstatējusi, ka dažkārt aizgādības lietās bāriņtiesas pieņem lēmumu par lietas izbeigšanu.

[Administratīvā procesa likuma 63.panta](#) pirmajā daļā norādīti iestādes lēmuma veidi, kādi tiek pieņemti administratīvā procesa rezultātā, kā arī nošķirts, kad lēmums ir administratīvais akts un kad nav. Administratīvā procesa likuma komentāros⁶⁶ sniegts skaidrojums, ka, ja iestāde secina, ka pozitīva administratīvā akta izdošanai nav tiesiska pamata vai tā nav lietderīga, tās lēmuma juridiskā kvalifikācija (ir vai nav administratīvais akts) ir atkarīga no tā, vai process ir bijis ierosināts uz tādas personas iesnieguma pamata, kam ir no tiesību normām izrietošas subjektīvās tiesības prasīt administratīvā akta izdošanu (tad atteikums ir administratīvais akts), vai pēc pašas iestādes iniciatīvas, tostarp uz augstākas iestādes rīkojuma vai citas personas iesnieguma pamata (tad atteikums nav administratīvais akts). Ja administratīvais process ir bijis ierosināts nevis tāpēc, ka persona lūgusi sev labvēlīga administratīvā akta izdošanu, bet gan tāpēc, ka iestāde savas kompetences ietvaros pati nolēmusi uzsākt procesu, augstāka iestāde devusi rīkojumu ierosināt procesu vai cita persona (kurai nav subjektīvu tiesību prasīt administratīvā akta izdošanu) ir iesniegusi iesniegumu vai sūdzību un iestāde pēc faktu konstatēšanas un apstākļu izvērtēšanas secina, ka administratīvais akts nav izdodams, tā pieņem lēmumu par procesa (lietas) izbeigšanu.

Ievērojot minēto, paskaidrojam, ka lēmumu par lietas izbeigšanu bāriņtiesa pieņem gadījumos, kad lieta ierosināta pēc bāriņtiesas iniciatīvas, piemēram, bāriņtiesā saņemta sociālā dienesta vēstule, kurā lūgts izskatīt jautājumu par iespējamo aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam vai bāriņtiesā saņemta kaimiņa sūdzība par būtiskiem bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenē.

Saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 70.punktu](#), **bāriņtiesa lēmumu rakstiski noformē** un apzīmogo un tā norakstu nosūta administratīvā procesa dalībniekam 10 darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas.

⁶⁵[Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 37.punkts](#)

⁶⁶ Administratīvā procesa likuma komentāri, A un B daļa, autoru kolektīvs Dr.iur.J.Briedes zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 597 lpp.

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) otrajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa, pieņemot lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, **rakstveidā informē** viņu:

1. par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē;
2. par pienākumu maksāt par bērnam sniegto ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu;
3. par tiesībām saņemt valsts nodrošināto juridisko palīdzību, ja vecāks atbilst normatīvajos aktos noteiktajiem šīs palīdzības saņemšanas nosacījumiem.

Minētā informācija sniedzama pavadvēstulē, ar kuru tiek nosūtīts bāriņtiesas lēmums vai atsevišķā vēstulē, to izsūtot ierakstītā veidā uz adresāta deklarēto dzīvesvietu vai izsniedzot personīgi, par to lietas uzziņas lapā izdarot atzīmi.

Svarīgi!!!

Bāriņtiesai informācija personai sniedzama saprotamā veidā, it īpaši, ja ir zināms, ka personai pastāv kādi sociāli vai veselības noteikti faktori, kas varētu liegt pilnvērtīgi izprast rakstīto tekstu. Ja iespējams, pēc bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas veicamas pārrunas ar vecāku, kuram pārtrauktas aizgādības tiesības, lai izskaidrotu vecāka turpmākos pienākumus un tiesības, sekmējot bērna atgriešanos ģimenē.

3.3. Pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana

Bērna atgriešana ģimenē un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana ir viens no galvenajiem mērķiem pēc lēmuma par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņemšanas.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta](#) piektajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa pēc tam, kad pieņemts lēmums par bērnu šķiršanu no ģimenes, **nekavējoties informē** par to pašvaldības sociālo dienestu vai pašvaldības deleģēto personu. Šajos gadījumos pašvaldības sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm **izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu**. Minētā [likuma 44.panta](#) pirmā daļā paredz, ka bērna ārpusģimenes aprūpes laikā **pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai radītu apstākļus bērna aprūpes atjaunošanai ģimenē**.

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) otrā daļa paredz, ka bāriņtiesa, pieņemot lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, rakstveidā informē viņu par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē. Tādējādi pašvaldības un valsts institūcijas sadarbojas ar bērna vecākiem, lai pēc iespējas ātrāk novērstu aizgādības tiesību pārtraukšanas iemeslus un bērns varētu atgriezties vecāku aprūpē.

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) trešajā daļā noteikts, **ja bērna aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesli ir zuduši, bāriņtiesa lemj par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu, ņemot vērā bērna intereses**. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāra.

Veicot pārbaudes bāriņtiesu lietvedībā esošajās lietās, VBTAI ir konstatējusi situācijas, kurās ne vienmēr bērna intereses tikušas uzskatītas par prioritārām. Piemēram, bāriņtiesas lēmums par bērna aizgādības tiesību atjaunošanu pamatots ar to, ka bērnam vislabāk ir augt bioloģiskajā ģimenē, vienlaikus lietā neesot informācijai un faktus apliecinošiem dokumentiem, ka vecāks ir izpratis bērna aprūpes un audzināšanas problemātiku un veicis nepieciešamās darbības, lai novērstu aizgādības tiesību pārtraukšanas iemeslus.

Svarīgi!!!

Īpaši akcentējam, ka nepieļaujama situācija ir gadījumi, kad bērns no ģimenes tiek šķirts un atgriezts vecāku aprūpē vairākas reizes. Izvērtējot šādus gadījumus secināms, ka pamatā vairākkārtēju bērna šķiršanu no ģimenes veido nepietiekama risku novērtēšana (un attiecīgi nepietiekama objektīvas informācijas iegūšana risku novērtēšanai) pirms lēmumu pieņemšanas par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu.

VBTAI vērš uzmanību, ka bāriņtiesai lēmuma par aizgādības tiesību atjaunošanu pieņemšanai ir nepieciešama tikpat **rūpīga un vispusīga informācijas iegūšana**, kā pirms lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Proti, jāiegūst informācija, kas apliecina, ka **ir zuduši iemesli bērna aizgādības tiesību pārtraukšanai**, t.sk., atzinums no sociālā dienesta par veikto darbu ar ģimeni un iespējām bērnam atgriezties ģimenē, informāciju no bērna ārpusģimenes aprūpes sniedzēja par bērna un vecāka saskarsmi, garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes laikā, u.tml..

Saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 74.punktu](#), **riska novērtēšana** veicama arī pirms pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanas vecākiem. VBTAI uzsver, ka arī šajos gadījumos jāievēro šo metodisko ieteikumu sadaļa par informācijas iegūšanu un riska novērtēšanu.

Papildus informācija par bāriņtiesas un pašvaldības sociālā dienesta sadarbību, sekmējot bērna atgriešanos ģimenē, skatāma VBTAI izstrādātajos **Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā dienesta speciālistu sadarbību** (Rokasgrāmatas 2. sējumā).

3.4. Lēmums par prasības sniegšanu tiesā

Bāriņtiesa lemj **par prasības iesniegšanu tiesā** aizgādības tiesību atņemšanai vecākam, ja:

1. viņa vainas dēļ (vecāka apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ) ir apdraudēta bērna veselība vai dzīvība;
2. vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību un tas var apdraudēt bērna fizisko, garīgo vai tikumisko attīstību.⁶⁷

Sagatavojot lietu par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu vai par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai vecākam, bāriņtiesa:

1. noskaidro, vai ir zuduši iemesli, kuru dēļ vecākam tika pārtrauktas bērna aizgādības tiesības;
2. pieprasa vecāka dzīvesvietas sociālajam dienestam atzinumu par iespējām bērnam atgriezties vecāka aizgādībā;
3. pieprasa no audžuģimenes, aizbildņa vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas informāciju par bērna un vecāka saskarsmi, garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes laikā;
4. pieprasa citu informāciju, kas nepieciešama, lai pieņemtu pamatotu lēmumu.⁶⁸

Īpašu vērību VBTAI vērš uz **savlaicīgu bāriņtiesas rīcību** prasības iesniegšanai tiesā. [Civillikuma 203.panta](#) ceturtajā daļā noteikts, ja gada laikā no aizgādības tiesību pārtraukšanas nav iespējams tās atjaunot, bāriņtiesa lemj par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, izņemot gadījumu, kad aizgādības tiesības nevar atjaunot no vecāka neatkarīgu apstākļu dēļ.

Veicot pārbaudes bāriņtiesās VBTAI secinājusi, ka bāriņtiesas nereti novēloti vērš uzmanību uz lēmumu pieņemšanu par prasības sniegšanu tiesā bērna aizgādības tiesību atņemšanai vecākiem. [Civillikumā](#) paredzētais gada termiņš ir ievērojams, kad vecāki aktīvi iesaistās problēmu risināšanā, saņem un izmanto sociālā dienesta sniegtos pakalpojumus ģimenes situācijas uzlabošanai, uztur attiecības ar bērnu, sniedz emocionālu un finansiālu atbalstu bērna aprūpei un audzināšanai ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājam.

Svarīgi!!!

Bāriņtiesu likuma 22.panta sestā daļa paredz, ka bāriņtiesa lemj par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pirms Civillikuma 203. panta ceturtajā daļā paredzētā gada termiņa, ja tas ir bērna interesēs, it īpaši, ja vecākam iepriekš ir atņemtas cita bērna aizgādības tiesības.

Situācijās, kur bērna vecāks ir nopietni pārkāpis bērna tiesības un intereses, ir veicis smagu noziegumu pret bērnu, nav sadarbojies ar bāriņtiesu un sociālo dienestu aprūpes pārtraukšanas iemeslu novēršanai, neveido un neuztur saskarsmi ar bērnu, bērna labāko interešu un tiesību nodrošināšanai prasība tiesā aizgādības tiesību atņemšanai sniedzama savlaicīgi, pēc prasības pamatojumu veidojošo faktu konstatācijas.

⁶⁷ [Bāriņtiesu likums, 22.panta ceturta daļa](#)

⁶⁸ [Bāriņtiesu likums, 22.panta piekta daļa](#)

4. Gadījuma analīze

Lieta par Annas un Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei Kristīnei

Lietas par Annas un Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei Kristīnei pārbaude tika uzsākta 2019.gada martā, saņemot VBTAI informāciju par iespējamiem bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem mātes Kristīnes ģimenē. Gadījuma analīze veikta, pamatojoties uz VBTAI rīcībā esošajiem dokumentiem, kas saņemti no attiecīgās pašvaldības bāriņtiesas un sociālā dienesta.

1. Apkopojot informāciju par ģimeni, tika konstatēts:

1. Ģimene sociālā dienesta un **bāriņtiesas redzeslokā nonākusi 2011.gadā** kā ģimene, kurā netiek nodrošināta pilnvērtīga bērnu aprūpe un audzināšana. Minētajā laika periodā mātes aprūpē atradās 4 nepilngadīgi bērni, bērnu tēvs miris.
2. **No 2011.gada līdz 2016.gadam**, veicot bērnu dzīves apstākļu pārbaudes, bāriņtiesa regulāri konstatē, ka privātmājas apkārtnē piegružota (mētājas ēdiena un apģērbu atliekas, atkritumu kaudzes), dārzs aizaudzis, nekopts, istabās netīrība (antisanitāri apstākļi – nemazgāti trauki, apģērbu kaudzes, suņu izkārnījumi telpās). Visi ģimenes locekļi dzīvo vienā istabā un virtuvē, jo pārējās istabas nav apkurināmas. Vairumā gadījumu pārtikas mājās nav, tāpat nav nepieciešamo sadzīves priekšmetu - gultu, segu utt.;

Dokumentos tiek fiksēta informācija, ka savstarpējās attiecības ģimenē saspīlētas. Bērni māti ignorē. Savukārt māte par bērniem nerūpējas un interesi par bērnu vajadzībām neizrāda. Bērni par ģimeni nerunā un neko nestāsta, konstatēti ilgstoši un neattaisnoti skolas kavējumi.

Problēmsituāciju ģimenē padziļina apstākļi, ka bāriņtiesai ir zināms un dzīves apstākļu pārbaūžu laikā tiek konstatēts, ka mātei periodiski ir alkohola lietošanas problēmas.

Šajā periodā **ne reizi netiek veikta risku novērtēšana** ģimenei, kā rezultātā bērni ilgstoši cieš no pamešanas novārtā un tiek pakļauti vardarbības riskam.

3. **2017.gada aprīlī** bāriņtiesas priekšsēdētāja **pieņem vienpersonisku lēmumu par nepilngadīgo Annas un Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei** (pārējie bērni tobrīd ir jau pilngadīgi). Pēc 15 dienām ar bāriņtiesas koleģiālu lēmumu pārtrauktās aizgādības tiesības netiek atjaunotas, jo **bāriņtiesa atzinusi, ka abi bērni ģimenē ilgstoši pakļauti emocionālajai vardarbībai, pajumte un pārtika neatbilst bērnu elementārām ikdienas vajadzībām**.

Vienlaikus secināms, ka bāriņtiesa nav ievērojusi Bāriņtiesu likuma 22.panta otrās daļas prasības un nav rakstveidā informējusi Kristīni par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu bērnu atgriešanos ģimenē, par pienākumu maksāt par bērniem sniegto ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu, par tiesībām saņemt valsts nodrošināto juridisko palīdzību, ja vecāks atbilst normatīvajos aktos noteiktajiem šīs palīdzības saņemšanas nosacījumiem.

4. Veicot psihosociālo darbu ar ģimeni, speciālisti atzīst, ka gada laikā situācija ģimenē nedaudz mainījies uz pozitīvo pusi un **2018.gada maijā Kristīnei tiek atjaunotas bērnu Annas un Jāņa pārtrauktās aizgādības tiesības.**
5. Lietas materiālos fiksēta informācija, ka Anna, neskatoties uz to, ka mātei atjaunotas pārtrauktās bērnu aizgādības tiesības, ilgstoši dzīvo vecākā brāļa ģimenē. **2018.gada oktobrī** bāriņtiesā pieņemts lēmums par valsts ģimenes pabalsta un apgādnieka zaudējuma pensijas par Annu izmaksas pārtraukšanu mātei un to izmaksu Annas pilngadīgajam brālim Pēterim.

Savukārt nepilngadīgais Jānis turpina dzīvot mātes ģimenē un mācīties internātpamatskolā.

6. **2019.gada janvārī** Anna, sakarā ar domstarpībām ar brāli Pēteri atgriezies dzīvot mātes Kristīnes ģimenē.
7. **2019.gada sākumā** situācija ģimenē ir pasliktinājusies. Konstatētie apstākļi liecina par Annas pamešanu novārtā tieši jautājumos, kas saistās ar meitenes veselības aprūpi un izglītības nodrošināšanu. Māte nav pildījusi ģimenes ārsta norādījumus aizvest Annu pie ārsta-speciālista, arī pēc vairākkārtējiem solījumiem sociālajam dienestam, kā rezultātā meiteni pie ārsta vedis sociālais darbinieks. Nesekmīgas ir bijušas arī sociālā darbinieka pūles panākt, ka meitene apmeklē skolu.

2. Balstoties uz iegūto informāciju, tika sniegti ieteikumi turpmākajai bāriņtiesas rīcībai:

Izvērtēt mātes Kristīnes spējas veikt pilnvērtīgu bērnu aprūpi un audzināšanu:

1. veikt pilnīgu ģimenes situācijas izpēti, proti, veikt risku novērtējumu ģimenei, izvērtējot pieejamo informāciju no kaimiņiem, tuviniekiem, bērnu izglītības iestādēm, ģimenes ārsta un citiem informācijas avotiem, lai gūtu pārliecību par mātes spējām realizēt vecāku pienākumus;
2. veikt dzīves apstākļu pārbaudi dzīvesvietā, lai pārliecinātos, ka mājās bērni saņem atbilstošu uzturu, apģērbu un pajumti;
3. veikt pārrunas ar bērniem, lai noskaidrotu viņu viedokli par situāciju mājās, par savstarpējām attiecībām ar māti un pārējiem ģimenes locekļiem, kā arī par saņemto ikdienas aprūpi (ēdināšanu, apģērbu, veselības un izglītības nodrošināšanu) no mātes Kristīnes puses;
4. pieprasīt psihologa atzinumu vai pārskatu par sniegtajām konsultācijām Annai un turpmākajām rekomendācijām darbā ar meiteni un ģimeni kopumā;
5. veikt citas darbības, kas bāriņtiesas ieskatā nepieciešamas ģimenes pilnīgai izpētei un mātes spēju realizēt bērnu vislabākās intereses objektīvai izvērtēšanai;
6. labas sadarbības ietvaros, minēto pasākumu veiksmīgai realizācijai pieaicināt arī sociālo dienestu un citus pašvaldības speciālistus.

3. Pēc lietas materiālu izvērtēšanas, VBTAI konstatēja vairākus trūkumus un nepilnības bāriņtiesas darbā:

3.1. Mātes Kristīnes spēju izvērtējums veikt bērnu aprūpi:

Bāriņtiesa 2019.gada aprīlī pieņēmusi lēmumu par meitas Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei. ***Pieņemot minēto lēmumu, bāriņtiesa nav vērtējusi mātes spējas realizēt arī nepilngadīgā dēla Jāņa aprūpi un audzināšanu.***

Noskaidrots, ka nepilngadīgais Jānis ikdienā neatrodas tiešā mātes aprūpē, jo iegūst izglītību internātpamatskolā un mājās ierodas tikai nedēļas nogalēs un skolas brīvlaikos. Problēmas ar Jāņa izglītības, veselības, kā arī citu aprūpes aspektu nodrošināšanu līdzšinējā laika periodā bāriņtiesa netika konstatējusi.

VBTAI norāda, ka nepilngadīgā Jāņa fiziskā un psihoemocionālā labklājība kopumā tiešā veidā atkarīga no mātes spējām veikt vecāku pienākumus. It īpaši ievērojot, ka gan 2019.gada aprīļa dzīves apstākļu pārbaudes aktā, gan riska novērtējuma anketā (uzsākta 08.04.2019. - pabeigta 19.04.2019.), kā arī 2019.gada aprīļa lēmumā par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei, raksturojot pamatvajadzību nodrošinājumu ģimenē, bāriņtiesa norādījusi, ka mājās netiek gatavots ēdiens (nav pārtikas), nav gāzes balona, nav gultas veļas (Annai nav arī atsevišķas gultas vietas), netiek uzkoptas telpas, nepietiekošs malkas daudzums (nav malkas), krāsns slikti silda, nav elektrības, gadiem ilgi nav veikts telpu remonts, visi ģimenes locekļi dzīvo vienā istabā – virtuvē, jo pārējās telpas nav apkurināmas utt. (šādi sociālie apstākļi ģimenē ir kopš 2011.gada un līdz pat šim brīdim nav uzlabojušies).

[ANO Konvencijas par bērna tiesībām](#) 27.panta pirmajā daļā un analogiski [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.panta](#) pirmajā daļā ietvertais tiesiskais regulējums paredz bērniem tiesības uz adekvātu dzīves līmeni, kas nodrošina viņiem pilnīgu un vispusīgu attīstību. Turklāt uz vecākiem gulstas primārā atbildība par šo tiesību nodrošināšanu savu spēju un finansiālo iespēju robežās.

Bāriņtiesa vairākkārt lietas materiālos fiksējusi, ka mātei periodiski ir alkohola lietošanas problēmas, nav prasmes plānot naudas līdzekļu izlietojumu, tajā skaitā valsts pabalsti (apgādnieka zaudējuma pensija, ģimenes valsts pabalsts) un pašvaldības piešķirtie sociālie pabalsti ģimenei tiek iztērēti dažās dienās un visam mēnesim naudas produktu iegādei nav. Turklāt, kā fiksēts lietas materiālos, neskatoties uz pašvaldības ilgstoši sniegto palīdzību un atbalstu, Kristīnei nav motivācijas uzlabot ģimenes sadzīves apstākļus. Līdz ar to secināms, ka ***sociālie apstākļi mājās rada būtisku apdraudējumu un negatīvu ietekmi arī uz Jāņa fizisko, intelektuālo, garīgo, tikumisko un sociālo attīstību.***

3.2. Ģimenes situācijas izvērtēšana:

Pirms lēmuma pieņemšanas par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei, bāriņtiesa ir veikusi sarunu tikai ar Annas klases audzinātāju par problēmsituāciju ģimenē.

Konstatēts, ka aizgādības tiesību pārtraukšanas lietā **nav aktualizēta informācija un iegūtas ziņas no ģimenes ārsta par mātes iesaistīšanos bērnu veselības aprūpes nodrošināšanā.** Turklāt bāriņtiesa nav arī veikusi **kaimiņu un citu tuvinieku (piemēram, Kristīnes pilngadīgo bērnu, t.sk., brāļa, pie kura Anna ilgstoši dzīvoja) aptauju, kas nepieciešama ģimenes pilnīgai izpētei.**

Bāriņtiesa **nav pieprasījusi informāciju no Sodū reģistra** par Kristīni.

3.3. Riska novērtēšana:

Riska novērtējumā Annai kā vidējs riska faktors atzīta fizisko ievainojumu vai kaitējumu pakāpe, tomēr no anketā papildus fiksētās informācijas nav iespējams gūt skaidrību, kāda vardarbība pret meiteni vērsta un kurš ir iespējamais varmāka. **Citos lietas materiālos nav fiksēta informācija par iespējamu fizisku vardarbību pret Annu ģimenē vai ārpus tās.**

VBTAI norāda, ka risku novērtējuma anketā atspoguļotajai informācijai jābūt dokumentāram pamatojumam, ko apliecina iepriekš iegūtās ziņas un kas ir fiksētas sarunu protokolos, dzīves apstākļu pārbaudes aktos, protokolos par saņemto informāciju, kā arī jebkuros citos dokumentos, kas pievienoti konkrētajai lietai.

Vienlaikus konstatēts, ka risku novērtēšana Jānim vispār netika veikta.

3.4. Bērnu viedokļu noskaidrošana:

Pirms lēmuma pieņemšanas 2019.gada aprīlī par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei, bāriņtiesa **nav veikusi pārrunas ar bērniem, lai noskaidrotu viņu viedokli par situāciju mājās, par savstarpējām attiecībām ar māti un pārējiem ģimenes locekļiem, kā arī par saņemto ikdienas aprūpi no mātes pusēs.** Ievērojot, ka lietā atrodas nepilngadīgās Annas 2019.gada aprīlī rakstīts iesniegums bāriņtiesai, kurā pausta apņemšanās apmeklēt skolu, palīdzēt mātei Kristīnei mājas darbos utt., secināms, ka bāriņtiesai bija iespēja veikt pārrunas ar meiteni arī par citiem būtiskiem jautājumiem, kas attiecas uz bērnu labklājības un pamatvajadzību nodrošinājumu ģimenē.

Konstatēts, ka **pēdējā saruna ar Jāni par situāciju mājās notikusi 2018.gada maijā,** pirms bāriņtiesas lēmuma par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu mātei Kristīnei. Ņemot vērā minēto, secināms, ka kopš minētā laika perioda bāriņtiesas rīcībā nav aktualizētas informācijas par Jāņa vajadzību nodrošinājumu ģimenē. Tāpat secināms, ka **bāriņtiesa nav izmantojusi iespēju sazināties ar internātpamatskolas pedagogiem un Jāņa klases audzinātāju, lai iegūtu papildus informāciju par Jāņa psihoemocionālo stāvokli un labsajūtu izglītības iestādē (it īpaši atgriežoties skolā pēc ilgāka mājās pavadīta laika), tajā skaitā ziņas par mātes iesaistīšanos dēla izglītības apguves procesā, kā arī nepieciešamo mācību piederumu, apģērba, apavu u.c. nodrošināšanu dēlam skolas vajadzībām.**

3.5. Sociālā dienesta atzinums un citu speciālistu viedoklis:

Bāriņtiesa pirms lēmuma pieņemšanas par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei **nav izprasījusi pašvaldības sociālajam dienestam atzinumu par mātes spējām realizēt**

nepilngadīgo Annas un Jāņa aprūpi un audzināšanu, lai gan VBTAI norādīja uz nepieciešamību veikt pilnīgu ģimenes situācijas izpēti, piesaistot sociālo dienestu un citus pašvaldības speciālistus. Turklāt noskaidrots, ka psihologa atzinums par psiholoģiskās izpētes rezultātiem Annai lēmuma par Annas aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei pieņemšanas brīdī nav bijis bāriņtiesas rīcībā.

Bāriņtiesa nav izmantojusi [Bāriņtiesu likuma 16.](#) un [17.pantā](#) noteiktās tiesības un pienākumus, lai savas kompetences ietvaros iegūtu pēc iespējas vispusīgāku informāciju minētajā lietā nolūkā panākt tiesisku, taisnīgu un efektīvu lietas izskatīšanu un pieņemtu bērnu interesēm visatbilstošāko lēmumu.

3.6. Lēmuma pieņemšana par Annas ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu:

Bāriņtiesa 2019.gada aprīļa lēmumā par Annas ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā norādījusi, ka pastāv risks meiteni ievietot audžuģimenē, jo audžuvecākiem var radīt problēmas meitenes negatīvais emocionālais stāvoklis. Turklāt līdzīgi bāriņtiesa lēmusi jau 2017.gada 23.aprīlī, risinot jautājumu par bērniem piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu.

Bērna ievietošanas audžuģimenē mērķis ir primāri nodrošināt bērnam iespēju augt un tikt aprūpētam ģimeniskā vidē, kas tieši sasaistās ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.panta](#) pirmajā daļā noteikto, ka katram bērnam ir neatņemamas tiesības izaugt ģimenē. Tādējādi situācijā, kad bērns ir šķirts no savas bioloģiskās ģimenes, *bāriņtiesai prioritāri jānodrošina iespēja bērnam saņemt aprūpi un audzināšana audžuģimenē, pie aizbildņa* un tikai tad, ja tas nav iespējams, bāriņtiesa lemj par bērna ievietošanu bērnu aprūpes iestādē, kā to paredz [Bāriņtiesu likuma 35.panta](#) pirmajā daļā noteiktais.

Konstatēts, ka *bāriņtiesa nav veikusi darbības, lai izvērtētu iespējas atrast aizbildni vai audžuģimeni* Annas ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanai. No lietas materiāliem secināms, ka bāriņtiesa nav sadarbojusies ar sociālo dienestu, nav sazinājusies ar citām bāriņtiesām un ārpusģimenes atbalsta centriem vai potenciālajām audžuģimenēm par iespēju nodrošināt Annas aprūpi. Bāriņtiesa nav ievērojusi [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 81.2.pantā](#) noteikto, ka pirms lēmuma pieņemšanas par bērna ārpusģimenes aprūpi bāriņtiesa sagatavo rakstisku pārskatu par darbībām, kas veiktas, lai bērnam nodrošinātu piemērotu aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē.

VBTAI norāda, ka bērna negatīvs psihoemocionālais stāvoklis nevar būt par iemeslu, lai jau sākotnēji noliegtu iespēju bērnam saņemt aprūpi audžuģimenē. Gluži pretēji, situācijā, kad Anna ilgstoši (gadiem ilgi) cietusi no sociāli nelabvēlīgiem (antisanitāriem) apstākļiem mājās, pamešanas novārtā, aprūpes un uzmanības trūkuma, ikdienas pamatvajadzību ignorēšanas utt., kas savukārt, iespējams, negatīvi ietekmējis viņas psihoemocionālo stāvokli, viņai visatbilstošākais aprūpes modelis būtu audžuģimene, kas varētu nodrošināt stabilu aprūpes kvalitāti un vienlaikus arī ģimenisku vidi, tajā skaitā nepastarpinātu audžuvecāku gādību, psihoemocionālo labsajūtu, sociālo un medicīnisko aprūpi, audzināšanu un izglītību.

Turklāt bāriņtiesas prioritāte ir bērna vislabāko interešu nodrošināšana, nevis provizoriska audžuģimenes pasargāšana no iespējamu problēmsituāciju risināšanas. Papildus norādāms, ka valsts un pašvaldība nodrošina audžuģimenēm sistemātisku atbalstu un palīdzību bērnu

aprūpē un audzināšanā, tajā skaitā bezmaksas atbalsta programmu audžuģimenes izvēlētajā ārpusģimenes atbalsta centrā.

3.7. Bērna viedokļa noskaidrošana pirms lēmuma par ārpusģimenes aprūpi pieņemšanas:

Pieņemot lēmumu par Annas ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, **bāriņtiesa nav ievērojusi [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 78.punktā noteikto, ka, lemjot par ārpusģimenes aprūpi, bāriņtiesa izskaidro bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidro bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.](#)**

Izvērtējot attiecīgajā lēmumā atspoguļoto informāciju, secināms, ka bāriņtiesa nav veikusi pārrunas ar meiteni par minētajiem jautājumiem. Tādējādi secināms, ka bāriņtiesa vienlaikus nav ievērojusi arī [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta](#) trešajā daļā noteikto, ka bērnam tiek dota iespēja tikt uzklaustītam jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas un administratīvajās procedūrās.

3.8. Atbilstošas palīdzības sniegšana bērnam

Bāriņtiesa lēmumā fiksējusi informāciju, ka **pēc psihologa ieteikuma meitenei nepieciešams sociālās rehabilitācijas pakalpojums, taču no lietas materiāliem noskaidrots, ka meitene 2019.gada aprīlī nogādāta bērnu aprūpes iestādē, kas pilda ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas funkcijas, nevis krīzes vai atbalsta centrā, kas nodrošinātu meitenei nepieciešamo rehabilitāciju.** No lietas materiāliem nav iespējams konstatēt, vai bāriņtiesa sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu un attiecīgo institūciju ir veikušas kādas darbības un pasākumus, lai īstenotu psihologa rekomendācijas jau pēc meitenes nogādāšanas bērnu aprūpes iestādē.

3.9. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar vecākiem un citām personām:

Riska novērtējuma anketā, attiecībā uz veicamajām darbībām meitenes personisko interešu nodrošināšanā, **bāriņtiesa norādījusi uz nepieciešamību ievietot bērnu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, kas atrodas tālāk no mājām, kā arī vienoties ar sociālo dienestu par informācijas par bērna atrašanās vietu neizpaušanu.** No minētā nav saprotams, uz kuru personu, proti, māti vai arī citiem ģimenes locekļiem, šī bāriņtiesas norāde par atteikumu izpaust bērna atrašanās vietu attiecināma. Otrkārt, nav norādīts pamatojums šādas rīcības nepieciešamībai, ievērojot, ka lietas materiālos nav fiksēti ne bāriņtiesas apsvērumi, ne sociālā dienesta, ne kāda cita speciālista sniegtās ziņas, ka šādas informācijas izpaušana vai personu tikšanās ar bērnu kaitē Annas veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus bērnu aprūpes iestādes darbiniekiem vai citiem bērniem.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka bērnam, kas ievietots bērnu aprūpes iestādē, ir tiesības satikties ar vecākiem, kā arī brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku dzīvojis nedalītā saimniecībā, izņemot gadījumus, kad tikšanās:

1. kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
2. rada draudus bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.

Situācijā, kad pastāv šie apstākļi, bāriņtiesai, nolūkā aizsargāt bērna personiskās tiesības un intereses, **ir jāpieņem lēmums** par atteikumu paziņot minētajām personām bērna atrašanās

vietu vai lēmums par aizliegumu satikties ar bērnu, kā to paredz [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta](#) trešās daļas nosacījumi. Konstatēts, ka ***bāriņtiesa šādu lēmumu nav pieņēmusi.***

Šāda bāriņtiesas rīcība neatbilst [Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta](#) piektajā daļā noteiktajam labas pārvaldības principam, kas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses. Nepieņemot attiecīgu lēmumu bāriņtiesa, ar savu faktisko rīcību var būtiski aizskart administratīvā procesa dalībnieka tiesības un tiesiskās intereses, kuras lietas dalībniekam ir tiesības aizstāvēt Administratīvajā rajona tiesā.

Kopumā izvērtējot bāriņtiesas darbību nepilngadīgo Annas un Jāņa tiesību un tiesisko interešu nodrošināšanā un apkopojot VBTAI rīcībā esošo informāciju, inspekcija secināja, ka ***bāriņtiesas rīcība nav vērtējama kā atbilstoša [Bāriņtiesu likuma 4.panta otrajā daļā](#) noteiktajam bērnu tiesību un interešu ievērošanas prioritātes principam.***

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta](#) piektajā daļā noteikts, ka darbība vai bezdarbība, kuras rezultātā netiek ievērotas bērna tiesības (bērna atstāšana bez minimāliem iztikas līdzekļiem, pajumtes, aprūpes, aizbildnības), vai citas darbības, kas ierobežo bērna personiskās tiesības un brīvības, uzskatāmas par amorālām vai pretlikumīgām.

VBTAI ieskatā ***bāriņtiesa***, nepietiekami izpildot normatīvajos aktos noteiktos bāriņtiesas pienākumus un neizmantojot piešķirtās tiesības iegūt objektīvu un pilnvērtīgu informāciju, kas nepieciešama bērna tiesību un interešu nodrošināšanai, ***netika nodrošinājusi pienācīgu Annas un Jāņa tiesību aizsardzību.***

4. Bāriņtiesas rīcība konstatēto trūkumu un nepilnību novēršanā:

1. 2019.gada maijā bāriņtiesa vairākkārt sadarbībā ar sociālo darbinieku veikusi dzīves apstākļu pārbaudi ģimenes dzīvesvietā, konstatējot, ka mājās ir nepietiekami pārtikas krājumi, nav arī naudas pārtikas produktu iegādei, joprojām nav elektrības, nav gāzes utt., iepriekšējā dienā Kristīne lietojusi alkoholiskos dzērienus. Vienlaikus veiktas pārrunas arī ar Jāni un māti Kristīni.
2. Bāriņtiesa ierosinājusi lietu par Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei. Bāriņtiesa nosūtījusi Kristīnei ierakstītā vēstulē informāciju par Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanas lietas ierosināšanu un noteikusi līdz 2019.gada 20.jūnijam novērst konstatētos trūkumus Jāņa aprūpes nodrošināšanā.
3. 2019.gada 14.jūnijā bāriņtiesā saņemts sociālā dienesta atzinums par iespējamo Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu Kristīnei. Atzinumā norādīts, ka, neskatoties uz ilgstošo psihosociālo darbu ar ģimeni, uzlabojumi ģimenē ir periodiski un īsi. Kristīnei trūkst motivācijas uzlabot sadzīves apstākļus. Vienlaikus atzinumā norādīts, ka no internātpamatskolas vairākkārt saņemta informācija, ka pēc mājās pavadītām brīvdienām Jānis nav ieradies uz mācībām. Māte nespēj nodrošināt, lai dēlam nebūtu neattaisnotu skolas kavējumu. Kristīne nav uzsākusi sadarbību ar sociālo dienestu bāriņtiesas norādīto risku novēršanai, uz sociālā dienesta aicinājumiem ierasties un vienoties par ģimenes rehabilitācijas plānā ietvertu aktivitāšu izpildi, nav atsaukusies.

4. 2019.gada jūnijā bāriņtiesa, sadarbībā ar intenātpamatskolas sociālo pedagoģi, veikusi pārrunas ar Jāni par situāciju ģimenē un iespēju gadījumā, ja mātei tiks pārtrauktas viņa aizgādības tiesības, dzīvot audžuģimenē. Jānim tiek izskaidrota iespēja sākotnēji iepazīties ar konkrēto audžuģimeni un tikai pēc tam pieņemt lēmumu par uzturēšanos tajā.
5. Veikta riska novērtēšana Jānim un atkārtoti Kristīnei. Riska novērtēšanā piedalījusies sociālā darbiniece, atzīstot, ka risku līmenis jomās, kas tieši attiecināmas uz bērna pamatvajadzību nodrošinājumu un uzraudzību, ir augsts.
6. 2019.gada jūnijā psihologs veicis pārrunas ar Jāni par situācijas nopietnību ģimenē, nepieciešamību pieņemt lēmumu par Jāņa turpmāko dzīvesvietu (audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē).
7. 2019.gada 21.jūnijā bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par Jāņa aizgādības tiesību pārtraukšanu mātei Kristīnei un bērna ievietošanu audžuģimenē.

Darba rezultāti:

1. Bērniem nodrošināta atbilstoša ārpusģimenes aprūpe: Annai – ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, Jānim – audžuģimenē. Bāriņtiesa sarunās ar bērniem noskaidrojusi, ka Anna un Jānis ar minēto situāciju ir apmierināti.
2. Atrodoties ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, Anna sekmīgi pabeigusi mācību gadu un pārcelta 7.klasē, savukārt Jānim, atrodoties audžuģimenē, uzlabojies veselības stāvoklis (pašvaldības sociālais dienests audžumammai piešķīris vienreizēju pabalstu Jāņa veselības stāvokļa uzlabošanai).
3. Minētajā laika periodā bāriņtiesa aktīvi risina jautājumu par iespēju, uzsākot jauno mācību gadu, nodrošināt iespēju abiem bērniem dzīvot vienā audžuģimenē vai dažādās audžuģimenēs vienas pašvaldības ietvaros, lai nodrošinātu bērnu saskarsmi.
4. Sociālais dienests turpinās veikt psihosociālo darbu ar Kristīni, lai rastu iespēju bērniem atgriezties mātes aprūpē.

5. Bāriņtiesas loma nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē

5.1. Metodikas saturs

Ievērojot bērna labākās intereses un valstī noteikto sociālās politikas mērķi pēc iespējas vairāk ārpusģimenes aprūpē esošos bērnus nodrošināt ar ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē, Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādņēs 2014.– 2020.gadam kā viens no svarīgākajiem rīcības virzieniem izvirzīta **deinstitutionalizācija**.

Pamatnostādņu 1.2.1.punktā „Sociālie pakalpojumi bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem” norādīts, ka „bērnu sociālo aprūpes iestāžu deinstitutionalizācijas plāna ietvaros primāri tiks nodrošināts, ka bērni vecumā līdz trīs gadu vecumam ilgstoši neatrodas bērnu sociālās aprūpes institūcijās. Krīzes situācijā (piemēram, bērns tiek izņemts no ģimenes un bērnam nav iespējams nekavējoties nodrošināt aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē) bērns vecumā līdz trīs gadu vecumam institūcijā varēs uzturēties ne ilgāk par trim mēnešiem, lai varētu veikt bērna diagnostiku un piemeklēt bērnam vislabāko ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāju (tikai izņēmuma gadījumos pieļaujama bērnu uzturēšanās institūcijā līdz 6 mēnešiem). Līdzīgi arī bērni vecumā no trīs gadu vecuma institūcijā varēs uzturēties ne ilgāk par 6 mēnešiem (izņēmuma gadījumos pieļaujama bērnu uzturēšanās institūcijā līdz vienam gadam), bet bērniem no 15 gadu vecuma pakalpojums tiek nodrošināts jauniešu mājā”⁶⁹.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta trešajā daļā](#) noteikts, ka, šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē. Ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina tikai gadījumos, kad aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam. Bērnu aprūpes iestādē bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Līdz ar to institucionālās aprūpes pakalpojuma vajadzība ir izvērtējama individuāli katram konkrētam bērnam atbilstoši bērna individuālajām vajadzībām, tādējādi ierobežojot bērnu ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, ja ir iespējams nodrošināt institucionālajai aprūpei alternatīvus (ģimeniskai videi pietuvinātus) ārpusģimenes aprūpes pakalpojumus.

Ņemot vērā [Bāriņtiesu likumā](#) noteikto, bāriņtiesa lemj par bērna ārpusģimenes aprūpi, tajā skaitā ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, ja ārpusģimenes aprūpi bērnam nav iespējams nodrošināt audžuģimenē vai pie aizbildņa.

Svarīgi!!!

Lai nodrošinātu ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē, bāriņtiesai nepieciešams periodiski pārliecināties, vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietotam bērnam joprojām nav iespējams nodrošināt aprūpi ģimeniskā vidē.

⁶⁹ [Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.-2020.gadam](#) - 25.lpp.

Lai veiktu katra bērna individuālās situācijas izvērtējumu nolūkā institucionālo aprūpi aizstāt ar ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē, saskaņā ar [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesu darbības noteikumi” 81².punktu](#), bāriņtiesai ir pienākums, **pirms lēmuma** par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņemšanas, **sagatavot rakstveida pārskatu** par bāriņtiesas iegūto informāciju attiecībā uz iespēju nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Ņemot vērā minēto, VBTAI ir izstrādājusi pārskata paraugu (skat. pielikumā), vienlaikus norādot piemēru, kāda satura informācija pēc būtības būtu iekļaujama šajā pārskatā.

VBTAI ieskatā minētais pārskats aizpildāms **ne tikai pirmreizējas informācijas ieguves laikā**, bet arī visos citos gadījumos, kad risināms jautājums par bērna ārpusģimenes aprūpi, piemēram, bāriņtiesā pieņemts lēmums par bērna uzturēšanās izbeigšanu audžuģimenē un nepieciešams risināt jautājumu par turpmāko bērnam atbilstošāko ārpusģimenes aprūpes veidu.

VBTAI akcentē, ka, risinot jautājumu par bērnam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, bāriņtiesas darbībām, galvenokārt, jābūt vērstām uz bērna individuālo vajadzību izvērtēšanu un tām maksimāli atbilstoša ārpusģimenes aprūpes veida nodrošināšanu. Pakalpojums ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā būtībā akceptējams tikai galējas nepieciešamības gadījumā, kad bāriņtiesas regulāras un plānveidīgas darbības, meklējot bērna vajadzībām atbilstošu audžuģimeni vai aizbildni, nav devušas gaidīto rezultātu.

VBTAI vēlreiz uzsver, ka, aizpildot pārskatu, vērība pirmām kārtām jāvērs uz bērna individuālo vajadzību izpēti. Tādējādi pārskatā iekļaujama vispusīga informācija par konkrēto bērnu, kuram nepieciešams nodrošināt ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu.

Sadaļā **„dzimšanas gads”** norādāmas ziņas par bērna dzimšanu.

Sadaļā **„bērna raksturojums”** fiksējama informācija par bērna raksturu, temperamentu, interesēm, dotībām, prasmēm, emocionālās un sociālās attīstības atbilstību vecumposmam u.tml..

Sadaļā **„iemesli bērna šķiršanai no ģimenes”** fiksējama informācija par iemesliem, kādēļ pieņemts lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu, vai iemesliem, kādēļ nepieciešams bērnam nodrošināt ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu (piemēram, bērna vecāki ir miruši).

Sadaļā **„bērna īpašās vajadzības”** norādāma informācija par bērna atsevišķām, specifiskām iezīmēm (piemēram, bērna veselības stāvoklis (fiziskās un garīgās attīstības traucējumi, atkarības problēmas), uzvedības problemātika, valodas problēmas (runas defekti), mācīšanās grūtības, u.tml.), kuras jāņem vērā ārpusģimenes aprūpes sniedzējam.

Sadaļā **„bērna atrašanās vieta”** norādāma informācija par bērna faktisko atrašanās vietu (piemēram, krīzes centrs, ārstniecības iestāde u.c.), konkrētajā laika periodā, kad tiek aktualizēta informācija par iespēju nodrošināt bērnam ģimenisku vidi.

Sadaļā **„potenciālā aizbildņa vai audžuģimenes raksturojums”** atspoguļojams bāriņtiesas viedoklis, kas balstīts vispusīgā bērna vajadzību izvērtējumā, par to, kāds aizbildnis vai audžuģimene bērnam būtu piemērota (piemēram, dzīvesvieta (pilsētas vide, lauku vide), pieredze bērnu aprūpē, prasmes, zināšanas, intereses u.tml.). Minētais nepieciešams, lai piemeklētu katram bērnam atbilstošāko aizbildni vai audžuģimeni. VBTAI ieskatā īpaši svarīgi bāriņtiesai definēt kādām prasmēm, zināšanām (piemēram, zīdaiņa aprūpē, pusaudžu

disciplinēšanā, vardarbībā cietuša bērna audzināšanā, bērna ar atkarības problēmām audzināšanā, u.tml.) jāpiemīt potenciālajam aizbildnim vai audžuģimenei, lai nodrošinātu konkrētā bērna vajadzības. Tāpat svarīgi definēt kādi apkārtējās vides resursi (bērnudārzs, pamatskola, vidusskola, speciālās izglītības iestāde, ārpuskolas interešu izglītība, ārstniecības iestādes tuvums, speciālistu pieejamība, sabiedriskā transporta pieejamība u.c.) nepieciešami, lai nodrošinātu konkrētā bērna ikdienas vajadzības un bērna pilnvērtīgai fiziskajai un intelektuālajai attīstībai labvēlīgus apstākļus.

Svarīgi!!!

Minētās darbības veicamas, primāri vērtējot bērna vajadzības un darbojoties bērna interesēs.

Pārskatā fiksējama informācija par potenciālajiem aizbildņiem un audžuģimenēm, ietverot ziņas par personas (audžuģimenes) vārdu, uzvārdu, dzīvesvietu un šķēršļiem, kas liedz minētajai personai kļūt par aizbildni vai audžuģimenei uzņemt konkrēto bērnu, norādot datumu, kad informācija iegūta.

Aizbildnis

1. Potenciālo aizbildņu meklēšanā bāriņtiesai ieteicams iegūt datus no **Pilsonības un migrācijas pārvaldes uzturētās datu bāzes „Latvijas iedzīvotāju reģistrs”**. Minētajā reģistrā pieejamas ziņas par bērna radniekiem (mātes un tēva radiem, māsām, brāļiem, pusmāsām un pusbrāļiem, vecvecākiem) un viņu deklarētajām dzīvesvietām. Izmantojot šo informāciju, bāriņtiesai ir iespēja neatliekami sazināties ar visiem iespējamajiem bērna radniekiem, lai noskaidrotu šo personu viedokli par iespējamo aizbildnības nodibināšanu.
2. Ja bāriņtiesa iegūst informāciju, ka bērna radnieki dzīvo citā valstī, bāriņtiesai jāvērtē iespēja lūgt attiecīgās valsts kompetento iestādi noskaidrot personu viedokli un spējas kļūt par bērna aizbildni;
3. Ja bāriņtiesai nav iespējams par aizbildni iecelt nevienu no bērna radniekiem vai citām tuvām personām, bāriņtiesai vērtējama nepieciešamība uzrunāt personas, kurām ir iespējama saikne ar bērnu – piemēram, bērna skolotājus, kaimiņus u.tml., ja no bāriņtiesas iegūtās informācijas ir iespējams konstatēt pozitīvu emocionālo saišu esamību bērnam ar kādu no tuvākās sabiedrības pārstāvjiem.
4. Ievērojot [Bāriņtiesu likuma 53.pantu](#) pirmo daļu, kurā noteikts, ka bāriņtiesas sadarbojas, lai veiktu savus uzdevumus, meklējot potenciālos aizbildņus, bāriņtiesa var lūgt citu bāriņtiesu veikt pārrunas ar bērna radniekiem vai citām tuvām personām, kuras nedzīvo bāriņtiesas darbības teritorijā, lai noskaidrotu personu iespēju kļūt par aizbildni, vai arī lai precizētu informāciju, kādēļ personas atsakās kļūt par aizbildni.

Audžuģimene

Tāpat pārskatā fiksējama informācija par bāriņtiesas veiktajām darbībām, meklējot iespēju bērnu ievietot audžuģimenē. VBTAI norāda, ka potenciālo audžuģimeņu apzināšanā atbalstu var sniegt arī citas administratīvās teritorijas bāriņtiesas darbinieki, sociālā dienesta darbinieki, Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centri u.tml.. Tādējādi pārskatā norādāms tās institūcijas

(Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra, bāriņtiesas, sociālā dienesta) nosaukums, ar kuras amatpersonu pārrunāta iespēja attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijā dzīvojošai audžuģimenei uzņemt bērnu, norādot, kad saruna veikta, kura amatpersona informāciju sniegusi, kuras audžuģimenes piedāvātas un iemesli, kādēļ audžuģimenes nevar bērnu uzņemt.

Regulāra informācijas atjaunošana

Bērna labāko interešu nodrošināšanas nolūkā, pārskatā fiksēto informāciju būtiski aktualizēt **ne retāk kā reizi trīs mēnešos**, ja bērnam vecumā līdz trīs gadiem pirmreizējas informācijas ieguves laikā, nav bijis iespējams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē, un bērns ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Pārskatā fiksēto informāciju aktualizē **ne retāk kā reizi sešos mēnešos**, ja bērnam vecumā no trīs līdz 18 gadiem pirmreizējas informācijas ieguves laikā nav bijis iespējams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē, un bērns ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Pārskatā fiksējamā informācija ir apkopojums par bāriņtiesas veiktajām darbībām, kas apliecina bāriņtiesas centienus nodrošināt bērnam ģimenisku vidi, ar minēto saprotot arī iespēju bērnam atgriezties vecāku aprūpē.

Tādējādi pārskatā iekļaujama arī:

- ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtā informācija par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu un sadarbību ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju, kā arī bērna fizisko un psihosociālo attīstību;
- pašvaldības sociālā dienesta sniegtā informācija par veikto sociālo darbu, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

VBTAI informē, ka [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12.panta otrās daļas 2³.apakšpunktā](#) paredzēts pašvaldības sociālā dienesta pienākums ar noteiktu regularitāti, atkarībā no bērna vecuma, sniegt informāciju attiecīgajai bāriņtiesai. Proti, laikā, kamēr bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, pašvaldības sociālais dienests ne retāk kā reizi trīs mēnešos, ja bērns ir vecumā līdz trīs gadiem un ne retāk kā reizi sešos mēnešos, ja bērns ir vecumā no trīs līdz 18 gadiem, sniedz informāciju ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijai un bāriņtiesai par veikto sociālo darbu, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

Savukārt, pamatojoties uz [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 28.panta pirmās daļas 1².apakšpunktā](#) noteikto, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija ne retāk kā reizi trīs mēnešos par bērnu vecumā līdz trīs gadiem un ne retāk kā reizi sešos mēnešos par bērnu vecumā no trīs līdz 18 gadiem informē pašvaldības sociālo dienestu un bāriņtiesu par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu un sadarbību ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju un bērna fizisko un psihosociālo attīstību.

VBTAI pauž viedokli, ka šāda pārskata sastādīšana sniegs arī papildus devumu (pienesumu) deinstitucionalizācijas plāna veiksmīgai realizēšanai:

1. tiks nodrošināta regulāra un objektīva situācijas novērtēšana ģimeniskas vides nodrošināšanā konkrētam bērnam;
2. tiks veicināta katra bērna tiesību ievērošana – augt ģimeniskā vidē;
3. konkrētā laika periodā tiks iegūts patiens priekšstats par ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem pašvaldībā – aizbildņiem un audžuģimenēm;
4. iegūtā informācija varēs tikt izmantota turpmāku aizbildņu un audžuģimeņu pakalpojumu attīstības plānošanai pašvaldības teritorijā un valstī.

5.2. Izvērtējuma veidlapas paraugs

Bāriņtiesas veidlapa

(bērna vārds, uzvārds)

IZVĒRTĒJUMS PAR ĀRPUSĢIMENES APRŪPES NODROŠINĀŠANU

Zinas par bērnu:

1.	Dzimšanas gads	
2.	Bērna raksturojums	
3.	Iemesli bērna šķiršanai no ģimenes	
4.	Bērna īpašās vajadzības	
5.	Bērna atrašanās vieta	

Potenciālā aizbildņa vai ģimenes raksturojums (dzīvesvieta, vecums, rakstura iezīmes, prasmes, intereses u.tml.):

Bērna viedoklis par iespējamo ārpusģimenes aprūpes veidu:

Datums, kad iegūta informācija un zinas no ledzīvotāju reģistra un Audžuģimenu informācijas sistēmas par iespējamajiem aizbildņiem un audžuģimenēm:

Potenciālie aizbildņi:

Datums	Personas vārds, uzvārds, radniecība, vecums	Adrese	Šķēršļi aizbildnības nodibināšanai

Amatpersonu aptauja:

Datums	Amatpersonas vārds, uzvārds	Institūcijas nosaukums (bāriņtiesa, Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs)	Informācija par potenciālajām audžuģimenēm vai aizbildņiem

Potenciālās audžuģimenes:

Datums	Audžuģimenes vārds, uzvārds	Audžuģimenes dzīvesvieta	Šķēršļi ievietošanai audžuģimenē

Iemesli ievietošanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā:

Apsvērumi izvēloties konkrēto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju:

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par bērna saskarsmi ar vecākiem, brāļiem, māsām, vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām, bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā	Informācija par bērna fizisko un psihosociālo attīstību

Pašvaldības sociālā dienestā sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par veikto sociālo darbu ar ģimeni, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

[Saite IZVĒRTĒJUMA veidlapas lejupielādei Word formātā](#)

5.3. Izvērtējuma veidlapas aizpildīšanas paraugs

Bāriņtiesas veidlapa

(bērna vārds, uzvārds)

IZVĒRTĒJUMS PAR ĀRPUSĢIMENES APRŪPES NODROŠINĀŠANU

Zinas par bērnu:

1.	Dzimšanas gads	<i>Piemēram, ...dzimis 2010.gada 1.maijā.</i>
2.	Bērna raksturojums	<i>Piemēram, ...audzis viena vecāka (mātes) ģimenē. Zēns ir noslēgts un nesabiedrīks, izvairās no kontaktiem ar vienaudžiem. Mēdz būt emocionāli nelīdzsvarots un agresīvs. Grūti kontrolē emocijas. Nav motivācijas apmeklēt skolu. Ir bijuši alkohola lietošanas un smēķēšanas gadījumi. Iespējama datoratkarība. Vienaldzīgs pret nākotnes perspektīvām. Interesējas par mehāniku, patīk sporta spēles;</i>
3.	Iemesli bērna šķiršanai no ģimenes	<i>Piemēram, ...pamešana novārtā un emocionāla vardarbība ģimenē no mātes puses;</i>
4.	Bērna īpašās vajadzības	<i>Piemēram, ...mācīšanās grūtības – disleksija; nelieli logopēdiski traucējumi, neskaidras izcelsmes bailes (no tumsas); nepieciešamas regulāras neirologa konsultācijas (medikamentu lietošana) un psihologa konsultācijas; ir uzvedības problēmas;</i>
5.	Bērna atrašanās vieta	<i>Piemēram, ... 01.05.2010. – 01.01.2018. bioloģiskā ģimene, 02.01.2018. – 02.02.2018. krīzes centrs,</i>

Potenciālā aizbildņa vai ģimenes raksturojums (dzīvesvieta, vecums, rakstura iezīmes, prasmes, intereses u.tml.) *Piemēram, ...zēnam ir nepieciešama pilna ģimene - svarīga tēva loma un autoritāte kā paraugs zēna darbības virzīšanā. Nepieciešama ģimene, kas pārzina pusaudžu vecumposmu attīstības īpatnības un spēj pusaudzi vadīt un disciplinēt pozitīvā veidā. Nepieciešams strukturēts dienas režīms (robežu noteikšana) un zēna interesēm atbilstošas brīvā laika pavadīšanas iespējas – sporta nodarbības, tehniskās jaunrades pulciņš u.tml.. Ieteicama kopīga brīvā laika pavadīšana ar vīriešu dzimuma – „tēva „lomas pārstāvi. Zēnam nepieciešama attīstību stimulējoša vide, emocionāls un verbāls kontakts ar aprūpētājiem, kā arī socializācijas iespējas ar vienaudžiem. Nepieciešama audžuģimene vai aizbildnis, kas var nodrošināt bērna regulāru izvadāšanu pie speciālistiem.*

Bērna viedoklis par iespējamo ārpusģimenes aprūpes veidu piemēram, ...zēns pauž nevēlēšanos dzīvot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, jo būs jādzīvo kopā ar daudziem citiem bērniem. Pieļauj iespēju, ka varētu dzīvot kādā audžuģimenē, ja tur nebūtu citu bērnu.

Datums, kad iegūta informācija un ziņas no ledzīvotāju reģistra un Audžuģimeņu informācijas sistēmas par iespējamajiem aizbildņiem un audžuģimenēm: 02.01.2018. iegūti dati no ledzīvotāju reģistra. 02.-07.01.2018. pārbaudīta informācija Audžuģimeņu informācijas sistēmā.

Potenciālie aizbildņi:

Datums	Personas vārds, uzvārds, radniecība, vecums	Adrese	Šķēršļi aizbildnības nodibināšanai
02.01.2018.	XXX XXXX, mātes māte, 60 gadi	XXXX, X pilsēta,	Piemēram, ... personai ar zēnu ilgstoši nav nekādu kontaktu, pēdējo reizi zēnu redzējusi 3 gadu vecumā. Par problēmsituāciju zēna ģimenē nav bijusi informēta. Nav gatava uzņemties zēna aizbildņa pienākumus.
04.02.2018	XXX XXXX, mātes māsa, 47 gadi	XXXX, X novads	Piemēram, ... personai ir bijusi zināma situācija māsas ģimenē. Ar zēnu retumis ir kontaktējusies. Taču personai ir trūcīgās ģimenes statuss, šobrīd ir bezdarbniece, ģimenē aug 5 nepilngadīgi bērni. Finanšu līdzekļu trūkuma dēļ, kā arī, ievērojot sadzīves apstākļu šaurību, nav gatava kļūt par zēna aizbildni.

Amatpersonu aptauja:

Datums	Amatpersonas vārds, uzvārds	Institūcijas nosaukums (bāriņtiesa, Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs)	Informācija par potenciālajām audžuģimenēm vai aizbildņiem
02.01.2018.	XXX XXXX	Ārpusģimenes aprūpes	Piemēram, ..sniegta informācija par audžuģimenes nepieciešamību zēnam un

		<i>atbalsta centrs Nr.1</i>	<i>saņemta informācija par sekojošām audžuģimenēm, kas varētu uzņemt bērnu: 1)XX XXX 2)XX XXX</i>
<i>04.01.2018.</i>	<i>XXX XXXX</i>	<i>X novada bāriņtiesa</i>	<i>Piemēram,sniegta informācija par audžuģimenes nepieciešamību zēnam un saņemta informācija, ka X novada administratīvajā teritorijā nav neviena audžuģimene, kas varētu uzņemt bērnu.</i>
<i>06.01.2018.</i>	<i>XXX XXXX</i>	<i>X pilsētas bāriņtiesa</i>	<i>Piemēram,sniegta informācija par audžuģimenes nepieciešamību zēnam un saņemta informācija, ka X pilsētas administratīvajā teritorijā nesen statuss piešķirts X audžuģimenei, kuras aprūpē šobrīd nav nodots neviens bērns. Ir iespēja, ka šī audžuģimene uzņems bērnu.</i>

Potenciālās audžuģimenes:

Datums	Audžuģimenes vārds, uzvārds	Audžuģimenes dzīvesvieta	Šķēršļi ievietošanai audžuģimenē
<i>07.01.2018.</i>	<i>XXX XXXX</i>	<i>X novads</i>	<i>Piemēram, ...audžuģimene nav gatava uzņemt zēnu, ja tam nepieciešams nodrošināt regulāras speciālistu konsultācijas. Audžuģimene dzīvo tālu no pilsētas, lauku viensētā, nav sava transportlīdzekļa, lai izvadātu zēnu pie speciālistiem.</i>
<i>07.01.2018.</i>	<i>XXX XXXX</i>	<i>X pilsēta</i>	<i>Piemēram, ...audžuģimene nav gatava uzņemt zēnu, jo šobrīd audžuģimenes aprūpē atrodas 3 meitenes, māšas vecumā no 8 līdz 13 gadiem. Audžuģimenei nav iespējams nodrošināt zēnam atsevišķu dzīvojamo telpu.</i>
<i>28.01.2018.</i>	<i>XXX XXXX</i>	<i>XX pilsēta</i>	<i>Piemēram, ...saņemta informācija no X audžuģimenes, ka audžuģimenes vecāki bijuši iepazīties ar zēnu krīzes centrā, taču nav izveidojies savstarpējs kontakts un zēns paudis noliedzošu attieksmi par iespēju dzīvot X pilsētā, šajā audžuģimenē.</i>

Iemesli ievietošanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā:
piemēram,.... periodā no 02.01.2018. – 02.02.2018., aptaujājot X potenciālos aizbildņus, X audžuģimenes nav bijis iespējams atrast bērnam piemērotu aizbildni vai audžuģimeni, tādejādi 03.02.2018. pieņemts lēmums par bērna ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Apsvērumi izvēloties konkrēto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju:
Iestāde spēj nodrošināt bērna izglītības ieguvu jau esošajā izglītības iestādē, līdz ar to bērnam nebūs jāmaina ierastā skolas vide, netiks sarautas attiecības ar draugiem, skolas biedriem. Bērna vecākiem iespēja uzturēt personiskas attiecības ar bērnu, jo iestāde atrodas tajā pašā pašvaldībā.

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par bērna saskarsmi ar brāļiem, māsām, vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām, bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā	Informācija par bērna fizisko un psihosociālo attīstību

Pašvaldības sociālā dienestā sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par veikto sociālo darbu ar ģimeni, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

6. Bāriņtiesas kompetence lēmumu pieņemšanā attiecībā uz valsts sociālo pabalstu izmaksu bērna faktiskajam aprūpētājam un audzinātājam

[Bāriņtiesu likuma 18.panta 4.punkts](#) paredz, ka bāriņtiesa, aizstāvot bērna personiskās intereses, var lemt par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem, izmaksu pārtraukšanu personai, kura bērnu neaudzina, un izmaksāšanu personai, **kura faktiski audzina bērnu**. Tāpat minētā panta 5.punkts paredz, ka bāriņtiesa var minētos pabalstus izmaksāt pašam bērnam, ja viņš sasniedzis 15 gadu vecumu.

[Valsts sociālo pabalstu likuma 16.panta trešajā daļā](#) noteikts, ka, ja tas nepieciešams bērna personisko interešu aizstāvībai, ar bāriņtiesas īpašu lēmumu valsts sociālo pabalstu var piešķirt jebkurai šā likuma 4.panta pirmajā daļā minētajai personai, kura faktiski audzina bērnu, vai pašam bērnam, ja viņš sasniedzis 15 gadu vecumu.

Vienlaikus bāriņtiesai ir svarīgi apzināties, ka, pieņemot šādus lēmumus, **jāievēro normatīvajos aktos noteiktā kārtība un personu loks**, kam ar tiesību aktu ir atļauts saņemt konkrētus valsts sociālos pabalstus, lai Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai (turpmāk – VSAA) būtu tiesisks pamats pabalsta izmaksai.

6.1. Pabalstu veidi, kuri var tikt izmaksāti pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu personai, kura nav bērna vecāks

6.1.1. Ģimenes valsts pabalsts un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta (informācija aktualizēta 08.03.2021.)

Ģimenes valsts pabalstu piešķir **personai, kura audzina bērnu**.⁷⁰ Par bērnu invalīdu, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu, tiek piešķirta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta Ministru kabineta noteiktajā apmērā.⁷¹ Par divu un vairāku bērnu vecumā no viena gada līdz 20 gadu vecumam audzināšanu pabalsta saņēmējam pie ģimenes valsts pabalsta piešķir piemaksu Ministru kabineta noteiktajā apmērā un kārtībā. Tiesības uz šo piemaksu ir par bērniem, kurus persona audzina un par kuriem tai piešķirts ģimenes valsts pabalsts⁷².

Ģimenes valsts pabalstu piešķir par katru bērnu, kas ir:

1) vecumā no viena gada līdz 15 gadiem;

2) vecāks par 15 gadiem, mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav stājies laulībā. Šādā gadījumā pabalstu piešķir uz laiku, kamēr bērns apmeklē izglītības iestādi, bet ne ilgāk kā līdz dienai, kad viņš sasniedz 20 gadu vecumu vai stājas laulībā. Ja bērns,

⁷⁰ [Valsts sociālo pabalstu likums, 6.panta pirmā daļa](#)

⁷¹ [Valsts sociālo pabalstu likums, 6.panta trešā daļa](#)

⁷² [Valsts sociālo pabalstu likums, 6.panta ceturtā daļa](#)

kurš bijis aizbildnībā, ir sasniedzis 18 gadu vecumu, pabalstu piešķir pašam pilngadību sasniegušajam bērnam.⁷³

Tādējādi gadījumā, ja bērns ir nodots ārpusģimenes aprūpē, pabalsta izmaksu var pieprasīt **aizbildnis vai audžuģimene vai adoptētājs, ja bērns nodots pirmsadopcijas aprūpē**. Tāpat pabalsts pienākas personai, kura ar bāriņtiesas lēmumu **noteikta par bērna faktisko audzinātāju vai pašam bērnam pēc 15 gadu vecuma**, ja bāriņtiesa par to pieņēmusi attiecīgu lēmumu.

Kad bērns sasniedz 18 gadu vecumu, [Valsts sociālo pabalstu likuma 6. panta](#) otrās daļas 2. punktā minēto pabalstu (ģimenes valsts pabalstu), kas piešķirts par aizbildnībā vai audžuģimenē esošu bērnu, vai pabalstu, kas ar bāriņtiesas īpašu lēmumu piešķirts jebkurai šā likuma 4. panta pirmajā daļā minētajai personai, kura faktiski audzina bērnu, **piešķir un izmaksā pašam bērnam**. Šajā daļā minētais attiecas arī uz bērniem, kas atrodas aprūpes iestādē un sasniedz 18 gadu vecumu.

Svarīgi!!!

Bāriņtiesām, informējot jaunieti par sociālajām garantijām pusgadu pirms pilngadības sasniegšanas, būtu nepieciešams papildus viņu informēt par minētā pabalsta saņemšanas iespējām pēc pilngadības sasniegšanas.

6.1.2. Bērna kopšanas pabalsts

Saskaņā ar [Valsts sociālo pabalstu likumu](#) bērna kopšanas pabalstu piešķir personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam.⁷⁴ Tiesības saņemt bērna kopšanas pabalstu ir:

- vienam no bērna vecākiem;
- **aizbildnim vai adoptētājam;**
- **faktiskajam bērna audzinātājam** (*tai skaitā audžuģimenei*), kurš noteikts ar bāriņtiesas lēmumu.

Ministru Kabineta 2009.gada 22.decembra [noteikumu Nr. 1609 „Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību” 9.1.punktā](#) noteikts, ja bērns, par kuru tiek maksāts pabalsts, pabalsts un piemaksa vai piemaksa, ievietots valsts, pašvaldības vai privātajā bērnu aprūpes un audzināšanas iestādē un atrodas pilnā tās apgādībā vai nodots audzināšanā audžuģimenei, bāriņtiesa, valsts, pašvaldības vai privātā bērnu aprūpes un audzināšanas iestāde triju darbdienu laikā pēc minētā bērna ievietošanas attiecīgajā iestādē vai audžuģimenē paziņo par to VSAA nodaļai atbilstoši pabalsta pieprasītāja deklarētajai dzīvesvietai.

⁷³ [Valsts sociālo pabalstu likums, 6.panta otrā daļa](#)

⁷⁴ [Valsts sociālo pabalstu likums, 7.panta pirmā prim daļa](#)

6.1.3. Bērna invalīda kopšanas pabalsts

Bērna invalīda kopšanas pabalstu piešķir personai, kas kopj bērnu, kuram Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija ir noteikusi invaliditāti un izsniegusi atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem. Bērna invalīda kopšanas pabalstu piešķir **vienam no vecākiem, aizbildnim, audžuģimenei, adoptētājam**, ja bērns nodots pirmsadopcijas aprūpē, kā arī bērna faktiskajam audzinātājam.

Ja pabalsta pieprasītājs ir aizbildnis, tad informāciju par aizbildnības nodibināšanu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (turpmāk – VSAA) iesniedz bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par aizbildnības nodibināšanu. Audžuģimenei pabalsts tiek izmaksāts, pamatojoties uz lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē.

6.1.4. Bērna piedzimšanas pabalsts

(informācija aktualizēta 08.03.2021.)

Saskaņā ar [Valsts sociālo pabalstu likuma 8.panta](#) pirmo daļu bērna piedzimšanas pabalstu piešķir:

- 1) vienam no bērna vecākiem;
- 2) personai, kura ņēmusi aizbildnībā bērnu līdz viena gada vecumam.⁷⁵

Attiecībā par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanu audžuģimenei, norādāms, [ka Valsts sociālo pabalstu likuma 16.panta](#) trešajā daļā noteikts, ka, ja tas nepieciešams bērna personisko interešu aizstāvībai, ar bāriņtiesas īpašu lēmumu valsts sociālo pabalstu var piešķirt jebkurai no [minētā likuma 4.panta](#) pirmajā daļā noteiktajām personām, kura faktiski audzina bērnu.

[Bāriņtiesu likuma 18.panta](#) 4. un 5.punkts nosaka, ka bāriņtiesa, aizstāvot bērna personiskās intereses attiecībās ar vecākiem, aizbildņiem un citām personām, lemj par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem, izmaksu pārtraukšanu personai, kura bērnu neaudzina, un izmaksāšanu personai, kura faktiski audzina bērnu, vai izmaksāšanu pašam bērnam, ja viņš sasniedzis 15 gadu vecumu.

Bāriņtiesai normatīvajos aktos nav noteikti ierobežojumi attiecībā uz kādu no sociālo pabalstu veidiem. Bāriņtiesa ir tiesīga lemt par jebkura valsts sociālā pabalsta izmaksāšanu personai, kura faktiski audzina bērnu. Bāriņtiesai ir jāievēro divi kritēriji: 1) lēmums ir jāpieņem bērna interesēs; 2) lēmums jāpieņem, ievērojot to personu loku, kurām ir tiesības uz valsts sociālajiem pabalstiem atbilstoši Valsts sociālo pabalstu likuma 4.panta pirmajā daļā noteiktajam. Tādējādi audžuģimenei ar īpašu bāriņtiesas lēmumu var tikt piešķirts bērna piedzimšanas pabalsts.

Papildus jāvērs uzmanība, ka bērna piedzimšanas pabalsts izlietojams bērna vajadzībām, tādēļ aicinām bāriņtiesu pirms lēmuma pieņemšanas pārrunās ar audžuģimeni noskaidrot, kas ir aktuālākās nepieciešamības un ko audžuģimene plāno bērnam iegādāties. Nepieciešamais aprīkojums bērnam līdz pusotra gada vecumam, ko nodrošinājusi pašvaldība vai audžuģimene, kura saņēmusi bērna piedzimšanas pabalstu konkrēta bērna vajadzībām, **ir uzskatāma par**

⁷⁵ [Valsts sociālo pabalstu likums, 8.panta pirmā daļa](#)

bērna mantu, tādējādi, bērnam izbeidzot uzturēšanos audžuģimenē, **tā tiek nodota citam aprūpētājam, kurš turpina rūpēties par bērnu**. Bāriņtiesa, piemēram, veicot dzīves apstākļu pārbaudi, pārliecinās, vai bērnam iegādātas plānotās lietas un vai tās atbilst bērna vajadzībām. Būtiskākie priekšmeti var tikt iekļauti bērna mantas sarakstā.

Tiesības saņemt bērna piedzimšanas pabalstu rodas no astotās bērna dzīvības dienas vai no aizbildnības nodibināšanas dienas,⁷⁶ audžuģimenei – no bērna ievietošanas audžuģimenē dienas.

Svarīgi!!!

Normatīvais regulējums **neparedz tiesības adoptētājam** pirmsadopcijas periodā saņemt bērna piedzimšanas pabalstu.

Vēršam uzmanību, ka līdz ar **atlīdzības par adopciju** ieviešanu, likumdevējs ir noteicis pabalsta veidu, kurš **aizstāj** bērna piedzimšanas pabalstu adoptētājiem. Minētais izriet no 2004.gada 22.janvārī Saeimā pieņemto [Valsts sociālo pabalstu likuma grozījumiem](#) (plašākai informācijai sk. [anotāciju](#)).

6.1.5. Pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās

Ja pabalstu pieprasa bērnam invalīdam, to piešķir **vienam no vecākiem, aizbildnim, adoptētājam, ja bērns nodots pirmsadopcijas aprūpē vai personai, kura faktiski audzina bērnu, tai skaitā audžuģimenei**, ja bērns nodots audzināšanā uz laiku, kas ilgāks par sešiem mēnešiem.⁷⁷

Ja pabalsta pieprasītājs ir aizbildnis, VSAA rakstisku informāciju par aizbildnības nodibināšanu iesniedz bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par aizbildnības nodibināšanu. Ja pabalsta pieprasītājs ir persona, kura faktiski audzina bērnu, VSAA rakstisku informāciju par personu, kura faktiski audzina bērnu, iesniedz bāriņtiesa, kas bērna personisko interešu aizstāvībai pieņēmusi īpašu lēmumu par pabalsta izmaksu faktiskajam audzinātājam. Bāriņtiesa triju dienu laikā pēc lēmuma spēkā stāšanās paziņo par to VSAA nodaļai atbilstoši tās personas deklarētajai dzīvesvietai, kura faktiski audzina bērnu.⁷⁸

6.1.6. Valsts atbalsts ar celiakiju slimam bērnam

[Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta pirmās daļas 8.punkts](#) paredz, ka valsts nodrošina atbilstoši gadskārtējā valsts budžeta likumā piešķirtajiem līdzekļiem atbalsta programmu ar celiakiju slimajiem bērniem, turpinot atbalsta sniegšanu šīm personām

⁷⁶ [Valsts sociālo pabalstu likums, 8.panta otrā daļa](#)

⁷⁷ [Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1606 "Noteikumi par pabalsta apmēru transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību" 6.punkts](#)

⁷⁸ [Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1606 "Noteikumi par pabalsta apmēru transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību" 7.un 8.punkts](#)

pēc pilngadības sasniegšanas, ja tās mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav vecākas par 20 gadiem vai studē augstskolā dienas nodaļā (pilna laika klātienē) un nav vecākas par 24 gadiem.

Atbalsta apmēru un nosacījumus atbalsta saņemšanai nosaka Ministru kabineta 2013.gada 21.maija noteikumi Nr.261 „[Noteikumi par valsts atbalstu ar celiakiju slimiem bērniem](#)”.

Atbalstu piešķir:

- vienam no bērna vecākiem;
- adoptētājam;
- **aizbildnim vai vienam no audžuģimenes locekļiem;**
- personai, kurai bērns nodots pirmsadopcijas aprūpē;
- citai **personai, kura faktiski audzina bērnu**, ja bērna personisko interešu aizsardzībai pieņemts atbilstošs bāriņtiesas lēmums;
- pašam bērnam pēc 18 gadu sasniegšanas;
- **pašam bērnam pēc 15 gadu sasniegšanas, bērna personisko interešu aizstāvībai pieņemts bāriņtiesas īpašs lēmums par atbalsta piešķiršanu.**⁷⁹

6.1.7. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu apgādnieka zaudējuma gadījumā un apgādnieka zaudējuma pensija

Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu piešķir personai, kurai nav tiesību saņemt valsts pensiju (izņemot apgādnieka zaudējuma pensiju personai ar invaliditāti) vai apdrošināšanas atlīdzību sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību, **ja persona nav sasniegusi pilngadību, ir zaudējusi vienu vai abus apgādniekus un nav stājusies laulībā**. Šīm personām piešķir valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kura minimālo apmēru katram bērnam un tā pārskatīšanas kārtību nosaka Ministru kabinets. Šajā gadījumā valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu piešķir līdz pilngadības sasniegšanai. Pabalsta izmaksu turpina, ja šajā punktā minētā persona pēc pilngadības sasniegšanas mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav vecāka par 20 gadiem vai studē augstskolā dienas nodaļā (pilna laika klātienē) un nav vecāka par 24 gadiem.⁸⁰

Pabalstu **piešķir** apgādnieku zaudējušam **bērnam** un **izmaksā** viņa mātei, tēvam, **aizbildnim** vai **citai personai, kura saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu faktiski audzina bērnu**.

[Likuma “Par valsts pensijām” 19.panta](#) pirmā daļa nosaka, ka tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju ir darba nespējīgiem mirušā apgādnieka ģimenes locekļiem, kas bijuši viņa apgādībā. Mirušā bērniem apgādnieka zaudējuma pensiju piešķir neatkarīgi no tā, vai viņi ir bijuši mirušā apgādībā. Pensiju piešķir bērnam, bet tā tiek izmaksāta bērna dabiskajiem vai likumīgajiem aizbildņiem.

⁷⁹ Ministru kabineta 2013.gada 21.maija noteikumi Nr.261 „[Noteikumi par valsts atbalstu ar celiakiju slimiem bērniem](#)” 4.punkts

⁸⁰ [Valsts sociālo pabalstu likuma 13.panta pirmās daļas 3.punkts](#)

Ja apgādnieka zaudējuma pensiju piešķir par periodu, kurā izmaksāts pabalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu, tad izmaksājamo pensiju samazina par saņemtā pabalsta summu.⁸¹

Svarīgi!!!

Audzūģimenē vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietotiem bērniem apgādnieka zaudējuma pensija jāuzkrāj uz bērna vārda atvērtā kontā.

Aizbildnībā esošam bērnam, vai bērnam, kurš nodots citas personas faktiskā aprūpē apgādnieka zaudējuma pensija izlietojama kopsakarā ar bērna vajadzību nodrošināšanu un saņemtajiem pabalstiem bērna uzturēšanai, vienlaikus izvērtējot iespēju naudas līdzekļus uzkrāt uz bērna vārda atvērtā konta.

6.2. Veids, kā bāriņtiesa sniedz informāciju Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai

Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "[Bāriņtiesas darbības noteikumi](#)" 70.punktā noteikts, ka bāriņtiesa triju darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas, kas personai dod tiesības uz valsts sociālo pabalstu vai ar kuru saskaņā šādas tiesības personai izbeidzas, informē par to VSAA.

Praksē bāriņtiesas parasti informāciju VSAA sniedz vai nu **rakstveidā nosūtot lēmuma izrakstu vai informāciju par pieņemto lēmumu** pa pastu vai elektronisko pastu vai **ievadot datus Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmā** (turpmāk – NPAIS) atbilstoši Ministru kabineta 2014.gada 25.marta noteikumu Nr.157 "[Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas noteikumi](#)" prasībām.

VBTAI, sadarbojoties ar bāriņtiesām, ir konstatējusi, ka ne visi bāriņtiesu ievadītie lēmumi NPAIS ir redzami VSAA. Dažkārt problēma ir tieši precīzas datu ievades nodrošināšanā, savukārt vairākos gadījumos tehniskais iemesls, kādēļ lēmums nav redzams NPAIS sistēmas citiem lietotājiem, joprojām ir neskaidrs.

Ievērojot minēto, **VBTAI aicina bāriņtiesas, ņemot vērā savas līdzšinējās darbības pieredzi, sadarbojoties ar VSAA, rast efektīvāko informācijas apmaiņas veidu, lai nodrošinātu informācijas savlaicīgu sniegšanu VSAA.**

Papildus informācija par institūciju informēšanu par bāriņtiesas pieņemtajiem lēmumiem skatīt VBTAI izstrādātajā metodiskajā materiālā **Institūciju informēšana par bāriņtiesas pieņemtajiem lēmumiem** (Rokasgrāmatas 2. sējumā).

⁸¹ [Likuma "Par valsts pensijām" 32.panta vienpadsmitā daļa](#)

6.3. Būtiski aspekti, lemjot par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem, izmaksu pārtraukšanu personai, kura bērnu neaudzina, un izmaksāšanu personai, kura faktiski audzina bērnu

Vienlaikus vēršam bāriņtiesas uzmanību, ka bāriņtiesai ar īpašu rūpību jāizvērtē situācijas, kurās pastāv jautājums par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem (turpmāk – pabalsts) izmaksu faktiskajam audzinātājam vai bērnam, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu.

Nav pieļaujama situācija, ka šādā veidā tiek regulēta situācija, kurā bērna vecāki faktiski neveic bērna aprūpi un audzināšanu un ir vērtējama nepieciešamība lemt par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Diemžēl praksē ir redzētas situācijas, kurās bāriņtiesa, lai arī tās rīcībā ir informācija un fakti, kas liecina par nepieciešamību risināt jautājumu par bērnu šķiršanu no ģimenes un ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu, izvēlas nodrošināt pabalsta izmaksu pašam bērnam, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu, paļaujoties uz to, ka bērns lielāko laika daļu uzturas izglītības iestādes kopmītnē.

Svarīgi!!!

Lēmums par pabalsta saņēmēja maiņu nenozīmē aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem vai bērna ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu.

Piemērs, kad IR pamats lemt par pabalsta izmaksu personai, kura faktiski audzina bērnu.

Bāriņtiesā saņemts L.L. iesniegums ar lūgumu piešķirt tiesības saņemt A.A. pabalstu, jo A.A. ikdienā ir L.L. aprūpē un audzināšanā. Bāriņtiesa, izskatot jautājumu par pabalsta izmaksu, veica L.L. ģimenes dzīves apstākļu pārbaudi un pārrunas ar L.L. un A.A. Tāpat bāriņtiesa veica pārrunas ar A.A. vecākiem K.A. un M.A. Bāriņtiesa pieprasa un iegūst informāciju no bērna ģimenes ārsta un izglītības iestādes par K.A., M.A. un L.L. iesaisti A.A. aprūpē, pieprasīja un saņēma nepieciešamo informāciju no Sodū reģistra un Iedzīvotāju reģistra.

Apkopojošot saņemto informāciju, bāriņtiesa secināja, ka A.A. vecāki K.A. un M.A. ar bērna vecmāmiņu L.L. vienojušies, ka ikdienā bērns dzīvos L.L. ģimenē, ievērojot to, ka bērna tēvs M.A. un māte K.A. strādā savā lauku saimniecībā. Tā kā A.A. ir konstatētas veselības problēmas, kuru risināšanai nepieciešamas regulāras nodarbības pie fizioterapeita, K.A. savā dzīvesvietā nespēj nodrošināt bērnam nepieciešamo veselības aprūpi. Savukārt bērna vecmāmiņa L.L. dzīvo pilsētā, A.A. tur iespējams apmeklēt izglītības iestādi, ārpusskolas nodarbības, kā arī nepieciešamos veselības speciālistu apmeklējumus. Bērna vecāki finansiāli atbalsta bērnu, L.L. regulāri sniedzot nepieciešamos uzturlīdzekļus, tāpat vecāki ar bērnu regulāri sazinās, nedēļas nogalēs A.A. ciemojas pie mātes. Bērna vecāki piekrīt pabalsta izmaksai L.L.. Sarunā ar A.A. bāriņtiesa noskaidroja, ka bērns ir apmierināts ar esošo situāciju, labprāt dzīvo vecmāmiņas L.L. ģimenē, ar vecākiem katru dienu sazinās, bieži satiekas. Skolas un ārsta sniegtā informācija liecina, ka ikdienā A.A. uz izglītības iestādi un pie ārsta ved L.L., kam ir vecāku izdota pilnvara bērna pārstāvēšanai. Vienlaikus K.A. apmeklē bērna vecāku sapulces, koncertus, ir e-

klases lietotāja un seko līdzī bērna sekmēm. Tāpat bērna māte K.A. ierodas pie ārsta, lai izvērtētu turpmāko ārstniecības procesu.

Bāriņtiesa lēma par pabalsta izmaksas pārtraukšanu K.A. un izmaksu bērna faktiskajai audzinātājai L.L..

Piemērs, kad NAV pamats lemt par pabalsta izmaksu personai, kura faktiski audzina bērnu.

Bāriņtiesā saņemts L.L. iesniegums ar lūgumu piešķirt tiesības saņemt A.A. pabalstu, jo A.A. ikdienā ir L.L. aprūpē un audzināšanā. Bāriņtiesa, izskatot jautājumu par pabalsta izmaksu, veica L.L. ģimenes dzīves apstākļu pārbaudi un pārrunas ar L.L. un A.A. Tāpat bāriņtiesa veica pārrunas ar A.A. vecākiem K.A. un M.A. Bāriņtiesa pieprasīja un ieguva informāciju no bērna ģimenes ārsta un izglītības iestādes par K.A., M.A. un L.L. iesaisti A.A. aprūpē, pieprasīja un saņēma nepieciešamo informāciju no Sodu reģistra un ledzīvotāju reģistra.

Apkopojot saņemto informāciju, bāriņtiesa secināja, ka A.A. dzīvo vienā māsaimniecībā ar vecākiem K.A. un M.A. un ar bērna vecmāmiņu L.L. Bērna tēvs M.A. strādā ārvalstīs, savukārt māte K.A. strādā savā lauku saimniecībā.

Veicot pārrunas ar iesnieguma iesniedzēju L.L. noskaidrots, ka viņa vēlas saņemt pabalstu, jo viņas ieskatā, bērna māte saņemto naudu tērē nepareizi. L.L. uzskata sevi par A.A. faktisko audzinātāju, jo viņa pavada mazmeitu uz skolas autobusu, sagaida no skolas, gatavo pusdienas un palīdz bērnam ar mājas darbiem.

Bērna vecāki nepiekrīt pabalsta izmaksai L.L.. K.A. norāda, ka neredz pamatojumu, kādēļ pabalsts būtu izmaksājams L.L.. Viņi visi dzīvo vienā māsaimniecībā, turklāt K.A. un M.A. uztur arī L.L., kuras vecuma pensija nenosedz visas nepieciešamās izmaksas. L.L. pēc K.A. domām vēlas līdzekļus pati savām vajadzībām. Uzskata, ka vecāki paši aprūpē un audzina A.A..

Sarunā ar A.A. bāriņtiesa noskaidroja, ka meitene ir apmierināta ar dzīvi ģimenē, dzīvo ar mammu un vecmammu, tētis brauc mājās reizi trīs mēnešos uz 2 nedēļām. Sarunā ar bērnu nekas neliecina, ka bērna aprūpi un audzināšanu neveiktu vecāki.

Bāriņtiesa lēma atteikt pabalsta izmaksu L.L..

Piemērs, kad lēmums par pabalsta izmaksu faktiskajam audzinātājam nav bērna tiesībām un vislabākajām interesēm atbilstošs situācijas risinājums

Bāriņtiesā saņemts L.L. iesniegums ar lūgumu piešķirt tiesības saņemt A.A. pabalstu, jo A.A. ikdienā ir L.L. aprūpē un audzināšanā. Bāriņtiesa, izskatot iesniegumu, veica L.L. ģimenes dzīves apstākļu pārbaudi un pārrunas ar L.L. un A.A. Tāpat bāriņtiesa veica pārrunas ar A.A. vecākiem K.A. un M.A., viņu dzīvesvietas apsekošanu. Bāriņtiesa pieprasīja un ieguva informāciju no bērna ģimenes ārsta un izglītības iestādes par K.A., M.A. un L.L. iesaisti A.A. aprūpē, pieprasīja un saņēma nepieciešamo informāciju no Sodu reģistra un ledzīvotāju reģistra.

Apkopojot saņemto informāciju, bāriņtiesa secināja, ka A.A. vecāki K.A. un M.A. ar bērna vecmāmiņu L.L. pirms gada vienojušies, ka ikdienā bērns dzīvos L.L. ģimenē. Vienlaikus K.A. un M.A. nesniedz nekādu finansiālu atbalstu bērna uzturēšanai, reizi mēnesī vai divos mēdzot caur paziņām atsūtīt 20 vai 30 eiro. Pēc L.L. teiktā, vecāki ar bērnu nesazinās, par viņa attīstību un veselību vai skolas gaitām neinteresējas. Ar A.A. parunājot tikai, kad L.L. pati piezvana kādam no vecākiem un lūdz parunāt arī ar A.A.. Darba dienās A.A. dzīvojot arodskolas kopmītnēs, pie vecmāmiņas atbrauc nedēļas nogalēs, vai kad slima.

Apsekojot K.A. un M.A. dzīvesvietu secināts, ka vecāki dzīvo ar malku apkurināmā vienistabas dzīvoklī, dzīvoklis netīrs, piesmēķēts, istabā vairākās vietās izlietotas alkohola pudeles. Pārrunās ar K.A. noskaidrots, ka viņa dzīvo kopā ar jaunu dzīvesbiedru, M.A. atrašanās vietu nezina. Šobrīd nestrādā, veic dažādus gadījuma darbus. Uzskata, ka savu iespēju robežās atbalsta A.A. uzturēšanu, nevar nosaukt pēdējo reizi, kad būtu A.A. vai L.L. devusi uzturlīdzekļus. Nepiekrīt pabalsta izmaksai L.L., uzskata, ka A.A. var dzīvot arī pie viņas, viņai ar bērnu esot normālas attiecības.

Informācija no izglītības iestādes liecina, ka A.A. mācās arodskolas pirmajā kursā, mācās ar vidējām sekmēm. Bērns dzīvo skolas internātā. A.A. vecāki vai vecvecāki nav interesējušies par meitenes sekmēm un uzvedību izglītības iestādē, A.A. saslimšanas gadījumā zīmes paraksta vecmāmiņa L.L.. Ģimenes ārsta sniegtā informācija liecina, ka bērns pie ārsta vienmēr vērsies patstāvīgi, bez vecāku klātbūtnes.

Sarunā ar A.A. noskaidrots, ka bērnam ir 16 gadi, viņš uzsācis mācības arodskolā, dzīvo kopmītnēs. Ar vecākiem sazinās reti, nevēlas pie viņiem dzīvot, jo nemaz nezina, kur šobrīd ir tētis, savukārt māte dzīvo ar nepatīkamu vīrieti, abi lieto alkoholu, mājās vienmēr kliegšana un strīdi. Brīvdienās uzturas pie vecmamma vai draugiem. Kopmītnēm naudu iedod vecmamma, pašai esot stipendija. Mamma reizēm iedodot pārtiku, 20 eiro.

Izvērtējot saņemto informāciju kopsakarā ar bērna labāko interešu ievērošanu, bāriņtiesa ierosināja lietu par A.A. aizgādības tiesību pārtraukšanu K.A. un M.A. (skat. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu.) Vienlaikus tika uzsākta informācijas iegūšana, lai izvērtētu, vai vecmāmiņai L.L. ir atbilstošas spējas un īpašības, lai kļūtu par A.A. aizbildni. Savukārt, lai pabalsts tiktu izmantots tam paredzētajam mērķim – sniegtu atbalstu A.A. uzturēšanai, bāriņtiesa pieņēma lēmumu par pabalsta izmaksu pašai A.A., ņemot vērā meitenes vecumu un briedumu.

7. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par adopciju

Adopcijas tiesiskos pamatus Latvijā nosaka Latvijas Republikas [Civillikums](#) (turpmāk – Civillikums), [162. – 176. panti](#), [Bāriņtiesu likums](#) un [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#), bet adopcijas kārtību reglamentē 2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "[Adopcijas kārtība](#)" (turpmāk – adopcijas kārtība).

Šajos metodiskajos ieteikumos aplūkoti jautājumi, kas saistīti ar bērna adopcijas priekšnosacījumiem, adoptētāja ģimenes izpēti, lēmumiem, kas bāriņtiesai jāpieņem, risinot adopcijas jautājumus.

7.1. Ziņu sniegšana par bērnu Labklājības ministrijas adopcijas reģistram

[Adopcijas kārtības 3.punkts](#) paredz, ka Labklājības ministrija (turpmāk – ministrija) veic adoptējamo bērnu un adoptētāju uzskaiti, izdarot attiecīgus ierakstus adopcijas reģistrā (turpmāk – reģistrs).

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 31.pants](#) paredz, ka, lai bērna attīstībai nodrošinātu ģimenisku vidi, tiek atbalstīta adopcija. Par adoptējamu bērnu uzskatāms bērns, kura vecāki vai aizbildnis devis piekrišanu bērna adopcijai, vecākiem ar tiesas spriedumu atņemtas bērna aizgādības tiesības, bērna vecāki ir miruši, bērna vecāki vai viņu dzīvesvieta nav zināma. Bāriņtiesa, pārstāvot ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesības un intereses, nodrošina, lai situācijā, kad bērns kļuvis adoptējams, dati par adoptējamu bērnu pēc iespējas ātrāk nonāktu adopcijas reģistrā.

7.1.1. Adoptējama bērna uzskaites lapa

Veids, kādā informācija par adoptējamu bērnu tiek iekļauta reģistrā, ir bāriņtiesas vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas (turpmāk – aprūpes iestāde) iesūtītā [adoptējamā bērna uzskaites lapa](#) (turpmāk – uzskaites lapa).

Ir būtiski, lai uzskaites lapā tiktu atspoguļota patiesa un objektīva informācija, tāpat tajā skaidri norādāmi ierobežojumi iespējamajai adopcijai, ja tādi pastāv. Pastāvot noteiktiem apstākļiem, bāriņtiesa var norādīt arī lūgumu nesniegt informāciju par bērnu adoptētājiem.

Ja pastāv kādi iemesli, kuru dēļ, neskatoties uz to, ka bērns ir adoptējams, informāciju par bērnu nedrīkst sniegt adoptētājiem, tas ir jānorāda vai nu uzskaites lapas pavadvēstulē vai arī sadaļā pie ziņām, kas var ietekmēt veiksmīgu adopcijas procesa norisi (atkarībā no sniedzamās informācijas satura). Piemēram, bērnam ir māsa, kura nav juridiski brīva un bērni nav šķirami, tādēļ adopcijas process nav uzsākams.

Bāriņtiesai ir jāpārliedzinās, **vai uzskaites lapā ir aizpildīta visa nepieciešamā informācija pēc būtības**. Bāriņtiesai nepieciešams precizēt un papildināt tās sadaļas, kurās iztrūkst informācija vai arī informācija ir nepietiekama, ja tās aizpildījusi audžuģimene vai aizbildnis. Tāpat uzskaites lapā norādāms, ja ir kādi īpaši nosacījumi vai apstākļi, kas obligāti ņemami vērā konkrētā bērna adopcijai. Piemēram, ka bērnam jābūt abiem vecākiem vai vienīgajam bērnam ģimenē. Tomēr

šādiem nosacījumiem ir jābūt pamatotiem (piemēram, ir speciālista – psihologa/psihoterapeita atzinums lietā).

Būtiski ņemt vērā, ka uzskaites lapa jāšūta ministrijai arī tad, ja bērns nevēlas tikt adoptēts, bet ir adoptējams.

Svarīgi!!!

Bērna viedokli par iespējamo adopciju, ņemot vērā viņa vecumu un briedumu, skaidro bāriņtiesa, nevis bērna ārpusģimenes aprūpes sniedzējs.

Bērna viedoklis par iespējamo adopciju ir atspoguļojams uzskaites lapā, tam paredzētajā sadaļā. Ja bērna veselības stāvokļa vai vecuma vai brieduma dēļ bērna viedoklis par adopciju nav noskaidrojams, tas norādāms uzskaites lapas sadaļā “bērna viedoklis”.

Jāņem vērā, ka bērna viedoklis var būt mainīgs, līdz ar to ir būtiski, lai bāriņtiesa, veicot sarunu ar bērnu par adopciju pirmkārt, bērna vecumam un briedumam atbilstošā veidā izskaidrotu adopciju un ar to saistītos procesus, otrkārt, periodiski noskaidrotu, vai bērns nav mainījis savu viedokli.

Svarīgi!!!

Adopcijas kārtības 9.punkts nosaka, ka par izmaiņām adoptējama bērna uzskaites lapā sniegtajās ziņās bāriņtiesai nekavējoties jāinformē Labklājības ministrija.

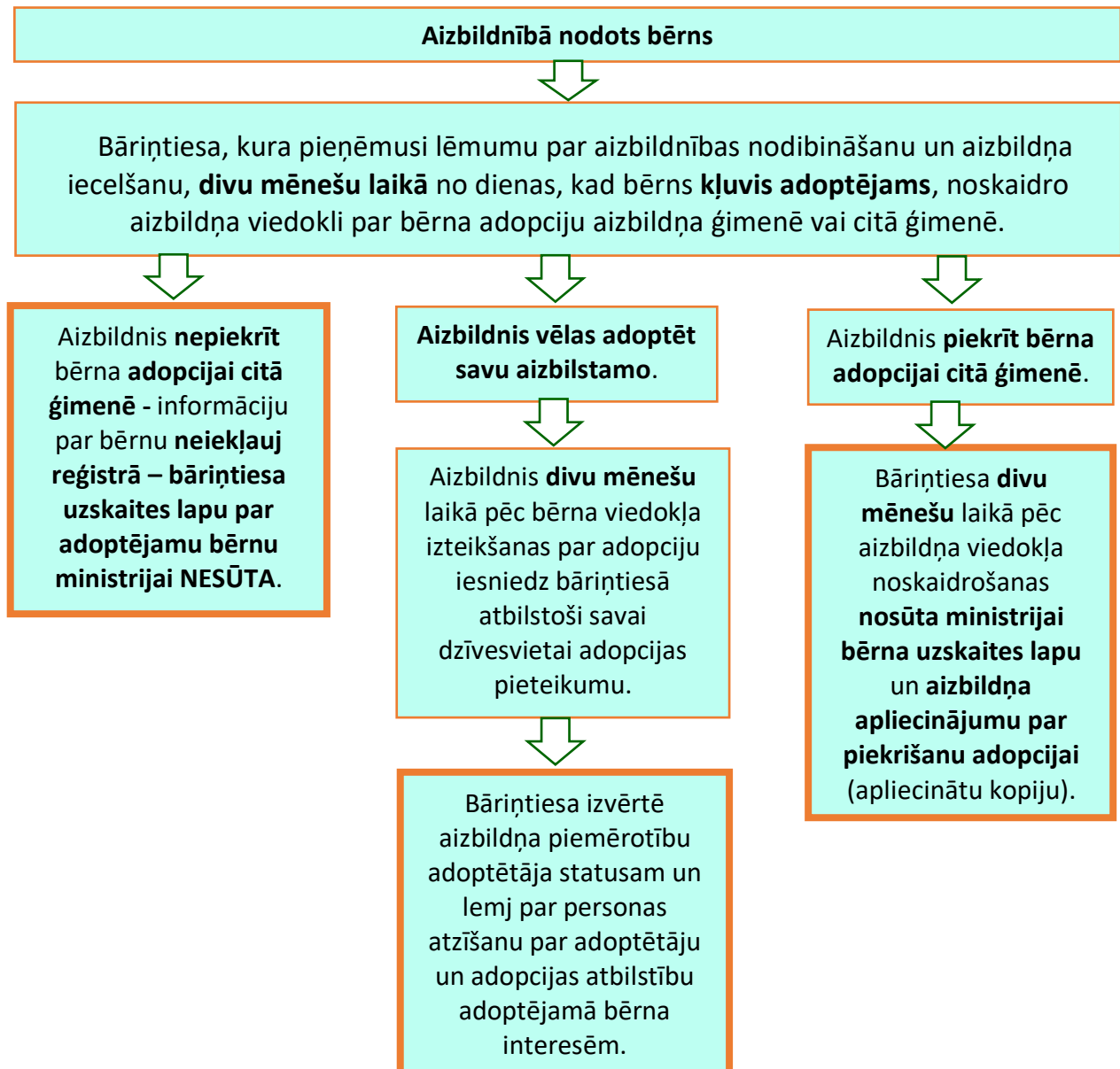
Piemēri

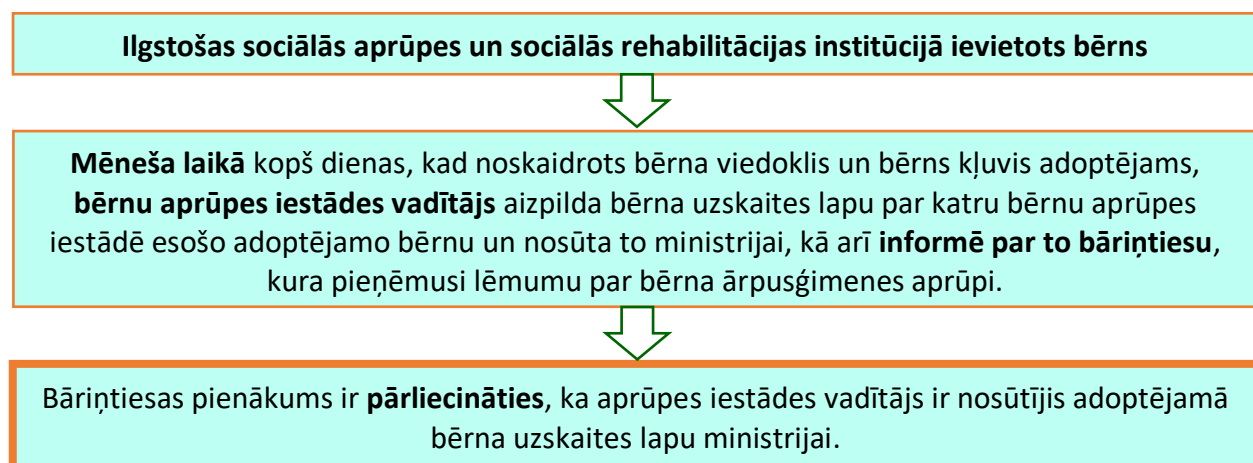
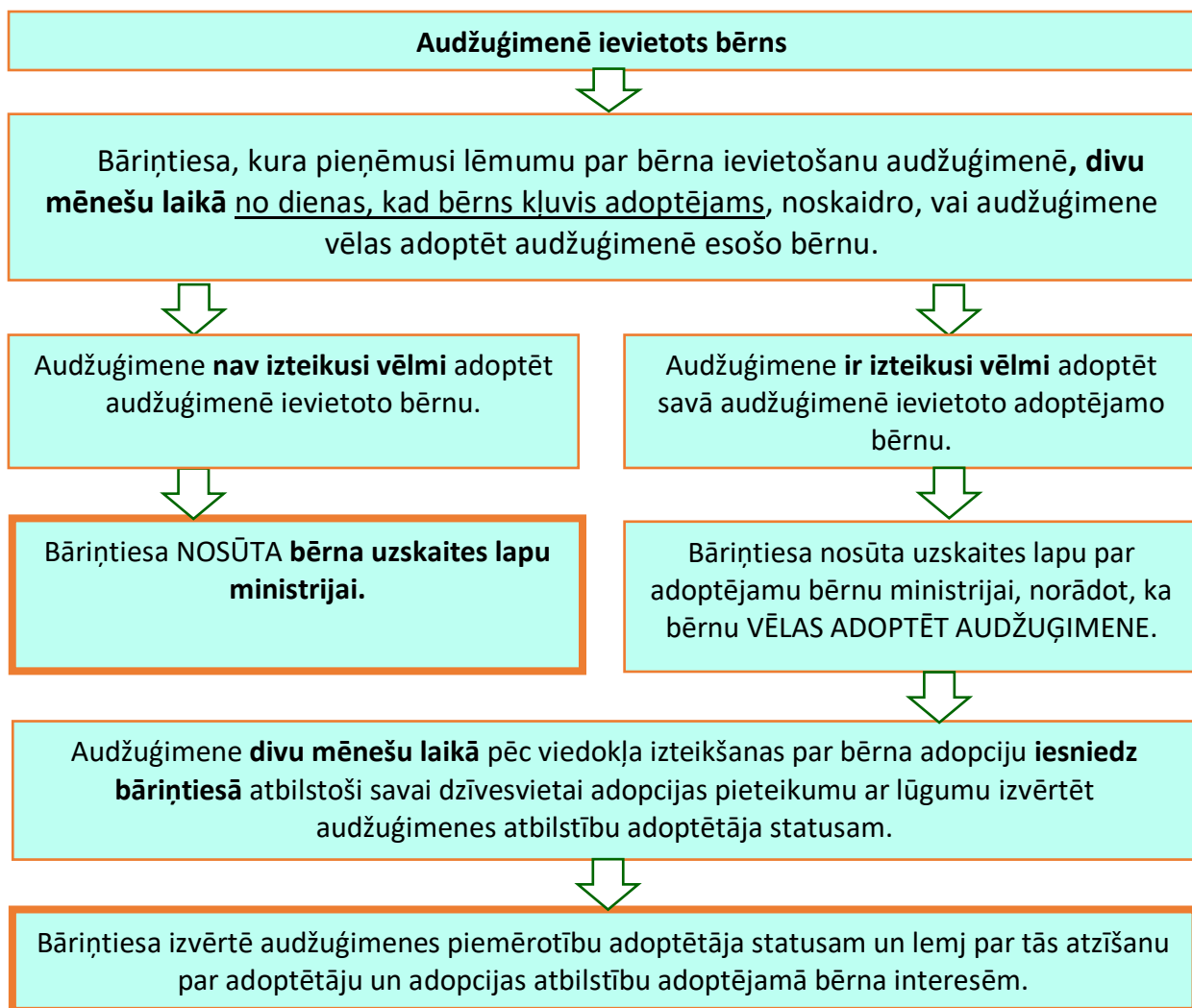
2020.gada 8.maijā spēkā stājās tiesas spriedums par Alīnas aizgādības tiesību atņemšanu mātei, Alīnai paternitāte nav noteikta. Alīna jau 3 gadus dzīvo audžuģimenē. Audžuģimene nav izteikusi vēlmi Alīnu adoptēt. Alīnai ir ciešs kontakts ar viesģimeni – krustmāti Ilzi. Alīna, kurai ir 10 gadi sarunā ar bāriņtiesu norāda, ka nevēlas tikt adoptēta nevienā citā, kā tikai Ilzes ģimenē. Ilze bāriņtiesai sniegusi informāciju, ka šobrīd apsver domu par Alīnas adopciju, bet nejūtas par šo lēmumu pārliecināta, bet izskatīs arī iespēju kļūt par Alīnas aizbildni. Bāriņtiesai līdz 2020.gada 8.jūlijam jāaizpilda un jānosūta uzskaites lapa ministrijas reģistram, norādot, ka Alīna piekrīt adopcijai tikai viesģimenes ģimenē. Dati par Alīnu nav sniedzami adoptētājiem.

Bāriņtiesa 2020.gada 6.jūnijā nosūtījusi reģistram uzskaites lapu par Alīnu, kurā norādīts, ka Alīna piekrīt tikt adoptēta tikai viesģimenes – Ilzes – ģimenē. Bāriņtiesa 2020.gada decembrī veikusi dzīves apstākļu pārbaudi audžuģimenē, kuras laikā pārrunās ar Alīnu noskaidrojusi, ka Alīna ir mainījusi domas un izsaka pieļāvumu iepazīties ar kādu adoptētāju ģimeni no Latvijas. Bāriņtiesa nosūta ministrijai informāciju par Alīnas viedokļa maiņu.

Piecgadīgā Anastasija ievietota audžuģimenē kopā ar gadu veco brāli Ivanu. Abi bērni juridiski brīvi kļuvuši 2020.gada 8.maijā. Audžuģimene nav izteikusi vēlmi bērnus adoptēt. Vienlaikus bāriņtiesas rīcībā esošā informācija liecina, ka Anastasija ir ļoti pieķērusies audžumammai, sauc to par mammu. Bāriņtiesai līdz 2020.gada 8.jūlijam jāaizpilda un jānosūta abu bērnu uzskaites lapas reģistram, uzskaites lapu sadaļā “faktori, kas adoptētājam jāņem vērā, uzsākot bērna adopcijas procesu” norādot, ka brālis un māsa adoptējami kopā un ka Anastasijai pastāv liela piesaiste audžuģimenei.

7.1.2. Informācijas sniegšana reģistram par ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu shēmās

7.2. Piekrišana adoptcijai

Nepieciešams, lai adoptcijai dod savu piekrišanu visi tās dalībnieki. [Adopcijas kārtības 4.punkts](#) nosaka, ka bāriņtiesa, kas atbilst adoptējamā bērna deklarētajai dzīvesvietai, noskaidro visu adoptijā iesaistīto personu viedokli par bērna adoptiju. Savu piekrišanu adoptcijai tās dalībnieki bāriņtiesai izsaka personīgi vai arī iesniedz to notariāla akta formā vai ar bāriņtiesā apliecinātu piekrišanu. Piekrišanu adoptcijai tās dalībnieki var atsaukt līdz brīdim, kad bērns tiek nodots adoptētāju aprūpē⁸².

Piekrišanu bērna adoptcijai nepieciešams saņemt no:

- **adoptētāja;**
- [adoptējamā bērna, ja viņš ir sasniedzis 12 gadu vecumu.](#)

[Civillikuma 169.panta](#) pirmā daļa norāda, ka paša adoptējamā bērna piekrišana adoptcijai nepieciešama tikai no 12 gadu vecuma. Taču, risinot gan adoptijas, gan citus jautājumus, kas skar bērnu intereses, bāriņtiesām savā darbā pirmām kārtām jāvadās no [ANO bērna tiesību konvencijas](#) 12. pantā noteiktā, ka bērnam ir tiesības paust uzskatus visos jautājumos, kas skar bērnu, pie tam bērna uzskatiem tiek veltīta pienācīga uzmanība atbilstoši tā vecumam un brieduma pakāpei. Līdz ar to [Adopcijas kārtības 8.punkts](#) paredz, ja adoptējamais bērns ir jaunāks par 12 gadiem, bāriņtiesa viņa atrašanās vietā veic pārrunas ar adoptējamo bērnu un **noskaidro viņa viedokli**, kā arī noformē sarunas protokolu. ANO konvencija nesaista tiesības paust uzskatus ar kādu noteiktu vecumu, tātad bērna viedokli jācenšas noskaidrot visos gadījumos, kad vien bērns spēj to formulēt, atbilstoši viņa vecumam un briedumam. Bērna viedokli bāriņtiesa var fiksēt sarunas protokolā tiešās runas veidā.

- [adoptējamā vecākiem, ja viņiem nav atņemtas aizgādības tiesības;](#)

Māte piekrišanu sava bērna adoptcijai nevar dot ātrāk kā sešas nedēļas pēc dzemdībām⁸³. Ja šis laiks ir mazāks par 6 nedēļām, mātei tiek dota iespēja vēlreiz rūpīgi visu pārdomāt un lēmumu par piekrišanu adoptcijai pieņemt tad, kad viņa ir spējusi atgūties no dzemdībām un rūpīgi visu pārdomāt, kā arī saņēmusi informāciju par iespējām saņemt palīdzību un atbalstu bērna audzināšanā.

Tad, ja māte pēc dzemdībām vēlas jaundzimušo atstāt slimnīcā un atsakās par viņu rūpēties, slimnīcai nekavējoties par to jāziņo mātes dzīvesvietas bāriņtiesai. Bāriņtiesai, saņemot informāciju par slimnīcā pamestu bērnu, jānoskaidro bērna mātes iespējamā atrašanās vieta un jāveic pārrunas par iemesliem, kāpēc sieviete atteikusies rūpēties par bērnu, nepieciešamības gadījumā, pieņemot lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem un ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam. Bāriņtiesai jānoskaidro iemesls bērna pamešanai, kā arī jā piedāvā problēmas risinājumi, jāinformē par atbalsta iespējām sociālajā dienestā kā arī nevalstiskajā sektorā. Bāriņtiesai jāsniedz informācija pašvaldības sociālajam dienestam, ar lūgumu sniegt psihosociālu palīdzību bērna mātei, lai pēc iespējas novērstu bērna šķiršanu no ģimenes. Īpaši svarīgi tas ir tajos gadījumos, kad bērna māte ir

⁸² [Latvijas Republikas Civillikuma 169.pants.](#)

⁸³ [Latvijas Republikas Civillikuma 169.panta otrā daļa.](#)

nepilngadīga un viens no atteikuma iemesliem ir bērna tēva un/vai tuvinieku nelabvēlīgā attieksme pret bērna piedzimšanu un atteikšanās atbalstīt jauno māti.

Svarīgi!!!

Tajos gadījumos, kad jaundzimušā bērna vecāki devuši piekrišanu adopcijai, bāriņtiesai pēc šīs informācijas saņemšanas jāpieņem lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Bērnu var adoptēt **bez vecāku piekrišanas**, ja:

- vecākiem ir ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības;
- tiesa konstatējusi, ka vecāku dzīvesvieta nav zināma;
- tiesa konstatējusi, ka pēc faktiskajiem apstākļiem vecāku piekrišana nav iespējama kāda pastāvīga šķēršļa (piemēram, vecāki nezināmi) dēļ.

Gadījumos, kad nav zināma viena vai abu vecāku dzīvesvieta, bāriņtiesa savā lēmumā par to, ka adopcija ir bērna interesēs, norāda to, ka vecāku dzīvesvieta nav zināma, minot, kādi dokumenti to apliecina. Tiesa, lemjot par adopcijas apstiprināšanu, izvērtēs, vai ir pamats atbrīvot puses no adopcijas piekrišanas apliecinājuma.

- **aizbildņa**, ja bērnam nodibināta aizbildnība.

Ja bērns atrodas aizbildnībā, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu, divu mēnešu laikā no dienas, kad bērns kļuvis adoptējams, noskaidro aizbildņa viedokli par bērna adopciju aizbildņa ģimenē vai citā ģimenē.⁸⁴ Ja aizbildnis nepiekrīt bērna adopcijai citā ģimenē, informāciju par bērnu neiekļauj reģistrā.⁸⁵

Ja aizbildnis vēlas adoptēt savu aizbilstamo, aizbildnis divu mēnešu laikā pēc bērna viedokļa izteikšanas par adopciju iesniedz bāriņtiesā atbilstoši savai dzīvesvietai adopcijas pieteikumu. Bāriņtiesa izvērtē aizbildņa piemērotību adoptētāja statusam un lemj par personas atzīšanu par adoptētāju un adopcijas atbilstību adoptējamā bērna interesēm.⁸⁶

Ja aizbildnis piekrīt bērna adopcijai citā ģimenē, bāriņtiesa divu mēnešu laikā pēc aizbildņa viedokļa noskaidrošanas nosūta ministrijai bērna uzskaites lapu un aizbildņa apliecinājumu par piekrišanu adopcijai (apliecinātu kopiju).⁸⁷

Aizbildņa piekrišanu bērna adopcijai noformē atbilstoši [Adopcijas kārtības 1.pielikumam](#) (tāpat kā vecāka piekrišanu), gadījumos, kad aizbildnis piekrīt aizbildnībā esošā bērna adopcijai citā ģimenē.

Svarīgi!!!

Aizbildnim nav jāaizpilda piekrišana aizbildnībā esošā bērna adopcijai, ja aizbildnis pats vēlas adoptēt savu aizbilstamo.

⁸⁴ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 11.punkts.](#)

⁸⁵ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 12.punkts.](#)

⁸⁶ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 13.punkts.](#)

⁸⁷ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 14.punkts.](#)

7.3. Personas, kura vēlas adoptēt, pieteikuma pieņemšana un ģimenes izpēte

7.3.1. Adopcijas pieteikums un tam pievienojamie dokumenti

Lai uzsāktu adopcijas procesu, persona vai laulātie, kuri vēlas kļūt par adoptētājiem, bāriņtiesā, kuras **darbības teritorijā deklarēta personas dzīvesvieta**, uzrāda personu apliecinošu dokumentu un iesniedz šādus dokumentus⁸⁸:

- **adopcijas pieteikumu**. Normatīvie akti neparedz vienotu paraugu, kādā būtu jāaizpilda adopcijas pieteikums. To persona raksta brīvā formā. Bāriņtiesai jāpārlicinās, lai adopcijas pieteikumā būtu **norādīti**:
 - adopcijas motīvi;
 - adoptētāja reliģiskā pārliecība;
 - etniskā piederība un saziņas valoda;
 - vēlamais adoptējamo skaits, dzimums un vecums;
 - citi būtiski apstākļi, kas var ietekmēt adoptējamā bērna dzīvi kopā ar attiecīgo personu. Piemēram, adoptētāju ģimenē dzīvo kāda persona ar būtiskām veselības problēmām vai kurai nepieciešama kopšana. Tāpat citi būtiski apstākļi ir arī informācija par bioloģiskajiem bērniem, kuri aug ģimenē. Ja adoptētājam ir specifiska nodarbošanās, darba apstākļi, kas var ietekmēt bērna aprūpi – piemēram, bieži vai ilgstoši komandējumi, nepieciešamība periodiski mainīt dzīvesvietu visai ģimenei u.tml.
- **laulības apliecības kopiju** (uzrādot oriģinālu), ja atrodas laulībā;
- dokumenta kopiju, kas **apliecina laulības šķiršanu** (uzrādot oriģinālu), ja laulība šķirta;
- dokumentu, kas apliecina **nodrošinājumu ar dzīvojamo platību**;
- **dzīvesgaitas aprakstu** (CV);
- **ģimenes ārsta izsniegtu izziņu** par personas pašreizējo veselības stāvokli, kā arī **psihiatra atzinumu** par personas psihiskās veselības stāvokli un **narkologa atzinumu** par personas atkarību no narkotiskām un psihotropām vai citām atkarību izraisošām vielām;
- **informāciju par ienākumiem**;
- **tiesas sprieduma izrakstu** vai apliecinātu noraksta kopiju, **ar kuru personai ir ierobežota rīcībspēja**, ja personas rīcībspēja ir ierobežota;
- **tiesas sprieduma izrakstu** vai apliecinātu noraksta kopiju **par otra laulātā atzīšanu par pazudušu** (bezvēsts promesošu), ja personas laulātais atzīts par pazudušu (bezvēsts promesošu).

Ja persona vēlas adoptēt **otra laulātā bērnu**, pieteikumam pievieno **adoptējamā bērna dzimšanas apliecības kopiju** (uzrādot oriģinālu), kā arī **bērna vecāku piekrišanu adopcijai vai dokumentu**, kas apliecina, ka pastāv kāds no šādiem apstākļiem:

- otram vecākam likumā noteiktajā kārtībā ir atņemtas aizgādības tiesības;
- otrs vecāks ir miris.⁸⁹

⁸⁸ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 17.punkts.](#)

⁸⁹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 18.punkts.](#)

Ja bāriņtiesas rīcībā jau ir kāds no iepriekš minētajiem dokumentiem, bāriņtiesa pieprasa atkārtotu dokumenta vai tā kopijas iesniegšanu, ja kopš to iesniegšanas ir **mainījušies tiesiskie vai faktiskie apstākļi**.

7.3.2. Personas piemērotības adoptētāja statusam izvērtēšana

[Latvijas Republikas Satversmes 110.pantā](#) ir paredzēts valsts pienākums aizsargāt bērna tiesības. [Bērna tiesību aizsardzības likuma 6.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Minētais princips attiecināms arī uz gadījumiem, kad bāriņtiesai ir jāizvērtē personas vai laulāto atbilstība adoptētāju statusam.

Personas piemērotību adoptētāja statusam izvērtē un lēmumu atzīt personu par adoptētāju pieņem bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā **deklarēta adoptētāja dzīvesvieta**. Ja laulāto dzīvesvieta deklarēta dažādu pašvaldību administratīvajās teritorijās, lēmumu atzīt laulātos par adoptētājiem pieņem tās pašvaldības bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir deklarēta viena no laulāto dzīvesvietām un kurā **laulātie faktiski dzīvo**.⁹⁰

Pēc adopcijas pieteikuma un attiecīgo dokumentu saņemšanas bāriņtiesa pārbauda iesniegtos dokumentus un atbilstoši adopcijas kārtībā noteiktajam **veic potenciālā adoptētāja ģimenes izpēti**. Vienlaikus bāriņtiesai jāņem vērā [Civillikuma 163.panta](#) piektajā daļā noteikto, ka, lai konstatētu piemērotību adopcijai, bāriņtiesa atbilstoši Ministru kabineta noteiktajai adopcijas kārtībai veic adoptētāja ģimenes izpēti **ne ilgāk kā sešus mēnešus**.

Tādējādi bāriņtiesai ir būtiski jautājumu skatīt pēc būtības, izvērtējot, kad tās rīcībā ir pietiekami objektīvas informācijas, lai lemtu jautājumu par personas atzīšanu par piemērotu adoptētāja statusam.

Ja persona vai laulātie, kas iesnieguši iesniegumu ar lūgumu atzīt viņus par adoptētājiem, izvērtējuma **procesa laikā maina dzīvesvietu**, piemērojams [Administratīvā procesa likuma 52.pantā](#) noteiktais. Proti, minētā panta pirmajā daļā noteikts, ka, ja administratīvā procesa laikā mainās iestāde, kurai lieta ir piekritīga, vai tiek konstatēts, ka iestādei, kas ar lietu nodarbojas, šī lieta nav piekritīga, lietu nodod tai iestādei, kurai lieta ir piekritīga. Savukārt otrā daļa paredz iespēju, ja administratīvā procesa laikā mainās teritoriālā piekritība, lietu ar abu iestāžu un iesniedzēja rakstveida piekrišanu var atstāt izskatīšanai iepriekšējā iestādē. Līdz ar to, ja bāriņtiesa jau ieguvusi nepieciešamo informāciju un praktiski ir sagatavojusi lietu lemšanai, tā, saņemot iesniedzēja rakstveida piekrišanu un vienojoties ar personas jaunās deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesu, var turpināt lietas izskatīšanu un pieņemt lēmumu, pēc tam lietas materiālu kopijas turpmāku darbību veikšanai pārsūtot personu deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesai.

⁹⁰ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 22.punkts.](#)

Personas vai laulāto izvērtēšanas laikā bāriņtiesa:

1. Pārlicinās vai personas atbilst Civillikuma prasībām attiecībā uz adoptētājiem

[Civillikuma 163.panta](#) pirmā daļa paredz, ka adoptētājam **jābūt sasniegušam** vismaz 25 gadu vecumu un jābūt vismaz 18 gadus vecākam par adoptējamo. Nosacījumu par adoptētāja minimālo vecumu un pieļaujamo adoptētāja un adoptējamā vecuma starpību **var neievērot, ja adoptē sava laulātā bērnu**. Tomēr arī šajā gadījumā adoptētājam jābūt vismaz divdesmit vienu gadu vecam. Šā panta pirmajā daļā noteiktos ierobežojumus **var neievērot, ja starp adoptētāju un adoptējamo izveidojušās patiesas vecāka un bērna attiecības**.⁹¹

Tā kā patlaban daudzas personas dzīvo faktiskā kopdzīvē, tad svarīgi vērst uzmanību, ka Latvijā **personas, kas savā starpā neatrodas laulībā, nevar adoptēt vienu un to pašu bērnu**.⁹²

Savukārt **laulātie bērnu adoptē kopīgi**. Laulātais viens pats bērnu var adoptēt tikai gadījumā, ja viņš adoptē otra laulātā bērnu vai otrs laulātais atzīts par pazudušu (bezvēsts promesošu).⁹³ Ja bērnu vēlas adoptēt laulātie, nav nepieciešams katram laulātajam rakstīt atsevišķu adopcijas pieteikumu, taču kopīgais adopcijas pieteikums ir jāparaksta abiem laulātajiem.

Bāriņtiesai jāņem vērā, ka **par adoptētāju nedrīkst būt persona:**

- a) kura sodīta par tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas (ciktāl tas nosaka absolūtu aizliegumu attiecībā uz personām, kas iesniedz pieteikumu otra laulātā bērna adopcijai, atzīts par spēcā neesošu ar [Satversmes tiesas 2019.gada 5.decembra spriedumu](#), kas stājas spēkā 2019.gada 6.decembrī);
- b) kura sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;
- c) kura atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas to nekārtīgas pildīšanas dēļ;
- d) kurai atņemts audžuģimenes vai viesģimenes statuss, jo tā nav pildījusi attiecīgos pienākumus atbilstoši bērna interesēm;
- e) kurai ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības;
- f) kurai tiesa ir piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus par nepieskaitāmības stāvoklī izdarītu Krimināllikumā paredzētu noziedzīgu nodarījumu.⁹⁴

[Civillikuma 163.panta](#) ceturtās daļas 1. un 2.punktā noteiktas konkrētas sodāmības, pie kurām persona nevar tikt atzīta par piemērotu adoptētāja statusam. Vienlaikus VBTAI vērš bāriņtiesu vērību, ka, izvērtējot personu, vērā ņemama un analizējama jebkura informācija par sodāmību, gan attiecībā uz administratīvo, gan kriminālsodāmību, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas. Adopcijas mērķis ir nodrošināt bērnam ģimenisku vidi, tostarp ģimenisku saišu ar adoptētājiem izveidošanu, kas nozīmē bērna un adoptētāju saskarsmi, attiecību mijiedarbību ļoti ilgā laikā, līdz ar to potenciālie adoptētāji nekādā gadījumā nav izvērtējami, ņemot vērā tikai tuvāko gadu informāciju. Tādēļ potenciālo adoptētāju personības iezīmes un darbības

⁹¹ [Latvijas Republikas Civillikuma 163.pants.](#)

⁹² [Latvijas Republikas Civillikuma 166.pants.](#)

⁹³ [Latvijas Republikas Civillikuma 164. pants.](#)

⁹⁴ [Latvijas Republikas Civillikuma 163.pants.](#)

izvērtējamas arī ilgā laika periodā pagātnē⁹⁵. Turklāt vērtējams ne tikai pats sodāmības fakts, bet arī jāvērtē personas attieksme pret saviem veiktajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kaitējuma apmērs, veikto nodarījumu periods un daudzums u.tml.

2. Novērtē adopcijas motivāciju, ģimenes locekļu savstarpējās attiecības un spējas izaudzināt bērnu, tai skaitā noskaidro visu nedalītā saimniecībā dzīvojošo personu viedokli par bērna adopciju⁹⁶

Ģimenes izpētes laikā noteikti ir jānotiek sarunām ar iespējamiem adoptētājiem gan bāriņtiesā, gan adoptētāju dzīvesvietā, lai varētu izvērtēt viņu atbilstību, spējas kļūt par labiem vecākiem – noskaidrotu uzskatus par bērnu audzināšanu, prasmes risināt konfliktus, ģimenes tradīcijas brīvā laika pavadīšanā utml.. Nepieciešams izpētīt arī, kādas attiecības ir adoptētājiem savā starpā, ar viņu vecākiem, ar citiem ģimenes locekļiem, draugiem. Svarīgi noskaidrot, no kādas ģimenes nāk katrs no adoptētājiem, kādas attiecības bijušas viņu ģimenēs u.c..

Adopcijas motivācija - svarīgi novērtēt, vai adoptētājs ar adopciju vēlas palīdzēt bērnam, ir gatavs uzņemties atbildību un ir gatavs pieņemt adoptējamo bērnu tādu, kāds viņš ir, vai arī adopcija ir līdzeklis, lai risinātu savas personīgās problēmas. Arī vēlme palīdzēt ir vērtējama – vai tā ir cilvēka pašpietiekamības nepieciešamība, vai vēlme pēc novērtējuma un atzinības no apkārtējiem. Svarīgi sarunā ar adoptētājiem palīdzēt viņiem pašiem izprast, vai adopcija ir viņu pašu lēmums, vai kāda notikuma, pārdzīvojuma radīta emocionāla vēlme. Piemēram, vai līdz lēmumam par adopciju persona nonākusi personīgās, ilgstošās pārdomās, vai lēmums pieņemts spontāni, ietekmējoties no kāda raksta žurnālā vai stāsta sociālajos tīklos, piedzīvota traumatiska notikuma. Tas, ka ģimenē laulātajiem nevar būt savi bērni, bieži tiek minēts kā vienīgais adopcijas motīvs, taču bāriņtiesai, izvērtējot motivāciju, arī šajā gadījumā jācenšas noskaidrot dziļākie iemesli, precizējot, kādas ir šo cilvēku gaidas attiecībā uz bērnu un viņu priekšstats par izmaiņām, ko no bioloģiskās ģimenes šķirta bērna ienākšana ģimenē nesīs sev līdz. Jāatzīmē, ka cilvēki paši ļoti bieži skaidri neapzinās šos slēptos motīvus un tos var noskaidrot tikai vairākās sarunās, ja nepieciešams, lūdzot psihologa palīdzību. Būtiski jau šajā izpētes posmā aktualizēt jautājumu par adopcijas noslēpumu, noskaidrojot adoptētāju nostāju, un iepazīstināt ar speciālistu viedokļiem par adopcijas noslēpuma ietekmi uz adoptējamo bērnu un attiecībām starp adoptētājiem un bērnu.

Tāpat būtiski, lai gadījumā, kad adoptētāji ir laulātie, lēmums par adopciju ir skaidra abu laulāto vēlme. Nopietni būtu jāizvērtē ģimenes situācija, ja sarunā ar laulātajiem kāds no tiem pauž viedokli, ka vienkārši piekrīt otra laulātā vēlmei adoptēt bērnu vai pauž viedokli, ka atbalstīs otru laulāto viņa izvēlē, vienlaikus nepaužot personisko motivāciju kļūt par adoptētāju. Laulāto kā potenciālo adoptētāju motivācija vērtējama gan no katra laulātā atsevišķas perspektīvas, gan kā pāra izvēle.

Ģimenes locekļu savstarpējās attiecības – jāpārlicinās, vai ģimenē cilvēki viens pret otru izturas ar cieņu, vai laulātie ir vienoti uzskatos par adopcijas nepieciešamību. Adopcija nav pieļaujama ģimenēs, kurās laulāto starpā bieži ir konflikti un nesaskaņas, pastāv emocionāls

⁹⁵ [Administratīvās apgabaltiesas spriedums 2014.gada 28.februārī, lieta Nr.A420443812.](#)

⁹⁶ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 23.1.apakšpunkts.](#)

saspilējums. Būtu svarīgi izprast, kā ģimene risina problemātiskas situācijas, vai spēj vienoties par sasniedzamajiem rezultātiem un veidu kā to darīt. Šeit var palīdzēt pārrunas ar personām par to, ar kādām grūtībām tās ir saskārušās, piemēram, bioloģisko bērnu audzināšanā vai attiecībās ar saviem vecākiem, kā jutušies, reaģējuši un kā tās atrisinājuši.

Ne mazāka vērība veltāma citu ģimenes locekļu, kuri dzīvo nedalītā saimniecībā ar potenciālajiem adoptētājiem, viedoklim par iespējamo bērna adopciju. Nozīmīgi izprast, kā bērna adopciju vērtē ģimenes bioloģiskie bērni, ja to vecums un briedums ļauj noskaidrot viņu viedokli. Tāpat būtu pārrunājams ar pašu personu/laulātajiem, kā viņi vērtē adopcijas ietekmi uz attiecībām ar saviem bioloģiskajiem bērniem un bērnu starpā. Situācijās, kad kāds bioloģiskais bērns jau sākuma sarunās pauž noraidošu attieksmi pret vecāku vēlmi adoptēt bērnu, tam veltāma liela vērība, nepieciešamības gadījumā lūdzot ģimeni sadarboties ar psihologu un nesasteidzot lēmuma pieņemšanu.

Bērna vislabāko interešu nodrošināšana situācijā, kad tiek adoptēts bērns ģimenē, kurā jau aug citi bērni, nozīmē vērtēt ne tikai adoptējamā bērna potenciālo iekļaušanos ģimenē, bet arī ģimenē jau augošā bērna interešu respektēšanu. Adopcija, kas būtu pretrunā ģimenes citu bērnu vislabākajām interesēm, nav savienojama ar bērnu tiesību ievērošanas principu⁹⁷.

Spējas izaudzināt bērnu – te vērtējams gan personu bioloģiskais vecums attiecībā pret plānoto adoptējamā bērna vecumu, gan personu veselības stāvoklis, gan emocionālais briedums kopumā. Emocionāli nobriedušu personību raksturo:

- spēja uzņemties atbildību par bērnu,
- spēja saņemt un dot mīlestību,
- emocionālā stabilitāte,
- seksuālo lomu pieņemšana,
- elastība,
- pašcieņa,
- spēja meklēt palīdzību un pieņemt to,
- spēja pārvarēt vilšanos, risināt problēmas.

Protams, šos personības aspektus ir grūti objektīvi novērtēt. Tomēr, gan sarunās ar adoptētājiem, gan dzīves apstākļu pārbaudes laikā, tiekoties un runājot ar cilvēkiem, kas adoptētājus labi pazīst, vajadzētu pievērst uzmanību arī šiem aspektiem.

3. Novērtē citu adopcijas pieteikumā sniegto informāciju, t.sk.:

- **religisko pārliecību** - jānoskaidro, vai adoptētājiem tāda ir un vai tā var ietekmēt adoptētāju attiecības ar adoptētajiem bērniem. Vai personas pieņem, ka bērns varētu izvēlēties citu religisko pārliecību, vai paust noraidījumu pret reliģiju kopumā. Izvērtēt personu reliģiskās pārliecības prakses atbilstību bērna veselības, izglītības un kopējās attīstības prasībām (piemēram, reliģiskās pārliecības dēļ noliedz medicīnisku iejaukšanos, asins pārliešanu u.tml.).
- pārrunā ar personu adopcijas pieteikumā norādīto izvēli par **adoptējamā bērna vecumu un dzimumu, skaitu**. Bāriņtiesai svarīgi iepazīstināt potenciālos adoptētājus ar to, cik

⁹⁷ [Augstākās tiesas 2018.gada 8.novembra spriedums lietā Nr.A420256416.](#)

būtiski ir rūpīgi izsvērt pieteikumā ietverto bērnu vecuma amplitūdu, kā arī pārdomāt iespēju adoptēt vairāk kā vienu bērnu (brāļi/māsas), jo visilgāk informāciju par adoptējamu bērnu gaida adoptētāji, kuri ir norādījuši specifiskas prasības (maza amplitūda bērna vecumam, noteiktas tautības bērns, noteikts dzimums, praktiski vesels bērns u.c.), jo informācija par šādu bērnu var tikt sniegta tikai tad, ja reģistrā ir ziņas par bērnu, kas norādītajam atbilst un pirms adoptētāja nav citi, kas adoptētāju statusu ieguvuši ātrāk.⁹⁸

Svarīgi!!!

Personai, kura vēlas iesniegt adopcijas pieteikumu, nepieciešams izskaidrot, ka bāriņtiesas lēmums par adoptētāja atzīšanu par piemērotu adopcijai ir spēkā attiecībā uz vienu adopcijas procesu un adoptētājs pieteikumu nākamā bērna adopcijai var iesniegt bāriņtiesā ne agrāk kā gadu pēc tam, kad stājies spēkā spriedums par adopcijas apstiprināšanu, izņemto [Adopcijas kārtības 21.punktā](#) noteiktos izņēmumus. Līdz ar to, potenciālajam adoptētājam ir būtiski jau sākotnēji – pieteikumā – izsvērti pārdomāt adoptējamo bērnu skaitu.

4. Noskaidro ģimenes dzīves apstākļus un izvērtē materiālo stāvokli⁹⁹

Finansiālā stabilitāte – jānovērtē gan tas, vai ģimenes rīcībā patlaban ir pietiekoši līdzekļu, lai nodrošinātu bērnam pilnvērtīgu aprūpi un audzināšanu, gan arī tas, vai šie ienākumu avoti ir stabili un vai potenciālie adoptētāji nav pakļauti ekonomiskai spriedzei. Veicot novērtējumu, bāriņtiesa balstās uz pārbaudāmu un dokumentāli apstiprinātu informāciju, t.i., izziņām no darba vietas, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras un Valsts ieņēmumu dienesta sniegto informāciju. Tāpat Bāriņtiesai jāiegūst informācija par personas/laulāto kredītsaistībām, to apmēru un apmaksas termiņu. Par neskaidrajiem jautājumiem noteikti veicamas pārrunas ar potenciālajiem adoptētājiem – piemēram, ja ģimenei ir kredītsaistības, kas būtiski pārsniedz ienākumus. Tāpat noteikti jābūt noskaidrotam personu viedoklim par to, kā tiek uzturēta ģimene, ja personām vispār neparādās ienākumi.

Nodarbinātība – jāpārlicinās, vai nodarbinātības raksturs (ilgstoši komandējumi, darbs maiņās) netraucēs rūpēties par bērnu. Ja persona nodarbināta vairākās darba vietās vai strādā ilgstošās maiņās, vai augstas intensitātes darbu – vērtējams, cik laika personām būs iespēja veltīt bērnam, kā personas saskata iespēju samērot darba intensitāti ar bērna aprūpi un audzināšanu. Vai personas ir analizējušas iespējamās izmaiņas, ja ģimenē ienāks bērns – iespēju atteikties no ilgstošiem komandējumiem, samazinātu darba laiku, risinājumus darbnespējas gadījumā, ja bērns slimos.

Dzīves apstākļi – apmeklējot adoptētāju faktisko dzīvesvietu, jānoskaidro, vai dzīvesvietā, kur dzīvo adoptētāji, ir pietiekoša dzīvojamā platība, lai tur ienāktu vēl kāds ģimenes loceklis, vai tas atbilst sanitārajām normām, tiek uzturēts tīrībā un kārtībā. Attiecībā uz dzīvesvietu vērtējams, vai tajā nav vērojamas nedrošas elektroinstalācijas, apkures iekārtas, vai ir

⁹⁸ [Labklājības ministrijas informācija](#)

⁹⁹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 23.2.apakšpunkts.](#)

nodrošināti dūmu detektori u.c.. Ar personu un laulātajiem var pārrunāt, kas būs tie aspekti, kam būs veltāma vērība, ja ģimenē ienāks bērns – piemēram, nodrošināt, ka bērns nevar piekļūt krāsniņ, kamīnam, kāpņu drošība, žalūziju auklu nostiprināšana u.tml. Uzmanība pievēršama arī apkārtējās vides drošības aspektam – vai teritorijā ir nenožogoti dīķi, akas, nedrošas būves, neierobežota pieeja ceļam u.tml. Ja dzīvesvietā tiek turēti dzīvnieki, pārrunājams, kā personas plāno nodrošināt bērna drošību. Ar adoptētājiem jāpārrunā arī bērnam nepieciešamo pakalpojumu – veselības aprūpes, izglītības u.c. pieejamība dzīves vietā vai būs iespēja nodrošināt transportu.

5. Pieprasa informāciju par Sodu reģistrā iekļautajām ziņām par personu un citām nedalītā saimniecībā dzīvojošām personām¹⁰⁰

[Adopcijas kārtības 23.3.apakšpunktā](#) noteikts, ka bāriņtiesa pieprasa informāciju par Sodu reģistrā iekļautajām ziņām par:

1. personu;
2. citām nedalītā saimniecībā dzīvojošām personām.

Tas nozīmē, ka gadījumā, ja persona vai laulātie dzīvo nedalītā mājsaimniecībā ar citām personām, **bāriņtiesai ir pienākums** pieprasīt informāciju no Sodu reģistra par visām mājsaimniecībā dzīvojošajām personām. Piemēram, adoptētāja vecāki, brāļi, māsas vai jebkura cita persona.

Bāriņtiesai saņemtie dati no Sodu reģistra jāizvērtē gan no [Civillikuma 163.pantā](#) ietvertā ierobežojuma kļūt par adoptētāju, gan no vispārējas ietekmes uz bērna aprūpi un audzināšanu perspektīvas. Piemēram, ja persona ir Administratīvi sodīta daudzas reizes par agresīvu braukšanu, ātruma pārsniegšanu vai pat par pārkāpumu ceļu satiksmē alkohola vai narkotisko vielu ietekmē, šī informācija vērtējama padziļināti, gan pārrunās ar personu, gan šos aspektus skatot kopsakarībā ar psihologa, psihiatra un narkologa atzinumiem.

Ja adoptētājs pēdējo divu gadu laikā pastāvīgi (ilgāk par vienu gadu) ir dzīvojis ārvalstīs, **bāriņtiesa pieprasa adoptētājam iesniegt informāciju par attiecīgās valsts sodu reģistrā iekļautajām ziņām par personu.**¹⁰¹

6. Izvērtē informāciju, ko sniedz ģimenes ārsts, psihiatrs, narkologs¹⁰²

Adoptētājiem bāriņtiesai jāiesniedz ģimenes ārsta izziņa, kā arī psihiatra un narkologa atzinumi (minēto informāciju, konsultējoties pie speciālistiem iegūst pašas personas, nevis izprasa bāriņtiesa). Bāriņtiesai speciālistu sniegtā informācija ne tikai jāpieņem zināšanai, bet tai veltāms rūpīgs izvērtējums. Bērna vislabāko interešu nodrošināšanai ir būtiski izvērtēt vai personas veselības stāvoklis nevar būt par šķērsli bērna aprūpei, īpaši jāpārliedz, vai adoptētājam nav kāda infekcijas slimība, kas varētu apdraudēt bērna veselību – piemēram, tuberkuloze atklātā formā, seksuāli transmisīvas saslimšanas, tāpat jānoskaidro, vai adoptētājam nav citu, nopietnu veselības problēmu, kas varētu ietekmēt iespējas uzņemties

¹⁰⁰ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 23.3.apakšpunkts.](#)

¹⁰¹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 23.5.apakšpunkts.](#)

¹⁰² [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 23.4. apakšpunkts.](#)

atbildību par bērnu un aprūpēt viņu- smagas sirds un asinsvadu slimības, onkoloģiska rakstura saslimšanas u.c., kā rezultātā var būt ierobežota spēja aprūpēt maza vecuma bērnu. Ikvienā šādu gadījumā bāriņtiesai būtu nepieciešams papildus noskaidrot detalizētāku speciālistu viedokli par kādas slimības vai traucējumu ietekmi uz bērna aprūpi. Personas veselības stāvoklis pats par sevi nevar būt par pamatu adopcijas atteikumam, bet tas ir jāvērtē kopsakarā ar visiem pārējiem lietas materiāliem.¹⁰³

Psihiatrs savā atzinumā norāda vai personai ir vidēji, mēreni, smagi vai ļoti smagi izteikti psihiskie traucējumi, kā arī norāda informāciju par speciālo (psihiatrisko) kontrindikāciju esību, tas ir, terapeitiski rezistenti psihotiski traucējumi, kuru dēļ persona ir bīstama apkārtējiem vai sev (augsts agresijas vai autoagresijas risks); antisociāla, emocionāli labila, paranoīda personība, organiski personības un uzvedības traucējumi, persona ar augstu agresīvas (vardarbīga, destruktīva) uzvedības risku, patoloģisku tieksmju izbrīvēšanos; augsts pašnāvības risks; psihoaktīvu vielu atkarība ar aktīvu lietošanu. Savukārt narkologs savā atzinumā norāda, vai personai ir atkarības, kā arī vai persona ir ārstējusies no atkarību izraisošo vielu lietošanas. Psihiatra un narkologa atzinums bāriņtiesai nepieciešams, lai konstatētu vai personai ir psihiska rakstura traucējumi un atkarības no psihoaktīvām vielām, kuras var negatīvi ietekmēt personas spēju veikt bērna aprūpi. Šīs informācijas saņemšana bāriņtiesai ļauj mazināt iespēju, ka adoptētājs ar psihiska rakstura traucējumiem vai kuram ir atkarība no psihoaktīvām vielām, iegūtu adoptētāja statusu un pakļautu bērnus vardarbības riskam.¹⁰⁴

7. Noskaidro, vai personai nav ierobežota rīcībspēja.¹⁰⁵

Personas ierobežota rīcībspēja pati par sevi nav šķērslis adopcijai, ja šāda adopcija ir bērna interesēs. Arī personas, kurām ar tiesas spriedumu ir noteikta ierobežota rīcībspēja, ir tiesīgas pieteikties uz bērna adopciju un adoptēt bērnu, taču katrā konkrētajā gadījumā tas ir no pierādījumiem izrietošs un tiesai izvērtējams jautājums, vai šādu adopciju apstiprināt un vai šāda adopcija būs bērna interesēm atbilstoša.¹⁰⁶

8. Nosūta personu pie psihologa, kurš ir ieguvis vismaz maģistra grādu psiholoģijā un kura profesionālā darbība bērnu un ģimenes izpētē ir vismaz piecus gadus ilga, lai saņemtu atzinumu par piemērotību adopcijai¹⁰⁷

Bāriņtiesas pienākums ir pārliecināties, vai speciālists, kurš sniegs atzinumu par personas atbilstību adoptētāja statusam ir ar atbilstošu izglītību un darba pieredzi. Tāpat saņemot psihologa atzinumu, bāriņtiesai jāpārliecinās, vai tā saturs ir atbilstošs [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.2 panta](#) prasībām.

Īpaši vēršam uzmanību, ka cita veida psihologa atzinumi, kas personām sniegti ar citu psiholoģiskās izpētes mērķi, nav uzskatāmi par atbilstošiem un derīgiem. Piemēram, psihologa atzinums, ar kuru persona atzīta par piemērotu audžuģimenes pienākumu pildīšanai. Tāpat vērtēšanā izmantojams atzinums, kurš ir aktuāls un veikts atbilstoši tā brīža faktiskajai situācijai

¹⁰³ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", anotācija](#), 4. lpp..

¹⁰⁴ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", anotācija](#), 4. lpp..

¹⁰⁵ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 23.6.apakšpunkts.](#)

¹⁰⁶ [Latvijas Republikas Augstākā tiesa, "Tiesu prakses apkopojums adopcijas lietās", 2014.g.](#), 9. lpp.

¹⁰⁷ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 23.7.apakšpunkts.](#)

– respektīvi, nav izmantojams atzinums, kurš, piemēram, sastādīts gadu pirms personas izvērtējuma (piemēram, persona jau pirms gada bija uzsākusi procesu, lai kļūtu par adoptētāju, bet personisku motīvu dēļ lūdza lietu izbeigt).

Bāriņtiesai, nosūtot personu vai laulātos psihologa atzinuma saņemšanai, jāizvērtē, vai nav kādi īpaši aspekti, kurus lūgt psihologam papildus izvērtēt atzinuma sniegšanas laikā. Piemēram, attiecībā par personas attieksmi pret veiktajiem administratīvajiem pārkāpumiem vai kriminālpārkāpumiem, sarežģījumiem ģimenes attiecībās, personas attieksme pret bioloģiskajiem bērniem, ja tie nedzīvo kopā ar vecāku u.tml.

9. Nosūta personu apgūt adoptētāja mācību programmu atbilstoši [Adopcijas kārtības 3.pielikumam](#). Persona vai laulātie var izvēlēties, kurā no ministrijā reģistrētajiem ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem (turpmāk – atbalsta centrs) apgūt adoptētāju apmācības. Pēc programmas sekmīgas apguves personai vai laulātajiem atbalsta centrs izsniedz attiecīgu apliecību, ko iesniegt bāriņtiesā. Bāriņtiesai jāpārlicinās, vai potenciālie adoptētāji ir apguvuši mācību programmu tai paredzētajā apjomā – gan teorētiskās apmācības (40 akadēmiskās stundas), gan izgājuši paredzētās 16 akadēmiskās stundas prakses daļā. Ja no personu iesniegtās atbalsta centra veikto apmācību apliecības nav konstatējams, vai personas apmācības apguvušas pilnā apjomā, bāriņtiesai attiecīgajā atbalsta centrā informācija jāprecizē. Bāriņtiesa var lūgt atbalsta centru sniegt raksturojumu par adoptētāju iesaisti apmācībās, praktiskajās nodarbībās. Bāriņtiesai jāveic pārrunas ar personu/laulātajiem, lai noskaidrotu viņu viedokli par iegūtajām zināšanām un informāciju adoptētāju apmācībās, izdarītajiem secinājumiem, iespējamajām šaubām u.tml..

Atkārtota adoptētāja mācību programmas apguve nav nepieciešama, ja persona vēlas adoptēt nākamo bērnu.¹⁰⁸ Audžuģimenei, kura vēlas adoptēt savā audžuģimenē ievietoto bērnu, nav jāapgūst adoptētāja mācību programma.¹⁰⁹

Svarīgi!!!

Ja personas nav apguvušas adoptētāju apmācības un ieguvušas apliecību par apmācību apguvi, bāriņtiesa nevar lemt par personu piemērotību adoptētāju statusam!

Papildus, attiecībā uz dažādiem aspektiem, kas ņemami vērā izvērtējot personas un laulāto atbilstību adoptētāja statusam aicinām iepazīties ar [Administratīvās apgabaltiesas 2014.gada 28.februāra spriedumu lietā Nr. A420443812](#).

¹⁰⁸ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 “Adopcijas kārtība”, 23.8.apakšpunkts.](#)

¹⁰⁹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 “Adopcijas kārtība”, 23.9.apakšpunkts.](#)

Svarīgi!!!

Bāriņtiesai personu datu apstrāde ir jāveic saskaņā ar [Fizisko personu datu apstrādes likuma 25.pantu](#), kurš paredz, ka personu datu apstrāde ir atļauta, ja tās veikšanai pastāv tiesisks pamats un personas datu apstrādi drīkst veikt tikai atbilstoši paredzētajam mērķim un tam nepieciešamajā apjomā. Sensitīvo datu apstrāde bāriņtiesā notiek, ievērojot 2016.gada 27.aprīļa [Eiropas Parlamenta un Padomes Regula \(ES\) 2016/679](#) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi apstrādes principus un citos normatīvajos aktos, tai skaitā personas datu aizsardzību reglamentējošā jomā, noteiktās prasības, nodrošinot likumīgu, godprātīgu un datu subjektam pārredzamu, tikai nolūka sasniegšanai nepieciešamajā minimālajā apjomā, precīzu un, ja nepieciešams, atjauninātu personas datu apstrādi, dzēšot, labojot vai iznīcinot neprecīzos datus, kā arī ievērojot datu glabāšanas ierobežojumu, dzēšot (iznīcinot) datus vai nodrošinot datu publisku nepieejamību, ja tie vairs nav vajadzīgi nolūka sasniegšanai.

7.3.3. Lēmuma pieņemšana un tā darbības termiņš

Iegūstot visu normatīvajos aktos noteikto informāciju, bāriņtiesa apkopo ģimenes izpētes rezultātus un nozīmē bāriņtiesas sēdi, kuras laikā, pamatojoties uz [Bāriņtiesu likuma 34.panta](#) pirmo daļu, pieņem lēmumu par to, vai personu/laulātos atzīt vai neatzīt par adoptētāju/adoptētājiem.

Lēmuma konstatējošajā daļā jāatspoguļo tas, vai persona atbilst likumā noteiktajām prasībām, vai tai ir atbilstoša motivācija, spējas un īpašības, jāanalizē lietā saņemtā informācija par personas sodāmību, dzīves apstākļiem u.tml.. Ja bāriņtiesa nolemj atzīt personu par piemērotu adoptētāja statusam, tā lēmumā norāda adoptējamo skaitu, vecumu un dzimumu.¹¹⁰

Būtiska vērība jāpievērš **lēmumā norādītajam bērna vecumam**. Ja lēmumā tiks lietots jēdziens "līdz" – piemēram no viena līdz piecu gadu vecumam – tas nozīmēs, ka adoptētājiem informācija tiks sniegta tikai par tiem bērniem, kas būs vecumā līdz norādītai robežai – respektīvi līdz 5 gadu sasniegšanai. Adoptētājiem netiks sniegta informācija par bērnu, kuram būs, piemēram, pieci gadi un 1 mēnesis.

Piemērs

Personas izteikušas vēlmi adoptēt vienu bērnu, meiteni. Viņi vēlētos adoptēt mazu bērnu, ne vecāku par 3 gadiem. Pārrunās noskaidrots, ka bērnam varētu būt arī nedaudz virs trīs gadiem. Līdz ar to lēmumā bāriņtiesa nolēmusi atzīt personas par piemērotiem adoptētājiem vienam bērnam, meitenei, vecumā no 0-4 gadi.

Tāpat bāriņtiesām jācenšas nolemjošajā daļā pēc iespējas vienkāršāk un precīzāk nodefinēt adoptētāju izteikto vēlmi attiecībā uz sev vēlamo bērnu dzimumu un vecumu. Piemēram, ja adoptētāji ir izteikuši gatavību adoptēt vairākus vienas ģimenes bērnus, tad arī tas norādāms

¹¹⁰ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 24.punkts.](#)

lēmumā – piemēram, atzīt par adoptētājiem vienam vai diviem (vienas ģimenes) bērniem vecumā no 1-6 gadiem.

Ja bāriņtiesa lemj, ka personu nevar atzīt par adoptētāju, lēmuma konstatējošajā daļā jāatspoguļo iemesli, kāpēc ir pamats uzskatīt, ka personai nav vajadzīgo spēju, lai adoptētu un audzinātu bērnu. Reizēm izveidojas situācijas, kurās persona/laulātie izteikuši vēlmi adoptēt noteiktu skaitu bērnu, bet ģimenes izpētes gaitā bāriņtiesa secina, ka persona/adoptētāji atzīstami par adoptētājiem citam bērnu skaitam. Piemēram, personu pieteikumā izteikta vēlme adoptēt divus bērnus, savukārt bāriņtiesas iegūtā informācija pamato to, ka personas atzīstamas par adoptētājiem attiecībā uz viena bērna adopciju. Šādos gadījumos lēmumā atspoguļojuma bāriņtiesas motivācija neatzīt par adoptētājiem pieteikumā norādītajam bērnu skaitam, bet atzīt par piemērotiem citam bērnu skaitam.

Svarīgi!!!

Par pieņemto lēmumu bāriņtiesa triju darbdienu laikā informē ministriju un 10 darbdienu laikā nosūta tai lēmuma norakstu

Bāriņtiesa ministrijai informāciju sniedz triju darbdienu laikā rakstveidā, vēstulē norādot lēmuma datumu, numuru, adoptētājus, kā arī adoptējamo bērnu skaitu, vecumu un dzimumu. Savukārt lēmuma noraksts nosūtāms 10 darbdienu laikā no lēmuma pieņemšanas.

Bāriņtiesas lēmums par personas atzīšanu par adoptētāju ir spēkā trīs gadus no tā pieņemšanas dienas.¹¹¹ Bāriņtiesa lēmuma spēkā esības laikā reizi gadā pārbauda [Adopcijas kārtības 23.2. un 23.3. apakšpunktā](#) norādīto un citu būtisku informāciju par adoptētāju (piemēram, ģimenē sācis dzīvot adoptētāju vecāks, līdz ar to skaidrojams arī viņa viedoklis, iegūstama informācija par sodāmību iespējams, adoptētājam būtiski saasinājušās veselības problēmas, tad pieprasāma papildus informācija ģimenes ārstam). Izvērtējums var tikt atspoguļots kā iegūtās informācijas (dzīves apstākļu pārbaude, pārrunas ar adoptētājiem, informācija no Sodu reģistra u.c.) rakstisks kopsavilkums, kas tiek pievienots adoptētāju lietai.

Svarīgi!!!

Pirms bāriņtiesa veic veikt darbības, kas turpina adopcijas procesu, piemēram, iepazīstināt adoptētājus ar bērnu, lemt par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē, tā pārliecinās, vai ir spēkā esošs lēmums par personu atzīšanu par adoptētājiem. Ne tikai adoptētāju, bet arī bāriņtiesas pienākums ir katrā adopcijas lietā ir pārliecināties, vai nav pagājis Adopcijas kārtībā noteiktais lēmuma spēkā esamības periods, kā arī savlaicīgi uzsākt darbības jauna lēmuma pieņemšanai, lai personas nezaudētu adoptētāju statusu, ja tie izteikuši vēlmi atjaunot adoptētāja statusu.

Šobrīd [Adopcijas kārtībā](#) noteiktais 3 gadu termiņš lēmuma spēkā esamībai būtiski atvieglo situāciju attiecībā uz lēmuma, ar kuru persona vai laulātie atzīti par adoptētājiem, spēkā esamību, ja personai vai laulātajiem ilgstoši jāgaida uz potenciālo iespēju iepazīties ar

¹¹¹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 25.punkts.](#)

adoptējamo bērnu viņu izvēlētā bērna vecumā. Līdz ar to būtiski sekot, **lai jau savlaicīgi pirms lēmuma termiņa beigām tiktu uzsākta informācijas iegūšana jauna lēmuma pieņemšanai**, ja adoptētāji izsaka vēlmi atkal iegūt adoptētāja statusu. Vēršam uzmanību, ka, pieņemot jaunu lēmumu, bāriņtiesa atkārtoti veic ģimenes izpēti, nosūta personu vai laulātos pie psihologa atzinuma saņemšanai u.t.t.. Bāriņtiesai nepieciešams vērtēt, vai adoptētājiem būtu atkārtoti jāapgūst adoptētāju apmācības vai kāds noteikts modulis no apmācībām.

Bāriņtiesas lēmums par adoptētāja atzīšanu ir spēkā **attiecībā uz vienu adopcijas procesu**. Ja bāriņtiesa konstatē būtiskas izmaiņas, kas var būt par šķērslī bērna adopcijai (piemēram, adoptētāja laulātā nāve, laulāto šķiršanās, pirmsadopcijā nodota bērna izņemšana no adoptētāju ģimenes ar bāriņtiesas vienpersonisko lēmumu), tā atkārtoti izvērtē adoptētāju, pieprasot ziņas no citām valsts vai pašvaldību iestādēm vai lūdzot attiecīga speciālista atzinumu. **Bāriņtiesa triju darbdienu laikā informē ministriju par uzsākto atkārtoto adoptētāja izvērtēšanu**. Ministrija adoptētājam informāciju par adoptējamiem var sniegt, tiklīdz saņem informāciju no bāriņtiesas par atkārtotas izvērtēšanas rezultātiem.¹¹²

Ja bāriņtiesa pieņem lēmumu par bērna adopciju, bāriņtiesas lēmums, ar kuru persona atzīta par adoptētāju, uzskatāms par izpildītu, izņemot gadījumus, ja adoptētājs izsaka vēlmi adoptēt pirmsadopcijas aprūpē esošā vai adoptētā bērna brāli (pusbrāli) vai māsu (pusmāsu) un bāriņtiesa ir atzinusi, ka nākamā bērna adopcija šajā ģimenē atbilst pirmsadopcijas aprūpē esošā vai adoptētā bērna interesēm.¹¹³

7.4. Ja adoptē aizbildnis vai audžuģimene savā aprūpē esošu bērnu

[Civillikuma 167.pants](#) paredz, ka aizbildnim ir tiesības adoptēt savu aizbilstamo.

Laulātajiem (personai), kas veikuši audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes pienākumus, ir prioritāras tiesības kļūt par bērna adoptētājiem, ja bāriņtiesa atbilstoši [Civillikuma 235. pantam](#) par piemērotu aizbildņa pienākumu veikšanai nav atzinusi kādu no bērna tuvākajiem radniekiem. Prioritāras tiesības kļūt par bērna adoptētāju, iesniedzot adopcijas pieteikumu bāriņtiesā, izmantojamas, pirms bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, iesniegusi informāciju par adoptējamo bērnu Labklājības ministrijā¹¹⁴. Bāriņtiesām nepieciešams īpaši vērst audžuģimeņu vērību uz iepriekšminēto nosacījumu un rūpīgi pārdomāt savu lēmumu par iespējamo audžuģimenē ievietotā bērna adopciju. Diemžēl praksē vairākkārt izveidojušās situācijas, kad audžuģimene par iespējamo bērna adopciju sāk domāt tikai tad, kad pie bērna iepazīties jau ierodas potenciālais adoptētājs.

Aizbildnis, izsakot vēlmi adoptēt savu aizbilstamo, **divu mēnešu laikā** pēc bērna viedokļa izteikšanas par adopciju, iesniedz bāriņtiesā atbilstoši savai dzīvesvietai **adopcijas pieteikumu**. Bāriņtiesa **izvērtē aizbildņa piemērotību adoptētāja statusam un lemj par personas atzīšanu**

¹¹² [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 26.punkts.](#)

¹¹³ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 27.punkts.](#)

¹¹⁴ [2018.gada 26.jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr.354 "Audžuģimenes noteikumi", 56.punkts.](#)

par adoptētāju un adopcijas atbilstību adoptējamā bērna interesēm¹¹⁵. Lēmuma noraksts ministrijai netiek sūtīts.

Tāpat arī situācijās, kad audžuģimene ir izteikusi vēlmi adoptēt savā audžuģimenē ievietoto adoptējamo bērnu, tā **divu mēnešu laikā pēc viedokļa izteikšanas par bērna adopciju** iesniedz bāriņtiesā atbilstoši savai dzīvesvietai adopcijas pieteikumu ar lūgumu izvērtēt audžuģimenes atbilstību adoptētāja statusam. **Bāriņtiesa izvērtē audžuģimenes piemērotību adoptētāja statusam** un lemj par tās atzīšanu par adoptētāju un adopcijas atbilstību adoptējamā bērna interesēm¹¹⁶. Lēmuma noraksts ministrijai netiek sūtīts.

Aizbildņa un audžuģimenes atbilstība adoptētāja statusam vērtējama vispārējā kārtībā (sk. šo **metodisko ieteikumu 7.3.2. apakšnodalu**).

Bāriņtiesa situācijās, kad bērns jau aug attiecīgā aizbildņa vai audžuģimenes ģimenē, **nelemj par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē**, vienlaikus bāriņtiesa, pirms lēmuma par adopcijas atbilstību adoptējamā bērna interesēm, pēc būtības izvērtē, vai starp bērnu un adoptētāju izveidojušās patiesas bērna un vecāku attiecības.

Adoptējot aizbilstamo, aizbildnis galanorēķinu nodod vienlaikus ar adopcijas pieteikumu bāriņtiesai. Pēc galanorēķina pieņemšanas bāriņtiesa līdz dienai, kad stājas spēkā tiesas spriedums par adopcijas apstiprināšanu, pārstāv adoptējamā tiesības un likumiskās intereses adopcijas jautājumos¹¹⁷. Aizbildni no pienākumu pildīšanas atlaiž pēc tam, kad stājies spēkā tiesas spriedums par adopcijas apstiprināšanu, kas nozīmē, ka aizbildnis savus pienākumus attiecībā pret aizbilstamo turpina pildīt līdz adopcijas apstiprināšanai tiesā. Tāpat audžuģimene turpina aprūpēt tajā ievietoto bērnu, līdz spēkā stājas tiesas spriedums par adopcijas apstiprināšanu.

Situācijās, kad persona, kura ar bāriņtiesas lēmumu atzīta par piemērotu adoptētāja statusam (ir iekļauta ministrijas adoptētāju reģistrā), vienlaikus ir audžuģimene vai aizbildnis un nolemj adoptēt savā audžuģimenē vai aizbildnībā esošo bērnu, **bāriņtiesai nepieciešams sniegt ziņas ministrijai par uzsākto adopcijas procesu**.

Gadījumā, ja ir spēkā esošs lēmums par personas vai laulāto piemērotību adoptētāja statusam, bāriņtiesa atkārtoti nelemj par adoptētāja statusu, ja adoptējamo bērnu skaits, vecums un dzimums neatšķiras no lēmumā, ar kuru persona vai laulātie atzīti par adoptētājiem, norādītā. Ja bērna vecums, dzimums vai bērnu skaits atšķiras, bāriņtiesai jāveic personas vai laulāto atbilstības adoptētāju statusam jauns izvērtējums, ņemot vērā izmaiņas uz vēlamo bērnu skaitu, dzimumu un vecumu.

Svarīgi!!!

Gadījumos, kad bāriņtiesa lemj par audžuģimenes vai aizbildņa atzīšanu par piemērotiem adoptētāja statusam, lēmuma nolemjošajā daļā atbilstoši Adopcijas kārtības prasībām norādāms adoptējamo bērnu vecums, dzimums un skaits, nevis konkrēta bērna vārds un uzvārds.

¹¹⁵ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 13.punkts.](#)

¹¹⁶ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 16.punkts.](#)

¹¹⁷ [Latvijas Republikas Civillikuma 167.pants.](#)

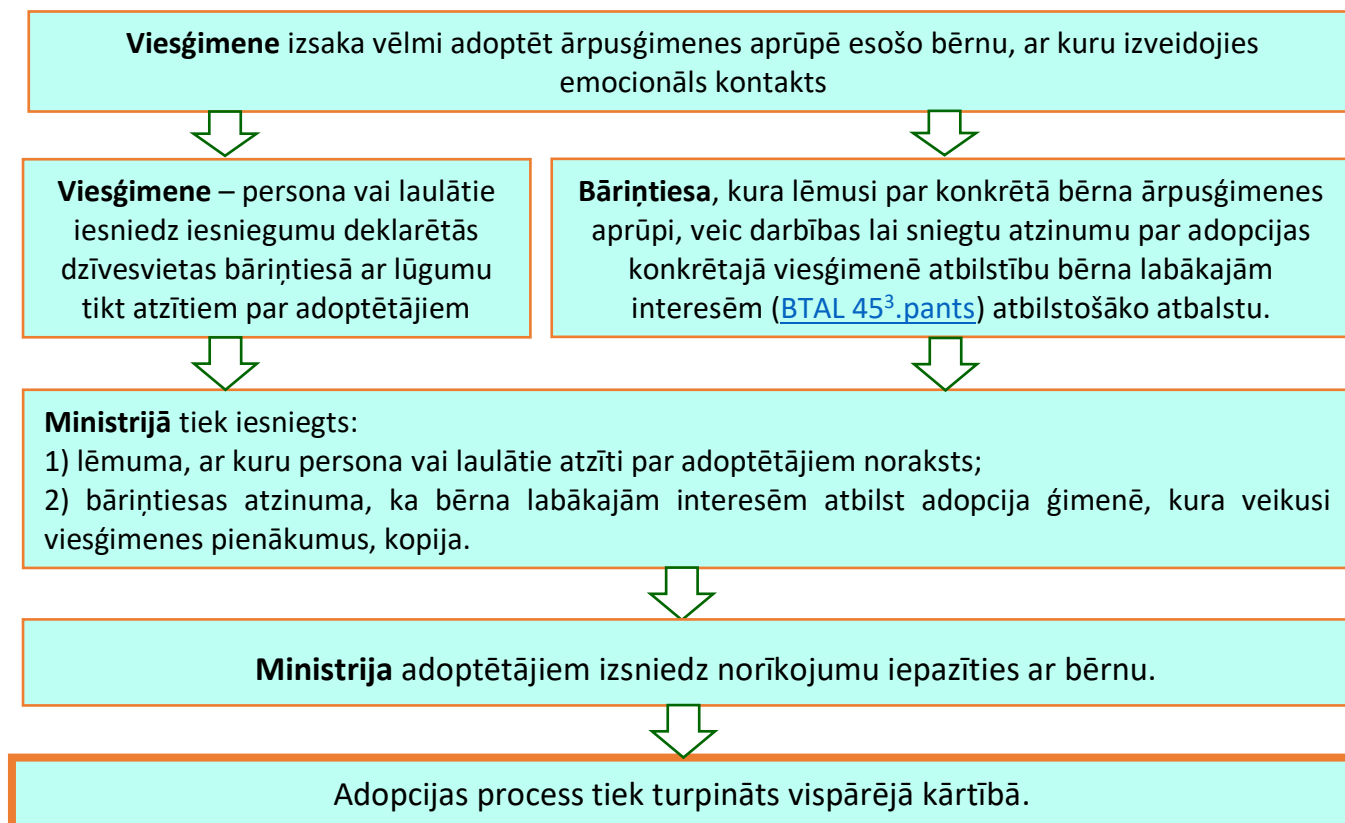
7.5. Ja adoptētāji ir bērna viesģimene

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45³](#).punkta ceturtajā daļā noteikts, ka lai laulātie vai persona, kas veikusi viesģimenes pienākumus, varētu šo bērnu adoptēt vai ņemt aizbildnībā, ir nepieciešams par bērna ārpusģimenes aprūpi lēmušās bāriņtiesas atzinums, ka tas atbilst bērna labākajām interesēm. Galvenais uzsvars šajā bāriņtiesas lēmumā ir uz motivācijas daļu, kurā jāatspoguļo bērna emocionālā saite un saskarsme ar viesģimeni, kas rada pamatu uzskatīt, ka adopcija konkrētajā viesģimenē būs bērna interesēs un ar ko viesģimene kā adoptētāji iegūst priekšroku attiecībā uz konkrētā bērna adopciju.

Svarīgi!!!

Bāriņtiesas lēmums, kas pieņemts pamatojoties uz [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45³.punkta](#) ceturtajā daļā noteikto, nav tas pats, kas lēmums, ko pieņem pirmsadopcijas aprūpes noslēgumā.

Lai viesģimene varētu adoptēt iepazīto bērnu, bērnam, pirmkārt, jābūt adoptējamam un iekļautam adopcijas reģistrā (bāriņtiesa ir nosūtījusi ministrijai uzskaites lapu). Viesģimenei jāiegūst adoptētāju statuss vispārējā kārtībā. Bāriņtiesa ministrijai nosūta lēmuma, ar kuru persona vai laulātie atzīti par adoptētājiem norakstu, kā arī bāriņtiesas atzinuma, ka bērna labākajām interesēm atbilst adopcija ģimenē, kura veikusi viesģimenes pienākumus, kopija. Pamatojoties uz minēto informāciju, ministrija adoptētājam/adoptētājiem izsniegs norīkojumu attiecībā uz konkrēto bērnu. Turpmākās darbības adopcijas procesā veicamas vispārējā kārtībā, kādā persona vai laulātie adoptē ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu.

7.6. Otra laulātā bērna adopcija

Persona, kura vēlas adoptēt otra laulātā bērnu, iesniedz bāriņtiesā pieteikumu bērna adopcijai, pieteikumam pievienojot adoptējamā bērna dzimšanas apliecības kopiju (uzrādot oriģinālu), kā arī bērna vecāku piekrišanu adopcijai vai dokumentu, kas apliecina, ka pastāv kāds no šādiem apstākļiem:

- otram vecākam likumā noteiktajā kārtībā ir atņemtas aizgādības tiesības;
- otrs vecāks ir miris¹¹⁸.

Pēc adopcijas pieteikuma un attiecīgo dokumentu saņemšanas bāriņtiesa pārbauda iesniegtos dokumentus un **veic ģimenes izpēti, kā rezultātā lemj par personas atzīšanu par piemērotu adoptētāja statusam**. Izvērstāk par ģimenes izpēti skatīt šīs metodikas 3.2. apakšnodaļā. Īpaši uzsverams, ka saskaņā ar [Satversmes tiesas 2019.gada 5.decembra spriedumu](#), [Civillikuma 163. panta](#) ceturtās daļas 1. punkts, ciktāl tas nosaka absolūtu aizliegumu attiecībā uz personām, kas iesniedz pieteikumu otra laulātā bērna adopcijai, atzīts par neatbilstošu [Latvijas Republikas Satversmes 110. pantam](#). Vienlaikus minētais nozīmē, ka bāriņtiesa, veicot izvērtējumu personas atbilstībai otra laulātā bērna adopcijai, vai, vērtējot konkrētās adopcijas atbilstību bērna interesēm, ņem vērā personas sodāmību un analizē to kopsakarā ar citu personu raksturojošo informāciju.

Gadījumos, kad adopcija notiek adoptējot otra laulātā bērnu, bērns ar bāriņtiesas lēmumu pirmsadopcijas aprūpē nodots netiek. Paralēli personas izvērtēšanai, bāriņtiesa veic ģimenes izpēti un vērtē, vai bērna interesēs ir adopcija.

Pēc ģimenes izpētes (sk. [metodisko ieteikumu 7.7.5. apakšnodaļu](#)) bāriņtiesa lemj, vai adopcija ir bērna interesēs.

Arī attiecībā uz adopciju, kad tiek adoptēts otra laulātā bērns, bāriņtiesa atbilstoši [Adopcijas kārtības 53.punktam](#) pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā, vēl divus gadus regulāri vērtē bērna aprūpi ģimenē viņa dzīvesvietā, veicot adoptētāju ģimenes dzīves apstākļu pārbaudes, pārrunas ar adoptētājiem, bērnu un citām vienā mājsaimniecībā dzīvojošajām personām. Plašāka informācija par pēcadopcijas uzraudzību skatāma šo [metodisko ieteikumu 7.7.7. apakšnodaļā](#).

7.7. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna adopcija citā ģimenē

7.7.1. Adoptētāja iekļaušana ministrijas adopcijas reģistrā

Ministrija, **saņemot no bāriņtiesas informāciju** par to, ka persona atzīta par adoptētāju, **divu darbdienu laikā iekļauj to reģistrā**. Informācija par adoptētāju tiek iekļauta reģistrā atbilstoši **saņemšanas datumam un laikam** ministrijā.¹¹⁹

¹¹⁸ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 5.punkts.](#)

¹¹⁹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 29.punkts.](#)

Svarīgi!!!

Ministrija adoptētāju adopcijas reģistrā iekļauj tikai pēc bāriņtiesas rakstveida informācijas par pieņemto lēmumu, saņemšanas. Tādēļ bāriņtiesas darbība, savlaicīgi nodrošinot informācijas sniegšanu ministrijai, ir īpaši būtiska.

Bāriņtiesai nepieciešams adoptētājiem izskaidrot, ka informāciju ministrijai sniegs bāriņtiesa un personām pašām nav jāšūta vai jānodod lēmuma par atzīšanu par adoptētājiem noraksts ministrijai. Bāriņtiesai, sūtot lēmuma norakstu, pavadvēstulē norādāma adoptētāju kontaktinformācija Personai/laulātajiem izskaidrojams, ka ministrijai tiks nodota adoptētāju kontaktinformācija (telefona numurs, elektroniskā pasta adrese) un ministrija sazināsies ar adoptētājiem, lai informētu par kārtas numuru adoptētāju pieteikumu sarakstā un citiem jautājumiem.

7.7.2. Norīkojuma izsniegšana

Ministrija adoptētājam informāciju par adoptējamajiem bērniem sniedz, tiklīdz kļūst zināms, ka adoptējamam bērnam tiek meklēti adoptētāji Latvijā.

Adoptētājs **piecu darbdienu laikā** pēc informācijas saņemšanas par adoptējamo bērnu informē ministriju par vēlmi personīgi iepazīties ar bērnu. Ja adoptētājs piecu darbdienu laikā neinformē ministriju par vēlmi personīgi iepazīties ar adoptējamo bērnu, šo informāciju ministrija sniedz citam adoptētājam.

Tiesības adoptētājam personīgi iepazīties ar ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu un viņa dokumentiem dod **Ministrijas norīkojums**. Ja adoptētājs vēlas personīgi iepazīties ar adoptējamo bērnu, ministrija **divu darbdienu laikā** pēc [Adopcijas kārtības 31.punktā](#) minētā termiņa notecējuma sagatavo norīkojumu par adoptētāja personīgu iepazīšanos ar adoptējamo bērnu. Minēto norīkojumu izsniedz adoptētājam, aizbildnim, bērnu aprūpes iestādei, bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, un bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par personas atzīšanu par adoptētāju¹²⁰.

7.7.3. Iepazīšanās ar bērnu un viņa lietu

Ja bērns atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā (turpmāk – aprūpes iestāde), tās vadītājs pēc ministrijas norīkojuma un personu apliecinoša dokumenta uzrādīšanas iepazīstina adoptētāju ar adoptējamo bērnu un viņa lietu¹²¹.

Ja adoptējamais bērns atrodas audžuģimenē vai aizbildnībā, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē vai aizbildņa iecelšanu bērnam, adoptētāju iepazīstina ar adoptējamā bērna lietu, bet audžuģimene vai aizbildnis iepazīstina ar

¹²⁰ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 32.punkts.](#)

¹²¹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 33.punkts.](#)

adoptējamo bērnu¹²². Saskaņā ar [Adopcijas kārtības 34.punktu](#), ja adoptējamais bērns atrodas audžuģimenē vai aizbildnībā, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, var piedalīties adoptējamā bērna un adoptētāja tikšanās reizē.

VBTAI ieskatā, bāriņtiesai noteikti būtu jāpiedalās kādā no bērna un iespējamo adoptētāju tikšanās reizēm, it īpaši, ja bērns ievietots audžuģimenē, ņemot vērā to, ka saskaņā ar [Adopcijas kārtības 39.punktu](#) bāriņtiesa, kura lems par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē, noskaidro bērna likumiskā pārstāvja – t.i. bāriņtiesas, kura lēmusi par bērna ievietošanu audžuģimenē – viedokli.

Svarīgi!!!

Adoptētājs līdz adoptējamā bērna nodošanai aprūpē un uzraudzībā ar adoptējamo bērnu tiek **vismaz trīs reizes. Tikšanās reižu skaits var būt mazāks, ja bērnu adoptē persona, ar kuru adoptējamais bērns ir iepriekš kontaktējies. Bāriņtiesu par to informē adoptējamā bērna likumiskais pārstāvis vai pats adoptējamais bērns. Atsevišķos gadījumos, ievērojot bērna intereses, nepieciešams ilgstošāks kontaktēšanās periods bērnam ar adoptētāju, ņemot vērā tikšanās laikā novēroto saskarsmi, bērna un adoptētāju emocijas, citus aspektus.**

VBTAI vēlas uzsvērt, ka iepazīšanās procesā prioritāras ir adoptējamā bērna, nevis adoptētāju intereses. **Līdz ar to tikšanās biežums un intensitāte piemērojama katram individuālam bērnam.** Nav akceptējams, ka šīs trīs tikšanās formāli notiek trīs dienas pēc kārtas, jo adoptētājiem, piemēram, dzīves vieta atrodas tālu no adoptējamā bērna dzīves vietas un adoptētāji trīs dienas dzīvo viesnīcā. Adoptētājiem ir jāizprot nepieciešamība pakāpeniski izveidot kontaktu ar bērnu, tajā skaitā, ļaujot bērnam starp tikšanās reizēm pārdomāt arī savu viedokli attiecībā uz pirmsadopcijas aprūpi šajā ģimenē.

Iepazīšanās klātienē ar bērnu ir **obligāta abiem laulātajiem**, ja adoptētāji ir laulātie. Tāpat gadījumos, ja adoptētājam/adoptētājiem ir bioloģiskie bērni, būtiski iepazīšanos ar adoptējamo bērnu nodrošināt visiem ģimenes locekļiem, jo tas, kādas attiecības veidosies adoptējamajam bērnam ar pārējiem ģimenes bērniem ir ārkārtīgi būtiska loma.

Ministrija informāciju par adoptējamo bērnu sniedz citam adoptētājam, ja adoptētājs **15 darbdienu laikā** pēc [Adopcijas kārtības 32.punktā](#) minētā norīkojuma saņemšanas neinformē ministriju par vēlmi turpināt adopcijas procesu vai nav iesniedzis bāriņtiesā iesniegumu¹²³.

7.7.4. Adoptējamā bērna nodošana pirmsadopcijas aprūpē

Ja adoptētājs vēlas bērnu ņemt savā aprūpē un uzraudzībā (turpmāk – pirmsadopcijas aprūpe), viņš 15 darbdienu laikā pēc tam, kad reģistrēts norīkojums par personīgu iepazīšanos

¹²² [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 33.punkts.](#)

¹²³ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 38.punkts.](#)

ar adoptējamo, par to **informē ministriju**¹²⁴. Adoptētājs **10 darbdienu laikā** pēc tam, kad viņš piekritis pirmsadopcijas aprūpei, **iesniedz deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesā attiecīgu iesniegumu**¹²⁵. Ja adoptētāji ir laulātie, iesniegums jāparaksta abām personām. Ministrija par adoptētāja/adoptētāju lēmumu informē adoptējamā bērna likumisko pārstāvi¹²⁶.

Adoptētāja deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa **15 darbdienu laikā** pēc tam, kad saņemts adoptētāja iesniegums par adoptējamā bērna ņemšanu pirmsadopcijas aprūpē, lemj par pirmsadopcijas aprūpes kārtību un vietu Latvijā¹²⁷.

Pirms lēmuma pieņemšanas bāriņtiesa iegūst nepieciešamo informāciju, lai pieņemtu lēmumu par adoptējamā bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē – t.i., sazinās ar bērna likumisko pārstāvi un noskaidro, vai adoptējamā bērna nodošana pirmsadopcijas aprūpē atbilst bērna interesēm¹²⁸. Bērnu aprūpes iestādes vadītājs vai bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par adoptējamā bērna ārpusģimenes aprūpi, ja bērns atrodas aizbildņa vai audžuģimenes aprūpē, **nekavējoties** nosūta bāriņtiesai, kas atbilst adoptētāja dzīvesvietai, informāciju par adoptējamā bērna ikdienas vajadzībām, adoptējamā bērna dzimšanas apliecības kopiju, tās rīcībā esošo informāciju par adoptējamā veselības stāvokli un dokumentu, kas apliecina vecāku piekrišanu adopcijai vai to, ka vecākiem likumā noteiktajā kārtībā ir atņemtas aizgādības tiesības vai vecāki ir miruši¹²⁹.

Svarīgi!!!

Pirms lēmuma par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē, bāriņtiesai atkārtoti jāpārliecinās, ka ir spēkā esošs bāriņtiesas lēmums par personas vai laulāto atbilstību adoptētāju statusam.

Bāriņtiesas lēmumā nepieciešams norādīt pirmsadopcijas aprūpes termiņu, kas **nedrīkst pārsniegt 6 mēnešus**¹³⁰. Lēmumā norādāms **datums, ar kuru** bērns tiek nodots pirmsadopcijas aprūpē (ievērojot to mēneša termiņu, kādā bērns jāuzņem ģimenē), kā arī **datums, līdz kuram** noteikta pirmsadopcijas aprūpe. Piemēram, bāriņtiesa 2020.gada 4.septembrī pieņem lēmumu, ka bērns pirmsadopcijas aprūpē tiek nodots no 2020.gada 7.septembra līdz 2021.gada 26.februārim. Lēmumā norādāma arī **pirmsadopcijas aprūpes realizēšanas vieta** – konkrēta adrese.

Minimālais aprūpes termiņš normatīvajos aktos nav noteikts. Bāriņtiesai, nosakot aprūpes termiņu, katrā konkrētā lietā jāvērtē, cik ilgs laiks tai būs nepieciešams, lai varētu novērtēt, vai starp adoptētāju un adoptējamo veidojas vecāku un bērnu attiecības, ņemot vērā tās rīcībā

¹²⁴ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 36.punkts](#)

¹²⁵ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 37.punkts.](#)

¹²⁶ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 37.punkts.](#)

¹²⁷ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 41.punkts.](#)

¹²⁸ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 39.punkts.](#)

¹²⁹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 40.punkts](#)

¹³⁰ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 43.punkts.](#)

esošo informāciju gan par adoptētāju personībām, gan vērtējot informāciju par adoptējamo bērnu vai bērniem. Gadījumā, ja bāriņtiesa ir noteikusi pirmsadopcijas aprūpes termiņu, kas ir mazāks par 6 mēnešiem un tuvojoties lēmumā noteiktajam termiņam secina, ka nav iespējams sniegt objektīvu un pamatotu vērtējumu, vai adopcija ir bērna interesēs, bāriņtiesa var pieņemt lēmumu par pirmsadopcijas termiņa pagarināšanu. Vienlaikus jāņem vērā, ka kopējais pirmsadopcijas aprūpes termiņš nedrīkst pārsniegt 6 mēnešus. Savukārt situācijās, kad bāriņtiesa lēmumā par pirmsadopcijas aprūpi noteikusi sešu mēnešu termiņu, bet bērna interesēs ir ātrākā laika periodā pieņemt lēmumu par adopcijas atbilstību bērna interesēm, bāriņtiesa lietu var skatīt pirms bāriņtiesas lēmumā paredzētā pirmsadopcijas termiņa beigām, to pamatojot lēmumā.

Piemērs

2020.gada 18.jūnijā bāriņtiesa lēma par Kārļa un Jāņa nodošanu pirmsadopcijas aprūpē, nosakot, ka bērni pirmsadopcijas aprūpē tiek nodoti līdz 2020.gada 19.oktobrim. Veicot ģimenes izpēti bāriņtiesa noskaidroja, ka adoptētājiem septembrī radušās problēmas saistībā ar abu zēnu savstarpējām attiecībām, kā rezultātā ģimenē vērojama emocionāla spriedze. 2020.gada 30.septembrī zēniem uzsāktas psihologa konsultācijas ar mērķi izprast zēnu rīcību, kā arī sniegt atbalstu adoptētājiem. Ņemot vērā konstatēto, bāriņtiesa pieņēma lēmumu par pirmsadopcijas aprūpes termiņa pagarināšanu līdz 2020.gada 18.decembrim, lai pilnīgāk spētu novērtēt, vai starp bērniem un adoptētājiem izveidojušās patiesas bērnu un vecāku attiecības.

Bāriņtiesa 10 darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas par adoptējamā bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē **nosūta ministrijai un adoptējamā likumiskajam pārstāvim lēmuma norakstu**¹³¹.

Bāriņtiesas lēmums par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē dod tiesības adoptētājam ņemt bērnu pie sevis uz savu dzīvesvietu. Bērns pirmsadopcijas aprūpē ir jāņem ne vēlāk kā mēneša laikā no dienas, kad bāriņtiesā iesniegts iesniegums par adoptējamā bērna ņemšanu pirmsadopcijas aprūpē, izņemot gadījumu, ja adoptējamā bērna interesēm atbilst vēlāku nodošana pirmsadopcijas aprūpē. Līdz adoptējamā bērna nodošanai pirmsadopcijas aprūpē adoptētājs ar viņu regulāri sazinās¹³².

Akcentējams, ka bāriņtiesas sēdei par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē jānotiek atbilstoši [Adopcijas kārtības 41.punkta](#) prasībām – proti, **Bāriņtiesa 15 darbdienu laikā pēc tam, kad saņemts adoptētāja iesniegums par adoptējamā bērna ņemšanu pirmsadopcijas aprūpē, lemj par pirmsadopcijas aprūpes kārtību un vietu Latvijā.** Līdz ar to situācijās, kad bērnu nav iespējams nodot adoptētāja pirmsadopcijas aprūpē paredzētajā laikā (piemēram, bērns atrodas ārstniecības iestādē un nepieciešams pabeigt tur uzsākto ārstniecības kursu, vai arī bērns devies uz nometni, nepieciešams pabeigt mācību semestri u.tml.), bāriņtiesas sēde noturama paredzētajā termiņā, lēmumā norādot vēlāku nodošanas termiņu, vai lemjot par lietas izskatīšanas atlikšanu.

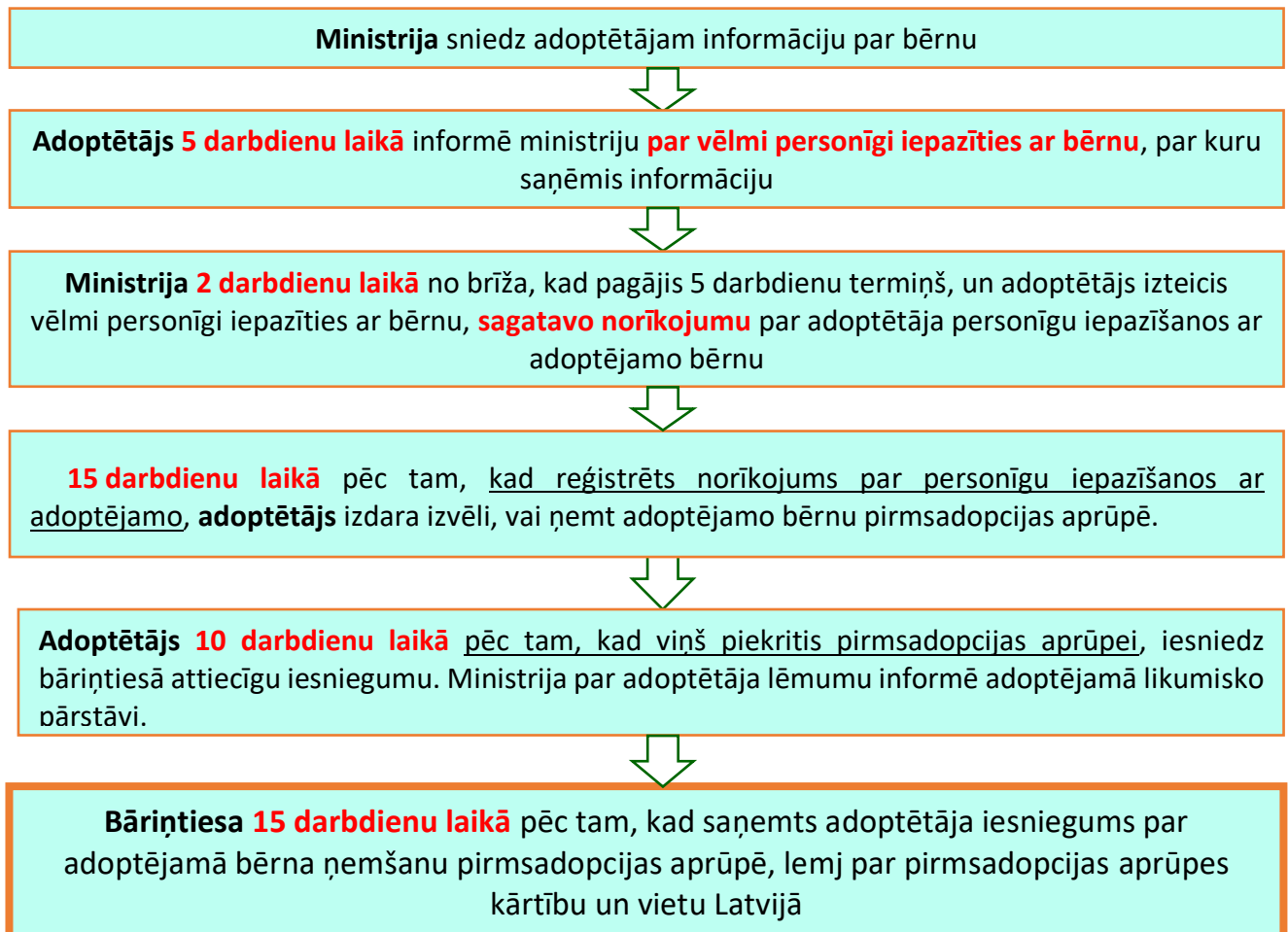
¹³¹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 43.punkts.](#)

¹³² [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 42.punkts.](#)

Bērnu aprūpes iestāde vai bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par adoptējamā bērna ievietošanu audžuģimenē vai aizbildņa iecelšanu, adoptējamā bērna personas lietā izdara atzīmi par viņa nodošanu pirmsadopcijas aprūpē un izsniedz adoptētājam:

- apliecinātu adoptējamā bērna dzimšanas apliecības kopiju;
- bērnu aprūpes iestādes vai bāriņtiesas rīcībā esošu informāciju par viņa veselības stāvokli¹³³.

Adoptētāja pienākums ir nodrošināt bērnam aprūpi un uzraudzību, taču pārējos aizgādības jautājumus, piemēram, pārstāvību personiskajās un mantiskajās attiecībās, nodrošina bērna likumiskais pārstāvis.

Pirmsadopcijas aprūpes laikā bērna uzturādu vai pabalstu uzturam atbilstoši laikposmam, kurā adoptējamais bērns atrodas adoptētāja aprūpē, adoptētājam izmaksā:

- bērnu aprūpes iestāde, ja bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē;
- pašvaldība, ja bērns atrodas audžuģimenē. Pašvaldība pārtrauc pabalsta izmaksu audžuģimenei adoptējamā bērna uzturam ar dienu, kad bāriņtiesa viņu nodevusi pirmsadopcijas aprūpē. Pirmsadopcijas aprūpes laikā pabalstu adoptējamā bērna uzturam adoptētājam izmaksā ar dienu, kad bāriņtiesa adoptējamo bērnu nodevusi pirmsadopcijas aprūpē;

¹³³ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 44.punkts.](#)

- Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, ja adoptējamais bērns atrodas aizbildņa ģimenē. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra pārtrauc pabalsta izmaksu aizbildnim adoptējamā bērna uzturam ar dienu, kad bāriņtiesa adoptējamo bērnu nodevusi pirmsadopcijas aprūpē. Pirmsadopcijas aprūpes laikā pabalstu adoptējamā bērna uzturam adoptētājam izmaksā ar dienu, kad bāriņtiesa viņu nodevusi pirmsadopcijas aprūpē¹³⁴.

7.7.5. Ģimenes izpēte pirmsadopcijas aprūpes periodā

Pirmsadopcijas aprūpes laikā adoptētāja dzīvesvietas bāriņtiesai jāveic ģimenes izpēte, lai konstatētu, vai ir pamats uzskatīt, ka adopcijas rezultātā starp adoptētāju un adoptējamo izveidosies patiesas vecāku un bērnu attiecības.

Laikā, kad bērns atrodas adoptētāja aprūpē, bet vēl nav adoptēts, bāriņtiesai jāuzņemas ļoti liela atbildība par to, lai bērna aprūpes un uzraudzības nodrošināšana tiktu pietiekami uzraudzīta. Adoptētāja dzīvesvietas bāriņtiesai, pēc adoptējamā bērna nodošanas pirmsadopcijas aprūpē ģimene jāapmeklē vismaz trīs reizes (noteiktais minimālais apmeklējumu skaits)¹³⁵.

Svarīgi!!!

Visu ģimenes izpētes laiku adoptētājiem ar pirmsadopcijas aprūpē paņemto bērnu ir jādzīvo Latvijā un bāriņtiesai jāspēj jebkurā brīdī pārbaudīt pirmsadopcijas aprūpē nodotā bērna dzīves apstākļi. Turklāt, ja bērnu adoptē laulātie, Latvijā jāatrodas abiem laulātajiem, kā arī ģimenes bioloģiskajiem bērniem, kuri ikdienā dzīvos ģimenē.

Ģimenes izpētes laikā bāriņtiesa noskaidro un izvērtē:

- adoptētāja un adoptējamā bērna personības iezīmes, saderību un savstarpējās attiecības;
- adoptējamā bērna attiecības ar citām nedalītā saimniecībā dzīvojošām personām;
- adoptētāja mājokļa un saimniecības īpatnības;
- adoptētāja spēju izaudzināt adoptējamo bērnu;
- adoptētāja un adoptējamā bērna savstarpējo piemērotību¹³⁶.

Lai to varētu izdarīt, bāriņtiesai regulāri jāveic dzīves apstākļu pārbaudes adoptētāja ģimenes dzīvesvietā, jānodrošina visu mājsaimniecībā dzīvojošo personu viedokļa uzklaušana. Tāpat ģimenes izpētei bāriņtiesa var pieaicināt arī citus speciālistus¹³⁷, piemēram, adoptētāju izvēlētā ārpusģimenes atbalsta centra speciālistus. Ja bērns apmeklē izglītības

¹³⁴ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 54.punkts.](#)

¹³⁵ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 45.punkts.](#)

¹³⁶ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 46.punkts.](#)

¹³⁷ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 45.punkts.](#)

iestādi, bāriņtiesa var lūgt sniegt raksturojumu par bērna aprūpētāju sadarbību ar izglītības iestādi u.tml..

Svarīgi!!!

Īpaša vērība veltāma tam, kādas savstarpējās attiecības adoptējamam bērnam veidojas ar citiem ģimenes bērniem, ja ģimenē jau ir bērni, vai starp adoptējamajiem bērniem, ja ģimene vienlaicīgi adoptē vairākus bērnus, tajā skaitā māsas un brāļus, kuri, iespējams, pirms nonākšanas pirmsadopcijas aprūpē bijuši pie dažādiem ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem (piemēram, divās dažādās audžuģimenes).

Pirmsadopcijas periodā var tikt konstatēts, ka starp bērnu un adoptētājiem neveidojas patiesas bērna un vecāku attiecības, nav izveidojies savstarpējais kontakts vai pat radušās konfliktsituācijas vai konstatēta adoptētāju neatbilstoša rīcība un pieļauti bērnu tiesību pārkāpumi. Ja bāriņtiesa pirmsadopcijas aprūpes laikā konstatē, ka turpmākā aprūpe adoptētāja ģimenē neatbilst adoptējamā bērna interesēm, tā nekavējoties nodrošina viņam atbilstošu ārpusģimenes aprūpi¹³⁸. Vienlaikus minētā norma nosaka, ka bāriņtiesa var atkārtoti lemt par adoptētāja piemērotību adopcijai. Ja bāriņtiesa pieņem lēmumu par adoptējamā bērna pirmsadopcijas aprūpes izbeigšanu adoptētāja ģimenē, tā vienlaikus izvērtē nepieciešamību adoptētājam saņemt psihologa atzinumu, lai turpinātu adopcijas procesu ar nākamo bērnu¹³⁹.

Ņemot vērā iepriekš minēto, bāriņtiesai jāvērtē, kas bija tie iemesli, kādēļ tika pārtraukta pirmsadopcijas aprūpe, un vai nepieciešams jauns izvērtējums un lēmums par personas vai laulāto piemērotību adoptētāju statusam.

Piemērs

Sešus gadus vecā Alise 2020.gada 2.jūnijā tika nodota pirmsadopcijas aprūpē ģimenē, kurā aug adoptētāju bioloģiskie bērni – 12 gadus vecais Valters un 6 gadus vecais Mareks. Alises un Mareka starpā izveidojās konfliktsituācija, jo bērni bija savstarpēji greizsirdīgi par vecāku uzmanību. Adoptētāji lūdza psihologa konsultācijas ģimenei, tomēr mēneša laikā situācija neuzlabojās – bērni kāvās, strīdējās. Bāriņtiesa 2020.gada 30.jūlijā saņēma informāciju, ka Alise bijusi aizbēgusi no adoptētāju dzīves vietas, adoptētāji bērna meklēšanā iesaistījuši valsts policiju. Bērns tika atrasts. Bāriņtiesa nekavējoties veica pārrunas ar Alisi, kuru laikā secināja, ka attiecības adoptētāju ģimenē ir pārāk saspringtas, lai notiktu veiksmīga bērna un ģimenes savstarpējā adaptācija. Tā kā Alise atteicās atgriezties adoptētāju ģimenē, bērns tika nogādāts krīzes centrā un pirmsadopcijas aprūpe tika pārtraukta. Bāriņtiesa secināja, ka adoptētājiem nepieciešams saņemt psihologa atzinumu, lai bāriņtiesa varētu izvērtēt, vai adoptētāji var turpināt adopcijas procesu ar nākamo bērnu.

¹³⁸ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 47.punkts.](#)

¹³⁹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 48.punkts.](#)

Piemērs

2020.gada 2.jūnijā adoptētājas pirmsadopcijas aprūpē tika nodoti divi bērni - 4 gadus vecais Kristaps un 2 gadus vecā Marta. Bērni pirmsadopcijas aprūpē atradās jau 4 mēnešus, kad bāriņtiesa saņēma informāciju no adoptētājas dzīvesvietas bāriņtiesas par to, ka 2020.gada 15.oktobrī pieņemts bāriņtiesas priekšsēdētāja vienpersonisks lēmums par pirmsadopcijas pārtraukšanu, jo tikusi saņemta informācija no bērna pirmsskolas izglītības iestādes par adoptētājas fizisku vardarbību pret Kristapu. Bērnu pirmsadopcijas aprūpe tika izbeigta, kā arī bāriņtiesa iegūstot papildus informāciju atkārtoti lēma par adoptētājas piemērotību adopcijai atzīstot, ka persona nav piemērota adopcijai.

Kad tuvojas lēmumā par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē noteiktais termiņš, bāriņtiesa **apkopo ģimenes izpētes rezultātus un izvērtē**, vai adopcija šajā ģimenē ir adoptējamā bērna interesēs, un pieņem atbilstošu lēmumu, kā arī 10 darbdienu laikā pēc tā pieņemšanas nosūta ministrijai lēmuma norakstu¹⁴⁰.

Lēmumā par adopciju jāparādās tam, ka ģimenes izpētes laikā ir izvērtēti visi iepriekš minētie faktori un ka izpētes veikšanā piedalījušies gan bāriņtiesas darbinieki, gan citi speciālisti, jānorāda laika posms, cik ilgi bērns atradies adoptētāja aprūpē. Īpaša vērība veltāma tam, lai lēmumā motivēti pierādītu, ka konstatēta bērna un adoptētāja savstarpējā piemērotība, kā arī ir pamats uzskatīt, ka adopcijas rezultātā starp adoptētāju un adoptējamo izveidosies patiesas bērnu un vecāku attiecības

Ja bāriņtiesas lēmums par adopciju ir pozitīvs, tā var tajā pašā lēmumā pagarināt aprūpes un uzraudzības termiņu līdz adopcijas apstiprināšanai tiesā, lai bērns varētu palikt adoptētāja ģimenē¹⁴¹. Pieņemot lēmumu, ka adopcija ir bērna interesēs un pagarinot bērna pirmsadopcijas aprūpi līdz adopcijas apstiprināšanai tiesā, bāriņtiesa adoptējamam izsniedz adoptējamā bērna dokumentus iesniegšanai tiesā, lietā atstājot to apliecinātas kopijas¹⁴².

7.7.6. Adopcijas apstiprināšana tiesā

Ja bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu, ar kuru atzīts, ka adopcija ir bērna interesēs, adoptētājam **triju mēnešu laikā** pēc tam, kad pieņemts šis bāriņtiesas lēmums, iesniedz tiesā prasības pieteikumu par adopcijas apstiprināšanu. Ja prasības pieteikums noteiktajā termiņā tiesā nav iesniegts, bāriņtiesa, uzklusot adoptētāju un noskaidrojot adoptējamā bērna viedokli, izvērtē nepieciešamību atkārtoti lemt par adopcijas atbilstību adoptējamā bērna interesēm¹⁴³.

Pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā adoptējamā bērna likumiskais pārstāvis adoptētājam izsniedz adoptējamā bērna dzimšanas apliecības oriģinālu¹⁴⁴.

¹⁴⁰ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 49.punkts.](#)

¹⁴¹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 50.punkts.](#)

¹⁴² [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 50.punkts.](#)

¹⁴³ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 51.punkts.](#)

¹⁴⁴ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 52.punkts.](#)

7.7.7. Pēcadopcijas uzraudzība

7.7.7.1. Pēcadopcijas uzraudzības piekritība

Pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā, **adoptētāja dzīvesvietas bāriņtiesa** vēl divus gadus regulāri vērtē bērna aprūpi ģimenē¹⁴⁵ viņa dzīvesvietā, veicot adoptētāju ģimenes dzīves apstākļu pārbaudes, pārrunas ar adoptētājiem, bērnu un citām vienā mājsaimniecībā dzīvojošajām personām.

[Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 3.panta](#) pirmā daļa paredz, ka dzīvesvieta ir jebkura personas brīvi izraudzīta ar nekustamo īpašumu saistīta vieta (ar adresi), kurā persona labprātīgi apmetusies ar tieši vai klusējot izteiktu nodomu tur dzīvot, kurā dzīvot tai ir tiesisks pamats un kuru šī persona atzīst par vietu, kur tā sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību.

Tādējādi pēcadopcijas uzraudzība ir jāveic tai bāriņtiesai, kuras teritorijā dzīvo adoptētājs. Svarīgi ir savlaicīgi informēt adoptētāju, ka gadījumā, ja viņš pēcadopcijas uzraudzības laikā maina dzīvesvietu, viņam par to ir pienākums informēt bāriņtiesu, kura līdz šim veica pēcadopcijas uzraudzību, kā arī jaunās dzīvesvietas bāriņtiesu, kas turpmāk veiks pēcadopcijas uzraudzību. Tomēr arī šajā gadījumā līdz šim pēcadopcijas uzraudzību veikušajai bāriņtiesai ir nepieciešams sazināties ar adoptētāja jaunās dzīvesvietas bāriņtiesu, lai pārliecinātos, ka pēdējā ir par šo faktu informēta un turpinās veikt pēcadopcijas uzraudzību.

Savukārt, ja bāriņtiesa konstatē, ka adoptētājs vairs nedzīvo iepriekšējā dzīvesvietā un nav iespējams noskaidrot viņa jauno dzīvesvietu, ir jāpieprasa attiecīgas ziņas no ledzīvotāju reģistra par personas pašreizējo dzīvesvietu un jāpārliecinās, vai attiecīgā bāriņtiesa ir informēta par pienākumu turpināt pēcadopcijas uzraudzību.

Piemērs

Tiesas spriedums par adopcijas apstiprināšanu ir stājies spēkā 2019.gada 1.martā, taču 2020.gada 1.janvārī adoptētāji no Garkalnes novada ir pārcēlušies dzīvot uz Rīgu. Tas nozīmē, ka līdz 2019.gada 31.decembrim pēcadopcijas uzraudzība bija jāveic Garkalnes novada bāriņtiesai, savukārt, no 2020.gada 1.janvāra līdz 2021.gada 28.februārim - Rīgas bāriņtiesai, ja adoptētāji minētajā laika periodā vairs nemaina dzīvesvietu.

Saskaņā ar [Civillikuma 172.panta](#) pirmajā daļā noteikto, adoptētais kļūst par adoptētāju ģimenes locekli, un adoptētājs iegūst tiesības īstenot aizgādību. [Civillikuma 173.panta](#) pirmā daļa paredz, ka adoptētais bērns un viņa pēcnācēji attiecībā pret adoptētāju un viņa radniekiem iegūst laulībā dzimuša bērna tiesisko stāvokli kā personiskajās, tā mantiskajās attiecībās. Gadījumā, ja atbilstoši [Civillikuma 178.panta](#) ceturtajai daļai vecāku (adoptētāju) kopīga aizgādība ir izbeigusies, nodibinot uz vecāku (adoptētāju) vienošanās vai tiesas nolēmuma pamata viena vecāka (adoptētāja) atsevišķu aizgādību, pēcadopcijas uzraudzība ir jāveic tai bāriņtiesai, kuras teritorijā dzīvo vecāks (adoptētājs), kura atsevišķā aizgādībā atrodas adoptētais bērns. Protams, ir jānoskaidro arī otra vecāka (adoptētāja), kuram ir saskarsmes tiesība ar adoptēto bērnu, attiecības ar bērnu un viņa lomu bērna dzīvē.

¹⁴⁵ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 53.punkts.](#)

Pēcadopcijas uzraudzība ir jāveic **visos gadījumos**, kad tiek adoptēts bērns, t.sk., ja bērnu adoptē bijušais aizbildnis, audžuģimene vai arī adoptēts tiek otra laulātā bērns. Tādējādi svarīgi, lai bāriņtiesa personai vai laulātajiem jau pie adopcijas procesa uzsākšanas (Kad personas ieradušās izteikt vēlmi kļūt par adoptētāju) izskaidrotu pēcadopcijas uzraudzības procesu un informētu potenciālo adoptētāju par to, ka sadarbība ar bāriņtiesu būs jāturpina arī pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā. Veiksmīgas pēcadopcijas uzraudzības priekšnoteikums ir pozitīva attieksme pret adoptētāju un iepriekšējā sadarbība ģimenes izpētes un pirmsadopcijas uzraudzības laikā.

Svarīgi ir atcerēties, ka minētais attiecas arī uz tiem ārzemniekiem, kuriem ir pastāvīgā uzturēšanās atļauja Latvijā un kuri, kā Latvijas adoptētāji, ir adoptējuši bērnu Latvijā. Arī šajos gadījumos pēcadopcijas uzraudzību veic tā bāriņtiesa, kuras teritorijā dzīvo ārzemnieks.

Ja pēcadopcijas uzraudzības periodā **adoptētāji izceļo uz pastāvīgu dzīvi ārvalstīs**, pēcadopcijas uzraudzību turpina nodrošināt tā bāriņtiesa, kura to uzsākusi, pieprasot no attiecīgās valsts kompetentajām institūcijām nepieciešamo informāciju – dzīves apstākļu pārbaudes, adoptētāju un adoptējamā bērna viedokļus par attiecībām ģimenē u.tml.

7.7.7.2. Pēcadopcijas uzraudzības termiņš

[Adopcijas kārtības 53.punkts](#) paredz, ka pēcadopcijas uzraudzība ir jāveic divus gadus **pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā**. Saskaņā ar [Civillikuma 171.pantā](#) noteikto, adopcija uzskatāma par notikušu tiklīdz to apstiprina tiesa.

Piemērs

Ja tiesa 2019.gada 1.jūnijā apstiprina adopciju, tad pēcadopcijas uzraudzība attiecīgi ir jāveic līdz 2021.gada 31.maijam.

[Civilprocesa likuma 203.panta](#) pirmā daļa paredz, ka tiesas spriedums stājas likumīgā spēkā pēc tam, kad notecējis termiņš tā pārsūdzēšanai apelācijas kārtībā un sūdzība nav iesniegta. Gadījumā, ja viss spriedums ir pārsūdzēts, pēcadopcijas uzraudzības termiņš sāk tecēt tikai pēc tam, kad prasība ir izskatīta apelācijas kārtībā un ir pasludināts spriedums. Jāņem vērā, ka tiesas spriedumu ir iespējams pārsūdzēt arī daļā. [Civilprocesa likuma 203.panta](#) otrā daļa paredz, ja spriedums pārsūdzēts kādā daļā, tā nepārsūdzētajā daļā spriedums stājas spēkā, kad notecējis termiņš tā pārsūdzēšanai.

Piemērs

Tiesa nolemj apstiprināt adopciju, taču uzskata, ka nav pietiekams pamatojums tam, lai mainītu adoptētā bērna vārdu. Adoptētāji pārsūdz spriedumu tikai tajā daļā, kas neļauj viņiem mainīt bērna vārdu. Tādējādi spriedums daļā par adopcijas apstiprināšanu stājas spēkā un sākas pēcadopcijas uzraudzības termiņš.

Vēršam uzmanību, ka bāriņtiesai nav tiesību ilgāk par noteikto termiņu veikt pēcadopcijas uzraudzību. Gadījumā, ja ģimenē ir konstatētas problēmas attiecībā uz bērna aprūpi vai audzināšanu, bāriņtiesai, sadarbībā ar sociālo dienestu un citām kompetentajām institūcijām, ir jāturpina darbs ar ģimeni, bet ne vairs pēcadopcijas uzraudzības ietvaros, bet vispārējā kārtībā.

Tāpat jāuzsver, ka, gadījumā, ja pēcadopcijas uzraudzības laikā, adoptētais bērns sasniedz pilngadību, uzraudzība vairs nav jāturpina, jo, sasniedzot pilngadību, persona var patstāvīgi aizstāvēt savas tiesības un intereses.

7.7.7.3. Bērna aprūpes un uzraudzības ģimenē regulāra novērtēšana

Likumdevējs nav noteicis konkrētu adoptētāja dzīvesvietas apsekojumu un veicamo pārrunu skaitu, vienlaikus skaidri norādot, ka pēcadopcijas uzraudzības mērķis ir gūt pārlicību par bērna dzīves apstākļiem un iekļaušanos ģimenē pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā.

VBTAI ieskatā ir nepieciešams biežāk kā reizi gadā novērtēt adoptētā bērna aprūpi un uzraudzību ģimenē. Bāriņtiesa savus secinājumus par dzīves apstākļu pārbaudes laikā konstatēto un pārrunās ar adoptētājiem un citām vienā mājsaimniecībā dzīvojošajām personām noskaidroto fiksē dzīves apstākļu pārbaudes aktā un sarunas protokolā, kas tiek pievienots attiecīgajai adopcijas lietai.

Īpaši svarīga ir **pirmā pēcadopcijas uzraudzības tikšanās reize**, kurai vajadzētu būt īsi pēc tam, kad stājies spēkā spriedums par adopcijas apstiprināšanu tiesā. Šīs tikšanās mērķis ir sniegt ģimenei atbalstu un informēt par kārtību, kādā ir iespējams veikt izmaiņas bērna dzimšanas apliecībā, saņemt valsts pabalstus un citas sociālās garantijas, kas pienākas adoptētājiem u.c. Tāpat būtiski ir aicināt adoptētājus izmantot Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra nodrošinātos pakalpojumus.

Arī pārējās tikšanās reizēs ir nepieciešams noskaidrot, vai adoptētājiem nav nepieciešams atbalsts kādu radušos sarežģījumu risināšanai. Savukārt, visā pēcadopcijas laikā bāriņtiesai ir svarīgi noskaidrot:

- vai bērns tiek aprūpēts atbilstoši vecumam, vai bērna attīstībai ir radīti nepieciešamie apstākļi;
- vai tiek nodrošināta pilnvērtīga bērna pārstāvība viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās;
- kādas ir adoptētā bērna attiecības ar bioloģiskajiem bērniem, kā bioloģiskie bērni uztver adoptēto bērnu. Tas pats attiecas arī uz gadījumiem, kad vairāki bērni ir adoptēti ar dažādu laika intervālu;
- kādas ir adoptētā bērna attiecības ar ģimenes locekļiem tā plašākajā izpratnē, piemēram, vecvecākiem;
- kā adoptētais bērns ir iekļāvies sociālajā vidē – bērnudārza grupiņā vai skolas klasē (piemēram, kādas ir bērna attiecības ar citiem bērniem, vai bērnam ir draugi, kādas ir viņu savstarpējās attiecības, kādas ir bērna intereses un vaļasprieki, kādi ir bērna panākumi nodarbībās un mācībās, vai novērotas grūtības mācību vielas apguvē). Vai ģimenei nav nepieciešama palīdzība kādu problēmu risināšanā?;
- kā vecāki jūtas kā adoptētāji, vai tādēļ nav radušies kādi sarežģījumi;
- kādas ir adoptētāju savstarpējās attiecības pēc bērna ienākšanas ģimenē, vai tās nav mainījušās, vai abi adoptētāji izjūt atbildību par bērnu un viņa attīstību.

Svarīgi ir noskaidrot arī paša bērna viedokli, kā arī citu ģimenē dzīvojošo bērnu vai citu ģimenes locekļu viedokli par savstarpējām attiecībām.

Pēcadopcijas uzraudzības laikā, ja bāriņtiesas saskata nepieciešamību, var tikt piesaistīti arī citi speciālisti (psihologs, sociālais darbinieks u.c.), kas bāriņtiesai var palīdzēt, izvērtējot, vai bērnam ir radīti visi apstākļi, lai viņš varētu ģimenē pilnvērtīgi attīstīties, kā arī sniegt palīdzību ģimenei problēmu risināšanā.

Pēcadopcijas uzraudzības laikā ir svarīgi atkārtoti pārrunāt jautājumu par adopcijas noslēpuma izpaušanu bērnam. Protams, ir jāņem vērā jau iepriekšējā ģimenes izpētes laikā noskaidrotā adoptētāju nostāja minētajā jautājumā. Ja adoptētāji vēlas saglabāt adopcijas faktu noslēpumā no apkārtējiem, tas ir jārespektē, taču tad, ja adoptētāji vēlas slēpt adopciju arī no paša adoptējamā bērna, vajadzētu informēt par sarežģījumiem, kādi turpmāk var rasties, veidojot savstarpējās attiecības. Tiesību doktore A.Jumakova promocijas darbā "[Bērna tiesību uz identitāti ģenēze Latvijā un to apdraudējums adopcijas tiesiskā regulējuma kontekstā](#)", secina, ka "Latvijā bērna tiesības uz identitāti ir skaidri noteiktas gan nacionālajā regulējumā, gan Latvijai saistošajā starptautiskajā regulējumā. Sasniedzot pilngadību, bērnam tiek dota iespēja apzināties savu būtību, esību, piederību, izcelsmi, dzimšanas un citus adopcijai būtiskus apstākļus¹⁴⁶".

Speciālisti (psihologi, sociālie darbinieki) uzskata, ka savlaicīga un pareiza adopcijas fakta pastāstīšana adoptētajam bērnam mazina krīzes rašanās iespēju bērna un adoptētāju starpā. Ir secināts, ka ir svarīgi, lai bērns par adopciju uzzinātu, cik agri vien iespējams un lai par to pastāstītu paši adoptētāji. Var ieteikt adoptētājiem vārdu "adopcija" izmantot jau agrā bērnībā (3-4) gadu vecumā, kaut arī bērnam tas vēl ir ļoti sarežģīts jēdziens, taču viņš jau pierod pie tā.

Savukārt pēcadopcijas uzraudzības noslēdzošajā apsekošanas reizē ir svarīgi informēt adoptētājus, ka bāriņtiesa, sociālais dienests un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs ir tās institūcijas, kas nepieciešamības gadījumā var sniegt ģimenei atbalstu arī turpmāk.

Pēcadopcijas uzraudzības laikā sagatavotie sarunu protokoli, dzīves apstākļu pārbaudes akti, atzinumi un citi dokumenti ir pievienojami adopcijas lietai. Savukārt, ja bāriņtiesa veic tikai pēcadopcijas uzraudzību un adopcijas lieta glabājas adoptētāju iepriekšējās dzīvesvietas bāriņtiesā, minētie dokumenti ir jāglabā atsevišķā lietā. Visi dokumenti ir jāglabā slēdzamā seifā.

7.8. Adoptējamā bērna adopcija uz ārvalstīm

[Civillikuma 169.panta](#) sestajā daļā noteikts, ka pēc ārzemnieka, kuram nav pastāvīgās uzturēšanās atļaujas Latvijā, vai ārvalstīs dzīvojošas personas lūguma bērnu var adoptēt ar atbildīgā ministra atļauju un **tikai tad, ja Latvijā nav iespējams nodrošināt bērna audzināšanu ģimenē un pienācīgu aprūpi.**

¹⁴⁶ Jumakova A, Latvijas Universitātes promocijas darbs "[Bērna tiesību uz identitāti ģenēze Latvijā un to apdraudējums adopcijas tiesiskā regulējuma kontekstā](#)", 2019., 180 lpp.

[Adopcijas kārtības 58.punktā](#) noteikts vēl precīzāks ārvalstu adopcijas loks: ārzemnieks, kam nav pastāvīgās uzturēšanās atļaujas Latvijā, vai ārvalstī dzīvojoša persona (turpmāk – ārvalsts adoptētājs) var adoptēt:

- otra laulātā bērnu;
- bērnu no aizbildņa ģimenes vai audžuģimenes, ja bērnu adoptē viņa radnieki;
- bērnu, kurš atrodas bērnu aprūpes iestādē, ja Latvijā nav iespējams nodrošināt viņa pienācīgu audzināšanu un aprūpi ģimenē.

7.8.1. Bāriņtiesas lēmums par to, vai Latvijā iespējams nodrošināt bērna audzināšanu ģimenē vai pienācīgu aprūpi

Bērnu var adoptēt uz ārvalstīm tikai tad, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to attiecīgu lēmumu. [Bāriņtiesu likuma 34.panta](#) pirmās daļas trešajā punktā noteikts, ka bāriņtiesa lemj par to, vai Latvijā iespējams nodrošināt bērna audzināšanu ģimenē vai pienācīgu aprūpi (par bērna adopciju uz ārvalstīm).

Lai varētu pieņemt minēto lēmumu, bāriņtiesai jāizvērtē:

1. bērna iespējas atgriezties pie bioloģiskajiem vecākiem un augt savā ģimenē: *Vai bērna vecāki ir miruši vai tiem atņemtas bērna aizgādības tiesības? Vai vecāki sadarbojas ar sociālo dienestu, lai risinātu jautājumu par bērna aizgādības tiesību atjaunošanu? Vai bērna vecāki uztur personiskas attiecības ar bērnu, kāda ir viņu saskarsme? Vai vecāki atbalsta bērnu materiāli un emocionāli?*
2. iespēja tikt adoptētam Latvijā: *Bērna vecums un veselības stāvoklis. Bērna veselības stāvoklim nav izšķirošas nozīmes, lemjot par adopciju uz ārvalstīm, taču lēmumā tomēr nepieciešams to raksturot, ja veselības stāvoklis ir bijis par iemeslu tam, kāpēc bērnam nav bijis iespējams nodrošināt aprūpi ģimenē Latvijā. Vai bērnam ir brāļi un māsas, no kuriem viņš nav šķirams adopcijas gadījumā un vai pastāv iespēja visiem tikt adoptētiem Latvijā? Vai un cik ilgi par bērnu ziņas sniegtas Latvijas adoptētājiem, cik adoptētāji izrādījuši vēlmi iepazīties ar bērnu?*
3. iespējas nodibināt aizbildnību: *Vai bāriņtiesa ir apzinājusi un uzrunājusi visus iespējamus bērna aizbildņus – radniekus, personas, ar kurām bērns dzīvojis vienā māsaimniecībā, citas bērnam tuvas personas? Cik ilgstoši bāriņtiesai nav izdevies atrast aizbildni bērnam?*

Par pieņemto lēmumu **bāriņtiesa informē ministriju 10 darbdienu laikā** no lēmuma pieņemšanas¹⁴⁷. Ministrija, pēc tam kad tiks saņemts bāriņtiesas lēmums par to, vai Latvijā iespējams nodrošināt bērna audzināšanu ģimenē vai pienācīgu aprūpi, kurā secināts, ka bērna interesēs ir arī ārvalstu adopcija, informāciju par reģistrā iekļauto bērnu varēs sniegt arī ārvalstu adoptētājiem

¹⁴⁷ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 63.punkts](#)

7.8.2. Ārvalstu adoptētāji

Ārvalstnieks vai ārvalstīs dzīvojoša persona vai oficiāli atzītā institūcija darbam adopcijas jomā Latvijā pieteikumu adopcijai un nepieciešamos dokumentus (tajā skaitā attiecīgās valsts kompetentās iestādes sagatavotus adoptētāja ģimenes izpētes materiālus un izziņu par personas kriminālsodāmību) iesniedz **ministrijā**, kur tiek novērtēta to atbilstība normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. Ministrija pārlicinās, vai iesniegti visi [Adopcijas kārtībā](#) noteiktie dokumenti, t.sk., attiecīgās valsts kompetentās iestādes sagatavots adoptētāja ģimenes izpētes materiāls, izziņu par sodāmību, dokuments, kas apliecina, ka adoptētājs ir apguvis mācību programmu, kas atbilst [Adopcijas kārtības 23.8. apakšpunktā](#) minētajai programmai¹⁴⁸. Tāpat ministrija pārlicinās, ka iesniegts dokumentāls apliecinājums, ka tiks nodrošināta pēcadopcijas uzraudzības ziņojumu iesniegšana ministrijā¹⁴⁹.

Kad ministrija pārlicinās, ka saņemtie dokumenti atbilst normatīvajos aktos noteiktajām prasībām, tā informāciju par adoptējamiem bērniem sniedz, tiklīdz viņiem tiek meklēti adoptētāji ārvalstī¹⁵⁰.

Kompetentā iestāde vai ārvalsts adoptētājs 10 darbdienu laikā pēc tam, kad saņemta vēstule, kurā sniegta informācija par adoptējamo bērnu, informē ministriju, vai adoptētājs vēlas iepazīties ar adoptējamo bērnu personīgi vai nevēlas¹⁵¹. Ja kompetentā iestāde vai ārvalsts adoptētājs 10 darbdienu laikā neinformē par vēlmi personīgi iepazīties ar adoptējamo bērnu, konkrētais adopcijas process netiek turpināts un ministrija informāciju par adoptējamo bērnu sniedz citam adoptētājam¹⁵².

7.8.3. Ārvalsts adoptētāja iepazīšanās ar ārpusģimenes aprūpe esošu bērnu un bērna nodošana pirmsadopcijas aprūpē

Ja ārvalsts adoptētājs pēc informācijas saņemšanas par adoptējamo bērnu vēlas personīgi iepazīties ar adoptējamo, ministrija piecu darbdienu laikā pēc [Adopcijas kārtības 72. punktā](#) minētā termiņa notecējuma **sagatavo norīkojumu par personīgu iepazīšanos ar adoptējamo bērnu**¹⁵³.

Kompetentā iestāde nodrošina, ka ārvalsts adoptētājs 30 dienu laikā pēc minētā norīkojuma reģistrācijas **ierodas personīgi iepazīties** ar adoptējamo bērnu un viņa lietu. Izņēmuma gadījumā, ja tam ir pamatoti iemesli, šo termiņu var pagarināt līdz 30 dienām, iepriekš saskaņojot ar ministriju¹⁵⁴.

¹⁴⁸ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 64.punkts](#)

¹⁴⁹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 64.5. apakšpunkts](#)

¹⁵⁰ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 70.punkts](#)

¹⁵¹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 71.punkts](#)

¹⁵² [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 72.punkts](#)

¹⁵³ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 73.punkts](#)

¹⁵⁴ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 73.punkts](#)

Ministrija nosūta bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par adoptējamā bērna ārpusģimenes aprūpi, ārvalsts adoptētāja iesniegto dokumentu vienu eksemplāru¹⁵⁵, kad adoptētājam/adoptētājiem izsniegts ministrijas norīkojums.

Kad ārvalsts adoptētājs institūcijā personiski iepazīties ar bērnu un pieņēmis lēmumu par bērna ņemšanu aprūpē un uzraudzībā, viņš **vēršas ar iesniegumu tajā bāriņtiesā, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu aprūpes iestādē.**

Saņemot ārvalstu adoptētāja iesniegumu par bērna ņemšanu aprūpē un uzraudzībā (pirmsadopcijas aprūpē), bāriņtiesa pieņem lēmumu par bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē, nosakot aprūpes kārtību, t.sk.:

- aprūpes termiņu (vadoties pēc tiem pašiem principiem kā vietējā adopcijā);
- aprūpes vietu (ņemot vērā adoptētāja nodomus un arī bāriņtiesas iespējas veikt ģimenes izpēti).

Svarīgi!!!

Ārvalstu adoptētājs bērna pirmsadopcijas aprūpi līdz lēmuma pieņemšanai, ka adopcija ir bērna interesēs, var veikt tikai Latvijas teritorijā.

7.8.4. Bērna ārvalsts adopcija

Lai konstatētu, ka pēc adopcijas starp adoptētāju un adoptējamo bērnu veidosies patiesas bērna un vecāku attiecības, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par adoptējamā bērna ārpusģimenes aprūpi, **vismaz trīs reizes aprūpes laikā** novērtē adoptējamā bērna pirmsadopcijas aprūpi adoptētāja dzīvesvietā Latvijā, izvērtējot ārvalsts adoptētāja un adoptējamā bērna savstarpējo piemērotību, un pieņem atbilstošu lēmumu¹⁵⁶.

Tā kā bāriņtiesa ir pašvaldības izveidota aizbildnības uz aizgādnības iestāde, atbilstoši [Valsts valodas likumā](#) noteiktajam, tā strādā valsts valodā un tai nav jānodrošina tulka pakalpojumi personām, kuras valsts valodu nesaprot. Ja nepieciešams, tulka pakalpojumus nodrošina pašas ieinteresētās personas.

Aprūpes termiņa beigās bāriņtiesa sagatavo atzinumu par to, vai adopcija ārvalsts adoptētāja ģimenē ir bērna interesēs un pieņem atbilstošu lēmumu. Bāriņtiesa pagarina pirmsadopcijas aprūpi līdz adopcijas apstiprināšanai tiesā pagaidu uzturēšanās vietā Latvijā vai ārvalsts adoptētāja dzīvesvietas valstī¹⁵⁷. Ja pirmsadopcijas aprūpe līdz adopcijas apstiprināšanai tiesā turpinās adoptētāja dzīvesvietas valstī, kompetentā iestāde vai ārvalsts adoptētājs līdz adopcijas apstiprināšanai tiesā **iesniedz bāriņtiesā vismaz vienu ziņojumu** par adoptējamā bērna pirmsadopcijas aprūpi ārvalstī¹⁵⁸.

¹⁵⁵ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 74.punkts](#)

¹⁵⁶ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 75.punkts](#)

¹⁵⁷ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 76.punkts](#)

¹⁵⁸ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 79.punkts](#)

Bāriņtiesa ārvalsts adoptētājam kopā ar lēmuma norakstu izsniedz adopcijas dokumentus, lietā atstājot to apliecinātas kopijas. Bāriņtiesa lēmuma norakstu un apliecinātu adoptējamā dzimšanas apliecības kopiju **10 darbdienu laikā nosūta ministrijai**¹⁵⁹. Savukārt Labklājības ministrs mēneša laikā pēc tam, kad saņemts bāriņtiesas lēmums par adopcijas atbilstību adoptējamā bērna interesēm un adoptētāja iesniegums, izsniedz **adopcijas atļauju** vai **pamatotu atteikumu to izsniegt**. Adopcijas atļauja ir derīga trīs mēnešus no tās izsniegšanas dienas. Ja adopcijas atļaujas derīguma termiņš ir beidzies pēc dokumentu iesniegšanas rajona (pilsētas) tiesā, uzskatāms, ka tā ir derīga¹⁶⁰.

Ārvalsts adoptētājs triju mēnešu laikā pēc tam, kad pieņemts bāriņtiesas lēmums par adopcijas atbilstību adoptējamā bērna interesēm, iesniedz tiesā prasības pieteikumu par adopcijas apstiprināšanu¹⁶¹ un dokumentiem pievieno labklājības ministra izsniegto adopcijas atļauju¹⁶².

Pēc tiesas sprieduma stāšanās spēkā tiesa sprieduma norakstu nekavējoties nosūta ministrijai¹⁶³.

7.8.5. Ārvalsts pēcadopcijas uzraudzība

Saskaņā ar [Adopcijas kārtības 82.1.apakšpunktu](#), kompetentā iestāde vai ārvalsts adoptētājs pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā līdz adoptētā bērna 18 gadu vecuma sasniegšanai iesniedz ministrijā un bāriņtiesā, kas lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi, pēcadopcijas ziņojumus atbilstoši šo [noteikumu 4. pielikumam](#) un vismaz vienu bērna fotogrāfiju. Pirmos divus gadus pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā pēcadopcijas ziņojumus iesniedz divas reizes gadā (ik pusgadu), turpmāk – reizi gadā.

Nemot vērā, ka pēc ziņojuma sastādīšanas tas ir jānosūta uz Latviju, jātulko, ir pieļaujama saprātīga termiņa nobīde. Tas pats attiecas arī uz turpmākajiem pēcadopcijas ziņojumiem – pieļaujama saprātīga termiņa nobīde.

Ja bāriņtiesa nesaņem pēcadopcijas ziņojumu, nepieciešams vērsties ministrijā, kura kontrolē pēcadopcijas ziņojumu saņemšanu un kavēšanās gadījumā informēs kompetento ārvalsts iestādi.

[Adopcijas kārtības 82.2.apakšpunkts](#) paredz, ka līdz adoptētā bērna 18 gadu vecuma sasniegšanai kompetentā iestāde vai ārvalsts adoptētājs pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā **nodrošina bāriņtiesai, kas lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi, iespēju sazināties ar adoptēto bērnu ar video starpniecību vai telefoniski**.

Svarīgi!!!

Sazināšanās ar bērnu notiek pēc bāriņtiesas iniciatīvas, vienu reizi gadā, pēc iepazīšanās ar pēcadopcijas ziņojumu.

¹⁵⁹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 77.punkts](#)

¹⁶⁰ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 78.punkts](#)

¹⁶¹ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 51.punkts](#)

¹⁶² [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 80.punkts](#)

¹⁶³ [2018.gada 30.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.667 "Adopcijas kārtība", 81.punkts](#)

Bāriņtiesa sazinās ar ārvalsts kompetento iestādi, **vienojas par saziņas formu** (video zvans vai telefonzvans) **un laiku ar bērnu**. Gadījumā, ja bāriņtiesai netiek nodrošināta saziņa ar bērnu, bāriņtiesa par to informē ministriju.

[Adopcijas kārtības 82.3.apakšpunkts](#) arī paredz pienākumu kompetentajai iestādei vai ārvalsts adoptētājam **triju darbdienu laikā informē ministriju** par bērna izņemšanu no adoptētāja ģimenes, bērna nonākšanu sociālā dienesta, tiesas vai tiesībaizsardzības iestāžu redzeslokā vai citu būtisku informāciju, kas var turpmāk ietekmēt bērna uzturēšanos ārvalsts adoptētāja ģimenē. Pēc šāda veida informācijas saņemšanas, Ministrija izvērtēs iegūto informāciju un nepieciešamības gadījumā informēs bāriņtiesu.

Svarīgi!!!

Ja bāriņtiesas rīcībā nonāk informācija, kas rada šaubas par pienācīgas aprūpes nodrošināšanu bērnam ārvalsts adoptētāja ģimenē, tā obligāti sniedzama ministrijā, lūdzot pārbaudīt bērna augšanas apstākļus ģimenē.

[1993.gada 29.maija Hāgas konvencijas par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos](#) 9.panta e) punkts paredz, ka centrālās iestādes tieši vai ar valsts iestāžu vai citu savā valstī pienācīgi oficiāli atzītu institūciju starpniecību veic visus vajadzīgos pasākumus jo īpaši, lai atbildētu, ciktāl to atļauj attiecīgās valsts tiesību akti, uz citu centrālo iestāžu vai valsts iestāžu pienācīgi pamatoti informācijas pieprasījumiem par konkrētu adopcijas gadījumu. Saskaņā ar [likuma „Par Hāgas konvenciju par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos” 2.pantu](#) centrālā iestāde Konvencijas izpildei Latvijas Republikā ir Labklājības ministrija. Tādējādi ministrijai nepieciešamības gadījumā ir tiesības pieprasīt papildinformāciju par konkrētu adopcijas gadījumu – gan pirmsadopcijas aprūpes laikā, gan pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā, ja tiek saņemta būtiska informācija par iespējamu problemātiku attiecībā uz adoptētā bērna aprūpi ārvalstīs.

7.9. Citi jautājumi

7.9.1. Lēmums par brāļu un māsu šķiršanu adopcijas gadījumā

[Civillikuma 165.pants](#) nosaka, ka adoptēt reizē var vairākus bērnus. Adoptējot brāļi (pusbrāļi) un māsas (pusmāsas) nav šķirami. **Bērnu interesēs pielaujama** brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) šķiršana, ja kādam no viņiem ir neārstējama slimība vai ir šķēršļi, kas traucē brāļus (pusbrāļus) un māsas (pusmāsas) adoptēt kopā.

[Bāriņtiesu likuma 34.panta](#) pirmās daļas 2.punkts paredz, ka bāriņtiesa lemj par brāļu un māsu, pusbrāļu un pusmāsu šķiršanu Civillikumā noteiktajos gadījumos. Līdz ar to likumdevējs šī būtiskā jautājuma izskatīšanu uzticējis bāriņtiesām, nenosakot skaidrus un konkrētus kritērijus, kā izvērtēt brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) šķiršanu iespējamās adopcijas gadījumā.

Jau sākotnēji, šķirot bērnus no ģimenes, bāriņtiesu pienākums ir nodrošināt ārpusģimenes aprūpi visiem bērniem kopā¹⁶⁴. Savukārt gadījumos, ja dažādu būtisku iemeslu dēļ bērniem ārpusģimenes aprūpe nav nodrošināta pie viena ārpusģimenes aprūpes sniedzēja, bāriņtiesai un bērna aprūpētājam jānodrošina bērna saskarsme un personīgi kontakti ar brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām)¹⁶⁵. Līdz ar to visām bērna tiesību aizsardzībā iesaistītajām institūcijām un personām būtu bijis jādara viss, lai vienas ģimenes bērniem pastāvētu emocionālas un tuvas personiskās attiecības.

Tomēr gadījumā, ja pastāv situācija, kurā adopcija iespējama kādam vai vairākiem vienas ģimenes bērniem bez pārējo tās pašas ģimenes bērnu adopcijas, bāriņtiesai jāizskata jautājums par brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) šķiršanu adopcijas gadījumā, par to pieņemot lēmumu.

Svarīgi!!!

Bāriņtiesa vērtē nepilngadīgo bērnu šķiršanu adopcijas gadījumā, jo lēmuma mērķis ir atļaut vai neatļaut bērna adopciju atsevišķi, nevis kopā ar citiem adoptējamiem brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām). Lēmums nevar tikt pieņemts attiecībā uz bērna pilngadīgajiem brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām), viņu personiskās attiecības vērtējamās adopcijas procesā kopumā.

Primārais apsvēruma, sākot izskatīt šo jautājumu, ir izprast, kā bērna šķiršana adopcijas gadījumā ietekmēs **konkrēto bērnu labākās intereses**. Bāriņtiesa nedrīkst vadīties no adoptētāju interesēm (piemēram, gribam adoptēt, bet tikai divus mazākos ģimenes bērnus) vai nepietiekami holistiskas izpratnes par normatīvo regulējumu (piemēram, bērna interesēs tiek atbalstīta adopcija, nevērtējot sīkākus aspektus).

Katrā individuālā gadījumā noteikti būs kāds cits faktoru kopums, kas pamatos bāriņtiesas lēmumu par to, vai brāļi (pusbrāļi) un māsas (pusmāsas) ir šķirami, bet, vērtējot lietu, jāņem vērā:

1. Faktiskā bērnu savstarpējā saskarsme, iemesli tās neesamībai un vai pastāv potenciāls nodrošināt bērnu aprūpi pie viena aprūpētāja, ja tas jau nav nodrošināts;
2. Attiecības bērnu starpā;
3. Bērna viedoklis par šķiršanu adopcijas gadījumā no brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām), ja bērna vecums un briedums ļauj noskaidrot viņa viedokli;
4. Visu bērnu ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāju (audžuģimene, aizbildnis, aprūpes iestādes vadītājs) viedoklis par bērnu saskarsmi, personiskajām attiecībām un iespējamo šķiršanu adopcijas gadījumā;
5. Bērna veselības stāvoklis, kura rezultātā bērnam nav nodrošināma adopcija kopā ar brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām) (veselības stāvokļa smaguma pakāpe pamatota ar ārstniecības iestādes dokumentiem).

¹⁶⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta](#) ceturtās daļas 1.punkts: vienas ģimenes bērni nav šķirami, izņemot īpašus gadījumus, kad tas tiek darīts bērnu interesēs.

¹⁶⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.pants](#).

Normatīvais regulējums arī neparedz konkrēti, kurā brīdī lēmums brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) šķiršanu pieņemams. Bāriņtiesu prakse mēdz būt dažāda. Piemēram, ir bāriņtiesas, kuras jautājumu par bērna šķiršanu no brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām) izskata tad, kad bērns kļūst adoptējams, neatkarīgi no tā, vai bērnam ir potenciālie adoptētāji. Šādās situācijās tomēr ir nepieciešams ņemt vērā, ka līdz brīdim, kad bērns tiešām iepazīstas ar iespējamo adoptētāju, var paiet ievērojams laiks, kurā bērna attiecības ar brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām) var būt mainījušās, vai arī ir piedzimis vēl kāds bērna brālis (pusbrālis) vai māsa (pusmāsa). Līdz ar to, ja lēmums pieņemts jau iepriekš, uzsākot adopcijas procesu, bāriņtiesai jāpārlicinās, vai nav būtiskas izmaiņas, kas dotu pamatu pārvērtēt pieņemto lēmumu. Vienlaikus ir situācijas, kurās lēmums par bērna šķiršanu no brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām) tiek pieņemts, kad jau veidojas pamats potenciālai bērna adopcijai. Piemēram, aprūpes iestādē ievietotai meitenei (10 gadi veca) izveidojušās ciešas emocionālas attiecības ar viesģimeni. Viesģimene izteikusi vēlmi adoptēt meiteni. Līdz ar to bāriņtiesa vērtēja, vai meitenes interesēs ir tikt šķirtai no brāļiem (14 un 16 gadus veci, dzīvo aprūpes iestādē un 1 gadu veco māsu, kura ievietota audžuģimenē).

Bāriņtiesas lēmums sākotnēji pievienojams attiecīgajai bāriņtiesas lietai par bērna ārpusģimenes aprūpi, kad tiek iekārtota lieta par bērna adopciju – kopija adopcijas lietai.

7.9.2. Lietu piekritība, ja atšķiras laulāto dzīvesvietas

Iespējamā bāriņtiesas rīcība gadījumos, kad laulātie vērsas ar iesniegumu bāriņtiesā ar lūgumu tikt atzīti par adoptētājiem, taču viens no laulātajiem ir Latvijas pilsonis, savukārt:

1) otrais laulātais ir citas valsts pilsonis un viņam ir piešķirta terminētā uzturēšanās atļauja Latvijā

Atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 57.panta](#) pirmās daļas 1.un 2.punktam, ja bērnu adoptē Latvijas pilsonis, nepilsonis vai ārzemnieks, kam ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijā, bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir deklarēta adoptētāja dzīvesvieta, lemj par personas atzīšanu par adoptētāju, bērna nodošanu adoptētāja aprūpē un uzraudzībā līdz adopcijas apstiprināšanai, pirmsadopcijas aprūpes izbeigšanu bērnam, adopcijas atbilstību bērna interesēm

Minētās tiesību normas tieši nepasaka, kā to piemērotājam ir jārikojas, ja adoptēt vēlas divas personas (laulātie), no kurām vienam ir termiņuzturēšanās atļauja Latvijā, savukārt otrs laulātais ir Latvijas pilsonis. Savukārt [Civillikuma 164.pantā](#) ir veikta atruna, paredzot, ka laulātie bērnu adoptē kopīgi, izņemot gadījumus, kad adoptē otra laulātā bērnu, otrs laulātais atzīts par pazudušu (bezvēsts promesošu) vai otrs laulātais atzīts par rīcībnespējīgu gara slimības vai plānprātības dēļ.

Ņemot vērā minēto, [Bāriņtiesu likuma 57.panta](#) pirmās daļas 1.un 2.punkts nav iztulkojams tikai gramatiski un, piemērojot [Administratīvā procesa likuma 8.](#) un [13.pantu](#), bāriņtiesas, kuras darbības teritorijā ir deklarēta adoptētāju (laulāto) dzīvesvieta, kompetencē ir lemt par lēmuma par laulāto atzīšanu par adoptētājiem, arī gadījumos, kad viens no laulātajiem ir Latvijas pilsonis, savukārt otram ir termiņuzturēšanās atļauja.

Vienlaikus jāņem vērā, ka adopcijas gadījumā viens no svarīgiem priekšnosacījumiem ir tas, lai adoptētāji būtu pienācīgi izvērtēti. Gadījumā, ja persona dzīvo Latvijā, uzskatām, ka

visobjektīvāk to var izdarīt Latvijas kompetentās iestādes. Nebūtu pieļaujams, ka laulāto izvērtēšana tiktu organizēta tikai atbilstoši pilsoniskajai piederībai, proti, laulāto, kas ir Latvijas pilsonis, izvērtētu bāriņtiesa, savukārt otru laulāto, kam Latvijā ir tikai termiņuzturēšanās atļauja, izvērtētu viņa pilsonības valsts kompetentā iestāde. Šādā veidā būtu iespējams iegūt priekšstatu tikai par to, vai katrs laulātais ir piemērots adopcijai, taču ne izvērtējumu, vai abas personas kopā kā laulātie ir piemēroti adopcijai.

Tomēr vēršam bāriņtiesu uzmanību, ka šādos gadījumos bāriņtiesām jāizvērtē nepieciešamība iegūt izvērstu informāciju arī no attiecīgās ārvalstu kompetentās iestādes par attiecīgo personu, t.sk. informāciju par potenciālā adoptētāja sodāmību. Tādējādi, ievērojot bērna vislabākās intereses, pēc iespējas vispusīgi izvērtējot potenciālo adoptētāju spējas nodrošināt adoptējamam bērnam atbilstošu aprūpi, t.sk. audzināšanu, kā arī labvēlīgus apstākļus bērna pilnvērtīgai fiziskajai un intelektuālai attīstībai, ievērojot nepilngadīga bērna vecumu un veselības stāvokli.

2) otrais laulātais ir citas valsts pilsonis, kuram ir piešķirta terminētā uzturēšanās atļauja Latvijā un viņš vēlas adoptēt otra laulātā bērnu (otra laulātā bērna adopcija);

Civillikuma 9.panta otrajā daļā noteikts, ka otra laulātā bērna adopciju apstiprina pēc Latvijas likuma, ja adoptējamās personas dzīvesvieta ir Latvijā.

Gadījumos, kad adoptējamā un adoptētāja (otra laulātā, kuram Latvijā ir iegūta termiņuzturēšanās atļauja) **dzīvesvieta ir Latvijā**, visobjektīvāk otra laulātā piemērotību adopcijai var izvērtēt Latvijas kompetentās iestādes. Īpaši, ņemot vērā gadījumus, kad bērns jau dzīvo kopā ar adoptētāju, adoptētāja ģimenes izpēte un bērna aprūpes laikā ģimenes izpēte tiek veikta vienlaicīgi, proti, šie procesi netiek nodalīti atsevišķi, bet gan tiek pieņemts viens lēmums par bērna adopciju, kurā bāriņtiesa lemj par personas piemērotību adopcijai un adopcijas atbilstību bērna interesēm.

Vienlaikus, lemjot par otra laulātā atzīšanu par adoptētājiem, bāriņtiesai nepieciešams iegūt izvērstu informāciju arī no attiecīgās ārvalstu kompetentās iestādes par attiecīgo personu, t.sk. informāciju par potenciālā adoptētāja sodāmību. Tādējādi, ievērojot bērna vislabākās intereses, pēc iespējas vispusīgi izvērtējot potenciālo adoptētāju spējas nodrošināt adoptējamam bērnam atbilstošu aprūpi, t.sk. audzināšanu, kā arī labvēlīgus apstākļus bērna pilnvērtīgai fiziskajai un intelektuālai attīstībai atbilstoši nepilngadīga bērna vecumam un veselības stāvoklim.

3) otrs laulātais nav saņēmis un viņam nav pamats saņemt termiņuzturēšanās atļauju Latvijā;

Adopcijas kārtības 58.punkta 1.apakšpunkts nosaka, ka ārzemnieks, kam nav pastāvīgās uzturēšanās atļaujas Latvijā, vai ārvalstī dzīvojoša persona (turpmāk – ārvalsts adoptētājs) var adoptēt otra laulātā bērnu. Šādos gadījumos ir pieņemams, ka personas pamatdzīvesvieta ir ārvalstīs, tādējādi viņa mītnes valsts var vislabāk izvērtēt personas piemērotību adopcijai. Adoptētājs iesniedz bērna dzīvesvietas bāriņtiesai savas dzīvesvietas valsts kompetentās iestādes sagatavotus dokumentus, kas apliecina viņa piemērotību adoptētāja statusam. Adoptējamā bērna dzīvesvietas bāriņtiesa šādā gadījumā lemtu tikai par bērna nodošanu adoptētāja aprūpē un par adopcijas atbilstību bērna interesēm.

7.9.3. Glābējsilītē ievietota bērna adopcija

Pēc ievietošanas glābējsilītē, mediķi par bērnu informē bāriņtiesu un valsts policiju, lai tiktu noskaidrots, vai bērns nav pasludināts kā pazudis un vai nav zināmi bērna vecāki. Ārstniecības iestāde nosaka bērna varbūtējo dzimšanas laiku un vietu, dod bērnam vārdu un uzvārdu un paziņo par to dzimtsarakstu nodaļai. Ārstniecības iestāde informē arī ministriju. Dzimšanas reģistra ierakstā norāda: „Atradenis, vecāki nezināmi”.¹⁶⁶ [Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 29.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka atradenis ir atrasts bērns, kura vecāki nav zināmi.

Pēc bērna dzimšanas fakta reģistrācijas (bērnam piešķirts vārds, uzvārds un personas kods), ārstniecības iestādei ministrijai un bāriņtiesai jānosūta sekojoša informācija:

- datums un laiks, kurā bērns ir ievietots glābējsilītē;
- bērna auguma parametri (garums, svars);
- bērna fotogrāfija;
- kopā ar bērnu atstāto mantu uzskaitē un fotogrāfija;
- ārsts vai medicīnas darbinieks, kurš bērnu pieņēmis;
- medicīnas iestāde, kuras glābējsilītē bērns ir ievietots;
- bāriņtiesa, kurai ziņots par bērna atstāšanu ārstniecības iestādē;
- vispārējais veselības stāvokļa raksturojums;
- citi komentāri.

Bāriņtiesa, tiklīdz saņemta informācija par bērna reģistrāciju Dzimšanas reģistrā, lemj par bērna ārpusģimenes aprūpi, kā arī telefoniski sazinās ar ministriju, lai pārliecinātos, vai ministrijā saņemtas ziņas par atradeni.

Bāriņtiesa uz ministriju nosūta **bērna dzimšanas apliecības kopiju un lēmuma par bērna ievietošanu ārpusģimenes aprūpē, kopiju**. Gadījumā, ja bērns tiek ievietots audžuģimenē – arī aizpildītu **adoptējamā bērna uzskaites lapu**. Atradeņa statuss ļauj uzreiz uzsākt bērna adopcijas procesu.

Papildus vērā ņemams, ka **bērna vecākiem ir iespējams atgūt bērnu** līdz brīdim, kad bērns tiek adoptēts, proti, ir stājies spēkā tiesas spriedums par bērna adopciju. Līdz ar to adoptētājiem ir jāizskaidro, ka var būt situācijas, kurās bērna vecāki (māte, tēvs vai abi) pārdomā savu lēmumu par bērna ieviešanu glābējsilītē un vēršas bāriņtiesā, lai pierādītu, ka ir bērna vecāki un ir spējīgi paši veikt bērna aprūpi un audzināšanu.

¹⁶⁶ [Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 29.panta ceturtā un piektā daļa](#)